

EKONOMİK RAPOR 2014

71.
genel kurul

ISBN: 978-605-137-463-5

TOBB Yayın No: 2015/253

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : (0312) 218 20 00

Faks : (0312) 218 20 64

internet: www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

Tasarım: Merdiven Reklam Tanıtım

GMK Bulvarı Özveren Sokak No: 13/14 Demirtepe - Ankara

Basım: Özyurt Matbaacılık

Büyük Sanayi 1. Cad. Süzgün Sk. No: 7 İskitler - Ankara

ÖNSÖZ

Dünya ülkeleri bir taraftan ekonomik büyümelerine yeniden ivme kazandırmaya çalışırken önce ABD Merkez Bankası'nın parasal genişlemeyi bitirmesi, ardından petrol fiyatlarındaki hızlı gerileme 2014 yılına damgasına vurdu. ABD ekonomisi beklenenden daha hızlı bir toparlanma gösterirken, Avrupa'nın halâ durgunluktan kurtulamaması, Çin'deki yavaşlama, Ortadoğu'daki belirsizlikler ve gerileyen petrol ile doğalgaz fiyatlarının Rusya ekonomisinde yol açtığı daralma küresel iktisadi görünümün bir defa daha istenen ölçüde bir canlanmadan uzak kalmasına neden oldu.

Küresel ölçekteki gelişmeler ülkemizi hem olumlu hem de olumsuz etkiledi. Düşen petrol fiyatları dış ticaret açığında göz görülür bir iyileşme sağladı. Öte yandan ana ticaret ve yatırım pazarı konumundaki Avrupa ülkelerinin halâ durgunlukla boğuşması ve çevre coğrafyamızda devam eden karmaşalar hem ihracat performansımızı hem de yurtiçindeki tüketim ve yatırım aktivitesini olumsuz etkiledi. Sonuçta Türkiye ekonomisi 2014'de yüzde 2,9 büyüyerek beklentilerin altında bir performans sergiledi.

Türkiye ekonomisi son 3 yıldır eski dinamizminden uzak bir görünüm sergiliyor. Üç yıllık büyüme ortalaması yüzde 3,1 gibi vasat bir düzeyde gerçekleşti. Yine son 3 yıldır özel sektör makine ve teçhizat yatırımları bir türlü canlanmadı ve aynı düzeyde takıldı. Sonuçta kişi başına milli gelir 10 bin dolarda kaldı. Bir zamanlar dünyanın 16. büyük ekonomisi olmakla övünürken geçen

sene 2 basamak gerileyerek 18. sıraya düştük. Büyümedeki tempo kaybına rağmen cari açığın aynı hızla küçülmemesi bu konunun önümüzdeki dönemin en önemli yapısal sorunu olacağını gösteriyor. Özellikle ABD'nin parasal genişlemeyi bitirmesi, cari açık kadar finansmanının dikkat edilmesi gerek bir konu olacağına işaret ediyor.

Ekonomide olumlu göstergeler de bulunuyor. Bunların başında istihdam geliyor. Türkiye ekonomisi 2014'de 1,3 milyon yeni istihdam yaratmayı başardı. Öte yandan sanayi ürünü ihracatı artarken bunu daha az sanayi aramalı ithalatı ile gerçekleştirdik. Mali disiplinin korunması sayesinde bütçe açığının milli gelire oranı yüzde 1,3 seviyesinde kaldı. Kamu borç stokunun milli gelire oranı ise yüzde 35'e geriledi.

Petrol fiyatlarındaki düşüşün dış dengemiz üzerinde çift yönlü etkisi söz konusudur. Enerji fiyatlarındaki gerileme ithalat ve cari açık üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Ancak petrol ihraç eden ülkelerin dış pazarımızın yarısından fazlasını oluşturması, ülkemize gelen turistlerin yaklaşık üçte birinin bu ülke vatandaşlarından oluşması ve müteahhitlik sektörünün yurtdışında yaptığı işlerin büyük çoğunluğunun bu ülkelerde olması dış gelirlerde düşüşe yol açmaktadır.

Ülkemizde 2014 yılı sonu ve 2015 yılı başında Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde 25 öncelikli dönüşüm programı açıklanmıştır. 2015 Nisan ayında da İstihdam, Sanayi Yatırımı ve Üretimi Destek Paketi kamuoyuyla paylaşılmıştır. İş dünyası olarak bu programları ve paketleri olumlu karşılıyor ve dünya genelinde yeni bir iktisadi sürece geçişin sıkıntılarının yaşandığı bir ortamda ülkemiz işadamlarına, sanayici ve yatırımcılarına moral ve şevk olacağına inanıyoruz.

Önümüzdeki dönemde idari, hukuk ve eğitim alanlarındaki reformları en kısa sürede gerçekleştirmeliyiz. Yarım kalan reform sürecini hızla tamamlayarak hem ekonomik büyümeye ivme kazandırmalı hem de bulunduğumuz coğrafyadan farklılaşmalıyız.

Türk özel sektörü olarak yeni bir büyüme hikâyesine ihtiyacımız olduğunu, kamu ve özel sektör elbirliği ile bunu gerçekleştirebileceğimizi düşünüyoruz. Teknolojik dönüşüm ve girişimciliğe odaklanan yeni bir ekonomik modelle küresel ekonomiye yön veren başat ülkelere biri olacağımıza inanıyoruz.

Dünya ve Türkiye ekonomisindeki gelişmelerin değerlendirildiği 2014 Yılı Ekonomik Rapor'unun camiamıza ve ilgililere yararlı olmasını diliyorum.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

Başkan

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan	M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yrd.	Halim METE
Başkan Yrd.	İbrahim ÇAĞLAR
Başkan Yrd.	Ender YORGANCILAR
Başkan Yrd.	Ali KOPUZ
Sayman Üye	Faik YAVUZ
Üye	Şahin BİLGİÇ
Üye	Salih Zeki MURZIOĞLU
Üye	İbrahim BURKAY
Üye	Necdet ÖZER
Üye	Cengiz GÜNAY
Üye	Memiş KÜTÜKCÜ
Üye	Ebubekir BAL
Üye	Selçuk ÖZTÜRK
Üye	Bülent KARAKUŞ
Genel Sekreter	Mustafa SARAÇÖZ

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	Mustafa HELVACIOĞLU
Başkan Yrd.	Ferhat ÇAĞLAYAN
Sözcü	Ercan ÖZKAN
Raportör	Yalçın TATLI
Üye	Fatih ALTINAY
Üye	Şakir İŞERİ
Üye	Salih Deniz GÜNAL
Üye	Reşit ÖZER

HAZIRLAYANLAR

Murat AYDIN	Mali ve Sosyal Politikalar Müdürü İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdür V.
Serpil MERT	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Uzman
Sema KAYNAK	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Uzman

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
TABLO LİSTESİ.....	X
GRAFİK LİSTESİ.....	XIV
SİMGE VE KISALTMALAR.....	XVI
BÖLÜM I. GENEL DEĞERLENDİRME	1
1. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ.....	3
1.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	4
1.2 Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH	6
1.3 Tüketici Fiyat Endeksi	8
1.4 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları	9
1.5 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	11
1.6 Dünya Ticaret Hacmi	11
1.7 Cari İşlemler Dengesi	13
1.8 İşsizlik Oranları	15
1.9 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi.....	16
2. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	19
BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİ	27
1. EKONOMİK GÖSTERGELER	29
1.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.....	29
1.2 Sektörel Gelişmeler	36
1.2.1 Tarım	36
1.2.2 Sanayi.....	42
1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı	45
1.2.2.2 İmalat Sanayi	46
1.2.2.3 Enerji.....	52
1.2.3 Hizmetler	56
1.2.3.1 İnşaat	56
1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi... ..	58
1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri	59
1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	62
1.2.3.5 Turizm	62
1.2.3.6 Ulaştırma.....	64
1.3 Yatırımlar	66
1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler.....	78
1.4.1 Enflasyon	78
1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi.....	78
1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	86
1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi.....	89
1.4.1.4 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi	90
1.4.2 Para, Banka.....	91
1.4.3 Sermaye Piyasası	100

1.4.4 Kamu Maliyesi.....	106
1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi.....	108
1.4.4.1.1 Gelirler.....	109
1.4.4.1.2 Giderler.....	113
1.4.4.2 Fonlar.....	114
1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri.....	114
1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı.....	115
1.4.4.5 Özelleştirme.....	116
1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku.....	117
1.4.5 Altın Fiyatları.....	121
1.4.6 Döviz Kurları.....	123
1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler.....	127
1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri.....	127
1.5.1.1 İhracat.....	129
1.5.1.2 İthalat.....	131
1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret.....	133
1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret.....	134
1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret.....	140
1.5.2 Ödemeler Dengesi.....	141
1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar.....	144
1.5.4 Dış Borçlar.....	148
2. SOSYAL GÖSTERGELER.....	155
2.1 Nüfus.....	155
2.1.1 Doğurganlık Hızları.....	160
2.1.2 Ortanca Yaş.....	161
2.2 Eğitim.....	162
2.2.1 Okullaşma Oranları.....	162
2.2.2 İllere Göre Okullaşma Oranları.....	162
2.2.3 Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı.....	166
2.3 Sağlık.....	166
2.4 Çalışma Hayatı.....	168
2.4.1 İstihdam.....	168
2.4.1.1 İşgücü Göstergeleri.....	168
2.4.1.1.1 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri.....	171
2.4.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam.....	171
2.4.3 İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	173
2.4.4 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu.....	175
2.4.5 İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu.....	176
2.4.6 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler.....	179
EK- Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2010-2014).....	185

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları.....	5
Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre).....	7
Tablo 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları	8
Tablo 4. Dünya Mal Fiyat Endeksleri.....	10
Tablo 5. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları.....	10
Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH	11
Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları	12
Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi /GSYH.....	14
Tablo 9. İşsizlik Oranları.....	15
Tablo 10. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi.....	17
Tablo 11. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	30
Tablo 12. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	31
Tablo 13. Sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları	32
Tablo 14. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Sektör Katkıları	33
Tablo 15. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Sabit Fiyatlarla)	34
Tablo 16. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Fiyatlarla).....	35
Tablo 17. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Katkıları	35
Tablo 18. Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.....	36
Tablo 19. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları	37
Tablo 20. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları	38
Tablo 21. Meyve Ürünleri, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları	40
Tablo 22. Tarımsal Destekleme Ödemeleri	41
Tablo 23. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları	42
Tablo 24. Sanayi Sektörü Katma Değerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı.....	42
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi.....	43
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi.....	44
Tablo 27. Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi	45
Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi	46
Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları	47
Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları.....	48
Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı	49
Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı.....	50
Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı.....	51
Tablo 34. İllere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı	53
Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi	54
Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	55
Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler.....	55
Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	56
Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	57

Tablo 40. Konut Satış Sayıları	58
Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	58
Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk 20 Ticaret Borsası	60
Tablo 43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları	61
Tablo 44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	62
Tablo 45. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	63
Tablo 46. Milliyetlere Göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı.....	63
Tablo 47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar.....	64
Tablo 48. Ulaştırma İstatistikleri	65
Tablo 49. Türkiye Geneli ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Tarafından Hava Yolu ile Yapılan Yolcu ve Yük Taşımacılığı	66
Tablo 50. Sabit Sermaye Yatırımları	67
Tablo 51. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları	68
Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı	70
Tablo 53. 2014 Yılında Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı	72
Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	74
Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri.....	75
Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	76
Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri	78
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi	80
Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi	82
Tablo 60. Bölgelere Göre Tüketici Fiyat Endeksi	85
Tablo 61. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi.....	86
Tablo 62. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi	88
Tablo 63. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi	89
Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi.....	90
Tablo 65. Para Politikası Kurulu Faiz Kararları	93
Tablo 66. Para Arzları	94
Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat	95
Tablo 68. Banka Kredileri	97
Tablo 69. Uluslararası Rezervler	98
Tablo 70. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı	98
Tablo 71. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	99
Tablo 72. Menkul Kıymet İhraç İzinleri	100
Tablo 73. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri.....	102
Tablo 74. İkinci El Piyasa İşlem Hacmi	103
Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi.....	104
Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri	105
Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke	106
Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri	107
Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları	108
Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi.....	109
Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	110
Tablo 82. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları.....	111
Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	113
Tablo 84. Fon Dengesi	114

Tablo 85. İşletmeci KİT Finansman Dengesi.....	115
Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	116
Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri	117
Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	118
Tablo 89. İç Borç Stoku	119
Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti	119
Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı	120
Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı	121
Tablo 93. Altın Fiyatları	122
Tablo 94. TCMB tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları	124
Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları	124
Tablo 96. Döviz Kurları	125
Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru	126
Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri.....	128
Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat	130
Tablo 100. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İhracat.....	130
Tablo 101. İhracatımızda İlk On Fasil	131
Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat	131
Tablo 103. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İthalat	132
Tablo 104. İthalatımızda İlk On Fasil	133
Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl.....	133
Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl	134
Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri	135
Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri.....	138
Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke	139
Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke	140
Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret	141
Tablo 112. Ödemeler Dengesi	143
Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler).....	145
Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı	146
Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ükelere Göre Dağılımı	147
Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku	149
Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları	151
Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı	153
Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri.....	155
Tablo 120. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler ..	157
Tablo 121. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri.....	158
Tablo 122. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu, 2014	160
Tablo 123. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Temel Doğurganlık Göstergeleri	161
Tablo 124. Cinsiyete Göre Ortanca Yaş.....	161
Tablo 125. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları.....	162
Tablo 126. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 ve Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları	163

Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı.....	166
Tablo 128. Dallara Göre Hastane Sayıları	167
Tablo 129. Toplam Sağlık Personeli Sayıları	167
Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri	169
Tablo 131. Cinsiyet Bazında Temel İşgücü Göstergeleri, 2014	169
Tablo 132. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-1, 2014.....	172
Tablo 133. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-2, 2014.....	171
Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı	173
Tablo 135. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı, 2014	174
Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014.....	175
Tablo 137. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014	177
Tablo 138. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, 2014	178
Tablo 139. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları	180
Tablo 140. Grev Uygulamaları	180
Tablo 141. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler.....	180
Tablo 142. Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler	181
Tablo 143. Asgari Ücretin İşverene Maliyeti.....	182
Tablo 144. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler	182

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.	Seçilmiş Ülke Grupları GSYH Büyüme Hızları	4
Grafik 2.	Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)	7
Grafik 3.	Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları	9
Grafik 4.	Cari İşlemler Dengesi /GSYH.....	14
Grafik 5.	İşsizlik Oranları.....	16
Grafik 6.	Dönemler İtibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları.....	30
Grafik 7.	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları (1998 Fiyatlarıyla).....	32
Grafik 8.	Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla)	33
Grafik 9.	Bitkisel Üretim Değişim Oranları	38
Grafik 10.	Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi (2010=100).....	43
Grafik 11.	Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %).....	44
Grafik 12.	Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %).....	45
Grafik 13.	Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlık Ortalama, %).....	48
Grafik 14.	Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı	51
Grafik 15.	Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporlarının Dağılımı (%)	52
Grafik 16.	Elektrik Enerjisi Üretimine Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	54
Grafik 17.	Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri.....	57
Grafik 18.	Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	59
Grafik 19.	Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayılarının Değişim Oranı	60
Grafik 20.	Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	62
Grafik 21.	Turizm Gelir ve Giderleri	64
Grafik 22.	Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2014,%)	67
Grafik 23.	Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım).....	75
Grafik 24.	Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım).....	77
Grafik 25.	Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme	79
Grafik 26.	Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık).....	80
Grafik 27.	Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	81
Grafik 28.	TÜFE, H ve I Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)	83
Grafik 29.	Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre).....	84
Grafik 30.	Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık).....	87
Grafik 31.	Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	87
Grafik 32.	Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)	88
Grafik 33.	Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)	89
Grafik 34.	Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık).....	91
Grafik 35.	Para Arzları	94
Grafik 36.	Mevduat Bankalarındaki Mevduat	96

Grafik 37. Uluslararası Rezervler.....	98
Grafik 38. Kamu ve Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri	101
Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi	109
Grafik 40. Vergi Yükü.....	112
Grafik 41. Vergi Esnekliği Katsayıları.....	112
Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku	118
Grafik 43. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (Yıllık Ortalama)	127
Grafik 44. Dış Ticaret Göstergeleri	128
Grafik 45. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	129
Grafik 46. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat	136
Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat	137
Grafik 48. Ödemeler Dengesi	144
Grafik 49. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı	146
Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı	148
Grafik 51. Dış Borç Stoku	149
Grafik 52. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı.....	150
Grafik 53. İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları.....	155
Grafik 54. Toplam Sağlık Personeli Sayıları	168
Grafik 55. İşsizlik Oranları.....	170
Grafik 56. İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları	170
Grafik 57. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı	173
Grafik 58. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014.....	175
Grafik 59. Eğitim Durumuna Göre İstihdamın Dağılımı, 2014	179

SİMGE VE KISALTMALAR SİMGELER

-	: Bilgi mevcut değildir.
\$	: Amerikan Doları
€	: Euro
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
Ha	: Hektar
GWh	: Gigawatsaat (GWh = 1 milyar KWh)
KHa	: Küresel Hektar
Km	: Kilometre
Km ²	: Kilometre kare
KWh	: Kilovatsaat
MW	: Milyonwat
Sm ³	: 15 santigrat derece ve 1 atmosfer basınçta standart metreküp (Sm ³) olarak ifade edilen değerdir.
bbl	: Varil (1 bbl = 159 lt'dir.)
lb	: 1 lb = 0,4536 Kg
log	: Logaritmik değer
MT	: Metrik Ton
cts	: Cents
Kişi/Km ²	: Nüfus yoğunluğu
‰	: Binde

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİST	: Borsa İstanbul
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DHMI	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı

EB	: Ekonomi Bakanlığı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
Fed	: ABD Merkez Bankası
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HM	: Hazine Müsteşarlığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
KAMU-İŞ	: Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası
KB	: Kalkınma Bakanlığı
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KREE	: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi
MB	: Maliye Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonu
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
ROM	: Rezerv Opsiyonu Mekanizması
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
THY	: Türk Hava Yolları
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Yİ-ÜFE	: Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi
VOB	: Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası
YD-ÜF	: Yurtdışı Üretici Fiyat Endeksi
YF	: Yatırım Fonu
YP	: Yabancı Para

*BÖLÜM I
GENEL
DEĞERLENDİRME*

1. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

2008 yılında ortaya çıkan ve hızla bütün ülkeleri etkisi altına alarak küresel bir nitelik kazanan ekonomik ve finansal kriz aradan geçen 6 yıla rağmen değişik boyutlarda olmakla birlikte tüm dünyayı etkilemeye devam etmektedir. Kriz ile mücadeleye yönelik uygulamaya konulan politikalar ekonomik büyüme üzerine tam olarak yansımamıştır. Dünya ekonomisinde toparlanma süreci başlamakla birlikte büyüme ülkeden ülkeye farklı boyutlarda, ancak düşük seviyeli seyretmektedir. ABD ekonomisinde nispeten iyileşme gözlenmesine rağmen AB ülkelerinde krizin etkileri tam olarak giderilememiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomik aktivitede düşüş yönlü değişim dikkat çekmektedir. Sonuç itibarıyla, küresel ekonomideki toparlanma istenen seviyeye ulaşmamış, beklenen hızlı büyüme 2014 yılında da sağlanamamıştır.

Gelişmiş ülke ekonomileri 2014 yılında ılımlı bir büyüme göstermiştir. ABD ekonomisinde geçici faktörlerin ortaya çıkması, Euro bölgesinde büyümenin düşük seyretmesi ve tüketim vergisindeki artış nedeniyle talepte meydana gelen zayıflamanın Japon ekonomisinde oluşturduğu olumsuz etki, bölge ekonomilerindeki büyümeyi sınırlandırmıştır. Euro bölgesinde durgunluktan çıkmak için alınan önlemler yeterli olmamıştır. Bölgenin itici gücü Almanya ekonomisindeki düşük oranlı büyüme, Fransa ve İtalya'nın büyüme performansındaki zayıflık ekonomik toparlanmayı güçleştirmiştir. Bölgede küresel krizden buyana sürmekte olan yüksek kamu borçları, işsizlik ve yapısal sorunlar ile bankacılık sektöründeki sıkıntılar 2014 yılında da önemini korumuştur. Düşük büyüme ve düşük enflasyon risk ve sorun oluşturmaya devam etmektedir.

Küresel kriz sonrası dünya ekonomisinin itici gücü olan ve büyümeyi sürükleyen gelişmekte olan ekonomilerin büyüme performansında ciddi yavaşlamalar görülmektedir. Bu durum küresel ekonomideki ivmelenmeyi aşağı yönlü baskılamaktadır.

Bu ülkeler grubunda yer alan ve dünya ekonomisinin en önemli aktörlerinden Çin'de hükümetin konut fiyatlarındaki hızlı yükselişi baskılamaya yönelik uygulamaya koyduğu politikaların etkisiyle ekonomik büyümede ivme kaybı yaşanmıştır. Bölgenin bir diğer önemli ülkesi Rusya'nın ekonomik büyümesi, Ukrayna krizinin yol açtığı jeopolitik riskler ile arz artışı ve zayıf talebe bağlı olarak özellikle yılın ikinci yarısında petrol fiyatlarında yaşanan düşüş sonucu 2014 yılında durma noktasına gelmiştir. Bu ülke grubu içindeki bir başka önemli ülke olan Hindistan ekonomisinde kaydedilen büyüme dikkat çekmektedir.

Küresel büyümenin istenen seviyede olmaması dünya ekonomisinin geleceği açısından kaygı oluşturmakta ve çözüm yolları araştırılmaktadır. Avustralya'da 15-16 Kasım 2014 tarihlerinde yapılan G-20 Liderler Zirvesinin ana gündemini küresel büyüme oluşturmuştur. Toplantıda küresel ekonomide güçlü bir büyümenin teşvik edilmesi ve gelecek dönemlerde büyümenin önündeki olası şoklara karşı küresel ekonominin daha dayanıklı hale getirilmesi için gerekli politika önerileri değerlendirilmiştir.

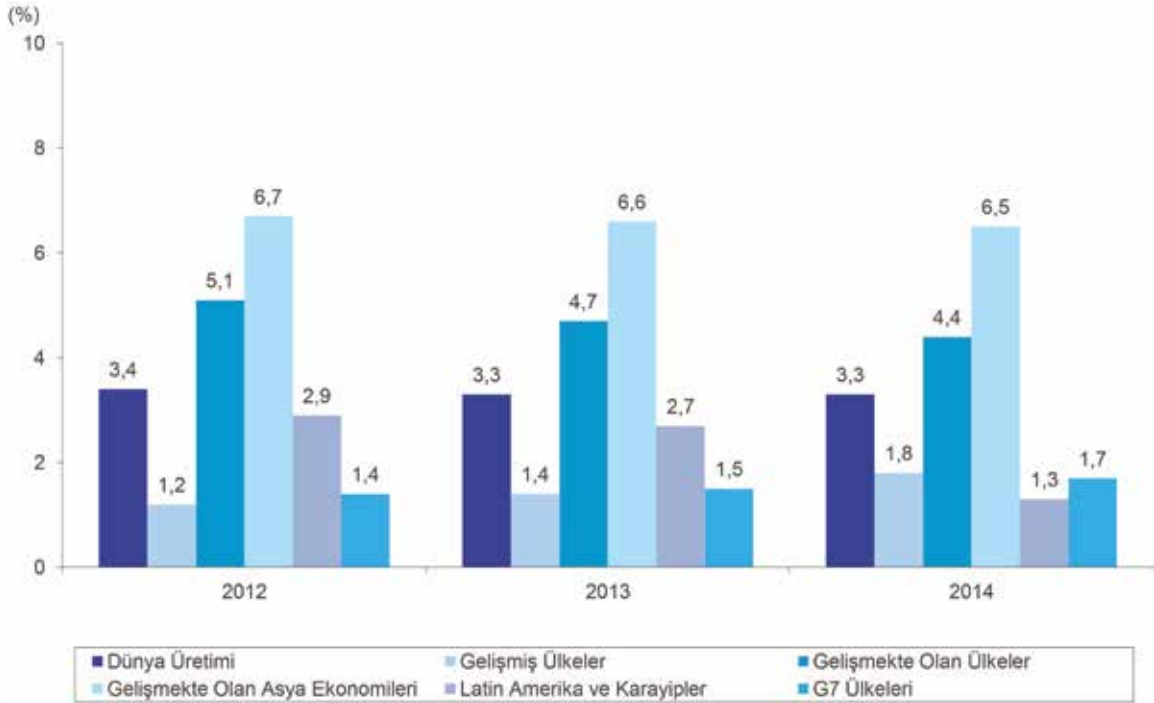
2014 yılında yaşanan bu olumsuzluklara rağmen 2015 yılında dünya ekonomik görünümünde iyileşme beklenmektedir.

1.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin 2014 yılı Ekim ayında yayımladığı “Dünya Ekonomik Görünümü” raporuna göre, 2012 yılında % 3,4 olan dünya ekonomisindeki büyüme 2013 yılında % 3,3'e gerilemiştir. Büyümenin 2014 yılında % 3,3 seviyesini koruyacağı tahmin edilmektedir.

Ülke gruplarına bakıldığında; gelişmiş ülkelerdeki büyüme hızlarının düşük seviyelerini korumakla birlikte ivme kazandığı, gelişmekte olan ülkelerde ise küresel kriz sonrası ortaya çıkan yüksek büyüme hızlarının gerilediği görülmektedir. 2014 yılı için gelişmiş ülke ekonomilerindeki büyümenin 2013 yılına göre 0,4 puan yükselerek % 1,8 ve G7 ülkelerinde de 0,2 puan yükselerek % 1,7 düzeyinde olması beklenmektedir. Büyüme hızının bir önceki yıla göre gelişmekte olan ülkeler grubunda 0,3 puan düşerek % 4,4, gelişmekte olan Asya ekonomilerinde 0,1 puan düşerek % 6,5 ve Latin Amerika ve Karayipler ülkelerinde 1,4 puan düşerek % 1,3 olacağı tahmin edilmektedir (Tablo 1, Grafik 1).

Grafik 1. Seçilmiş Ülke Grupları GSYH Büyüme Hızları

Kaynak: IMF.

Tablo 1. GSYH Büyüme Hızları

Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Dünya Üretimi	3,4	3,3	3,3
Gelişmiş Ülkeler	1,2	1,4	1,8
ABD	2,3	2,2	2,2
Euro Bölgesi	-0,7	-0,4	0,8
Almanya	0,9	0,5	1,4
Fransa	0,3	0,3	0,4
İtalya	-2,4	-1,9	-0,2
İspanya	-1,6	-1,2	1,3
Yunanistan	-7,0	-3,9	0,6
Japonya	1,5	1,5	0,9
Kanada	1,7	2,0	2,3
İngiltere	0,3	1,7	3,2
G7 Ülkeleri	1,4	1,5	1,7
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,1	4,7	4,4
Rusya	3,4	1,3	0,2
Türkiye	2,1	4,1	3,0
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	6,7	6,6	6,5
Çin	7,7	7,7	7,4
Hindistan	4,7	5,0	5,6
ASEAN-5 ⁽²⁾	6,2	5,2	4,7
Latin Amerika ve Karayipler	2,9	2,7	1,3
Brezilya	1,0	2,5	0,3
Meksika	4,0	1,1	2,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

(1): 2014 yılı verileri Hindistan hariç tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

Dünya ekonomisinin lokomotifi olan ABD ekonomisi 2014 yılında nispeten güçlü bir performans sergilemiştir. Küresel ekonomide yaşanan dalgalanmalara rağmen 2013 yılındaki % 2,2'lik büyüme hızını muhafaza etmiştir.

Euro bölgesinde ise küresel kriz sonrası durgunluktan çıkmak için uygulamaya konulan önlemler sonucu sağlanan iyileşme reel kesime yeterince yansımamış ve büyümede istenen ivme sağlanamamıştır. 2013 yılında % 0,4 küçülen bölge ekonomisi 2014 yılında % 0,8 büyümekle birlikte, yüksek işsizlik ve kamu borçları, atıl kapasite gibi sorunlar nedeniyle güçlü bir toparlanma sergileyememiştir.

2014 yılında bölge ülkelerinden Almanya % 1,4, Fransa % 0,4, İspanya % 1,3 ile pozitif yönlü büyüme gösterirken, İtalya'nın büyümesi % 0,2 ile negatif yönlü olmaya devam etmiştir. Küresel kriz sonrasında bölge ülkeleri içinde en yüksek oranlı daralmanın yaşandığı Yunanistan ekonomisi, 2014 yılında pozitif yönlü hareketlenerek % 0,6 büyüme göstermiştir.

Gelişmiş ülkeler içinde yer alan ülkelere Kanada ekonomisi 2014 yılında güç kazanmaya devam ederek % 2,3 büyümüştür. İngiltere 2013 yılında % 1,7 olan büyüme hızını 2014 yılında % 3,2'ye yükseltirken, Japonya'nın 2013 yılında % 1,5 olan büyüme hızı 2014 yılında % 0,9'a gerilemiştir. Japonya'nın büyüme hızında kaydedilen olumsuz

gelişme büyük ölçüde yapısal katılıklar ve vergi ayarlamaları sonucu tüketimde ortaya çıkan keskin düşüşten kaynaklanmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Rusya'nın büyüme hızında 2011 yılından itibaren kaydedilen düşüş eğilimi 2014 yılında da sürmüştür. Rusya'da 2013 yılında % 1,3 olan büyüme, 2014 yılında neredeyse durma noktasına gelerek % 0,2'ye gerilemiştir. Rusya ekonomisinde 2014 yılında yaşanan bu olumsuzluk bütçe gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan petrol ve doğal gaz gelirinin düşük seyreden petrol fiyatları nedeniyle azalması ve Ukrayna ile devam eden gerginlikten kaynaklanmıştır.

Gelişmekte olan Asya ekonomilerindeki yüksek büyüme hızı nispeten yavaşlamakla birlikte 2014 yılında da devam etmiştir. Bu grup altında yer alan Çin'in 2013 yılında % 7,7 olan büyüme hızı yapısal sorunların da etkisi ile 2014 yılında 0,3 puan düşerek % 7,4 olmuştur. Hindistan ise 2013 yılında % 5,0 olan büyüme hızını 2014 yılında 0,6 puan artırarak % 5,6'ya yükseltmiştir.

2014 yılı başında Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde dış talep ve iç piyasadaki daralma nedeniyle büyüme yavaşlamıştır. Özellikle Brezilya'da zayıf rekabet gücü, düşük piyasa güveni ve sıkı mali koşullar yatırımları olumsuz etkileyerek büyümeyi sınırlandırmıştır. Meksika gibi ülkelerde de arz destekleyici reformlar yapılmış ve özel sektöre daha yüksek sermaye kazandırılmaya çalışılmıştır. Brezilya'nın 2013 yılında % 2,5 olan büyüme hızının 2014 yılında % 0,3'e gerileyeceği, Meksika'nın % 1,1 olan büyüme hızının ise % 2,4'e yükseleceği beklenmektedir.

1.2 Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH

Satın Alma Gücü Paritesi (SGP), ülkeler arasında fiyat düzeyleri farklılaşmasını ortadan kaldırarak ülkelerin belirli bir dönemde sahip olduğu kişi başına milli gelir değerlerinin kıyaslanabilmesine olanak veren ve daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayan önemli bir göstergedir.

IMF'nin 2014 yılı Ekim ayında yayımlanan "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda yer alan sonuçlar doğrultusunda seçilmiş ülkeler için SGP'ye göre kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla değerleri Tablo 2'de yer alan ülkeler içinde incelendiğinde, 2014 yılında en yüksek kişi başına milli gelire sahip olan ülke 54.678 dolar ile yine ABD olmuştur. ABD'yi 44.741 dolar ile Almanya, 44.519 dolar ile Kanada, 40.445 dolar ile Fransa, 37.744 dolar ile İngiltere, 37.683 dolar ile Japonya ve 34.455 dolar ile İtalya izlemiştir. SGP'ye göre kişi başına milli gelir değeri en düşük olan ülkeler 5.777 ile Hindistan, 12.893 dolar ile Çin ve 15.153 dolar ile Brezilya olmuştur (Tablo 2, Grafik 2).

Tablo 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)

Ülke Grupları/Ülkeler	(Dolar)				
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	Değişim (%)	
				2013	2014
Gelişmiş Ülkeler	41.928	42.935	44.255	2,4	3,1
ABD ⁽²⁾	51.450	53.001	54.678	3,0	3,2
Euro Bölgesi	33.756	34.016	-	0,8	-
Almanya	42.756	43.475	44.741	1,7	2,9
Fransa	39.291	39.813	40.445	1,3	1,6
İtalya	34.405	34.103	34.455	-0,9	1,0
İspanya	31.755	31.942	32.975	0,6	3,2
Yunanistan	25.610	25.126	25.753	-1,9	2,5
Japonya	35.501	36.654	37.683	3,2	2,8
Kanada	42.259	43.253	44.519	2,4	2,9
İngiltere ⁽³⁾	35.275	36.208	37.744	2,6	4,2
G7 Ülkeleri	43.557	44.652	45.964	2,5	2,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	9.155	9.596	10.051	4,8	4,7
Rusya	23.700	24.298	24.764	2,5	1,9
Türkiye	18.254	18.874	19.556	3,4	3,6
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	7.960	8.526	9.140	7,1	7,2
Çin	10.911	11.868	12.893	8,8	8,6
Hindistan	5.181	5.450	5.777	5,2	6,0
ASEAN-5 ⁽⁴⁾	9.187	9.685	10.166	5,4	5,0
Latin Amerika ve Karayipler	14.467	14.904	15.175	3,0	1,8
Brezilya	14.537	14.987	15.153	3,1	1,1
Meksika	17.147	17.390	17.925	1,4	3,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

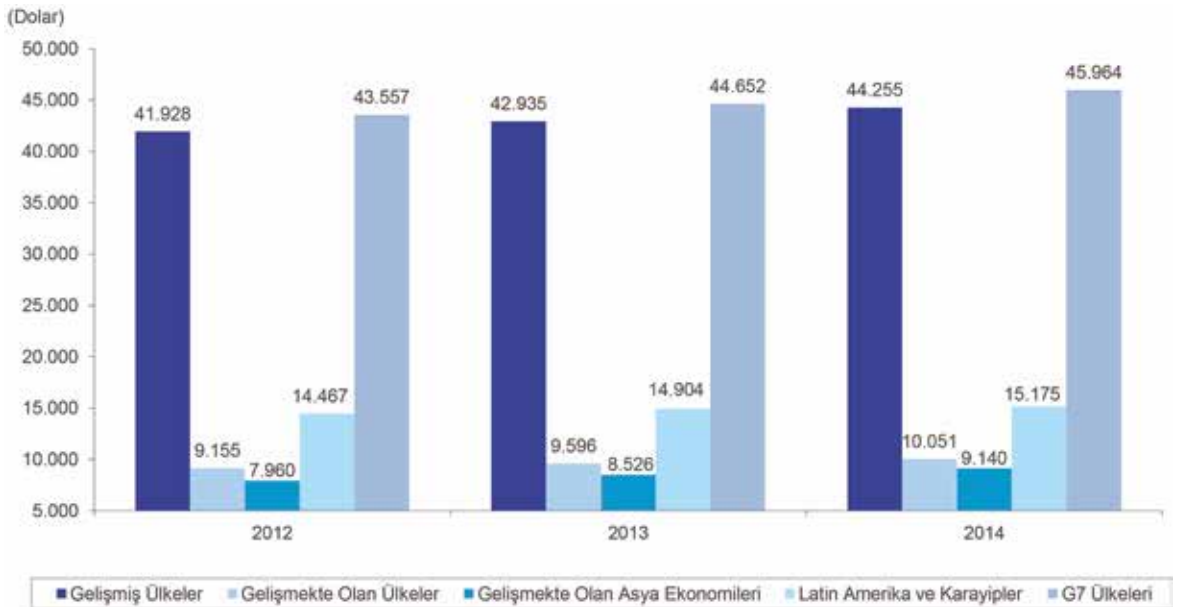
(1): 2014 yılı verileri tahmindir.

(2): 2013 ve 2014 yılı verileri tahmindir.

(3): 2012, 2013 ve 2014 verileri tahmindir.

(4): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

Grafik 2. Kişi Başına GSYH (Satın Alma Gücü Paritesine Göre)

Kaynak: IMF.

1.3 Tüketici Fiyat Endeksi

Küresel ekonomideki durgunluk ve zayıf talep fiyat hareketlerini kısıtlamaktadır. Böylece küresel enflasyon düşük oranlarda seyretmekte ve sınırlı düzeyde de olsa küçülme göstermektedir.

2014 yılında dünya genelinde enflasyon bir önceki yıla göre 0,1 puanlık düşüşle % 3,8'e gerilerken, gelişmiş ülkelerde 0,2 puanlık artışla % 1,6'ya yükselmiş, gelişmekte olan ülkelerde ise 0,4 puanlık düşüşle % 5,5'e gerilemiştir (Tablo 3, Grafik 3).

Gelişmiş ülkelerdeki düşük enflasyon oranları 2014 yılında da risk oluşturmaya devam etmiştir. Özellikle Euro bölgesi ülkelerinde hedeflenen değerlerin altında gerçekleşen enflasyon oranları, bölgenin ekonomik durgunluktan çıkışını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Avrupa Merkez Bankası (ECB) politika faiz oranlarını indirmiş ve yeni bir nicel genişleme programı açıklayarak ekonomik aktiviteyi canlandırmayı amaçlamıştır.

Uygulanan genişletici politikalara rağmen Euro bölgesinde tüketici fiyat endeksi artış hızındaki düşüş devam etmiştir. Bölgede 2013 yılında 1,2 puanlık düşüşle % 1,5'e gerileyen enflasyon, 2014 yılında 0,8 puanlık düşüşle % 0,5'e gerilemiştir.

Tablo 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Dünya	4,2	3,9	3,8
Gelişmiş Ülkeler	2,0	1,4	1,6
ABD	2,1	1,5	2,0
Euro Bölgesi	2,5	1,3	0,5
Almanya	2,1	1,6	0,9
Fransa	2,2	1,0	0,7
İtalya	3,3	1,3	0,1
İspanya	2,4	1,5	0,0
Yunanistan	1,5	-0,9	-0,8
Japonya	0,0	0,4	2,7
Kanada	1,5	1,0	1,9
İngiltere	2,8	2,6	1,6
G7 Ülkeleri	1,9	1,3	1,7
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,1	5,9	5,5
Rusya	5,1	6,8	7,4
Türkiye	8,9	7,5	9,0
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	4,7	4,7	4,1
Çin	2,6	2,6	2,3
Hindistan	10,2	9,5	7,8
ASEAN-5 ⁽²⁾	3,8	4,6	4,6
Latin Amerika ve Karayipler ⁽³⁾	6,1	7,1	-
Brezilya	5,4	6,2	6,3
Meksika	4,1	3,8	3,9

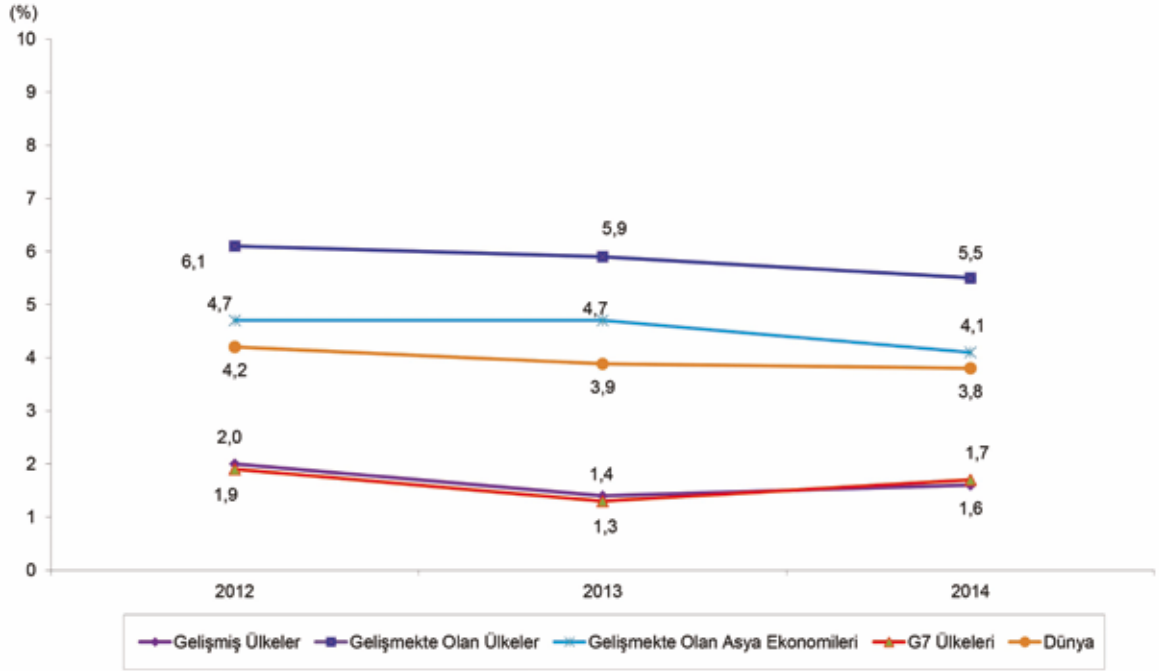
Kaynak: IMF, *World Economic Outlook, October 2014*

(1): 2014 yılı verileri Hindistan hariç tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

(3): 2014 yılı verisi yayımlanmamıştır.

Grafik 3. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları

Kaynak: IMF.

Enflasyon gelişmiş ülkeler grubunda yer alan ABD'de 0,5 puanlık artış ile % 2,0'a, Japonya'da 2,3 puanlık artış ile % 2,7'ye, Kanada'da 0,9 puanlık artış ile % 1,9'a yükselmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Rusya'da enflasyon 0,6 puanlık artış ile % 7,4'e yükselirken, Çin'de 0,3 puanlık düşüş ile % 2,3'e ve Hindistan'da 1,7 puanlık düşüş ile % 7,8'e gerilemiştir.

1.4 Uluslararası Mal Piyasaları ve Seçilmiş Malların Fiyatları

Küresel krizin etkisi ile 2009 yılında sert bir düşüş gösteren dünya mal fiyat endekslerinde 2010 ve 2011 yıllarında nispi artışlar görülmüştür. Son üç yılda ise genel olarak endeks bileşenlerindeki değişim negatif yönlü olmuştur. 2014 yılında 2013 yılında olduğu gibi sadece tarımsal hammadde fiyat endeksi yukarı yönlü değişim gösterirken, diğer endekslerde yüksek arz ve düşük talep koşullarından kaynaklanan aşağı yönlü fiyat baskısı sonucu düşüş kaydedilmiştir. Tarım fiyatlarındaki yükselişte Rusya'nın buğday ihracatında sınırlama yapabileceği kaygısı ve Brezilya'da soya fasulyesi üretiminin beklentilerin altında kalması gibi faktörler belirleyici olmuştur.

2014 yılında bir önceki yıla göre petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksi % 2,3, petrol dışı mal fiyat endeksi % 3,1, gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi % 2,1, sanayi girdileri fiyat endeksi % 4,0, metal ürünleri fiyat endeksi % 7,5, enerji fiyat endeksi % 1,9 ve petrol fiyat endeksi % 1,3 azalış göstermiştir. Tarımsal hammadde fiyat endeksinde ise 2013 yılında başlayan artış eğilimi 2014 yılında devam ederek % 2,4'e yükselmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Dünya Mal Fiyat Endeksleri

Bileşenler	(2005=100)					
	Endeks			Değişim (%)		
	2012	2013	2014	2013	2014	
Petrol ve petrol dışı mal fiyat endeksi	185,7	182,9	178,7	-1,5	-2,3	
Petrol dışı mal fiyat endeksi	171,0	169,0	163,8	-1,2	-3,1	
Gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi	174,8	174,6	170,9	-0,1	-2,1	
Sanayi girdileri fiyat endeksi	167,1	163,3	156,7	-2,3	-4,0	
Tarımsal hammadde fiyat endeksi	134,0	136,2	139,5	1,6	2,4	
Metal ürünleri fiyat endeksi	191,0	182,9	169,2	-4,2	-7,5	
Enerji fiyat endeksi	194,2	191,0	187,4	-1,6	-1,9	
Petrol fiyat endeksi	196,8	195,1	192,6	-0,9	-1,3	

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" 2014 yılı Ekim ayı raporunda yayımlanan verilere göre, genel olarak seçilmiş ürünlerin büyük çoğunluğunun uluslararası piyasa fiyatlarında düşüş olduğu görülmektedir. 2014 yılında mısır % 29,2, kauçuk % 22,0, pirinç % 19,8, ayçiçek yağı ve portakal % 18,6, buğday % 14,2 ile fiyatı en çok düşen ürünler olmuştur. En yüksek fiyat artışı ise % 39,8 ile kahve, % 18,0 ile nikel ve % 15,0 ile çinkoda görülmüştür.

Jeopolitik risklere rağmen, ABD ham petrol üretimindeki yüksek seyir ve OPEC'in üretimde kısıntıya gitmemesi gibi nedenlerle meydana gelen arz fazlası ve dünya ekonomisindeki durgunluktan kaynaklanan zayıf talep, petrol fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. Brent ham petrol fiyatı 2013 yılına göre % 2,9 düşerek varil başına 108,8 dolardan 105,7 dolara gerilemiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları

Seçilmiş Ürünler	Ölçü ⁽¹⁾	Fiyat			Değişim (%)	
		2012	2013	2014	2013	2014
Buğday	\$/MT	313,3	312,2	267,8	-0,3	-14,2
Mısır	\$/MT	298,4	259,0	183,5	-13,2	-29,2
Pirinç	\$/MT	580,2	518,8	415,9	-10,6	-19,8
Soya fasülyesi	\$/MT	537,8	517,2	458,4	-3,8	-11,4
Yerfıstığı	\$/MT	1,688,2	2,314,5	2,210,7	37,1	-4,5
Ayçiçek yağı	\$/MT	1,489,5	1,341,1	1,092,2	-10,0	-18,6
Zeytinyağı	\$/MT	3,135,7	3,816,7	3,832,9	21,7	0,4
Portakal	\$/MT	868,0	967,3	787,6	11,4	-18,6
Muz	\$/MT	984,3	926,4	932,0	-5,9	0,6
Şeker (Serbest Piyasa)	cts/lb	21,4	17,7	16,8	-17,2	-5,0
Çay	cts/Kg	348,9	266,0	232,9	-23,8	-12,4
Kahve	cts/lb	187,6	141,1	197,2	-24,8	39,8
Pamuk	cts/lb	89,2	90,4	80,2	1,3	-11,3
Yün (23 Mikron)	cts/Kg	1,212,6	1,128,1	1,061,7	-7,0	-5,9
Kauçuk	cts/lb	153,2	126,8	98,9	-17,2	-22,0
Alüminyum	\$/MT	2,022,8	1,846,7	1,901,6	-8,7	3,0
Bakır	\$/MT	7,958,9	7,331,5	6,986,2	-7,9	-4,7
Nikel	\$/MT	17,541,7	15,030,0	17,737,5	-14,3	18,0
Çinko	\$/MT	1,950,0	1,910,2	2,196,4	-2,0	15,0
Ham petrol (Brent)	\$/bbl	112,0	108,8	105,7	-2,8	-2,9
Batı Teksas (ABD)	\$/bbl	94,1	97,9	98,4	4,0	0,5

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.

(1): lb=0.4536 Kg, bbl(varil)=159 lt, MT: Metrik Ton

1.5 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi

Dünya genelinde bir çok ülkenin küresel kriz sürecinde bozulan bütçe dengeleri halen sorun oluşturmaya devam etmektedir. Ekonomileri canlandırmaya yönelik uygulamaya konulan genişlemeci politikalar bütçe dengelerini olumsuz yönde etkileyerek kamu finansman maliyetlerini yükseltmiştir. 2012 yılından itibaren merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ya oranlarında iyileşme görülmeyle birlikte, düşük büyümenin de etkisi ile belirgin bir düzelme gerçekleşmiştir.

Gelişmiş ülkelerde 2012 yılında % 4,5 olan merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı, 2013 yılında % 3,4'e, 2014 yılında da % 3,0'a gerilemiştir. Bu oran 2014 yılı için ABD'de % 4,0, Euro bölgesinde % 1,1, Japonya'da % 6,7, G7 ülkelerinde % 3,5 olmuştur. Gelişmiş ülkeler içinde Almanya ve Yunanistan'ın merkezi yönetim bütçesi, 2013 yılından sonra 2014 yılında da fazla vermiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi/GSYH

Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Gelişmiş Ülkeler	-4,5	-3,4	-3,0
ABD	-6,3	-4,8	-4,0
Euro Bölgesi	-2,3	-1,2	-1,1
Almanya	-0,1	0,6	0,5
Fransa	-3,8	-2,8	-2,7
İtalya	-1,6	-0,6	-0,8
İspanya	-4,9	-3,8	-3,4
Yunanistan	-2,3	1,6	1,6
Japonya ⁽²⁾	-7,6	-7,6	-6,7
Kanada	-2,4	-2,2	-2,0
İngiltere	-5,8	-3,8	-4,1
G7 Ülkeleri	-5,2	-4,0	-3,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	-	-	-
Rusya	-0,2	-1,5	-0,8
Türkiye	-3,3	-4,4	-4,3
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	-	-	-
Çin	0,4	-0,5	-0,6
Hindistan	-7,5	-7,2	-7,1
ASEAN-5 ⁽³⁾	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	-2,7	-3,5	-3,6
Meksika	-4,5	-4,1	-4,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

(1): 2014 yılı verileri tahmindir.

(2): 2013 ve 2014 yılı verileri tahmindir.

(3): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı Rusya'da % 0,8, Çin'de % 0,6, Hindistan'da % 7,1, Brezilya'da % 3,6 ve Meksika'da % 4,2 olmuştur.

1.6 Dünya Ticaret Hacmi

Dünya ticaret hacmi gelişmiş ülkelerin ekonomik performanslarında kaydedilen canlanma eğiliminin etkisiyle kriz öncesi seviyelere ulaşamamakla birlikte yukarı yönlü bir geliş-

me içindedir. 2012 yılında % 2,9 olan dünya ticaret hacmi artış hızı, ekonomik faaliyetlerdeki canlanma eğiliminin etkisiyle 2013 yılında % 3,0'a, 2014 yılında % 3,8'e yükselmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Dünya Ticaret Hacmi (Mal ve Hizmet Ticareti) Değişim Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Dünya Ticaret Hacmi	2,9	3,0	3,8
İhracat	3,0	3,2	3,7
Gelişmiş Ülkeler	2,0	2,4	3,6
ABD	3,3	3,0	2,8
Euro Bölgesi	2,2	1,8	3,5
Almanya	3,2	0,9	4,0
Fransa	1,1	2,4	3,4
İtalya	2,1	0,1	2,0
İspanya	2,1	4,9	4,1
Yunanistan	0,0	2,5	4,1
Japonya	-0,1	1,6	1,6
Kanada	1,5	2,2	5,2
İngiltere	1,7	0,5	1,0
G7 Ülkeleri	2,2	1,8	2,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	4,6	4,4	3,9
Rusya	4,7	3,9	3,4
Türkiye	12,7	0,4	5,3
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	5,2	6,8	6,3
Çin	7,0	8,7	6,5
Hindistan	1,5	3,9	6,0
ASEAN-5 ⁽²⁾	3,2	3,6	5,3
Latin Amerika ve Karayipler	1,6	2,0	1,8
Brezilya	-0,3	3,1	3,9
Meksika	3,5	1,2	1,0
İthalat	2,9	2,8	4,0
Gelişmiş Ülkeler	1,2	1,4	3,7
ABD	2,3	1,1	3,8
Euro Bölgesi	-1,0	0,5	3,4
Almanya	1,4	1,5	4,8
Fransa	-1,3	1,9	3,1
İtalya	-7,0	-2,8	1,3
İspanya	-5,7	0,4	4,2
Yunanistan	-14,4	-4,7	-1,4
Japonya	5,3	3,4	7,0
Kanada	3,1	1,1	1,9
İngiltere	3,4	0,2	0,5
G7 Ülkeleri	1,5	1,2	3,6
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,0	5,3	4,4
Rusya	10,4	6,6	-4,9
Türkiye	1,2	8,4	-1,3
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	6,8	6,1	6,5
Çin	8,2	10,8	7,0
Hindistan	1,9	-4,5	8,7
ASEAN-5	7,4	3,4	3,7
Latin Amerika ve Karayipler	3,4	3,4	1,6
Brezilya	-2,3	8,6	1,1
Meksika	4,4	1,8	6,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

(1): 2014 yılı verileri Hindistan hariç tahminidir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

2014 yılında dünya genelinde ihracatta % 3,7, ithalatta % 4,0 artış gerçekleşmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında gelişmiş ülkeler ihracatında artış, gelişmekte olan ülkeler ihracatında ise düşüş olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerin ihracat artış oranları halen gelişmekte olan ülkelerin ihracat artış oranlarının gerisinde seyretmektedir. Özellikle ABD, İtalya, Japonya ve İngiltere’de ihracat artış hızlarının bölge ortalamasından düşük olduğu dikkati çekmektedir. Euro bölgesinde ihracat artış hızı geçen yıla göre 1,7 puan artarak % 3,5 olurken, İspanya dışında kalan bölge ülkelerinin ihracat artış hızlarını yükselttiği görülmektedir. İhracatta en yüksek artışı % 4,1 ile Yunanistan ve İspanya sağlarken, onu % 4,0 ile Almanya ve % 3,4 ile Fransa izlemiştir. İtalya % 2,0 ile 2013 yılında da olduğu gibi ihracatta en düşük artışı göstermiştir. Rusya ve Çin’in ihracat artış oranında düşüş olurken, Hindistan’ın ihracat artış oranında yükseliş kaydedilmiştir. 2014 yılında Rusya % 3,4, Çin % 6,5, Hindistan % 6,0 ihracat artışı gerçekleştirmiştir.

Gelişmiş ülkelerde ekonomik faaliyetlerdeki ivmelenme 2014 yılında dünya ithalatında artış yönlü etki yapmıştır. Gelişmiş ülkelerin ithalat artış oranı 2013 yılında % 1,4 iken 2014 yılında % 3,7’ye yükselmiş, gelişmekte olan ülkelerin ithalat artış oranı ise düşüş eğilimini sürdürerek % 5,3’ten % 4,4’e düşmüştür. Böylece dünya ithalat artış hızı % 4,0’a yükselmiştir.

Euro bölgesi ithalatı 2013 yılında % 0,5 artarken, 2014 yılında % 3,4 artış göstermiştir. İtalya’da ithalattaki azalış eğilimi artış yönüne dönerken, Yunanistan’ın ithalatındaki azalış hız kesmekle birlikte 2014 yılında da devam etmiştir. İtalya’nın ithalatı % 1,3 artarken, Yunanistan’ın ithalatı % 1,4 azalmış, Almanya % 4,8 ile bölge ülkeleri içinde ithalatı en çok artan ülke olmuştur. Gelişmiş ülkeler içinde Japonya % 7,0 ile ithalatı en çok artan ülke olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelere Rusya’da yaşanmakta olan sıkıntılar ve ekonomik durgunluk ithalata da yansımıştır. 2013 yılında % 6,6 artan ithalat 2014 yılında % 4,9 azalmıştır. Hindistan’ın 2013 yılında % 4,5 azalan ithalatı 2014 yılında % 8,7 artmıştır.

1.7 Cari İşlemler Dengesi

Ülkeler küresel dengesizlik ve finansal kriz döneminin mirası olarak krizin oluşturduğu dışsal bağımlılıklarla yüzleşmeden cari açık sorununa odaklanmışlardır. Bir çok ülke cari işlemler dengesinde düzeltmeye gitmesine rağmen zayıf/negatif büyüme ve durgun enflasyon, ülkelerin net dış durumlarını sistematik bir şekilde iyileştirmelerini engelleyerek, kademeli iyileşmeye izin vermiştir.

2013 yılında gelişmiş ülkelerde GSYH’nin % 0,4’ü olan cari işlemler fazlası, 2014 yılında 0,1 puan gerileyerek % 0,3’e düşmüştür. Her iki yıl itibarıyla gelişmekte olan ülkelere GSYH’nin % 0,8’i, gelişmekte olan Asya ekonomilerinde de % 1,0’i oranında cari işlemler fazlası verilmiştir.

ABD ekonomisinde cari işlemler dengesindeki açık 2013 yılında GSYH’nin % 2,4’ü seviyesinde gerçekleşirken, 2014 yılında bir miktar artışla % 2,5’i seviyesine yükselmiştir. Euro bölgesinde Almanya cari fazlası en yüksek ülke olarak önceki yıllarda olduğu gibi dikkat çekmektedir. Almanya’nın yanı sıra İtalya, İspanya ve Yunanistan ekonomileri de cari fazla verirken, Fransa ekonomisi cari açık vermiştir. Ayrıca gelişmiş ülkelere Kanada ve İngiltere, gelişmekte olan ülkelere Hindistan, Brezilya ve Meksika cari açık veren diğer ülkeler olmuştur. Gelişmekte olan ülkelere Rusya ve Çin ise cari işlemler fazlası vermiştir (Tablo 8, Grafik 4).

Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi/GSYH

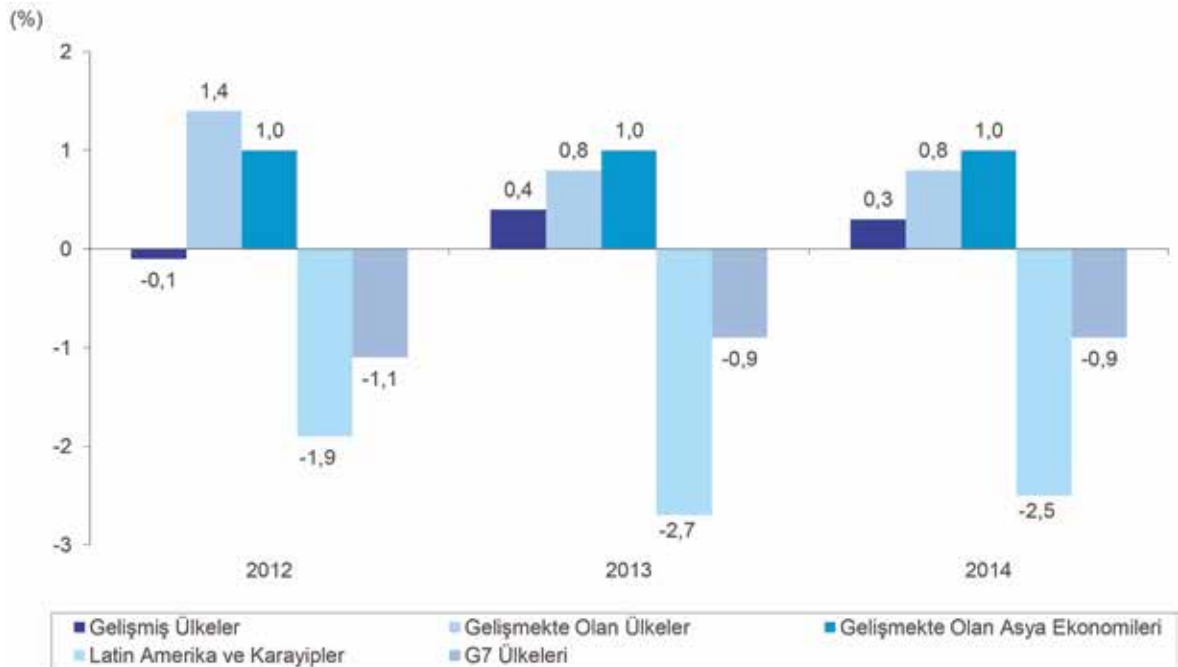
Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Gelişmiş Ülkeler	-0,1	0,4	0,3
ABD	-2,9	-2,4	-2,5
Euro Bölgesi	1,4	2,4	2,0
Almanya	7,4	7,0	6,2
Fransa	-2,1	-1,3	-1,4
İtalya	-0,3	1,0	1,2
İspanya	-1,2	0,8	0,1
Yunanistan	-2,5	0,7	0,7
Japonya	1,0	0,7	1,0
Kanada	-3,4	-3,2	-2,7
İngiltere	-3,8	-4,5	-4,2
G7 Ülkeleri	-1,1	-0,9	-0,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	1,4	0,8	0,8
Rusya	3,5	1,6	2,7
Türkiye	-6,2	-7,9	-5,8
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	1,0	1,0	1,0
Çin	2,6	1,9	1,8
Hindistan	-4,7	-1,7	-2,1
ASEAN-5 ⁽²⁾	0,4	0,0	0,7
Latin Amerika ve Karayipler	-1,9	-2,7	-2,5
Brezilya	-2,4	-3,6	-3,5
Meksika	-1,3	-2,1	-1,9

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

(1): 2014 yılı verileri Hindistan hariç tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

Grafik 4. Cari İşlemler Dengesi /GSYH

Kaynak: IMF.

1.8 İşsizlik Oranları

Küresel ekonomide öngörülen canlanmanın gerçekleştirilememesi ve düşük oranlarda seyreden büyüme, istihdam üzerinde baskı oluşturmaktadır. İşsizlik oranlarında genel olarak küçük iyileşmeler olmakla birlikte, işsizlik dünyanın bir çok ülkesinde önemli bir sorun olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

2014 yılında gelişmiş ülkeler grubunda işsizlik oranı 0,6 puanlık düşüş ile % 7,3 olmuştur. ABD'de işsizlikteki iyileşme devam etmiş ve 2013 yılında % 7,4 olan işsizlik oranı 2014 yılında işgücüne katılım oranının düşük seyretmesinin de etkisi ile % 6,3'e gerilemiştir. Benzer şekilde işsizlik oranı Kanada'da % 7,1'den % 7,0'a, İngiltere'de % 7,6'dan % 6,3'e, Japonya'da % 4,0'dan % 3,7'ye düşmüştür (Tablo 9, Grafik 5).

Tablo 9. İşsizlik Oranları

Ülke Grupları/Ülkeler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Gelişmiş Ülkeler	8,0	7,9	7,3
ABD	8,1	7,4	6,3
Euro Bölgesi	11,3	11,9	11,6
Almanya	5,5	5,3	5,3
Fransa	9,8	10,3	10,0
İtalya	10,7	12,2	12,6
İspanya	24,8	26,1	24,6
Yunanistan	24,2	27,3	25,8
Japonya	4,3	4,0	3,7
Kanada	7,3	7,1	7,0
İngiltere	8,0	7,6	6,3
G7 Ülkeleri	7,4	7,1	6,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	-	-	-
Rusya	5,5	5,5	5,6
Türkiye	8,4	9,0	9,5
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	-	-	-
Çin	4,1	4,1	4,1
Hindistan	-	-	-
ASEAN-5 ⁽²⁾	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	-	-	-
Brezilya	5,5	5,4	5,5
Meksika	5,0	4,9	4,8

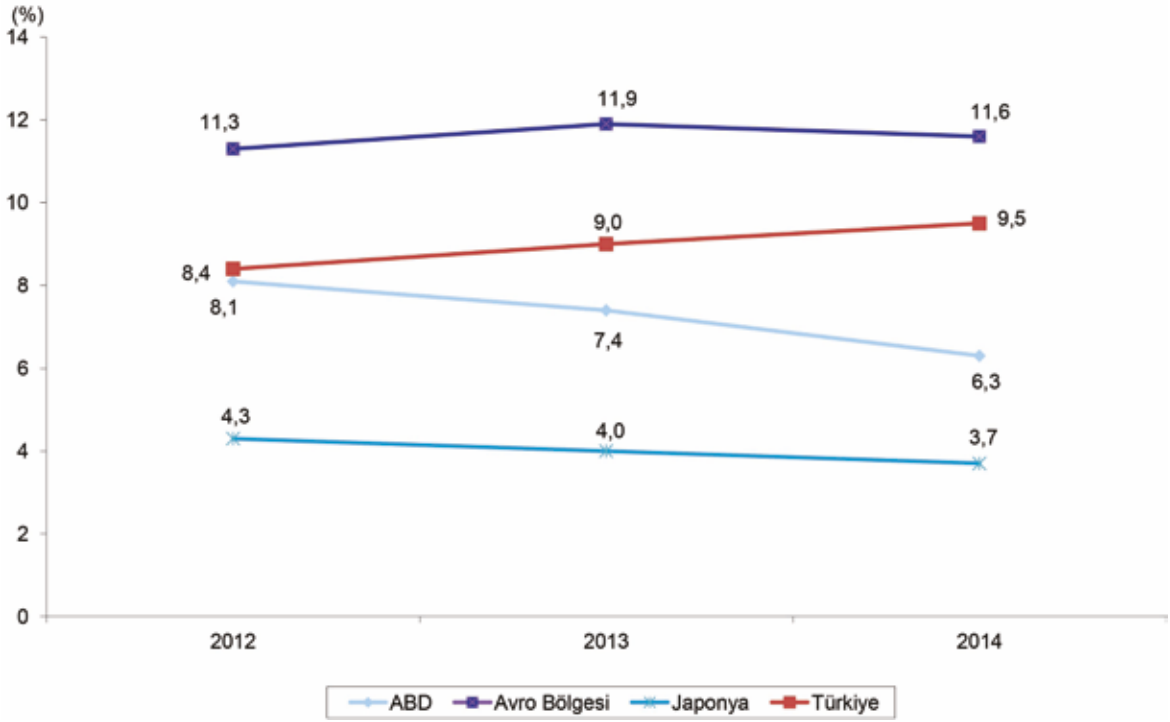
Kaynak: IMF, World Economic Outlook, October 2014

(1): 2014 yılı verileri tahmindir.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

Euro bölgesinde 2012 yılında yaşanan borç krizinin kalıntısı olarak 2013 yılında artan işsizlik oranları 2014 yılında az da olsa gerilemekle birlikte yüksek seviyesini korumakta ve kronik bir sorun olarak durmaktadır. 2014 yılında bölge genelinde işsizlik oranı % 11,9'dan % 11,6'ya gerilerken, İspanya ve Yunanistan'da işsizlik oranı hala iki ile başlayan çift haneli rakamlarda seyretmektedir.

Grafik 5. İşsizlik Oranları

Kaynak: IMF.

2014 yılında işsizlik oranı Yunanistan'da % 25,8, İspanya'da % 24,6, İtalya'da % 12,6, Fransa'da % 10,0 olmuştur. Almanya'da ise % 5,3 ile geçen yılki seviyesinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı gelişmiş ülkelerden Japonya'da % 3,7, Kanada'da % 7,0, İngiltere'de % 6,3 olarak gerçekleşirken, üç ülkede de bir önceki yıla göre iyileşme kaydedildiği görülmektedir.

Rusya'da işsizlik oranı 2014 yılında 0,1 puanlık artış ile % 5,6 düzeyine yükselirken, Çin'de 2012 ve 2013 yıllarındaki % 4,1'lik düzeyinde kalmıştır. Latin Amerika ve Karayip-ler ülkelerinden Brezilya'da % 5,5'e yükselirken, Meksika'da % 4,8'e gerilemiştir.

1.9 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2004 yılında oluşturulan küresel rekabet edebilirlik endeksi (KREE) her ülkenin verimlilik ve rekabeti açısından kritik veriler içeren "Temel Gereklilikler", Etkinlik Artırıcılar" ve "İnovasyon Faktörleri" olarak adlandırılan üç alt endeksten oluşmaktadır. Ülkeler bu endeks ile uluslararası alanda kendilerini diğer ülkelerle kıyaslama, üstün ve zayıf oldukları alanları görme, uygulamakta oldukları politikaları gözden geçirme, yeni kararlar alabilme ve bunları uygulamaya koyabilme imkanı bulmaktadır.

KREE'nin son dönem verilerine göre, İsviçre rekabet edebilirlik anlamında son üç dönemde sırasıyla 5,70, 5,67 ve 5,72 puan ile ilk sırada yer alarak rekabet edebilirlik koşullarını en iyi sağlayan ülke konumunu devam ettirmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Ülkeler	KREE 2014-2015			KREE 2013-2014			KREE 2012-2013	
	Sıralama	Skor	Değişim	Sıralama	Skor	Değişim	Sıralama	Skor
İsviçre	1	5,70	0	1	5,67	0	1	5,72
Singapur	2	5,65	0	2	5,61	0	2	5,67
ABD	3	5,54	2	5	5,48	2	7	5,47
Finlandiya	4	5,50	-1	3	5,54	0	3	5,55
Almanya	5	5,49	-1	4	5,51	2	6	5,48
Japonya	6	5,47	3	9	5,40	1	10	5,40
Hong Kong SAR	7	5,46	0	7	5,47	2	9	5,41
Hollanda	8	5,45	0	8	5,42	-3	5	5,50
İngiltere	9	5,41	1	10	5,37	-2	8	5,45
İsveç	10	5,41	-4	6	5,48	-2	4	5,53
Norveç	11	5,35	0	11	5,33	-6	5	5,27
Birleşik Arap Emirlikleri	12	5,33	7	19	5,11	5	24	5,07
Danimarka	13	5,29	2	15	5,18	-3	12	5,29
Tayvan, Çin	14	5,25	-2	12	5,29	1	13	5,28
Kanada	15	5,24	-1	14	5,20	0	14	5,27
Katar	16	5,24	-3	13	5,24	-2	11	5,38
Yeni Zelanda	17	5,20	1	18	5,11	5	23	5,09
Belçika	18	5,18	-1	17	5,13	0	17	5,21
Lüksemburg	19	5,17	3	22	5,09	0	22	5,09
Malezya	20	5,16	4	24	5,03	1	25	5,06
Türkiye	45	4,46	-1	44	4,45	-1	43	4,45

Kaynak: World Ekonomik Forum

Not: 2012-2013 sıralamasında 144 ülke, 2013-2014 sıralamasında 148 ülke, 2014-2015 sıralamasında 144 ülke vardır.

KREE'nin 2014-2015 dönemi sıralamasında İsviçre'yi 5,65 puan ile Singapur, 5,54 puan ile ABD, 5,50 puan ile Finlandiya, 5,49 puan ile Almanya ve 5,47 puan ile Japonya izlemektedir. İlk 10 ülke sıralamasında en çok gerilemeyi 4 basamak gerileyerek 10'uncu sıraya düşen İsveç yaşarken, Finlandiya ve Almanya 1'er basamak düşüşle dördüncü ve beşinci sıraya gerilemişlerdir. Japonya 3 basamak yükselerek 6'ncı sıraya, ABD 2 basamak yükselerek 3'üncü sıraya, İngiltere bir basamak yükselerek 9'uncu sıraya yerleşmiştir.

Türkiye 2014-2015 KREE'de sahip olduğu 4,46 puan ile endeks kapsamına dahil edilen 144 ülke içinde 45'inci sırada yer almıştır. Yıllar itibarı ile Türkiye'nin KREE performansı analiz edildiğinde, 2012-2013 döneminde 144 ülke içinde 1 basamak gerileyerek 43'üncü sırada, 2013-2014 döneminde de 148 ülke içinde 44'üncü sırada yer almıştır. Ülkemiz sıralamada 2011 yılından 2012 yılına 16 basamak yükselirken, 2012 yılından 2013 yılına 1 basamak, 2013 yılından 2014 yılına yine 1 basamak gerilemiştir.

2. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Dünya ekonomisinde yaşanan küresel krizin etkisi ile 2009 yılında yüksek oranlı küçülme yaşayan Türkiye ekonomisi, izleyen iki yılda hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. 2009 yılındaki % 4,8'lik küçülmenin ardından, 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla % 9,2 ve % 8,8 oranlarıyla yüksek büyüme hızları kaydedilmiştir. Son üç yılda ise Türkiye ekonomisinde dalgalı bir seyir gösteren büyüme gerçekleşmiştir. 2012 yılında iç ve dış talebi dengelemeye yönelik izlenen politikaların etkisi ile büyüme hızı % 2,1'e gerilemiştir. 2013 yılında ise küresel ekonomideki durgunluğa rağmen iç talepteki toparlanma ve kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak % 4,2 büyüme gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisi 2014 yılında tekrar görece durgunluk sürecine girmiş ve büyüme hızı % 2,9 ile tarihi ortalamaların altında kalmıştır. 2014 yılında kaydedilen büyüme bir önceki yılın 1,3 puan, program hedefinin 1,1 puan ve orta vadeli program tahmininin 0,4 puan altında gerçekleşmiştir.

2013 yılı Ekim ve 2014 yılı Şubat ayında yürürlüğe giren iç talebi kısımaya yönelik makro ihtiyati tedbirler yanında, TCMB'nin Ocak ayı sonunda faiz artırımına gitmesi özellikle tüketim talebini kısıtlamış ve iç talep artışı sınırlı düzeyde kalmıştır. Yatırımlar bu gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Tüketim ve yatırım harcamalarında kaydedilen bu gelişmeler ekonomik büyüme üzerinde kısıtlayıcı etki yapmıştır.

2014 yılında Euro bölgesi ekonomilerinde beklenen canlanmanın sağlanamaması, komşularımız Irak, Rusya ve Suriye gibi ülkelerde devam eden jeopolitik sorunlardan kaynaklanan baskıya rağmen ihracatta artış kaydedilmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak, büyüme büyük ölçüde ihracat/dış talep kaynaklı gerçekleşmiştir.

2014 yılında % 2,9 büyüyen Türkiye ekonomisinde ana sektörler itibarıyla, tarım sektörü yaşanan tarımsal kuraklığa bağlı olarak % 1,9 küçülürken, hizmetler sektöründe % 4,0, sanayi sektöründe % 3,5 büyüme gerçekleşmiştir.

GSYH içinde tarım sektörünün payı 0,3 puan azalarak % 8,0'a ve hizmetler sektörünün payı 0,2 puan azalarak % 64,9'a gerilerken, sanayi sektörünün payı 0,5 puan artarak % 27,1'e yükselmiştir.

2014 yılında özel tüketim harcamaları % 1,3 ve kamu tüketim harcamaları % 4,6 artmış, böylece toplam tüketim harcamalarında % 1,8 artış gerçekleşmiştir. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları % 8,8 küçülmüş, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının büyüme hızı % 0,5 düzeyinde kalmıştır. Bu değişikliklere bağlı olarak toplam sabit sermaye yatırımlarında % 1,3 düşüş gerçekleşmiştir.

2013 yılında 10.822 dolar olan kişi başına GSYH, 2014 yılında % 3,9 düşüşle 10.404 dolara gerilemiştir.

Küresel ekonomideki durgunluğun tam olarak atlatılamaması, komşu ülkelerde yaşanan olumsuz gelişmeler, tüketimi kısımaya yönelik makro ihtiyati tedbirler ve iç ve dış talepte beklenen canlanmanın gerçekleşmemesi gibi nedenler, üretim ve kapasite kullanım

oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir. 2013 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puan artış göstererek % 74,6 seviyesine yükselen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2014 yılında 0,2 puan azalarak % 74,4 seviyesine gerilemiştir.

Mal grupları itibarıyla kapasite kullanım oranı dayanıklı tüketim malları ve gıda ve içecekler grubunda % 0,2 küçülürken, dayanıksız tüketim malları grubunda 0,2 puan artmış, ara malları grubunda ise bir önceki yıl seviyesinde kalarak değişim göstermemiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından açıklanan sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2014 yılı sonunda geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısı 2013 yılı sonunda geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısına göre % 4,9 artışla 71.825'e yükselmiştir. 2014 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarında daha çok düşük teknolojiye sahip girişimlerde yoğunlaşmanın devam ettiği, yüksek teknoloji sınıflarına geçildikçe sanayi kapasite raporu alma oranının düştüğü görülmektedir.

İnşaat sektörü, oluşturduğu katma değer ve istihdam olanaklarıyla ülke ekonomisinde önemli bir yer tutan ve pek çok sektör ile etkileşim içinde olan dinamik sektörlerden biridir. Belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgeleri sektörün en temel göstergelerindendir. 2014 yılında yapılması planlanan inşaatların durumunu gösteren yapı ruhsatları yüzölçümü cinsinden % 24,3 artarak 217.664 bin m²'ye, ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlara verilen yapı kullanma izin belgelerinin inşaat alanı da % 9,4 artarak 150.824 bin m²'ye yükselmiştir.

Bir önceki yıla göre 2013 yılında % 64,9 artan konut satışları, 2014 yılında önemli oranda yavaşlayarak % 0,7 artış göstermiştir. Türkiye genelinde 2014 yılında toplam 1.165.381 konut satış sonucu el değiştirmiştir.

TOBB tarafından açıklanan kurulan ve kapanan şirket istatistiklerine göre 2014 yılında kurulan şirket sayısı % 17,8, gerçek kişi ticari işletme sayısı % 15,6 ve kurulan kooperatif sayısı % 10,0 artmıştır. Kapanan şirket sayısı % 9,6, gerçek kişi ticari işletme sayısı % 9,7 ve kooperatif sayısı % 1,3 azalmıştır.

Reel ekonomi ve ticari hayatla ilgili bir diğer gösterge olan protesto edilen senet sayısı 2014 yılında % 8,1 azalarak 1.092 binden 1.004 bine gerilerken, protestolu senetlerin tutarı % 9,7 artarak 7.494 milyon TL'den 8.221 milyon TL'ye yükselmiştir. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısı ise 2014 yılında % 10,0 azalarak 748 binden 673 bine gerilerken, tutarı % 10,0 artarak 18.070 milyon TL'den 19.881 milyon TL'ye yükselmiştir.

2014 yılında Euro bölgesinde ekonomik büyümenin oldukça düşük seyretmesi, komşularımız Irak, Suriye ve Rusya Federasyonu'nda devam eden jeopolitik sorunlar ülkemiz turizmi üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

2014 yılında bir önceki yıla göre ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı değişim oranı 2 puanlık düşüşle % 5,6'ya, giriş yapan vatandaş sayısı değişim oranı da 23,6 puanlık düşüşle % 6,1'e gerilemiştir. Turizm gelirleri artış oranı 5,2 puanlık düşüşle % 6,2'ye, turizm giderleri artış oranı da 10,3 puanlık düşüşle % 4,1'e gerilemiştir. 2014 yılında turizm gelirleri 34.306 milyon dolar, turizm giderleri 28.836 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında % 66,0 artan yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2014

yılında % 35,7 azalmıştır. Böylece 2013 yılında 96.125 milyon TL olan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar, 2014 yılında 61.844 milyon TL'ye gerilemiştir. 2014 yılında yatırım teşviklerinde yaşanan bu olumsuz gelişme hizmetler sektörü hariç diğer sektör- lere verilen yatırım teşvik belgeleri tutarlarındaki düşüşten kaynaklanmıştır. Hizmetler sektörü 2014 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde % 41,5'lik pay ile ilk sırada yer alırken, imalat sanayi sektörü % 37,6, enerji sektörü % 16,7, madencilik sektörü % 3,2, tarım sektörü % 1,0'lik pay ile onu takip etmiştir. 2014 yılında, 2013 yılına göre tarım, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin toplam yatırım teşviklerinden aldığı pay artarken, madencilik ve enerji sektörlerinin payı ise azalmıştır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. TCMB fiyat istikrarını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren uyguladığı enflasyon hedeflemesi rejimini, 2010 yılının sonlarından itibaren aşamalı olarak fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da kapsayacak şekilde yeniden düzenlemiştir.

2014 yılında enflasyon hedefi, Hükümet ile varılan mutabakata paralel olarak % 5 olarak belirlenmiştir. Yıl sonunda enflasyon % 5'lik hedefin 3,17 puan üzerinde kalarak % 8,17 düzeyinde gerçekleşmiş ve belirsizlik aralığını 1,17 puan aşmıştır. TCMB Hükümete gönderdiği mektupta enflasyonun yıl sonunda hedefin belirgin olarak üzerinde gerçekleşmesinde, döviz kuru ve gıda fiyatlarındaki artışlar başta olmak üzere ile yönetilen fiyatlar ve vergilerde yapılan ayarlamaların etkili olduğunu bildirmiştir.

2014 yılı enflasyon verileri, gerçekleşen değerlerin hedeflenen değerlerin oldukça üstünde olduğunu ve enflasyonda katılıkların devam ettiğini göstermektedir.

Temel enflasyon göstergelerinden olan ve ana endeksten işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altının çıkarılması ile hesaplanan H çekirdek fiyat göstergesinde % 9,55 artış gerçekleşmiştir.

Tarım ve sanayi kapsamında hesaplanan üretici fiyat endeksinin (ÜFE) yerine 2014 yılı başından itibaren, ulusal hesaplar, sanayi üretim, sanayi ciro, yıllık sanayi ürün istatistikleri ve diğer göstergelerle karşılaştırılabilir, Avrupa Birliği normları ile tam uyumlu endeksler oluşturmak amacıyla, tarım sektörü hariç tutularak sadece sanayi kapsamında olan yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) hesaplanmaya başlamıştır. Bu yeni endeks sanayi sektöründeki üreticilerin yurt içine sattıkları ürünlerin fiyat değişimini yansıtmaktadır. 2014 yılı başında Türk Lirasındaki değer kaybının yansımalarıyla birlikte imalat sanayi fiyatlarında yüksek oranlı artış gerçekleşmiştir. Yılın ikinci yarısından sonra Türk Lirasındaki değer kaybı imalat sanayi fiyatlarını olumsuz yönde etkilerken, uluslararası emtia fiyatlarındaki düşüşler bu etkiyi sınırlamıştır. 2014 yılı sonunda Yİ-ÜFE bir önceki yıl sonuna göre 0,61 puan azalarak % 6,36'ya gerilemiştir.

2014 yılında ayrıca sanayi sektörü hariç olmak üzere tarım, ormancılık ve balıkçılık kapsamında tarım ürünleri üretici fiyat endeksi (Tarım ÜFE) ve yurt dışına ihraç edilen ürünlerin üretici fiyat değişimlerini ölçen yurt dışı üretici fiyat endeksi (YD-ÜFE) hesaplanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 2014 yılında yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre tarım sektörü fiyatlarında % 6,67 ve sanayi sektöründeki üreticilerin yurt dışına sattıkları ürünlerin fiyatlarında % 2,63 artış gerçekleşmiştir.

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, finansal sistemde istikrarı sağlayıcı tedbirleri almakla da görevlendirilmiştir. TCMB buradan

hareketle küresel dengesizliklerden kaynaklanan makro finansal riskleri kontrol altında tutabilmek için 2010 yılı sonlarından itibaren enflasyon hedeflemesi rejimini geliştirerek yeni bir para politikası stratejisini uygulamaya koymuştur. Yeni para politikası çerçevesinde TCMB temel amaç olarak fiyat istikrarını sağlamayı sürdürürken, koşulların elverdiği ölçüde makro finansal istikrarı da gözetmeye başlamıştır. Para politikası amaçlarında meydana gelen çeşitlilik, araç çeşitliliğini zorunlu hale getirmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının yanı sıra Banka bünyesindeki bankalararası para piyasası ve Borsa İstanbul bünyesindeki repo-ters repo pazarında uygulanmakta olan gecelik borç alma ve borç verme faizleri arasında oluşan faiz koridorunun ve zorunlu karşılıkların birlikte kullanıldığı bir politika bileşimine geçilmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2014 yılında para politikası uygulamalarını, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek temel amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde sürdürmüştür. Enflasyon hedefi 2012 ve 2013 yıllarında olduğu gibi Hükümetle birlikte % 5 olarak belirlenmiştir. TCMB'nin hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı her iki yönde % 2 puan olarak korunmuştur.

2014 yılı para politikası çerçevesinde TCMB'nin enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmayı hedeflerken, finansal istikrarı gözetmeye de devam edeceğine yönelik açıklama yapılmıştır. Bu doğrultuda TCMB'nin sermaye akımlarının yurt içi ekonomi üzerinde oluşturduğu oynaklığın sınırlanmasına yönelik politikalara ve bu amaçlar doğrultusunda geleneksel araçların yanısıra yeni politika çerçevesinde geliştirilen araçları da kullanmaya devam edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca krediler ve döviz kuru kanallarının daha etkin çalışması için destekleyici bir araç olarak iletişim kanalının da devreye konulacağı belirtilmiştir.

2013 yılının Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının, parasal genişlemeyle piyasa verilen likiditeyi azaltabileceğine ilişkin açıklamaları küresel ekonomideki belirsizlikleri artırmış ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu gibi ülkemizde de sermaye akımlarında dalgalanmalar olmuştur. Türk Lirasında belirgin bir değer kaybı yaşanırken, risk primi önemli oranda artmış, faiz oranları yükselmiştir. TCMB bu dönemden itibaren küresel belirsizliklerin oluşturduğu makro finansal riskleri dikkate alarak parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. Ayrıca döviz kurlarındaki oynaklığı dengelemek için piyasaya döviz satım ihaleleri yoluyla likidite sağlamaya devam etmiş, yıl sonuna kadar para politikasındaki temkinli duruşunu korumuştur. Bununla birlikte 2013 yılı sonu ve 2014 yılı başında yurt içi ve yurt dışı belirsizliklere bağlı olarak Türk Lirasında önemli değer kayıpları ve piyasa faiz oranlarında sert yükselişler gerçekleşmiştir.

Bu gelişmeler karşısında 2014 yılı Ocak ayında Para Politikası Kurulunun aylık olağan toplantısında faiz oranlarında bir değişikliğe gidilmemiş olmakla birlikte, enflasyon görünümünü orta vadedeki hedeflerle uyumlu hale getirmek amacıyla likidite duruşunun sıkılaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda parasal sıkılaştırma uygulanması gerekli görülen günlerde bankalararası piyasadaki faizlerin % 7,75 yerine % 9,00 civarında oluşmasının sağlanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu önlemler piyasalardaki dalgalanma ve Türk Lirasındaki düşüşü önlemede yetersiz kalmıştır. Para Politikası Kurulu 28 Ocak 2014 tarihinde olağanüstü toplanarak iç ve dış piyasalarda risk algılamalarını olumsuz etkileyen gelişmelerin enflasyon ve makroekonomik istikrar üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak ve fiyat istikrarını sağlamak amacıyla önden yüklemeli güçlü bir

parasal sıkılaştırma uygulamasına gideceğini açıklamıştır. Bu doğrultuda politika faiz oranını % 4,50'ten % 10,00'a, gecelik borç verme faiz oranını % 7,75'ten % 12,00'ye, gecelik borçlanma faiz oranını % 3,50'tan % 8,00'a yükseltmiştir.

Yıl içinde yaşanan değişikliklere bağlı olarak politika faiz oranı Mayıs ayında 50 baz puan, Haziran ayında 75 baz puan, Temmuz ayında 50 baz puan indirilerek % 8,25 seviyesine çekilmiştir. Gecelik borç verme faiz oranı, Ağustos ayında 75 baz puan indirilerek % 11,25'e, gecelik borçlanma faiz oranı Temmuz ayında 50 baz puan indirilerek % 7,50'ye çekilmiştir. Yıl sonuna kadar bu faiz oranları muhafaza edilmiştir.

2014 yılı içinde para politikası uygulamaları bu çerçevede yürütülürken, 2013 yılına göre M1 para arzı nominal olarak % 11,8'lik artışla 251.992 milyon TL'ye, M2 para arzı % 11,9 artışla 1.018.546 milyon TL'ye, M3 para arzı % 11,8'lik artışla 1.063.152 milyon TL'ye, mevduat bankalarındaki toplam mevduat % 12,8'lik artışla 992.074 milyon TL'ye, döviz tevdiat hesapları % 16,0'lık artışla 316.391 milyon TL'ye yükselmiştir.

Enflasyon üzerindeki yukarı yönlü riskleri sınırlamak ve finansal istikrarı desteklemek için özellikle tüketici kredilerindeki büyüme hızının azaltılması ekonomi yönetimi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından 2013 yılının Ekim ayında, yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açık üzerinde olumsuz etkisi olan konut dışı tüketici kredilerindeki artışı sınırlandırmak amacıyla makro ihtiyati tedbirler uygulamaya konulmuştur. Ayrıca 31 Aralık 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Şubat 2014 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemelerle kredi vadelerine ve kredi kartında taksitlendirmeye sınırlandırma getirilmiştir. BDDK tarafından yapılan bu düzenlemeler ve 2013 yılının ikinci yarısında küresel belirsizlik ortamındaki artışın bankacılık sektöründe başta mevduat faiz oranları olmak üzere fonlama maliyetlerini artırması ve 2014 yılı Ocak ayında TCMB tarafından gerçekleştirilen faiz artırımını kredi artış oranları üzerinde kısıtlayıcı etki yapmıştır. 2013 yılında % 34,2 olan toplam banka kredileri artış hızı, 2014 yılında 15,8 puan azalarak % 18,4'e gerilerken, kredi hacmi 1.172.732 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Borsa İstanbul'da yaşanan gelişmelerde Amerikan Merkez Bankasının uygulamaları, petrol ve emtia fiyatlarındaki düşüş, Euro Bölgesi ve Japon ekonomisindeki durgunluk ile TCMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve Mart ayında yapılan yerel seçimler ile Ağustos ayında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi belirleyici olmuştur. Yıl içinde dalgalı bir seyir izleyen BIST 100 Endeksi, 2014 yılını 85.721,1 puan seviyesinde kapatmıştır. Borsa İstanbul toplam işlem hacmi 2013 yılına göre % 6,9 artarak 872.931 milyon TL'ye yükselmiştir. Borsa İstanbul'da 2014 yılında hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2013 yılına göre % 3,2 azalarak 1.065.473'e gerilerken, yabancı yatırımcı sayısı % 3,6 artarak 9.895'e yükselmiştir. Yerli yatırımcıların portföy değeri % 22,8 artarak 89.699 milyon TL, yabancı yatırımcıların portföy değeri % 30,3 artarak 159.243 milyon TL, toplam portföy değeri % 27,5 artarak 248.942 milyon TL olmuştur.

Kamu maliyesi son dönemlerde genel olarak Türkiye ekonomisinin başarılı olduğu alanlardan biridir. Küresel krizin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği 2009 yılından bu yana kamu mali dengesi iyileşme sergilemiştir. Bu iyileşmede uygulanan bütçe disiplini ve sıkı maliye politikasının yanında bir defaya mahsus gelirler de etkili olmuştur.

2014-2016 Orta Vadeli Programda maliye politikasının, ekonomik ve finansal istikrarın desteklenmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına ve büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine yardımcı olacak şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Kamu maliyesinde önceki dönemlerde elde edilen kazanımların gelecek dönemlerde de devam etmesi, kamu kesimi borçlanma gereğinin makul seviyelerde tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kamu kesimi açığının GSYH'ye oranının 2014 yılında % 1,0 olması, program sonunda ise % 0,5'e gerilemesi başlıca hedefler olarak açıklanmıştır. Maliye politikası ile makroekonomik istikrar ve mali disiplinin sürdürülmesi hedeflenmiştir. 2014 yılı maliye politikası bu çerçevede uygulanmıştır.

2014 yılında merkezi yönetim bütçe giderlerinin 436.433 milyon TL, bütçe gelirlerinin 403.175 milyon TL olması hedeflenmiştir. Bu hedeflere göre bütçe dengesinin 33.258 milyon TL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise 18.742 milyon TL fazla vermesi öngörülmüştür.

Merkezi yönetim bütçe dengesinde 2013 yılında görülen iyileşme 2014 yılında bir miktar bozulmuştur. Bununla birlikte merkezi yönetim bütçesi hedeflenenden daha iyi bir performans sergilemiş ve bütçe açığı öngörülen değer altında gerçekleşmiştir. Bu performansta hedefin bir miktar üzerinde gerçekleşen vergi gelirlerinden ziyade TCMB ve kamu bankalarından bütçeye teşebbüs ve mülkiyet geliri olarak yapılan kâr transferlerinin etkisiyle artan vergi dışı gelirler etkili olmuştur. Faiz hariç bütçe giderlerindeki artışın geçen yıla göre hız kesmesi, faiz harcamalarındaki azalma, bütçe gelirlerindeki artışın devam etmesi bütçe dengesinde iyileşme sağlamıştır.

Bütçe gelirleri bir önceki yıla göre % 9,3 artarak 389.682 milyon TL'den 425.758 milyon TL'ye, bütçe giderleri de % 9,8 artarak 408.225 milyon TL'den 448.424 milyon TL'ye yükselirken, 2013 yılında % 37,0 azalan bütçe açığı 2014 yılında % 22,2 artarak 18.543 milyon TL'den 22.666 milyon TL'ye yükselmiştir. 2013 yılında % 65,5 artış gösteren faiz dışı fazla, 2014 yılında % 13,4 azalarak 31.443 milyon TL'den 27.242 milyon TL'ye gerilemiştir. 2013 yılında % 95,5 olan bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı, 2014 yılında % 94,9'a düşmüştür.

2013 yılında 12.486 milyon dolar olan özelleştirme işlemi tutarı, 2014 yılında % 49,2'lik düşüşle 6.341 milyon dolara gerilemiştir. 1985 yılından bu yana 64.921 milyon dolar tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir.

2014 yılı Finansman Programı önceki yıllarda olduğu gibi borç stokunun temel olarak maruz kaldığı likidite riski, faiz riski ve döviz kuru riski göz önünde bulundurularak maliyet ve risk dengesini gözeterek orta-uzun vadeli stratejik ölçütlere uygun olarak hazırlanmıştır. 2014 yılında da borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması, ortalama vadenin piyasa koşulları elverdiği ölçüde uzatılması, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacı ile güçlü rezerv tutulması amaçlanmıştır. Yıl içinde uygulamalar bu amaca uygun olarak yürütülmüş, böylece 2014 yılında kamu borç stoku göstergeleri olumlu görünümünü devam ettirmiştir.

2014 yılında merkezi yönetim iç borç stoku % 2,9 artışla 414.649 milyon TL, dış borç stoku % 7,9 artışla 197.308 milyon TL olurken, 2013 yılında % 10,1 artan merkezi yönetim toplam borç stoku 2014 yılında % 4,5 artarak 611.957 milyon TL'ye yükselmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2014 yılında döviz kurlarının piyasadaki arz ve talep koşulları tarafından belirlendiği dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam etmiştir. 2014 yılı Döviz Kuru Politikasında belirtildiği üzere döviz arz ve talebini, esas olarak uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik temeller, uluslararası gelişmeler ve beklentiler belirlemektedir. TCMB'nin nominal ya da reel kur hedefi bulunmazken, finansal istikrara yönelik riskleri sınırlamak amacıyla Türk Lirasının aşırı değerlendirilmesi veya değer kaybetmesi durumunda gerekli tedbirleri almaktadır.

2014 yılı döviz kuru politikasında; TCMB'nin 2014 yılında da döviz piyasasının sağlıklı çalışması ve döviz likiditesinin desteklenmesi amacıyla, döviz arz ve talep gelişmelerini yakından takip ederek gerekli önlemleri almaya devam edeceği ifade edilmiştir. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak spekülasyon davranışlarının etkisi ile kurlarda sağlıklı fiyat oluşumları gözlenmesi ve aşırı oynaklık durumlarında piyasaya esnek ihaleler yoluyla veya doğrudan müdahale edebileceğine dikkat çekilmiştir.

Yıl içinde uygulamalar politika metninde açıklanan çerçevede yürütülmüş ve döviz kurlarında aşırı oynaklık ortaya çıktığında TCMB gerekli gördüğü günlerde yaptığı döviz satım ihalelerini sürdürmüştür. 2014 yılında TCMB tarafından döviz satım ihaleleri ile 9.879 milyon dolarlık ve Ocak ayında yapılan döviz satım müdahalesi ile de 3.151 milyon dolarlık olmak üzere toplam 13.030 milyon dolarlık döviz satımı yapılmıştır.

2014 yılında Türk Lirası küresel konjonktür ve yurtiçi siyasi gelişmelerin etkisiyle yabancı ülke paraları karşısında değer kaybına uğramıştır. 2014 yılı sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk Lirası karşısında Amerikan Doları % 15,0 değer kazanarak 2,18679 TL'ye, Euro % 15,0 değer kazanarak 2,90597 TL'ye yükselmiştir.

2014 yılında 2013 yılının tersine ithalatta düşüş, ihracatta artış yönlü değişim gözlenmiştir. Yakın çevre ülkelerde yaşanan siyasi gelişmelere rağmen yurtiçi talebin zayıf seyretmesi ve döviz kurunda yaşanan gelişmeler sonucunda ihracat artmış, iç talepteki durgunluk ve alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle ithalatta azalma gerçekleşmiştir.

2014 yılında ihracat, yurtiçi talebin zayıflığı, kur artışları ve dış talep kaynaklı etkenlerle % 3,8 artarak 151.803 milyon dolardan 157.642 milyon dolara yükselmiştir. İthalat yurt içi talep koşullarının zayıf seyri, yılın ikinci yarısında petrol fiyatlarında kaydedilen hızlı düşüş ile altın ithalatının tarihsel değerlerinde seyretmesine bağlı olarak % 3,8 düşüşle 251.661 milyon dolardan 242.183 milyon dolara gerilemiştir.

Dış ticaret açığı %15,3 daralarak 84.541 milyon dolara, dış ticaret hacmi ihracattaki büyümeye karşın ithalattaki azalışın da etkisi ile % 0,9 küçülerek 399.825 milyon dolara gerilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı 2013 yılına göre 4,8 puan artarak % 60,3'ten % 65,1'e yükselmiştir.

Türkiye'de özellikle 2009 yılında yaşanan krizden sonra hızlı bir artış gösteren cari işlemler açığı önemli bir sorun oluşturmaya başlamış ve 2011 yılında tarihinin en yüksek seviyesine yükselmiştir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2010 yılının son çeyreğinde kredilerdeki yüksek artış, kurlardaki aşırı değerlendirme ve yüksek seviyelere ulaşan cari açığa karşı, finansal istikrarı da dikkate alan yeni bir para politikası çerçevesi uygulamaya başlamıştır. TCMB'nin uygulamaları yanında, diğer düzenleyici kurumların aldığı tedbirlerin katkısı ile 2011 sonrası dönemde kurlardaki aşırı değerlendirme giderilmiş ve kredi büyüme hızı daha makul seviyelere çekilmiştir. Bu gelişmelerle uyumlu bir şekilde

düzelme eğilimi gösteren cari açık dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, 2014 yılında ciddi oranda küçülmüştür. 2013 yılında 64.658 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 2014 yılında % 29,1 azalarak 45.846 milyon dolara düşmüştür.

2014 yılında cari işlemler açığındaki iyileşmede başta, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle dış ticaret açığındaki küçülme olmak üzere, net hizmet gelirlerindeki yükselme ve birincil gelir açığındaki gerileme etkili olmuştur.

Küresel aktivitedeki yavaşlamanın sürmesi, ekonomik büyümenin hedeflenen seviyelere yükseltilememesi, dünyanın farklı bölgelerindeki karışıklıklar sermaye hareketlerini olumsuz etkilemiştir. Risk iştahındaki azalma ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri de azalış göstermiştir. Ülkemize yönelik sermaye girişleri de uluslararası piyasalardaki gelişmelere paralel olarak azalan bir seyir izlemiş ve 2012 yılında 10.759 milyon dolar olan uluslararası doğrudan sermaye girişi 2013 yılında 9.866 milyon dolara, 2014 yılında da 8.699 milyon dolara gerilemiştir.

2012 yılında % 11,6 ve 2013 yılında % 14,8 artan dış borç stoku, 2014 yılında önemli oranda yavaşlayarak % 3,4 artış göstermiştir. 2014 yılında brüt dış borç stoku, 402.415 milyon dolara yükselmiştir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 2014 yılı sonu itibarıyla % 13,3'lük artışla 77.696 bin kişiye yükselmiştir. Nüfusun % 91,7'si il ve ilçe merkezlerinde, % 8,3'ü ise belde ve köylerde yaşamaktadır.

2014 yılında ekonomideki düşük büyüme hızına rağmen istihdamda artış gerçekleşmiştir. Ancak işgücüne katılımlar nedeni ile istihdamdaki artışa rağmen işsizlik oranı artmaya devam etmiştir. 2014 yılında işgücü 1.740 bin kişi artarak 28.786 bin kişiye yükselmiş, 1.332 bin kişiye ek istihdam sağlanmıştır. İşsiz sayısı 408 bin kişi artarak 2.853 bin kişiye, işsizlik oranı 0,9 puan artarak % 9,9'a yükselmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı 1,1 puan artışla % 12,0, genç işsizlik oranı 0,8 puan artışla % 17,9 olmuştur.

Tarım sektöründe istihdam edilenler % 5,1 artışla 5.470 bin kişi, sanayi sektöründe istihdam edilenler % 5,2 artışla 7.228 bin kişi, hizmetler sektöründe istihdam edilenler % 5,6 artışla 13.235 bin kişi olmuştur. Çalışanların % 21,1'i tarım sektöründe, % 27,9'u sanayi sektöründe, % 51,0'ı sanayi sektöründe istihdam edilmiştir.

2014 yılında günlük kanuni brüt asgari ücret, 16 yaşını dolduranlar ve doldurmamayanlar için birinci altı aylık dönemde 35,70 TL, ikinci altı aylık dönemde ise 37,80 TL olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücret ise, 16 yaşını dolduranlar ve doldurmamayanlar için birinci altı aylık dönemde 1.071,0 TL, ikinci altı aylık dönemde 1.134,0 TL olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücret bir önceki döneme göre 2014 yılının birinci altı aylık döneminde 16 yaşını dolduranlarda % 4,8, 16 yaşını doldurmamayanlarda % 22,1 artarken, ikinci altı aylık döneminde 16 yaşını dolduranlarda ve doldurmamayanlarda % 5,9 artmıştır.

2014 yılında birinci altı aylık dönemde asgari ücretin işverene maliyeti 1.258,43 TL olurken, bunun 166,01 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 21,42 TL'lik kısmı İşveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir. İkinci altı aylık dönemde asgari ücretin işverene maliyeti 1.332,45 TL olurken, bunun 175,77 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 22,68 TL'lik kısmı İşveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir.

*BÖLÜM II
TÜRKİYE
EKONOMİSİ*

1. EKONOMİK GÖSTERGELER

1.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Dünya ekonomisinde yaşanan küresel krizin etkisi ile 2009 yılında % 4,8 oranında sert bir küçülme gösteren Türkiye ekonomisinde, izleyen iki yılda hızlı bir toparlanma sürecine girilmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla % 9,2 ve % 8,8'lik yüksek büyüme hızları kaydedilmiştir. Bu yılları takip eden son üç yılda Türkiye ekonomisinde büyüme devam etmekle birlikte dalgalı bir seyir izlemiştir. 2012 yılında iç ve dış talebi dengelemeye yönelik izlenen politikaların etkisi ile özel tüketim ve yatırım harcamalarında yaşanan daralma nedeniyle büyüme hızı % 2,1'e gerilemiştir. 2013 yılında ise küresel ekonomilerdeki durgunluğa rağmen iç talepteki toparlanma ve kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak % 4,2 ile 2012 yılının iki katı büyüme kaydedilmiştir.

Türkiye ekonomisi 2014 yılında tekrar görece durgunluk sürecine girmiş ve büyüme hızı % 2,9 ile tarihi ortalamaların altında kalmıştır. 2014 yılında kaydedilen büyüme bir önceki yılın 1,3 puan, program hedefinin 1,1 puan ve orta vadeli program tahmininin 0,4 puan altında gerçekleşmiştir (Tablo 11).

2014 yılında Euro bölgesi ekonomilerinde beklenen canlanmanın sağlanamaması ve komşularımız Irak, Rusya ve Suriye gibi ülkelerde devam eden jeopolitik sorunlar büyümeyi kısıtlayan en önemli dış etkenler olmuştur. Bu olumsuzluklara rağmen, büyüme büyük ölçüde dış talep kaynaklı olmuştur. 2013 yılı Ekim ve 2014 yılı Şubat ayında yürürlüğe giren iç talep kısmaya yönelik makro ihtiyati tedbirler yanında, TCMB'nin Ocak ayı sonunda faiz artırımına gitmesi özellikle tüketim talebini kısıtlamış ve iç talep artışı sınırlı düzeyde kalmıştır.

Üç aylık dönemler itibarıyla 2014 yılının ilk üç çeyreğinde tedrici düşüş eğilimi gösteren GSYH artış hızı, son dönemde toparlanma sürecine girmiştir. Böylece GSYH 2014 yılının ilk çeyreğinde % 4,9, ikinci çeyreğinde % 2,3, üçüncü çeyreğinde % 1,9 ve son çeyreğinde % 2,6 artış göstererek 2009 yılının son çeyreğinde başlayan büyüme sürecini dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 21 çeyrekte kesintisiz devam ettirmiştir.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sabit fiyatlarla ise GSYH birinci çeyrekte % 1,6 büyürken, ikinci çeyrekte % 0,4 küçülmüş, daha sonra iyileşme sürecine girerek üçüncü çeyrekte % 0,5 ve son çeyrekte % 0,7 büyümüştür (Grafik 6).

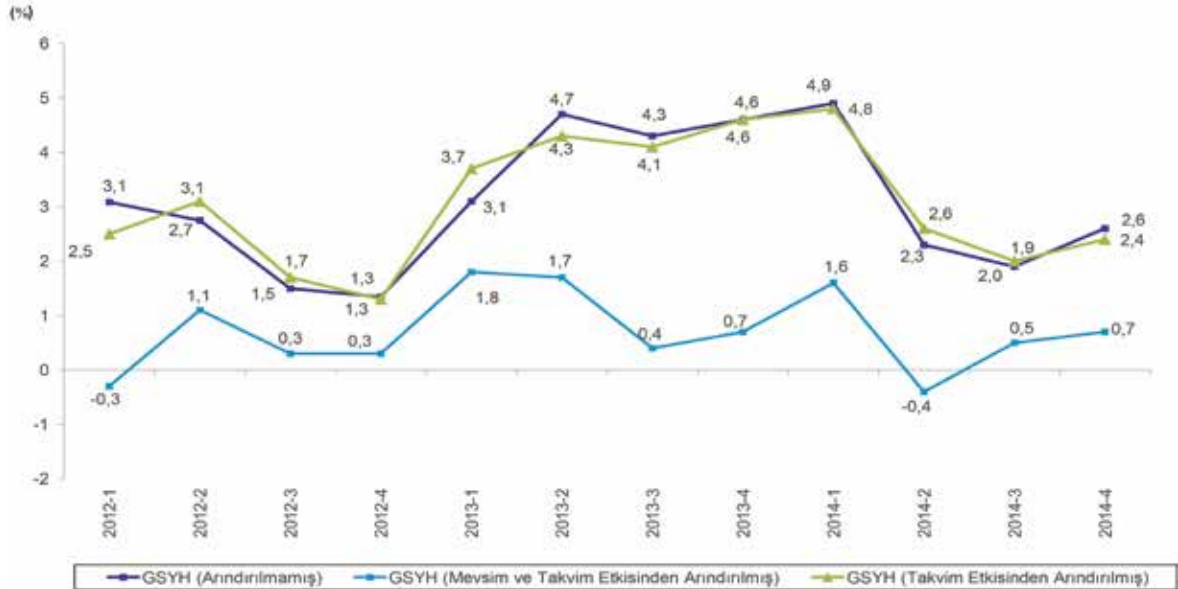

Tablo 11. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları (Nace Rev 2)	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
	(1998 fiyatlarıyla)							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	10.935.277	11.315.315	11.095.102	9,3	9,2	8,8	3,5	-1,9
Sanayi	38.526.014	40.096.925	41.509.785	32,8	32,7	32,9	4,1	3,5
Madencilik ve taşocaklığı	832.457	804.188	849.283	0,7	0,7	0,7	-3,4	5,6
İmalat sanayi	28.370.054	29.426.602	30.510.023	24,1	24,0	24,2	3,7	3,7
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım	2.160.183	2.187.420	2.263.546	1,8	1,8	1,8	1,3	3,5
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	437.097	457.702	508.026	0,4	0,4	0,4	4,7	11,0
İnşaat	6.726.224	7.221.013	7.378.907	5,7	5,9	5,9	7,4	2,2
Hizmetler	67.853.932	71.614.173	74.462.096	57,7	58,4	59,1	5,5	4,0
Toptan ve perakende ticaret	14.866.979	15.630.581	15.848.794	12,6	12,8	12,6	5,1	1,4
Ulaştırma ve depolama	14.572.533	15.138.361	15.537.872	12,4	12,4	12,3	3,9	2,6
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	2.213.482	2.416.308	2.484.543	1,9	2,0	2,0	9,2	2,8
Bilgi ve iletişim	3.041.544	3.125.888	3.231.504	2,6	2,6	2,6	2,8	3,4
Finans ve sigorta faaliyetleri	14.155.055	15.548.906	16.632.983	12,0	12,7	13,2	9,8	7,0
Gayrimenkul faaliyetleri	5.579.332	5.671.681	5.820.343	4,7	4,6	4,6	1,7	2,6
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	2.749.286	2.930.802	3.246.832	2,3	2,4	2,6	6,6	10,8
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	2.106.471	2.216.241	2.338.344	1,8	1,8	1,9	5,2	5,5
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	3.455.713	3.604.324	3.702.944	2,9	2,9	2,9	4,3	2,7
Eğitim	2.258.422	2.361.048	2.520.178	1,9	1,9	2,0	4,5	6,7
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.410.644	1.484.994	1.569.284	1,2	1,2	1,2	5,3	5,7
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	214.364	219.861	234.990	0,2	0,2	0,2	2,6	6,9
Diğer hizmet faaliyetleri	1.039.206	1.063.290	1.086.116	0,9	0,9	0,9	2,3	2,1
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	190.900	201.888	207.369	0,2	0,2	0,2	5,8	2,7
Sektörler toplamı	117.315.223	123.026.413	127.066.984	99,7	100,4	100,8	4,9	3,3
Dolaylı ölçülen mali aracılar hizmetleri	9.675.179	10.879.822	11.676.375	8,2	8,9	9,3	12,5	7,3
Vergi-sübvansiyon	9.984.977	10.409.870	10.679.180	8,5	8,5	8,5	4,3	2,6
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	117.625.021	122.556.461	126.069.789	100,0	100,0	100,0	4,2	2,9

Kaynak: TÜİK.

Grafik 6. Dönemler İtibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında % 2,9 büyüyen Türkiye ekonomisinde ana sektörler itibarıyla, yaşanan tarımsal kuraklığa bağlı olarak tarım sektörü % 1,9 küçülürken, hizmetler sektöründe % 4,0 ve sanayi sektöründe % 3,5 büyüme gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler ile tarım sektörü büyüme hızında 5,4 puanlık, hizmetler sektörü büyüme hızında 1,5 puanlık ve sanayi sektörü büyüme hızında 0,6 puanlık düşüş olmuştur (Grafik 7).

2014 yılında iktisadi faaliyet kolları itibarıyla en yüksek oranlı büyüme % 11,0 ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetlerinde gerçekleşirken onu, % 10,8 ile mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, % 7,3 ile dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri, % 7,0 ile finans ve sigorta faaliyetleri, % 6,9 ile kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor faaliyetleri ve % 6,7 ile eğitimdeki büyüme izlemiştir.

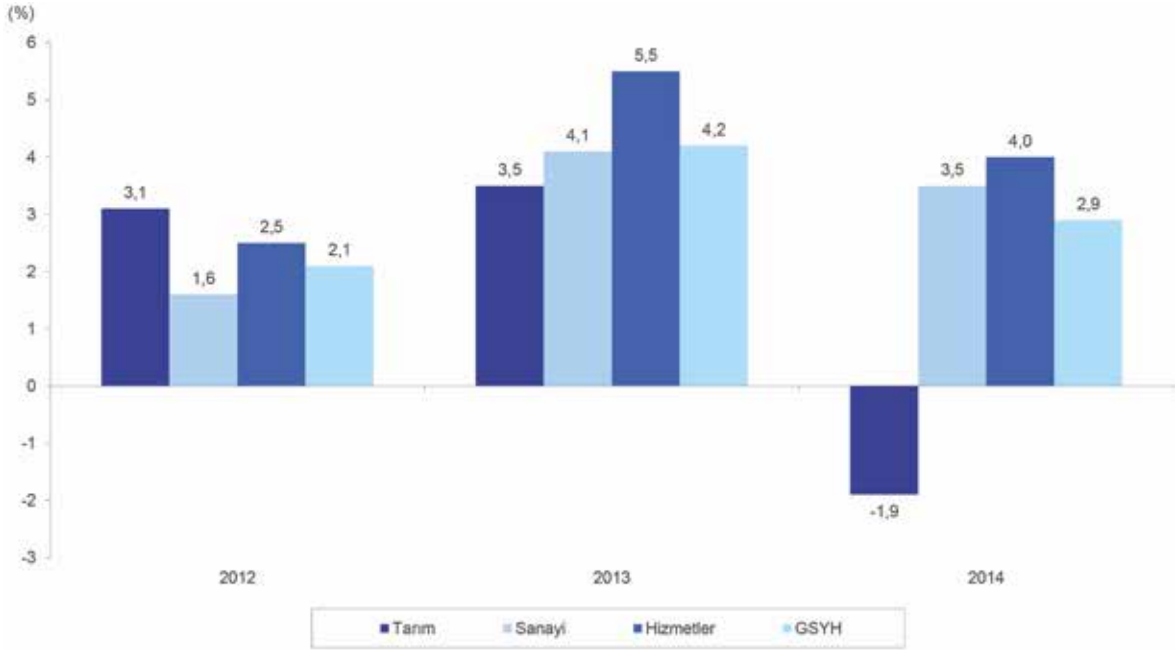
2014 yılında GSYH cari fiyatlarla % 11,6 büyüyerek 1.749.782 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bunun 125.018 milyon TL'si tarım, 421.342 milyon TL'si sanayi ve 1.009.804 milyon TL'si hizmetler sektörü tarafından sağlanmıştır (Tablo 12).

Tablo 12. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları (Nace Rev 2)	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	111.682.488	115.658.178	125.018.135	7,9	7,4	7,1	3,6	8,1
Sanayi	336.806.353	369.356.843	421.342.233	23,8	23,6	24,1	9,7	14,1
Madencilik ve taşocakçılığı	21.200.360	21.915.872	25.457.174	1,5	1,4	1,5	3,4	16,2
İmalat sanayi	219.640.682	240.199.914	276.504.263	15,5	15,3	15,8	9,4	15,1
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım	24.807.507	27.422.113	27.595.077	1,8	1,7	1,6	10,5	0,6
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	9.000.975	10.261.455	12.042.191	0,6	0,7	0,7	14,0	17,4
İnşaat	62.156.828	69.557.490	79.743.528	4,4	4,4	4,6	11,9	14,6
Hizmetler	814.484.562	903.089.775	1.009.803.659	57,5	57,6	57,7	10,9	11,8
Toptan ve perakende ticaret	168.295.981	188.389.859	209.514.646	11,9	12,0	12,0	11,9	11,2
Ulaştırma ve depolama	170.629.116	186.958.493	209.914.560	12,0	11,9	12,0	9,6	12,3
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	33.367.303	39.411.605	44.878.864	2,4	2,5	2,6	18,1	13,9
Bilgi ve iletişim	28.667.806	31.105.291	33.006.443	2,0	2,0	1,9	8,5	6,1
Finans ve sigorta faaliyetleri	46.538.356	52.483.368	52.989.263	3,3	3,3	3,0	12,8	1,0
Gayrimenkul faaliyetleri	142.799.084	155.838.570	171.431.013	10,1	9,9	9,8	9,1	10,0
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	42.703.469	48.914.985	58.948.513	3,0	3,1	3,4	14,5	20,5
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	28.346.756	31.925.207	36.803.944	2,0	2,0	2,1	12,6	15,3
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	60.931.338	66.337.321	74.166.911	4,3	4,2	4,2	8,9	11,8
Eğitim	49.432.468	55.579.726	64.931.636	3,5	3,5	3,7	12,4	16,8
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	21.718.515	23.312.081	26.977.495	1,5	1,5	1,5	7,3	15,7
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	2.929.062	3.259.541	3.748.039	0,2	0,2	0,2	11,3	15,0
Diğer hizmet faaliyetleri	15.407.802	16.485.975	19.044.182	1,1	1,1	1,1	7,0	15,5
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	2.717.507	3.087.751	3.448.150	0,2	0,2	0,2	13,6	11,7
Sektörler toplamı	1.262.973.403	1.388.104.797	1.556.164.028	89,1	88,6	88,9	9,9	12,1
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	21.925.706	25.195.305	25.062.873	1,5	1,6	1,4	14,9	-0,5
Vergi-sübvansiyon	175.750.793	204.379.746	218.681.113	12,4	13,0	12,5	16,3	7,0
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	1.416.798.490	1.567.289.238	1.749.782.267	100,0	100,0	100,0	10,6	11,6

Kaynak: TÜİK.

Grafik 7. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları (1998 fiyatlarıyla)

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında bir önceki yıla göre GSYH içinde tarım sektörünün payı 0,3 puan azalarak % 8,0'a, hizmetler sektörünün payı 0,2 puan azalarak % 64,9'a gerilerken, sanayi sektörünün payı 0,5 puan artarak % 27,1'e yükselmiştir (Tablo 13, Grafik 8).

Tablo 13. Sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları ⁽¹⁾

Sektörler	(Cari fiyatlarla, %)		
	2012	2013	2014
Tarım	8,8	8,3	8,0
Sanayi	26,7	26,6	27,1
Hizmetler	64,5	65,1	64,9
GSYH	100,0	100,0	100,0

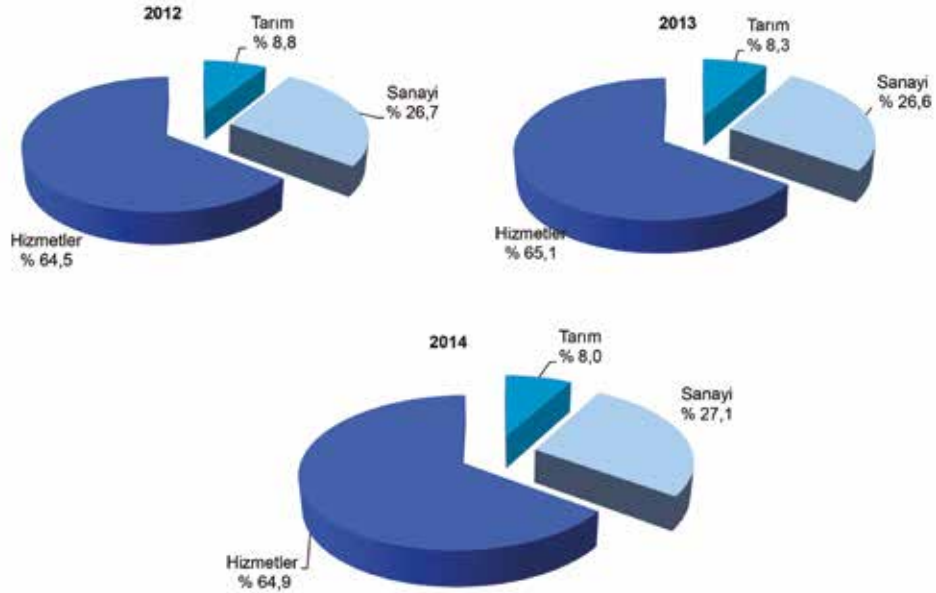
Kaynak: TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar sektörel ağırlıklara göre dağıtılarak GSYH içindeki payları hesaplanmıştır.

2014 yılında GSYH'de meydana gelen % 2,9 oranındaki büyümeye sektörel bazda en fazla katkıyı 2,32 puan ile hizmetler sektörü yaparken, sanayi sektörünün katkısı 1,15 puan düzeyinde gerçekleşmiştir. Tarım sektörünün ise 0,18 puan ile büyümeye katkısı negatif yönde olmuştur (Tablo 14).

İktisadi faaliyet kolları itibarıyla ise en fazla katkıyı 0,88'lik puanlar ile imalat sanayi ve finans ve sigorta faaliyetleri yaparken onları, 0,65 puan ile dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri, 0,33 puan ile ulaştırma ve depolama, 0,26 puan ile mesleki bilimsel ve teknik faaliyet kolları ve 0,22 puan ile vergi-sübvansiyonlar izlemiştir.

Grafik 8. Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari fiyatlarla)

Kaynak: TÜİK.

Tablo 14. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Sektör Katkıları

İktisadi Faaliyet Kolları (Nace Rev 2)	GSYH (Bin TL)			Sektör Katkıları (Puan)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	10.935.277	11.315.315	11.095.102	0,29	0,32	-0,18
Sanayi	38.526.014	40.096.925	41.509.785	0,53	1,34	1,15
Madencilik ve taşocakçılığı	832.457	804.188	849.283	0,01	-0,02	0,04
İmalat sanayi	28.370.054	29.426.602	30.510.023	0,42	0,90	0,88
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	2.160.183	2.187.420	2.263.546	0,06	0,02	0,06
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	437.097	457.702	508.026	0,01	0,02	0,04
İnşaat	6.726.224	7.221.013	7.378.907	0,03	0,42	0,13
Hizmetler	67.853.932	71.614.173	74.462.096	1,46	3,20	2,32
Toptan ve perakende ticaret	14.866.979	15.630.581	15.848.794	0,00	0,65	0,18
Ulaştırma ve depolama	14.572.533	15.138.361	15.537.872	0,25	0,48	0,33
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	2.213.482	2.416.308	2.484.543	0,06	0,17	0,06
Bilgi ve iletişim	3.041.544	3.125.888	3.231.504	0,21	0,07	0,09
Finans ve sigorta faaliyetleri	14.155.055	15.548.906	16.632.983	0,38	1,18	0,88
Gayrimenkul faaliyetleri	5.579.332	5.671.681	5.820.343	0,09	0,08	0,12
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	2.749.286	2.930.802	3.246.832	0,15	0,15	0,26
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	2.106.471	2.216.241	2.338.344	0,07	0,09	0,10
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	3.455.713	3.604.324	3.702.944	0,10	0,13	0,08
Eğitim	2.258.422	2.361.048	2.520.178	0,08	0,09	0,13
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.410.644	1.484.994	1.569.284	0,06	0,06	0,07
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	214.364	219.861	234.990	0,00	0,00	0,01
Diğer hizmet faaliyetleri	1.039.206	1.063.290	1.086.116	0,01	0,02	0,02
Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri	190.900	201.888	207.369	0,01	0,01	0,00
Sektörler toplamı	117.315.223	123.026.413	127.066.984	2,28	4,86	3,30
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	9.675.179	10.879.822	11.676.375	0,27	1,02	0,65
Vergi-sübvansiyon	9.984.977	10.409.870	10.679.180	0,12	0,36	0,22
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	117.625.021	122.556.461	126.069.789	2,13	4,19	2,87

Kaynak: TÜİK.

Sabit fiyatlarla 2014 yılında yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları % 1,3 ve devletin nihai tüketim harcamaları % 4,6 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 1,8 artış gerçekleşmiştir. 2013 yılında % 24,1 artış gösteren kamu sektörü sabit sermaye yatırımları, 2014 yılında inşaat yatırımlarındaki % 10,8'lik ve makine-teçhizat yatırımlarındaki % 1,1'lik düşüşün etkisi ile % 8,8 azalmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları artış hızı 2014 yılında inşaat yatırımındaki % 9,4 büyümenin etkisi ile geçen yılki % 0,5'lik düzeyini korumuştur. Toplam sabit sermaye yatırımlarında % 1,3 düşüş gerçekleşmiştir. Böylece toplam yurtiçi nihai talep (stok hariç) % 1,0 artış kaydetmiştir.

Mal ve hizmet ihracatında 2013 yılında % 0,2 azalma olurken 2014 yılında % 6,8 artış olmuş, ihracat büyümenin temel kaynağını oluşturmuştur. 2013 yılında % 9,0 artan mal ve hizmet ithalatı ise, 2014 yılında iç talepte görülen daralma sonucunda % 0,2 azalmıştır (Tablo 15).

Tablo 15. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Harcama Bileşenleri	Değer (Bin TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
	(1998 fiyatlarıyla)							
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	117.625.021	122.556.461	126.069.789	100,0	100,0	100,0	4,2	2,9
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	78.425.017	82.446.468	83.546.407	66,7	67,3	66,3	5,1	1,3
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	82.746.921	87.155.699	88.673.014	70,3	71,1	70,3	5,3	1,7
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	4.862.847	5.357.428	5.829.456	4,1	4,4	4,6	10,2	8,8
Yerleşik hanehalklarının yurtdışı tüketimi	540.943	648.198	702.849	0,5	0,5	0,6	19,8	8,4
Devletin nihai tüketim harcamaları	12.583.586	13.401.764	14.020.867	10,7	10,9	11,1	6,5	4,6
Maaş, ücret	5.569.524	5.785.895	6.019.234	4,7	4,7	4,8	3,9	4,0
Mal ve hizmet alımları	7.014.061	7.615.869	8.001.634	6,0	6,2	6,3	8,6	5,1
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	29.021.682	30.290.581	29.886.630	24,7	24,7	23,7	4,4	-1,3
Kamu sektörü	4.767.103	5.915.766	5.396.977	4,1	4,8	4,3	24,1	-8,8
Makine-teçhizat	1.170.301	1.231.577	1.217.647	1,0	1,0	1,0	5,2	-1,1
İnşaat	3.596.802	4.684.189	4.179.330	3,1	3,8	3,3	30,2	-10,8
Özel sektör	24.254.579	24.374.816	24.489.653	20,6	19,9	19,4	0,5	0,5
Makine-teçhizat	16.462.655	16.635.625	16.021.822	14,0	13,6	12,7	1,1	-3,7
İnşaat	7.791.925	7.739.191	8.467.831	6,6	6,3	6,7	-0,7	9,4
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-1.698.793	136.769	87.595	-1,4	0,1	0,1	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	31.997.795	31.930.533	34.110.743	27,2	26,1	27,1	-0,2	6,8
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	32.704.266	35.649.655	35.582.453	27,8	29,1	28,2	9,0	-0,2

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistik hata payı da içermektedir.

Cari fiyatlarla yerleşik hanehalklarının tüketimi, 2014 yılında bir önceki yıla göre % 8,4 artış göstermiştir. Bu tüketim kalemi içinde bulunan yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi % 9,1, yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi % 22,4 ve yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi ise % 20,8 artış göstermiştir. Devletin nihai tüketim harcamaları, 2014 yılında bir önceki yıla göre % 13,2 artarken, maaş ve ücretlerde % 14,1, mal ve hizmet alımlarında % 12,0 artış meydana gelmiştir (Tablo 16).

Kamu sektörü makine-teçhizat sabit sermaye yatırımları % 7,7 artış, inşaat yatırımları % 1,0 düşüş kaydetmiş bunun neticesinde kamu sektörü sabit sermaye yatırımları artış hızı 2013 yılına göre 30 puan azalarak % 0,4'e gerilemiştir. Özel sektör inşaat yatırımları 2014 yılında bir önceki yıla göre % 26,3 artış gösterirken, makine-teçhizat sabit sermaye yatırımları % 7,2 artış kaydetmiş, böylece özel sektör sabit sermaye yatırımları artış hızı 2013 yılına göre 7,9 puan artarak % 13,5'e yükselmiştir.

Tablo 16. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Harcama Bileşenleri	Değer (Bin TL)			Pay (%)			(Cari fiyatlarla)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	Değişim (%)	
							2013	2014
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	1.416.798.490	1.567.289.238	1.749.782.267	100,0	100,0	100,0	10,6	11,6
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	994.395.754	1.109.722.480	1.203.278.649	70,2	70,8	68,8	11,6	8,4
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	1.044.049.275	1.168.608.230	1.275.488.611	73,7	74,6	72,9	11,9	9,1
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	57.032.438	68.076.194	83.314.491	4,0	4,3	4,8	19,4	22,4
Yerleşik hanehalklarının yurtdışı tüketimi	7.378.917	9.190.444	11.104.530	0,5	0,6	0,6	24,6	20,8
Devletin nihai tüketim harcamaları	210.309.693	236.588.684	267.712.237	14,8	15,1	15,3	12,5	13,2
Maaş, ücret	117.676.133	129.385.288	147.629.632	8,3	8,3	8,4	10,0	14,1
Mal ve hizmet alımları	92.633.560	107.203.396	120.082.605	6,5	6,8	6,9	15,7	12,0
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	287.121.164	318.580.097	351.811.100	20,3	20,3	20,1	11,0	10,4
Kamu sektörü	55.424.010	73.949.726	74.266.886	3,9	4,7	4,2	33,4	0,4
Makine-teçhizat	10.423.895	12.142.573	13.074.416	0,7	0,8	0,7	16,5	7,7
İnşaat	45.000.115	61.807.154	61.192.470	3,2	3,9	3,5	37,3	-1,0
Özel sektör	231.697.154	244.630.371	277.544.214	16,4	15,6	15,9	5,6	13,5
Makine-teçhizat	149.588.853	164.547.014	176.438.747	10,6	10,5	10,1	10,0	7,2
İnşaat	82.108.302	80.083.357	101.105.467	5,8	5,1	5,8	-2,5	26,3
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-1.884.299	4.948.005	4.268.401	-0,1	0,3	0,2	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	372.562.907	401.786.853	484.982.555	26,3	25,6	27,7	7,8	20,7
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	445.706.730	504.336.882	562.270.675	31,5	32,2	32,1	13,2	11,5

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistikî hata payı da içermektedir.

Harcamalar yöntemiyle GSYH büyümesine 2014 yılında yerleşik hanehalklarının tüketimi 0,90 puan, devletin nihai tüketim harcamaları 0,51 puan, özel sektör yatırımları 0,09 puan ve mal ve hizmet ihracatı 1,78 puan katkı yapmıştır. Kamu sektörü yatırımlarının 0,42 puan, stok değişimlerinin 0,04 puan ve mal ve hizmet ithalatının 0,05 puan ile negatif katkısı olmuştur (Tablo 17).

Tablo 17. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Katkılar

Harcama Bileşenleri	GSYH (Bin TL)			GSYH'ye Katkılar (Puan)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	117.625.021	122.556.461	126.069.789	2,13	4,19	2,87
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	78.425.017	82.446.468	83.546.407	-0,32	3,42	0,90
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	82.746.921	87.155.699	88.673.014	0,20	3,75	1,24
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurtiçi tüketimi	4.862.847	5.357.428	5.829.456	0,44	0,42	0,39
Yerleşik hanehalklarının yurtdışı tüketimi	540.943	648.198	702.849	-0,08	0,09	0,04
Devletin nihai tüketim harcamaları	12.583.586	13.401.764	14.020.867	0,63	0,70	0,51
Maaş, ücret	5.569.524	5.785.895	6.019.234	0,17	0,18	0,19
Mal ve hizmet alımları	7.014.061	7.615.869	8.001.634	0,47	0,51	0,31
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	29.021.682	30.290.581	29.886.630	-0,70	1,08	-0,33
Kamu sektörü	4.767.103	5.915.766	5.396.977	0,39	0,98	-0,42
Makine-teçhizat	1.170.301	1.231.577	1.217.647	0,30	0,05	-0,01
İnşaat	3.596.802	4.684.189	4.179.330	0,08	0,92	-0,41
Özel sektör	24.254.579	24.374.816	24.489.653	-1,09	0,10	0,09
Makine-teçhizat	16.462.655	16.635.625	16.021.822	-1,08	0,15	-0,50
İnşaat	7.791.925	7.739.191	8.467.831	-0,01	-0,04	0,59
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-1.698.793	136.769	87.595	-1,49	1,56	-0,04
Mal ve hizmet ihracatı	31.997.795	31.930.533	34.110.743	3,90	-0,06	1,78
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	32.704.266	35.649.655	35.582.453	-0,11	2,50	-0,05

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistikî hata payı da içermektedir.

Kişi başına GSYH 2014 yılında cari fiyatlarla % 10,4 artışla 22.753 TL'ye, sabit fiyatlarla % 1,7 artışla 1.639 TL'ye yükselmiştir. 2013 yılında 10.822 dolar olan kişi başına GSYH, 2014 yılında % 3,9 düşüşle 10.404 dolara gerilemiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla⁽¹⁾

Yıllar	Yıl Ortası Nüfus ⁽¹⁾ (Bin Kişi)	Cari Fiyatlarla				Sabit Fiyatlarla	
		Türk Lirası (TL)	Değişim (%)	ABD Doları (\$)	Değişim (%)	Türk Lirası (TL)	Değişim (%)
2012	75.176	18.846	7,8	10.459	0,3	1.565	0,8
2013	76.055	20.607	9,3	10.822	3,5	1.611	3,0
2014	76.903	22.753	10,4	10.404	-3,9	1.639	1,7

Kaynak: TÜİK.

(1): Kişi başına GSYH rakamları, yıl ortası nüfus tahminleri ve projeksiyonları kullanılarak hesaplanmıştır.

1.2 Sektörel Gelişmeler

1.2.1 Tarım

2014 yılında yaşanan tarımsal kuraklık tarımsal üretimi negatif yönde etkilemiştir. Buna bağlı olarak tarım sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2014 yılının birinci çeyreğinde % 3,5 büyürken, ikinci çeyreğinde % 2,6 ve üçüncü çeyreğinde % 4,9 küçülmüş, dördüncü çeyreğinde iyileşme eğilimi sergileyerek % 1,4 artış göstermiştir. Böylece 2014 yılı tarım sektörü katma değerinde % 1,9 küçülme gerçekleşmiştir.

2013 yılında % 8,5 artan tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi 2014 yılında % 7,0 azalış göstermiştir. 2013 yılında hava koşullarının olumlu seyretmesiyle % 12,3 artan tahıl üretimi, 2014 yılında hava koşullarının olumsuz seyriyle % 12,7 azalmıştır. Tahıl ürünleri grubunda bir önceki yıla göre seçilmiş ürünlerden sadece mısır (dane) üretimi % 0,8 artış gösterirken, diğerlerinin üretiminde düşüş gerçekleşmiştir. En yüksek oranlı düşüş % 20,3 ile arpa üretiminde olurken, bunu % 13,8 ile buğday üretimi ve % 7,8 ile çeltik üretimi izlemiştir (Tablo 19, Grafik 9).

Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunun üretim miktarı 2013 yılında % 15,1 azalış gösterirken, 2014 yılında % 2,1 artmıştır. Tatlı patates üretiminde bir önceki yıla göre % 23,6, fasulye (kuru) üretiminde % 10,3, patates üretiminde % 5,5 artış olurken, kırmızı mercimek üretiminde % 17,7, nohut üretiminde % 11,1, yeşil mercimek üretiminde % 9,1 azalış gerçekleşmiştir.

Yağlı tohumlar grubu üretiminde 2013 yılında % 14,1 oranında gerçekleşen artış, 2014 yılında % 5,2'ye gerilemiştir. Yağlı tohumlar grubu içinde en yüksek üretim artışını % 7,8 ile kolza (kanola) gösterirken, onu % 7,5 ile ayçiçeği izlemiştir. Soya üretimi % 16,7, haşhaş (tohum) üretimi % 15,7 ve yerfıstığı üretimi % 3,6 düşüş göstermiştir.

2013 yılında % 27,1 artan tütün üretimi, 2014 yılında % 24,9 azalmıştır. Hayvan pancarı üretiminde 2013 yılında gerçekleşen % 4,5'lik artış yerini 2014 yılında % 3,0 azalışa bırakmıştır. Kota uygulanan şeker pancarı üretiminin 2013 yılında % 10,5 olan artış oranı, 2014 yılında % 0,5'e gerilemiştir. 2013 yılında % 3,0 azalan tekstilde kullanılan ham bitkilerden kütlü pamuk üretimi 2014 yılında % 4,4 artış göstermiştir.

Tablo 19. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Tahıllar	33.377.430	37.489.268	32.714.157	12,3	-12,7
Buğday	20.100.000	22.050.000	19.000.000	9,7	-13,8
Arpa	7.100.000	7.900.000	6.300.000	11,3	-20,3
Mısır (dane)	4.600.000	5.900.000	5.950.000	28,3	0,8
Çeltik	880.000	900.000	830.000	2,3	-7,8
Diğer	697.430	739.268	634.157	6,0	-14,2
Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular	6.013.514	5.103.865	5.211.650	-15,1	2,1
Patates	4.795.122	3.948.000	4.166.000	-17,7	5,5
Nohut	518.000	506.000	450.000	-2,3	-11,1
Mercimek (kırmızı)	410.000	395.000	325.000	-3,7	-17,7
Fasulye (kuru)	200.000	195.000	215.000	-2,5	10,3
Mercimek (yeşil)	28.000	22.000	20.000	-21,4	-9,1
Tatlı patates	26.815	7.294	9.013	-72,8	23,6
Diğer	35.577	30.571	26.637	-14,1	-12,9
Yağlı tohumlar	1.764.921	2.012.967	2.117.440	14,1	5,2
Ayçiçeği	1.370.000	1.523.000	1.637.900	11,2	7,5
Soya	122.114	180.000	150.000	47,4	-16,7
Yerfıstığı	122.780	128.265	123.600	4,5	-3,6
Kolza (kanola)	110.000	102.000	110.000	-7,3	7,8
Haşhaş (tohum)	3.844	19.244	16.223	400,6	-15,7
Diğer	36.183	60.458	79.717	67,1	31,9
Tütün ⁽¹⁾	73.285	93.158	70.000	27,1	-24,9
Şeker pancarı ⁽¹⁾	14.919.940	16.488.590	16.572.790	10,5	0,5
Diğer yem bitkileri (tahıl samanı ve kabuklar hariç)	125.610	131.289	127.300	4,5	-3,0
Hayvan pancarı	125.610	131.289	127.300	4,5	-3,0
Tekstilde kullanılan ham bitkiler	2.320.006	2.250.001	2.350.001	-3,0	4,4
Pamuk (kütü)	2.320.000	2.250.000	2.350.000	-3,0	4,4
Kenevir (lif)	6	1	1	-83,3	0,0
Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları	123.970	150.263	98.257	21,2	-34,6
Fiğ	104.342	114.218	65.692	9,5	-42,5
Haşhaş (kapsül)	3.497	19.244	16.223	450,3	-15,7
Diğer	16.131	16.801	16.342	4,2	-2,7
Toplam	58.718.676	63.719.401	59.261.595	8,5	-7,0

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı verileri geçicidir.

Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, yem bitkileri tohumları üretiminde 2013 yılında görülen % 21,2'lik artış 2014 yılında yerini % 34,6'lık azalışa bırakmıştır. Bu grup altında yer alan fiğ üretiminde % 42,5 ve haşhaş (kapsül) üretiminde % 15,7 azalış gerçekleşmiştir.

Sebze ürünleri üretiminde 2013 yılında kaydedilen % 2,3 artış, 2014 yılında % 0,4'e gerilemiştir. Yumru ve kök sebzeler grubu üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre % 2,5 artış gösterirken, 2014 yılında % 4,2 azalmıştır. Bu grupta yer alan seçilmiş ürünlerden sadece kırmızı turp üretiminde % 7,0 artış olurken, diğerlerinin üretiminde azalış görülmüştür. En yüksek oranlı azalış % 7,1 ile pırasa, % 6,0 ile kuru soğan ve % 3,4 ile taze soğan üretiminde gerçekleşmiştir (Tablo 20, Grafik 9).

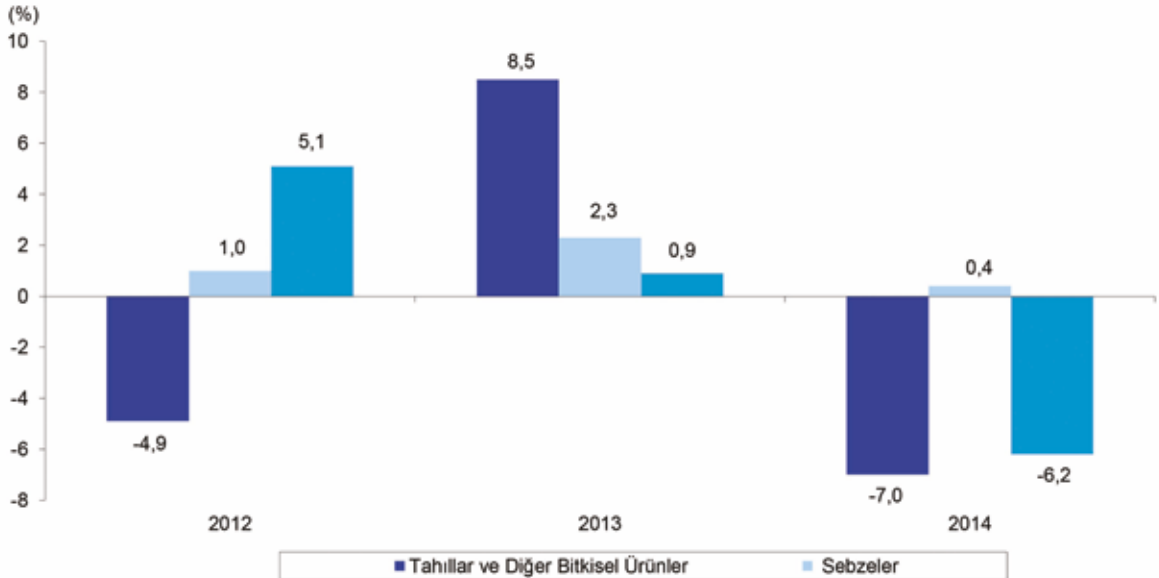

Tablo 20. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebze	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Yumur ve kök sebzeler	3.108.193	3.187.276	3.052.073	2,5	-4,2
Soğan (kuru)	1.735.857	1.904.846	1.790.000	9,7	-6,0
Havuç	714.280	569.855	557.977	-20,2	-2,1
Pırasa	229.359	240.391	223.303	4,8	-7,1
Turp (kırmızı)	131.375	158.766	169.935	20,8	7,0
Soğan (taze)	150.928	153.478	148.255	1,7	-3,4
Diğer	146.394	159.940	162.603	9,3	1,7
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler	23.004.689	23.514.578	23.724.312	2,2	0,9
Domates	11.350.000	11.820.000	11.850.000	4,1	0,3
Karpuz	4.022.296	3.887.324	3.885.617	-3,4	0,0
Hıyar	1.741.878	1.754.613	1.845.749	0,7	5,2
Kavun	1.688.687	1.699.550	1.707.302	0,6	0,5
Biber (sivri)	910.725	946.506	907.126	3,9	-4,2
Biber (salçalık)	748.422	814.372	829.809	8,8	1,9
Patlıcan	799.285	826.941	827.380	3,5	0,1
Fasulye	621.036	632.301	638.469	1,8	1,0
Biber (dolmalık)	383.213	398.470	391.009	4,0	-1,9
Diğer	739.147	734.501	841.851	-0,6	14,6
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler	1.707.325	1.746.364	1.793.396	2,3	2,7
Lahana (baş)	481.511	496.864	492.610	3,2	-0,9
Marul (göbekli)	205.463	212.189	230.755	3,3	8,7
İspanak	222.225	220.274	207.676	-0,9	-5,7
Marul (kıvrıkcık)	145.019	159.971	172.207	10,3	7,6
Lahana (kırmızı)	133.234	138.329	164.069	3,8	18,6
Karnabahar	169.097	158.996	161.331	-6,0	1,5
Lahana (yaprak)	85.023	83.246	73.643	-2,1	-11,5
Maydanoz	56.614	57.619	58.351	1,8	1,3
Mantar (kültür)	33.750	34.494	38.767	2,2	12,4
Diğer	175.389	184.382	193.987	5,1	5,2
Toplam	27.820.207	28.448.218	28.569.781	2,3	0,4

Kaynak: TÜİK.

Grafik 9. Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Kaynak: TÜİK.

Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu üretim miktarı 2013 yılında % 2,2, 2014 yılında ise % 0,9 artış göstermiştir. Bu grupta yer alan seçilmiş ürünlerden sivri biber üretiminde % 4,2 ve dolmalık biber üretiminde %1,9 azalış olurken, diğer ürünlerin üretiminde artış gerçekleşmiştir. En yüksek üretim artışları % 5,2 ile hıyar, % 1,9 ile salçalık biber ve % 1,0 ile fasulye üretiminde görülmüştür.

Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretim miktarında 2014 yılında % 2,7 artış olmuştur. Baş ve yaprak lahana ile ıspanak üretiminde düşüş olurken, diğer sebzelerin üretiminde artış olmuştur. En yüksek oranlı artışlar % 18,6 ile kırmızı lahana % 12,4 ile kültür mantarı ve % 8,7 ile göbekli marul üretiminde gerçekleşmiştir.

Meyve ürünleri, içecek ve baharat bitkileri üretiminde 2013 yılında kaydedilen % 0,9'luk artış, 2014 yılında yerini % 6,2 düşüğe bırakmıştır. 2014 yılı Ocak ve Şubat aylarında hava sıcaklıklarının mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi ile erken çiçek açan meyve ağaçlarının Mart ayı sonunda yaşanan don olayından olumsuz yönde etkilenmeleri bu düşüşte belirleyici olmuştur. Meyveler grubunda önemli paya sahip olan üzüm üretimi 2014 yılında % 4,1 artarken, diğer meyveler ve sert kabuklular grubunun üretiminde % 9,2, baharat bitkileri üretiminde % 6,8 azalış gerçekleşmiştir. 2014 yılında muz, incir, avokado ve kivi'nin toplam üretimi % 5,1, turunçgillerin toplam üretimi % 2,8 artarken, diğer meyvelerin üretimi % 18,7 azalmıştır. Muz, incir, avakado, kivi grubunda en yüksek üretim artışı % 17,0 ile muz üretiminde olurken, turunçgiller grubunda % 11,1 ile mandalina, diğer meyveler grubunda % 3,7 ile nar, üretimi en çok artış gösteren meyveler olmuştur. En yüksek düşüş % 65,4 ile kayısı ve % 20,7 ile elma üretiminde olmuştur (Tablo 21, Grafik 9).

2013 yılında % 10,2 azalış gösteren zeytin ve diğer sert kabuklular grubu üretim miktarı 2014 yılında da % 3,4 azalış göstermiştir. Seçilmiş sert kabuklulardan fındık üretiminde 2013 yılında kaydedilen % 16,8'lik düşüş, 2014 yılında daha da kötüleşerek % 25,0 olmuştur. Antep fıstığı üretiminde % 9,7 düşüş, zeytin üretiminde ise % 5,5 artış gerçekleşmiştir.

Baharat bitkileri grubunun üretim miktarı, 2013 yılında bir önceki yıla göre % 17,9 artış gösterirken, 2014 yılında % 6,8 azalış göstermiştir. Seçilmiş baharat bitkilerinden kimyon üretimi % 8,7 ve kırmızı biber üretimi % 6,2 azalmıştır.

Çay üretiminde 2013 yılında bir önceki yıla göre kaydedilen % 5,6'lık düşüş, 2014 yılında yerini % 6,8'lik artışa bırakmıştır.

Tablo 21. Meyve Ürünleri, İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarları

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Üzüm	4.234.305	4.011.409	4.175.356	-5,3	4,1
Diğer meyveler ve sert kabuklular	13.628.179	13.983.985	12.700.845	2,6	-9,2
Muz, incir, avakado, kivi	521.439	557.619	585.895	6,9	5,1
İncir	275.002	298.914	300.282	8,7	0,5
Muz	207.727	215.472	251.994	3,7	17,0
Diğer	38.710	43.233	33.619	11,7	-22,2
Turunçgiller	3.475.024	3.681.158	3.783.517	5,9	2,8
Portakal	1.661.111	1.781.258	1.779.675	7,2	-0,1
Mandalina	874.832	942.226	1.046.899	7,7	11,1
Limon	710.211	726.283	725.230	2,3	-0,1
Diğer	228.870	231.391	231.713	1,1	0,1
Diğer meyveler	6.660.362	7.076.599	5.753.634	6,2	-18,7
Elma	2.888.985	3.128.450	2.480.444	8,3	-20,7
Şeftali	611.165	637.543	608.513	4,3	-4,6
Armut	442.646	461.826	462.336	4,3	0,1
Kiraz	470.887	494.325	445.556	5,0	-9,9
Nar	315.150	383.085	397.335	21,6	3,7
Çilek	351.834	372.498	376.070	5,9	1,0
Kayısı	760.000	780.000	270.000	2,6	-65,4
Erik	300.046	305.393	265.490	1,8	-13,1
Vişne	186.443	179.752	182.577	-3,6	1,6
Diğer	333.206	333.728	265.313	0,2	-20,5
Zeytin ve diğer sert kabuklular	2.971.354	2.668.609	2.577.799	-10,2	-3,4
Zeytin	1.820.000	1.676.000	1.768.000	-7,9	5,5
Fındık	660.000	549.000	412.000	-16,8	-25,0
Ceviz	203.212	212.140	180.807	4,4	-14,8
Antep fıstığı	150.000	88.600	80.000	-40,9	-9,7
Diğer	138.142	142.869	136.992	3,4	-4,1
Baharat bitkileri	206.870	243.861	227.362	17,9	-6,8
Kırmızı biber	165.527	198.636	186.291	20,0	-6,2
Kimyon	13.900	17.050	15.570	22,7	-8,7
Diğer	27.443	28.175	25.501	2,7	-9,5
Çay	1.250.000	1.180.000	1.260.000	-5,6	6,8
Toplam	18.069.354	18.239.255	17.103.563	0,9	-6,2

Kaynak: TÜİK.

(1): Çay meyve üretimi toplamına dahil değildir.

Tarımsal Destekleme Ödemeleri

2014 yılında tarım destekleri 2006 yılında çıkarılan 5488 sayılı Tarım Kanunu çerçevesinde; tarım sektörünün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, uygulanan politikaların etkinliğini artırmak, sektörün bu politikalara uyumunu kolaylaştırmak amacıyla yönelik olarak uygulanmaya devam edilmiştir. Tarımsal üretim, alan bazlı tarımsal destekler, fark ödemesi destekleme hizmetleri, hayvancılık destekleri, kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekler, tarım sigortası destekleri ve diğer tarımsal amaçlı desteklerle yönlendirilmiştir.

2013 yılında % 14,3 artan tarımsal destekleme ödemeleri, 2014 yılında % 9,4 artış göstermiştir. Tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek artış % 55,3 ile sertifikalı tohum ve fidan kullanımı destekleme ödemelerinde görülmüştür. Arz açığı olan ürünlere fark ödemesi destek ödemelerinde % 44,4, GAP Eylem Planı kırsal kalkınma ve hayvancılık desteklerinde % 43,3, organik tarım, iyi tarım ve toprak analizine veriler alan bazlı ek ödemelerde % 29,2 ve çevre amaçlı tarım alanlarının korunması destek ödemelerinde % 25,0 artış olmuştur. 2014 yılında hububat ve bakliyat fark ödemesi destekleme hizmetlerinde % 18,1, çay fark ödemesi destekleme hizmetlerinde % 11,8 ve diğer tarımsal amaçlı desteklerde % 9,2 azalış olmuştur.

2014 yılında destekleme ödemelerinde en yüksek payı % 30,4 ile fark ödemesi destekleme hizmetleri alırken, bunu % 30,1 ile hayvancılık destek ödemeleri ve % 28,4 ile de alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri takip etmiştir. Bir önceki yıla göre alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinin ve fark ödemesi destekleme hizmetlerinin payı artarken, hayvancılık destekleme ödemelerinin payı azalmıştır (Tablo 22).

Tablo 22. Tarımsal Destekleme Ödemeleri ⁽¹⁾

	(Cari Fiyatlarla)							
	Değer (Milyon TL)			Değişim (%)		Pay (%)		
	2012	2013	2014 ⁽²⁾	2013	2014	2012	2013	2014
Alan bazlı tarımsal destek ödemeleri	2.379	2.435	2.723	2,4	11,8	31,0	27,8	28,4
Alan bazlı ek ödeme (organik tarım, iyi tarım, toprak analizi)	172	154	199	-10,5	29,2	2,2	1,8	2,1
Mazot	581	607	650	4,5	7,1	7,6	6,9	6,8
Gübre	695	718	785	3,3	9,3	9,1	8,2	8,2
Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı	98	76	118	-22,4	55,3	1,3	0,9	1,2
Çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK)	23	40	50	73,9	25,0	0,3	0,5	0,5
Fındık	710	720	790	1,4	9,7	9,3	8,2	8,2
Alternatif ürün ödemeleri (fındık)	1	0	1	-	-	0,0	0,0	0,0
Telafi edici ödemeler	99	123	125	24,2	1,6	1,3	1,4	1,3
Patates siğilli desteği	0	8	0	-	-	0,0	0,1	0,0
Çay budama tazminatı ve masrafları	99	122	130	23,2	6,6	1,3	1,4	1,4
Fark ödemesi destekleme hizmetleri	2.379	2.607	2.921	9,6	12,0	31,0	29,7	30,4
Hububat ve bakliyat	613	1.197	980	95,3	-18,1	8,0	13,6	10,2
Çay	147	170	150	15,6	-11,8	1,9	1,9	1,6
Arz açığı olan ürünler ⁽³⁾	1.619	1.240	1.791	-23,4	44,4	21,1	14,1	18,7
Hayvancılık destek ödemeleri	2.216	2.756	2.887	24,4	4,8	28,9	31,4	30,1
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekleme ⁽⁴⁾	196	478	484	143,9	1,3	2,6	5,4	5,0
Tarım sigortası destekleme hizmetleri	263	299	356	13,7	19,1	3,4	3,4	3,7
Diğer tarımsal amaçlı destekler	120	109	99	-9,2	-9,2	1,6	1,2	1,0
Toplam	7.553	8.684	9.470	15,0	9,1	98,4	99,0	98,7
GAP Eylem Planı kırsal kalkınma ve hayvancılık destekleri	120	90	129	-25,0	43,3	1,6	1,0	1,3
Genel Toplam	7.673	8.774	9.599	14,3	9,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB.

(1): 2013 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

(3): Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(4): Bütçe tutarının 2012 yılında 159 milyon TL'si, 2013 yılında 174 milyon TL'si ve 2014 yılında 171 milyon TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşılığıdır.

1.2.2 Sanayi

Sanayi sektörü katma değeri 2014 yılında, sabit fiyatlarla bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci çeyrekte % 6,2, ikinci çeyrekte % 3,3, üçüncü çeyrekte % 2,9 ve dördüncü çeyrekte % 1,8 artış göstermesine rağmen, büyüme hızı 4 çeyrekte de azalış eğilimi sergilemiştir. 2014 yılı genelinde sanayi sektörü katma değer artışı % 3,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Alt sektörler itibarıyla madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değerinde % 5,6, imalat sanayi sektörü katma değerinde % 3,7, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü katma değerinde % 3,5, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri sektörü katma değerinde % 11,0, inşaat sektörü katma değerinde % 2,2 artış meydana gelmiştir (Tablo 23).

Tablo 23. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları

Sektörler	(1998 fiyatlarıyla)		
	2012	2013	2014
Madencilik ve taşocakçılığı	0,8	-3,4	5,6
İmalat sanayi	1,7	3,7	3,7
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım	3,4	1,3	3,5
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	2,7	4,7	11,0
İnşaat	0,6	7,4	2,2
Toplam sanayi	1,6	4,1	3,5

Kaynak: TÜİK.

Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı 2013 yılında % 26,6 iken, 2014 yılında % 27,1'e yükselmiştir. Alt sektörler itibarıyla madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payı % 1,6, imalat sanayi sektörünün payı % 17,8, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörünün payı % 1,8, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri sektörünün payı % 0,8 ve inşaat sektörünün payı % 5,1 olmuştur. 2014 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayi, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri ve inşaat sektörlerinin payı artış gösterirken, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörünün payı düşüş göstermiş, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payı ise sabit kalmıştır (Tablo 24).

Tablo 24. Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYH İçindeki Payı ⁽¹⁾

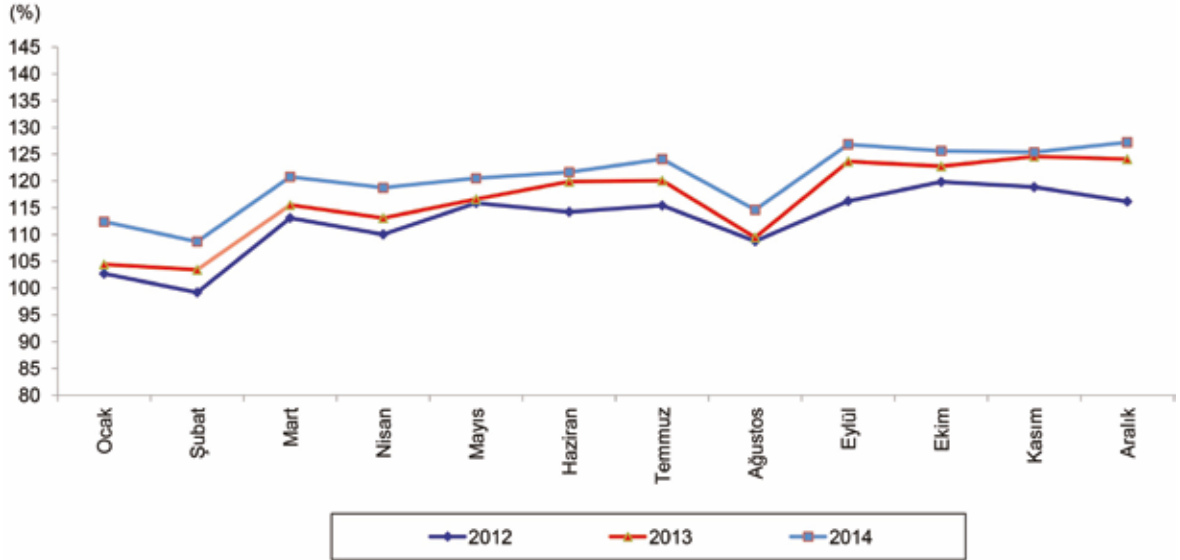
Sektörler	(Cari fiyatlarla)		
	2012	2013	2014
Madencilik ve taşocakçılığı	1,7	1,6	1,6
İmalat sanayi	17,4	17,3	17,8
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım	2,0	2,0	1,8
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	0,7	0,7	0,8
İnşaat	4,9	5,0	5,1
Toplam sanayi	26,7	26,6	27,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar sektörel ağırlıklara göre dağıtılarak GSYH içindeki payları hesaplanmıştır.

Avrupada devam eden durgunluk ve iç talepteki zayıf seyrin etkisi ile sanayi üretimi 2014 yılında aylık bazda dalgalı bir seyir izlemiştir. Bu dalgalanma özellikle bayrama denk gelen aylarda iyice belirginleşmiştir. Temmuz ayında artan sanayi üretimi, Temmuz ayı sonundaki Ramazan Bayramının etkisiyle Ağustos ayında azalmış, Eylül ayında artan endeks Kurban Bayramı nedeniyle Ekim ayında düşüş göstermiştir. 2014 yılı genelinde sanayi üretimi, bir önceki yıl olduğu gibi % 3,5 artış göstermiştir (Grafik 10).

Grafik 10. Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)

Kaynak: TÜİK.

Sanayinin alt sektörleri itibarıyla 2014 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretiminde bir önceki yıla göre % 7,4, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektörü üretiminde % 4,6 ve imalat sanayi sektörü üretiminde % 3,1 artış olmuştur. Sanayi sektörü üretim endeksinin göstermiş olduğu değişim oranları bir önceki yılın verileri ile karşılaştırıldığında; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe 10,9 puanlık ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım sektöründe 4,4 puanlık artış, imalat sanayi sektöründe ise 1,4 puanlık düşüş olduğu görülmektedir (Tablo 25, Grafik 11).

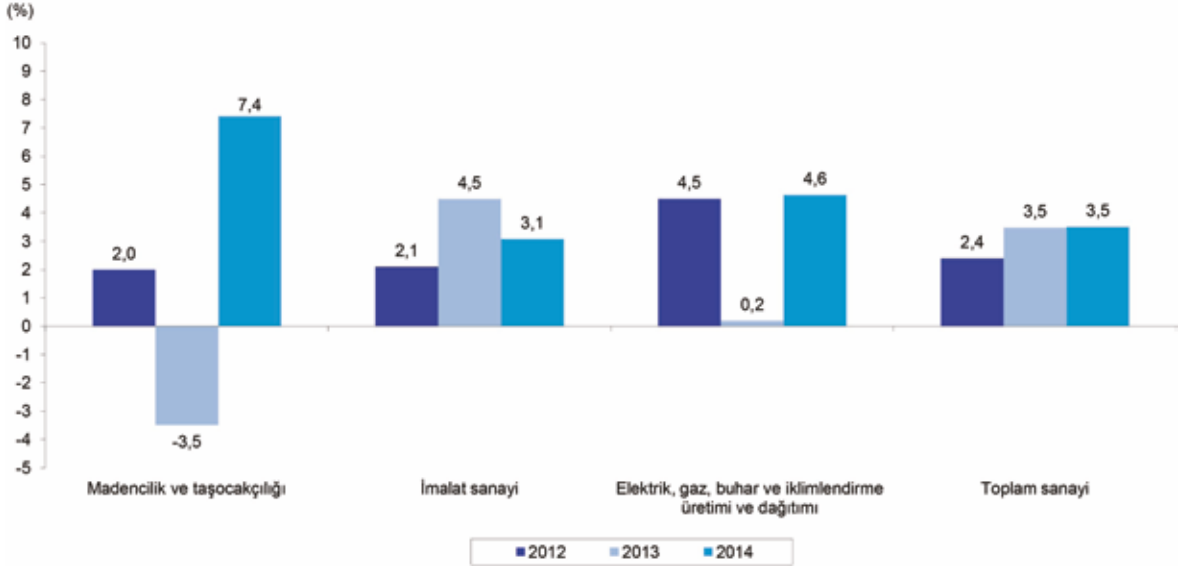
Tablo 25. Sanayi Üretim Endeksi

Sektörler	(2010=100)				
	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Madencilik ve taşocakçılığı	108,7	104,9	112,7	-3,5	7,4
İmalat sanayi	112,7	117,7	121,4	4,5	3,1
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım	113,6	113,8	119,1	0,2	4,6
Toplam sanayi	112,5	116,5	120,6	3,5	3,5

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

Grafik 11. Sektörlere Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları (Yıllık Ortalama, %)
(Takvim Etkisinden Arındırılmış, 2010=100)

Kaynak: TÜİK.

Sanayi üretimi, ana sanayi grupları sınıflamasına göre, 2014 yılında tüm gruplarda artış göstermiştir. 2014 yılında sermaye malı imalatı % 5,2, enerji % 4,3, dayanıksız tüketim malı imalatı % 3,8, dayanıklı tüketim malı imalatı % 2,7 ve ara malı imalatı % 2,3 artmıştır (Tablo 26, Grafik 12).

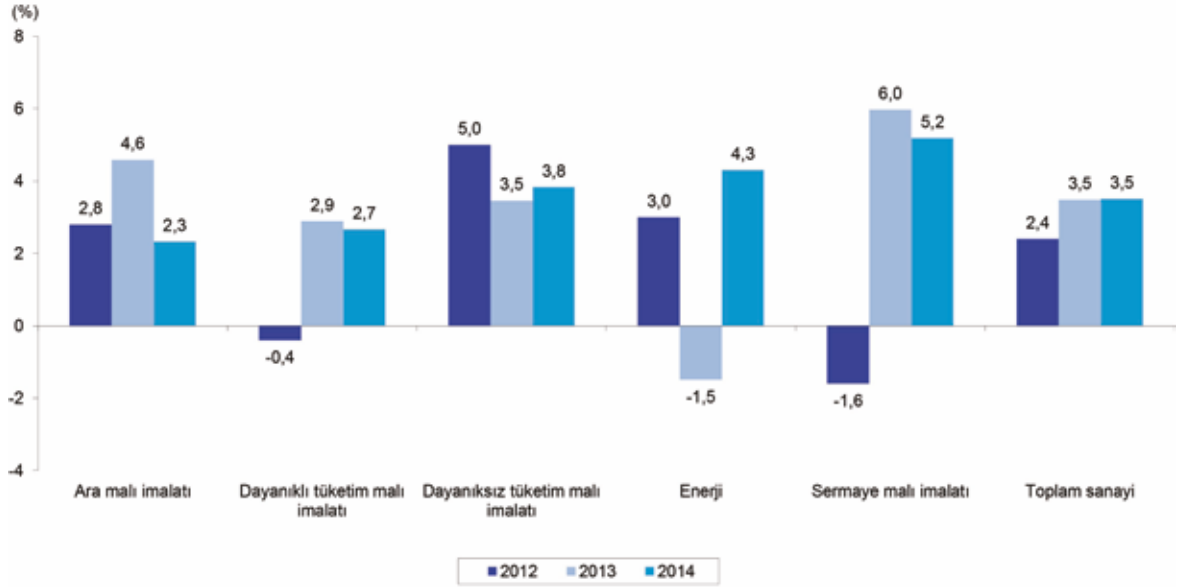
Tablo 26. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi

Ana Sanayi Grupları	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Ara malı imalatı	112,5	117,6	120,4	4,6	2,3
Dayanıklı tüketim malı imalatı	113,3	116,6	119,7	2,9	2,7
Dayanıksız tüketim malı imalatı	110,1	113,9	118,2	3,5	3,8
Enerji	110,5	108,9	113,5	-1,5	4,3
Sermaye malı imalatı	118,1	125,1	131,6	6,0	5,2
Toplam sanayi	112,5	116,5	120,6	3,5	3,5

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

Grafik 12. Ana Sanayi Gruplarına Göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları
(Yıllık Ortalama, %) (Takvim Etkisinden Arındırılmış)

Kaynak: TÜİK.

1.2.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı

2014 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre, birinci çeyrekte % 7,7, ikinci çeyrekte % 8,6, üçüncü çeyrekte % 4,2, son çeyrekte % 2,5 büyümüştür. Böylece 2014 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörünün katma değeri bir önceki yıla göre % 5,6 artış göstermiştir.

2013 yılında yıllık olarak % 3,5 düşüş gösteren madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi, 2014 yılında % 7,4 artış göstermiştir. Alt sektörler itibarıyla 2014 yılında kömür ve linyit üretiminde % 7,8, ham petrol ve doğal gaz üretiminde % 7,6, metal cevherleri madenciliği üretiminde % 7,5, diğer madencilik ve taşocakçılığı üretiminde % 6,9 artış kaydedilmiştir. 2014 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretim endeksinin alt sektörler bazında kaydetmiş olduğu değişim oranları, 2013 yılı sonuçları ile kıyaslandığında tüm alt sektörlerin artış gösterdiği görülmektedir. 2014 yılında en yüksek artış yönlü değişim 23 puan ile kömür ve linyit alt sektöründe kaydedilmiştir (Tablo 27).

Tablo 27. Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi

Alt Sektörler	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Kömür ve linyit çıkarılması	99,4	84,2	90,8	-15,2	7,8
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	92,1	94,1	101,2	2,1	7,6
Metal cevherleri madenciliği	126,6	124,4	133,8	-1,7	7,5
Diğer madencilik ve taşocakçılığı	110,8	113,8	121,7	2,7	6,9
Toplam (madencilik ve taşocakçılığı)	108,7	104,9	112,7	-3,5	7,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

1.2.2.2 İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri, 2014 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci çeyrekte % 6,3, ikinci çeyrekte % 3,0, üçüncü çeyrekte % 2,7 ve dördüncü çeyrekte % 2,8 büyümüştür. Yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla göre imalat sanayi katma değerinde % 3,7 artış olmuştur.

2013 yılında yıllık % 4,5 artış gösteren imalat sanayi üretim endeksi, 2014 yılında 1,4 puan azalış göstererek % 3,1 artmıştır. 2014 yılına Ocak ayındaki % 7,9'luk yılın en yüksek artış oranı ile başlayan endeks daha sonra genel olarak azalan bir seyir izlemiştir. Kasım ayında endeksteeki değişim % 0,3 ile negatife dönerken, Aralık ayında tekrar % 2,7 oranı ile artış yönünde değişim göstermiştir (Tablo 28).

Tablo 28. İmalat Sanayi Üretim Endeksi

Alt Sektörler	Üretim Endeksi ⁽¹⁾			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Gıda ürünleri imalatı	110,6	117,1	121,8	5,9	4,1
İçeceklerin imalatı	109,8	107,8	109,8	-1,8	1,8
Tütün ürünleri imalatı	116,3	113,7	123,8	-2,2	8,9
Tekstil ürünleri imalatı	106,1	110,5	111,6	4,2	0,9
Giyim eşyaları imalatı	104,6	106,8	107,0	2,2	0,1
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	98,9	102,6	92,3	3,8	-10,0
Ağaç, ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)	112,9	113,2	125,8	0,3	11,1
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	114,3	119,9	127,8	4,9	6,6
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	123,4	130,4	131,7	5,7	1,0
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	110,7	106,8	102,2	-3,5	-4,3
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	108,6	112,6	117,6	3,7	4,5
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	122,8	117,1	133,8	-4,6	14,2
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	111,6	115,5	119,6	3,5	3,5
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	106,1	110,1	112,1	3,8	1,8
Ana metal sanayii	116,8	122,9	123,1	5,2	0,1
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	126,2	131,5	135,1	4,2	2,7
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	123,3	128,7	141,6	4,5	10,0
Elektrikli teçhizat imalatı	115,8	127,3	127,3	10,0	0,0
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	129,0	139,3	143,2	8,1	2,7
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	111,4	119,8	121,8	7,6	1,6
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	107,2	100,6	122,6	-6,2	21,9
Mobilya imalatı	105,8	117,7	125,6	11,2	6,7
Diğer imalatlar	113,3	113,9	104,8	0,5	-8,0
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	98,3	106,9	130,6	8,7	22,2
Toplam (imalat sanayi)	112,7	117,7	121,4	4,5	3,1

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

2014 yılında imalat sanayinde alt sektörler itibarıyla ile yıllık düzeyde en yüksek oranlı üretim artışı % 22,2 ile makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımında gerçekleşirken onu, % 21,9 ile diğer ulaşım araçlarının imalatı ve % 14,2 ile temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı sektörlerindeki üretim artışları izlemiştir. İmalat

sanayinin alt sektörlerinde yıllık boyutta en yüksek oranlı düşüş ise % 10,0 ile deri ve ilgili ürünlerin imalatı sektöründe görülürken, diğer imalatlar üretiminde % 8,0 ve kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatında % 4,3 düşüş olmuştur.

Küresel ekonomideki durgunluğun tam olarak atlatılmaması, komşu ülkelerde yaşanan olumsuz gelişmeler, iç ve dış talepte beklenen canlanmanın gerçekleşmemesi üretim ve kapasite kullanım oranlarını olumsuz etkilemiştir. 2013 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puan artış göstererek % 74,6 seviyesine yükselen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2014 yılında 0,2 puan azalarak % 74,4 seviyesine gerilemiştir (Tablo 29).

Tablo 29. İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları

Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Kullanım Oranları			Değişim (Puan)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Gıda ürünlerinin imalatı	71,7	71,9	71,3	0,2	-0,6
İçeceklerin imalatı	66,6	64,8	62,1	-1,9	-2,6
Tütün ürünlerinin imalatı	66,1	69,0	73,3	3,0	4,3
Tekstil ürünlerinin imalatı	78,0	79,3	80,0	1,3	0,7
Giyim eşyalarının imalatı	77,8	77,4	77,8	-0,4	0,5
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	69,7	66,5	65,0	-3,2	-1,5
Ağaç, ağaç ve mantar ürünleri imalatı	75,8	75,6	77,4	-0,2	1,9
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	77,3	79,1	80,9	1,7	1,8
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	69,2	71,7	69,3	2,5	-2,4
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	76,7	73,1	70,0	-3,6	-3,1
Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı	80,5	77,8	76,5	-2,6	-1,4
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	70,6	71,3	74,2	0,7	2,9
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	72,1	72,6	73,6	0,4	1,0
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	76,3	76,7	77,5	0,3	0,8
Ana metal sanayii	77,6	77,4	74,7	-0,3	-2,7
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	71,0	71,9	71,9	0,9	0,0
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	76,1	81,0	86,1	4,8	5,2
Elektrikli teçhizat imalatı	77,5	75,9	73,7	-1,6	-2,2
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	75,2	76,3	78,6	1,1	2,4
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	70,7	74,3	68,8	3,5	-5,4
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	73,1	68,3	70,5	-4,8	2,2
Mobilya imalatı	69,8	71,4	71,8	1,6	0,4
Diğer imalatlar	57,1	54,9	55,5	-2,2	0,6
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	76,4	80,7	72,4	4,3	-8,4
Toplam (imalat sanayi)	74,2	74,6	74,4	0,4	-0,2

Kaynak: TCMB.

2014 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımını % 86,1 ile bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı sektöründe gerçekleştirirken, onu sırasıyla % 80,9 ile kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve % 80,0 ile tekstil ürünlerinin imalatı sektörleri takip etmiştir. 2014 yılında en düşük kapasite kullanım oranının görüldüğü alt sektörler ise % 55,5 ile diğer imalatlar, % 62,1 ile içeceklerin imalatı ve % 65,0 ile de deri ve ilgili ürünlerin imalatı sektörleri olmuştur.

2013 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayi kapasite kullanım oranının en yüksek artış gösterdiği alt sektör 4,8 puan ile bilgisayar, elektrik ve optik ürünlerin imalatı sektörü olurken, 2014 yılında da durum değişmemiş ve 5,2 puan ile yine en yüksek artış bu sektörde gerçekleşmiştir. 2013 yılında kapasite kullanım oranının bir önceki yıla göre en çok azalış gösterdiği sektör 4,8 puan ile diğer ulaşım araçları imalatı olurken, 2014 yılında 8,4 puan ile makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı sektörü olmuştur.

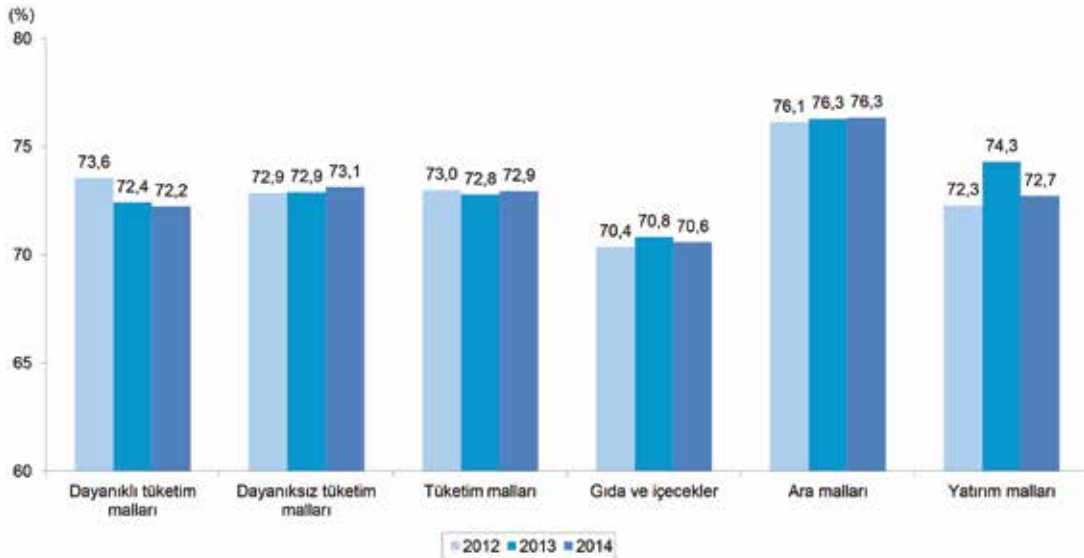
2014 yılında bir önceki yıla göre mal grupları düzeyinde kapasite kullanım oranı dayanımlı tüketim malları grubunda 0,2 puan azalarak % 72,2'ye, gıda ve içecekler grubunda 0,2 puan azalarak % 70,6'ya ve yatırım malları grubunda 1,6 puan azalarak % 72,7'ye gerilerken, dayanıksız tüketim malları grubunda 0,2 puan artarak % 73,1'e, tüketim malları grubunda 0,2 puan artarak % 72,9'a yükselmiş, ara malları grubu kapasite kullanım oranı ise bir önceki yıla göre değişim göstermeyerek % 76,3 seviyesinde kalmıştır. Kapasite kullanım oranının 2014 yılında en yüksek olduğu mal grubu % 76,3 ile ara malları grubu, en düşük olduğu mal grubu ise % 70,6 ile gıda ve içecekler grubu olmuştur (Tablo 30, Grafik 13).

Tablo 30. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları

Mal Grupları	Kapasite Kullanım Oranları			(Ağırlıklı Ortalama, %)	
				Değişim (Puan)	
	2012	2013	2014	2013	2014
Dayanımlı tüketim malları	73,6	72,4	72,2	-1,1	-0,2
Dayanımsız tüketim malları	72,9	72,9	73,1	0,0	0,2
Tüketim malları	73,0	72,8	72,9	-0,2	0,2
Gıda ve içecekler	70,4	70,8	70,6	0,5	-0,2
Ara malları	76,1	76,3	76,3	0,2	0,0
Yatırım malları	72,3	74,3	72,7	2,0	-1,6

Kaynak: TCMB.

Grafik 13. Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları (Ağırlık Ortalama, %)

Kaynak: TCMB.

Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri

Sanayi kapasite raporu, sınıai üretim yapan tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarının üretim gücünü gösteren ve onay tarihinden itibaren 3 yıl geçerliliği olan bir belgedir ve konu ile ilgili istatistikleri yayımlama sorumluluğu Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine verilmiştir. TOBB 2011 yılından itibaren yıllık bazda sanayi kapasite raporu istatistiklerini açıklamaktadır. Sanayi kapasite raporu istatistiklerine göre, 2014 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı 2013 yılı sonunda geçerliliği devam eden kapasite raporu sayısına göre % 4,9 artarak 71.825'e yükselmiştir (Tablo 31, Grafik 14).

2014 yılında geçerliliği devam eden kapasite raporlarının % 38,4'ü 1-9 çalışanı olan firmalara, % 46,6'sı 10-49 çalışanı olan firmalara, % 7,1'i 50-99 çalışanı olan firmalara, % 5,6'sı 100-249 çalışanı olan firmalara ve % 2,3'ü de 250 ve üzeri çalışanı olan firmalara aittir.

Tablo 31. Çalışan Aralıklarına Göre Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı⁽¹⁾

Çalışan Aralığı	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan Sayısı		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
1-9	25.485	26.595	27.566	137.652	142.903	147.140
10-49	29.710	32.001	33.452	687.236	747.397	777.586
50-99	4.079	4.626	5.128	288.263	327.882	362.233
100-249	3.244	3.681	4.042	493.399	559.990	618.267
250 +	1.419	1.540	1.637	827.635	885.592	938.453
Toplam	63.937	68.443	71.825	2.434.185	2.663.764	2.843.679
	Pay (%)					
1-9	39,9	38,9	38,4	5,7	5,4	5,2
10-49	46,5	46,8	46,6	28,2	28,1	27,3
50-99	6,4	6,8	7,1	11,8	12,3	12,7
100-249	5,1	5,4	5,6	20,3	21,0	21,7
250 +	2,2	2,3	2,3	34,0	33,2	33,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

2014 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden kapasite raporlarını almış olan firmaların raporun alındığı dönemdeki çalışan sayılarına göre dağılımına bakıldığında; 1-9 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışan sayısının % 5,2'sini, 10-49 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 27,3'ünü, 50-99 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 12,7'sini, 100-249 çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının toplam çalışanların % 21,7'sini ve 250 ve üzeri çalışanı olan firmalardaki çalışan sayısının da toplam çalışanların % 33,0'ını oluşturduğu görülmektedir.

2014 yılında ana faaliyet gruplarına göre geçerliliği devam eden en çok sanayi kapasite raporu bulunan faaliyet grubu önceki yıllarda olduğu gibi % 12,9 ile gıda ürünlerinin imalatı olurken, onu % 10,4 ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı, % 8,0 ile tekstil ürünlerinin imalatı ve % 7,8 ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı izlemiştir. Geçerliliği devam eden en az kapasite raporu bulunan faaliyet grupları içinde ise 3 kapasite raporu ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi, 8 kapasite raporu ile ham petrol ve doğalgaz çıkarımı ve 15 kapasite raporu ile balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği grupları yer almıştır. 2014 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite

raporu sayıları bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında en yüksek düşüş % 57,5 ile diğer hizmet faaliyetleri gruplarında görülürken en fazla artış % 36,4 ile balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği grubunda gerçekleşmiştir (Tablo 32).

Tablo 32. Ana Faaliyet Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

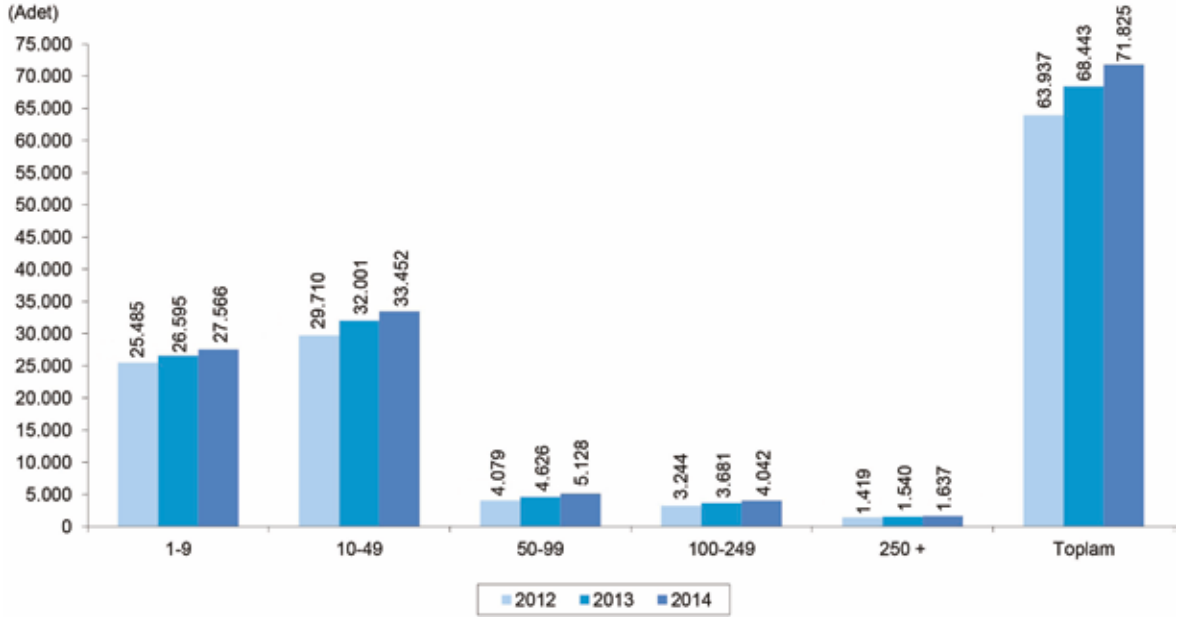
Alt Sektörler (NACE Rev. 2)	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Gıda ürünlerinin imalatı	11.565	11.580	11.425	14,9	13,8	12,9	0,1	-1,3
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	7.453	8.470	9.229	9,6	10,1	10,4	13,6	9,0
Tekstil ürünlerinin imalatı	6.526	6.912	7.100	8,4	8,3	8,0	5,9	2,7
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	5.764	6.360	6.864	7,4	7,6	7,8	10,3	7,9
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	5.315	5.787	6.252	6,8	6,9	7,1	8,9	8,0
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4.680	5.079	5.460	6,0	6,1	6,2	8,5	7,5
Giyim eşyalarının imalatı	4.379	4.845	5.183	5,6	5,8	5,9	10,6	7,0
Mobilya imalatı	2.472	3.109	3.440	3,2	3,7	3,9	25,8	10,6
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	3.191	3.295	3.404	4,1	3,9	3,8	3,3	3,3
Diğer madencilik ve taş ocakçılığı	3.021	3.161	3.194	3,9	3,8	3,6	4,6	1,0
Elektrikli teçhizat imalatı	2.257	2.529	2.763	2,9	3,0	3,1	12,1	9,3
Ana metal sanayii	2.375	2.488	2.609	3,1	3,0	2,9	4,8	4,9
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	1.813	2.037	2.202	2,3	2,4	2,5	12,4	8,1
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	1.761	1.855	1.936	2,3	2,2	2,2	5,3	4,4
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.771	1.849	1.893	2,3	2,2	2,1	4,4	2,4
Diğer imalatlar	1.334	1.451	1.622	1,7	1,7	1,8	8,8	11,8
Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı	1.231	1.408	1.580	1,6	1,7	1,8	14,4	12,2
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	1.614	1.691	1.580	2,1	2,0	1,8	4,8	-6,6
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1.200	1.376	1.498	1,5	1,6	1,7	14,7	8,9
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1.186	1.345	1.494	1,5	1,6	1,7	13,4	11,1
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.094	1.196	1.335	1,4	1,4	1,5	9,3	11,6
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	852	937	1.022	1,1	1,1	1,2	10,0	9,1
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	518	570	652	0,7	0,7	0,7	10,0	14,4
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	500	565	642	0,6	0,7	0,7	13,0	13,6
Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	420	511	618	0,5	0,6	0,7	21,7	20,9
İçeceklerin imalatı	541	558	588	0,7	0,7	0,7	3,1	5,4
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı	293	407	527	0,4	0,5	0,6	38,9	29,5
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	357	457	519	0,5	0,5	0,6	28,0	13,6
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	490	433	413	0,6	0,5	0,5	-11,6	-4,6
Metal cevherleri madenciliği	278	301	293	0,4	0,4	0,3	8,3	-2,7
Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	150	218	272	0,2	0,3	0,3	45,3	24,8
Kömür ve linyit çıkartılması	253	264	251	0,3	0,3	0,3	4,3	-4,9
Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	185	199	227	0,2	0,2	0,3	7,6	14,1
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	156	182	189	0,2	0,2	0,2	16,7	3,8
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	140	142	153	0,2	0,2	0,2	1,4	7,7
Diğer hizmet faaliyetleri	176	80	34	0,2	0,1	0,0	-54,5	-57,5
Tütün ürünleri imalatı	27	26	29	0,0	0,0	0,0	-3,7	11,5
Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	6	11	15	0,0	0,0	0,0	83,3	36,4
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	15	10	8	0,0	0,0	0,0	-33,3	-20,0
Ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi	2	3	3	0,0	0,0	0,0	50,0	0,0
Toplam ⁽²⁾	77.631	83.697	88.518	100,0	100,0	100,0	7,8	5,8

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

Grafik 14. Çalışan Aralıklarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı

Kaynak: TOBB.

2014 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarında yoğunlaşmanın daha çok düşük teknolojiye sahip girişimlerde devam ettiği, yüksek teknoloji sınıflarına geçildikçe sanayi kapasite raporu alma oranının düştüğü görülmektedir. 2014 yılında geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporlarının % 46,0'ı düşük teknoloji grubunda, % 31,4'ü orta-düşük teknoloji grubunda, % 20,9'u orta-yüksek teknoloji grubunda ve % 1,6'sı yüksek teknoloji grubunda bulunmaktadır. 2013 yılı ile kıyaslandığında orta-düşük teknoloji ve orta-yüksek teknoloji grubunun payının arttığı, düşük teknoloji grubunun payının azaldığı ve yüksek teknoloji grubunun payının değişmediği görülmektedir (Tablo 33, Grafik 15).

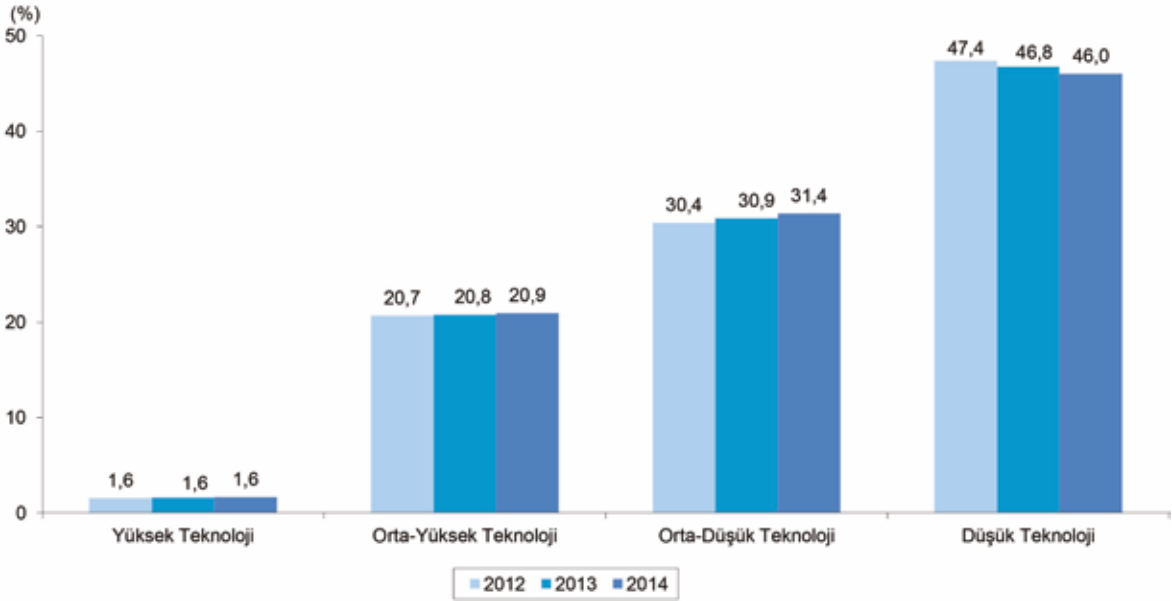
Tablo 33. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ⁽¹⁾

Teknoloji Grupları	Kapasite Raporu Sayısı			Pay (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Yüksek Teknoloji	1.046	1.162	1.261	1,6	1,6	1,6
Orta-Yüksek Teknoloji	13.919	15.067	16.092	20,7	20,8	20,9
Orta-Düşük Teknoloji	20.451	22.391	24.103	30,4	30,9	31,4
Düşük Teknoloji	31.893	33.922	35.363	47,4	46,8	46,0
Toplam ⁽²⁾	67.309	72.542	76.819	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TOBB.

(1): İlgili yıl sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

(2): Bir kapasite raporunda birden fazla sektörde yer alan ürünler bulunabileceğinden toplam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

Grafik 15. Teknoloji Gruplarına Göre Sanayi Kapasite Raporlarının Dağılımı (%)

Kaynak: TOBB.

2014 yılında en çok kapasite raporu bulunan il 19.870 kapasite raporu ile İstanbul olurken, bunu 5.019 kapasite raporu ile Bursa ikinci, 4.844 kapasite raporu ile Ankara üçüncü, 4.549 kapasite raporu ile İzmir dördüncü ve 2.622 kapasite raporu ile Konya beşinci sırada takip etmektedir (Tablo 34).

Çalışan sayısı açısından, İstanbul 649.605 çalışan ile birinci sırada yer alırken, Bursa 235.592 çalışan ile ikinci, İzmir 183.640 çalışan ile üçüncü, Kocaeli 161.994 çalışan ile dördüncü ve Ankara 154.408 çalışan ile beşinci sırada yer almıştır.

Firmaların yabancı sermayeye sahiplik durumu incelendiğinde, 2014 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden en çok yabancı sermayeli sanayi kapasite raporunun 202'sinin Kocaeli'de olduğu, onun ardından 183 rapor ile İzmir, 174 rapor ile İstanbul, 139 rapor ile Bursa ve 90 rapor ile Tekirdağ'ın geldiği görülmektedir.

1.2.2.3 Enerji

Enerji sektörü katma değeri, 2014 yılının birinci çeyreğinde % 3,4, ikinci çeyreğinde % 4,6, üçüncü çeyreğinde % 6,4 ve dördüncü çeyreğinde % 0,3 artış göstermiştir. Böylece 2014 yılında bir önceki yıla göre enerji sektörü katma değerinde % 3,5 büyümeye gerçekleşmiştir.

2012 yılında % 4,5 artış gösteren enerji sektörü üretim endeksi, 2013 yılında durağan bir seyir izleyerek % 0,2 gibi sınırlı bir artış eğiliminde olmuş, 2014 yılında ise tekrar ivme kazanarak % 4,6 artış göstermiştir (Tablo 35).

Tablo 34. İllere Göre Sanayi Kapasite Raporu Sayısı ve Toplam Çalışan Sayısı⁽¹⁾

(2014 Yılı)							
İller	Kapasite Raporu Sayısı	Çalışan Sayısı	Yabancı Sermayeli Kapasite Raporu Sayısı		Kapasite Raporu Sayısı	Çalışan Sayısı	Yabancı Sermayeli Kapasite Raporu Sayısı
			İller	İller			
Adana	1.586	56.119	24	Kahramanmaraş	738	42.103	6
Adıyaman	250	9.787	0	Karabük	163	9.545	2
Afyonkarahisar	857	18.891	9	Karaman	213	16.620	3
Ağrı	63	1.725	0	Kars	109	1.710	1
Aksaray	264	8.481	7	Kastamonu	257	10.409	0
Amasya	187	8.322	1	Kayseri	1.487	68.199	2
Ankara	4.844	154.408	67	Kırıkkale	150	6.930	0
Antalya	1.187	29.223	44	Kırklareli	334	27.718	16
Ardahan	44	391	0	Kırşehir	124	4.792	0
Artvin	110	2.892	2	Kilis	74	1.446	4
Aydın	825	28.610	8	Kocaeli	2.182	161.994	202
Balıkesir	948	33.535	10	Konya	2.622	65.990	10
Bartın	119	8.178	0	Kütahya	397	25.310	3
Batman	228	7.859	0	Malatya	605	22.161	1
Bayburt	22	410	0	Manisa	1.451	91.074	34
Bilecik	294	20.061	15	Mardin	249	5.329	0
Bingöl	97	1.642	0	Mersin	1.235	33.329	1
Bitlis	66	1.445	0	Muğla	646	15.284	9
Bolu	273	16.535	8	Muş	90	2.368	0
Burdur	442	10.377	2	Nevşehir	304	6.682	4
Bursa	5.019	235.592	139	Niğde	188	7.682	0
Çanakkale	420	21.320	8	Ordu	303	11.989	3
Çankırı	126	6.571	3	Osmaniye	265	12.770	0
Çorum	417	16.347	1	Rize	258	14.630	2
Denizli	1.496	66.091	10	Sakarya	873	51.768	37
Diyarbakır	450	10.571	0	Samsun	590	18.661	4
Düzce	388	26.796	17	Siiirt	48	1.507	0
Edirne	300	14.839	3	Sinop	134	5.348	0
Elazığ	332	8.456	1	Sivas	377	12.217	6
Erzincan	126	4.034	3	Şanlıurfa	639	14.508	3
Erzurum	175	4.054	1	Şırnak	79	2.264	0
Eskişehir	768	54.785	19	Tekirdağ	1.453	117.550	90
Gaziantep	2.189	90.832	2	Tokat	282	8.998	3
Giresun	186	5.973	3	Trabzon	500	12.624	2
Gümüşhane	105	2.215	0	Tunceli	53	694	0
Hakkari	55	819	0	Uşak	546	18.820	6
Hatay	718	31.151	12	Van	247	5.479	0
İğdır	63	845	1	Yalova	240	8.094	3
İsparta	337	9.369	2	Yozgat	166	5.595	2
İstanbul	19.870	649.605	174	Zonguldak	359	30.692	1
İzmir	4.549	183.640	183	Toplam	71.825	2.843.679	1.284

Kaynak: TOBB.

(1): 2014 yılı sonu itibarı ile geçerliliği devam eden kapasite raporu sayılarıdır.

Tablo 35. Enerji Sektörü Üretim Endeksi

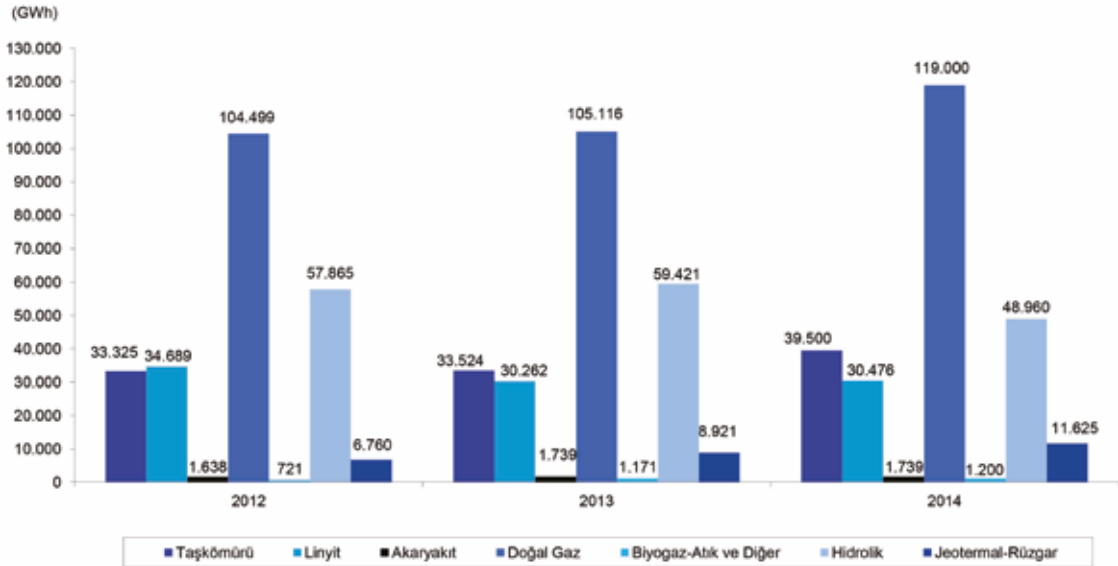
Yıllar	Üretim Endeksi ⁽¹⁾	(2010=100) Değişim (%)
2012	113,6	4,5
2013	113,8	0,2
2014	119,1	4,6

Kaynak: TÜİK.

(1): Takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama değerlerdir.

2013 yılında bir önceki yıla göre % 0,3 artan elektrik enerjisi üretiminin, 2014 yılında % 5,1 artarak 240.154 GWh'den 252.500 GWh'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. 2014 yılı tahminlerine göre elektrik enerjisi üretiminin kaynaklarına göre dağılımı incelendiğinde, % 47,1'inin doğal gaz termik santrallerinden, % 19,4'ünün hidrolik santrallerden, % 15,6'sının taş kömürü termik santrallerinden, % 12,1'inin linyit termik santrallerinden, % 4,6'sının jeotermal-rüzgar santrallerinden, % 0,7'sinin akaryakıt termik santrallerinden ve % 0,5'inin de biyogaz-atık ve diğer termik santrallerinden sağlanması beklenmektedir (Tablo 36, Grafik 16).

Grafik 16. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

Kaynak: KB.

2013 yılında % 1,6 artan elektrik enerjisi tüketiminin, 2014 yılında % 4,3 artarak 257.000 GWh olacağı tahmin edilmektedir. Kişi başına tüketimin ise bir önceki yıla göre % 3,2 artışla 3.221 KWh'den 3.324 KWh'ye yükselmesi beklenmektedir (Tablo 37).

Elektrik enerjisi ihracatının % 103,7 artışla 2.500 GWh, ithalatının ise % 5,8 düşüşle 7.000 GWh düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2014 yılında bir önceki yıla göre termik elektrik enerjisi kurulu gücü % 7,6 artışla 41.570 MW'ye, hidrolik elektrik enerjisi kurulu gücü % 7,0 artışla 23.845 MW'ye, jeotermal ve rüzgar elektrik enerjisi kurulu gücü % 33,0 artışla 4.085 MW'ye yükselmiştir. 2014 yılında toplam elektrik enerjisi üretimi içinde termik santrallerin payı % 59,8, hidrolik santrallerin payı % 34,3, jeotermal ve rüzgar santrallerinin payı % 5,9 olmuştur.

Tablo 36. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

Yıllar	Termik														Genel Toplam			
	Taş Kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		Termik Toplam		Hidrolik			Jeotermal-Rüzgar		
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)		Miktar	Pay (%)	
2012	33.325	13,9	34.689	14,5	1.638	0,7	104.499	43,6	721	0,3	174.872	73,0	57.865	24,2	6.760	2,8	239.497	100,0
2013	33.524	14,0	30.262	12,6	1.739	0,7	105.116	43,8	1.171	0,5	171.812	71,5	59.421	24,7	8.921	3,7	240.154	100,0
2014 ⁽¹⁾	39.500	15,6	30.476	12,1	1.739	0,7	119.000	47,1	1.200	0,5	191.915	76,0	48.960	19,4	11.625	4,6	252.500	100,0

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

Tablo 37. Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

Yıllar	Elektrik Enerjisi Kurulu Güç (MW)										Üretim (GWh)			Kişi Başına Tüketim (KWh)				
	Termik		Hidrolik		Jeotermal-Rüzgar		Toplam		Termik		Hidrolik		Jeotermal-Rüzgar		Toplam Miktar	İhracat	Tüketim (GWh)	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar					Pay (%)
2012	35.027	61,4	19.609	34,4	2.423	4,2	57.059	174.872	73,0	57.865	24,2	6.760	2,8	239.497	5.827	2.954	242.370	3.224
2013	38.648	60,4	22.289	34,8	3.071	4,8	64.008	171.812	71,5	59.421	24,7	8.921	3,7	240.154	7.429	1.227	246.357	3.221
2014 ⁽¹⁾	41.570	59,8	23.845	34,3	4.085	5,9	69.500	191.915	76,0	48.960	19,4	11.625	4,6	252.500	7.000	2.500	257.000	3.324

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

1.2.3 Hizmetler

1.2.3.1 İnşaat

Belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgeleri, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla ülke ekonomisinde önemli bir yer tutan ve Türkiye'nin en dinamik sektörlerinden biri olan inşaat sektörünün temel göstergelerindedir.

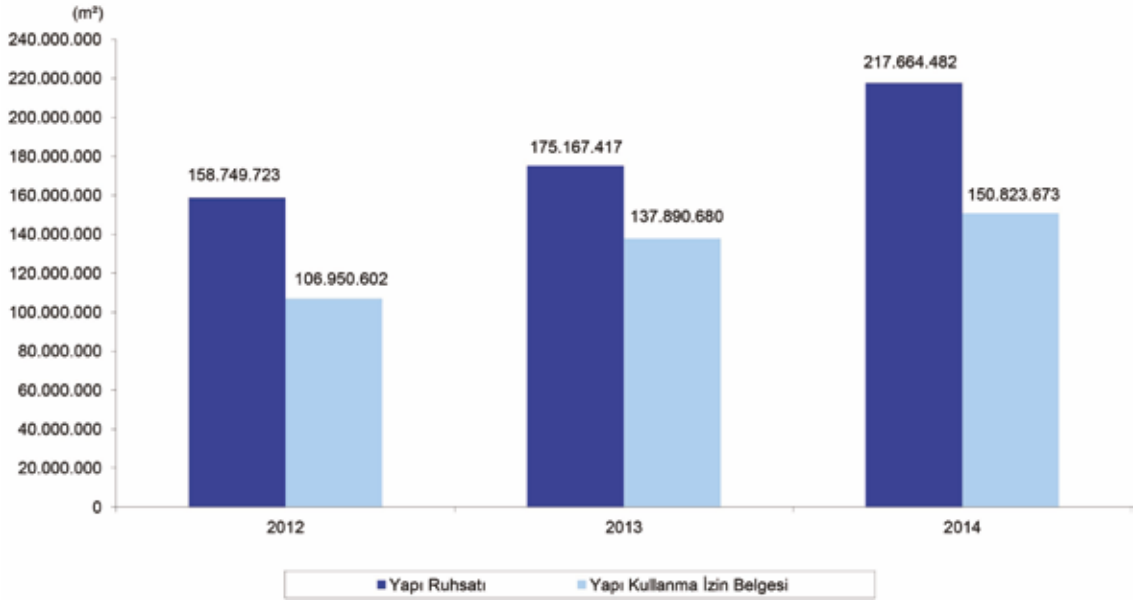
2014 yılında yapılması planlanan inşaatlara ilişkin olarak belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatları yüzölçümü cinsinden % 24,3 artarak 175.167 bin m²'den 217.664 bin m²'ye yükselmiştir. Yapı ruhsatına göre toptan ve perakende ticaret binalarının inşaat alanı % 0,9 azalırken, bunun dışındaki bina inşaat alanlarında artış olmuştur. Gayrimenkul piyasasında konut, ofis, vb. yapıları bir araya getiren markalı karma projelerin artması ile inşaat sektörü bu yöne kaymış, en yüksek oranlı artış % 75,3 ile ofis (işyeri) binalarının inşaat alanında gerçekleşirken bunu, % 25,0 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar, % 20,4 ile sanayi binaları ve depolar, % 19,3 ile otel vb. binalar ve % 16,6 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar izlemiştir (Tablo 38, Grafik 17).

Tablo 38. Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Kullanma Amacı				Değişim (%)		Pay (%)		
	2012	2013	2014	2013	2014	2012	2013	2014
Bir daireli ikamet amaçlı binalar	4.186.161	4.423.001	5.156.946	5,7	16,6	2,6	2,5	2,4
İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar	111.820.548	124.922.260	156.156.041	11,7	25,0	70,4	71,3	71,7
Otel vb. binalar	3.738.311	4.716.768	5.628.815	26,2	19,3	2,4	2,7	2,6
Ofis (işyeri) binaları	6.637.222	7.320.489	12.835.544	10,3	75,3	4,2	4,2	5,9
Toptan ve perakende ticaret binaları	9.016.157	7.340.534	7.275.922	-18,6	-0,9	5,7	4,2	3,3
Sanayi binaları ve depolar	6.972.010	7.924.786	9.541.881	13,7	20,4	4,4	4,5	4,4
Diğerleri	16.379.314	18.519.579	21.069.333	13,1	13,8	10,3	10,6	9,7
Toplam	158.749.723	175.167.417	217.664.482	10,3	24,3	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Grafik 17. Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Verilen Yapıların Yüzölçümleri

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı % 71,7 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, bunu % 5,9 ile ofis (işyeri) binaları, % 4,4 ile sanayi binaları ve depolar, % 3,3 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 2,6 ile otel vb. binalar ve % 2,4 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar takip etmiştir.

2014 yılında ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı kullanma izin belgeleri toplam inşaat alanı % 9,4 artışla 137.891 bin m²'den 150.824 bin m²'ye yükselmiştir.

Yapı kullanma izin belgesi verilen yapılarda kullanım amaçlarına göre sanayi binaları ve depoların inşaat alanı % 11,3 ve bir daireli ikamet amaçlı binaların inşaat alanı % 1,8 düşüş gösterirken, bunun dışındaki bina inşaat alanlarında artış olmuştur. En yüksek oranlı artış % 33,1 ile ofis (işyeri) binaları inşaat alanında olurken bunu, % 24,6 ile otel vb. binaların inşaat alanı, % 9,9 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaların inşaat alanı ve % 0,6 ile toptan ve perakende ticaret binaları inşaat alanı izlemiştir (Tablo 39).

Tablo 39. Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Kullanma Amacı	2012	2013	2014	Değişim (%)		Pay (%)		
				2013	2014	2012	2013	2014
Bir daireli ikamet amaçlı binalar	4.101.335	4.833.954	4.744.784	17,9	-1,8	3,8	3,5	3,1
İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar	75.570.761	98.941.656	108.724.671	30,9	9,9	70,7	71,8	72,1
Otel vb. binalar	2.193.638	3.477.764	4.334.227	58,5	24,6	2,1	2,5	2,9
Ofis (işyeri) binaları	3.852.077	4.492.280	5.978.666	16,6	33,1	3,6	3,3	4,0
Toptan ve perakende ticaret binaları	6.925.959	8.261.073	8.311.696	19,3	0,6	6,5	6,0	5,5
Sanayi binaları ve depolar	6.436.585	7.745.969	6.870.756	20,3	-11,3	6,0	5,6	4,6
Diğerleri	7.870.247	10.137.984	11.858.873	28,8	17,0	7,4	7,4	7,9
Toplam	106.950.602	137.890.680	150.823.673	28,9	9,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı önceki yıllarda olduğu gibi, iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar almıştır. 2014 yılında verilen toplam yapı kullanma izin belgeleri içerisinde % 72,1 paya sahip olan iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaları, % 5,5 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 4,6 ile sanayi binaları ve depolar, % 4,0 ile ofis (işyeri) binaları, % 3,1 ile bir daireli ikamet amaçlı binalar ve % 2,9 ile otel vb. binalar izlemiştir.

Bir önceki yıla göre 2013 yılında % 64,9 artan konut satışları, 2014 yılında önemli oranda yavaşlayarak % 0,7 artış göstermiştir. Türkiye genelinde 2014 yılında toplam 1.165.381 konut satış sonucu el değiştirmiştir. Bu konutların 389.689'u ipotekli, geri kalan 775.692'si diğer yollarla satılmıştır. Toplam konut satışlarının % 33,4'ünü ipotekli satışlar, % 66,6'sını da diğer satışlar oluşturmuştur. 2013 yılına göre ipotekli satışlar % 15,3 azalırken, diğer satışlar % 11,3 artmıştır (Tablo 40).

Tablo 40. Konut Satış Sayıları

	2012	2013	2014	Pay (%)			Değişim (%)	
				2012	2013	2014	2013	2014
İpotekli satışlar ⁽¹⁾	270.136	460.112	389.689	38,5	39,8	33,4	70,3	-15,3
Diğer satışlar	431.485	697.078	775.692	61,5	60,2	66,6	61,6	11,3
Toplam satışlar	701.621	1.157.190	1.165.381	100,0	100,0	100,0	64,9	0,7

Kaynak: TÜİK.

Not: 2012 yılı verileri il merkezleri ve merkez ilçeleri, 2013 ve 2014 yılı verileri tüm Türkiye'deki konut satış sayılarını kapsamaktadır.
(1): İpotekli satış, borçlanarak satın alınan konutun kredi teminatını oluşturmak için, yine aynı konutun teminat olarak gösterilmesidir.

1.2.3.2 Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

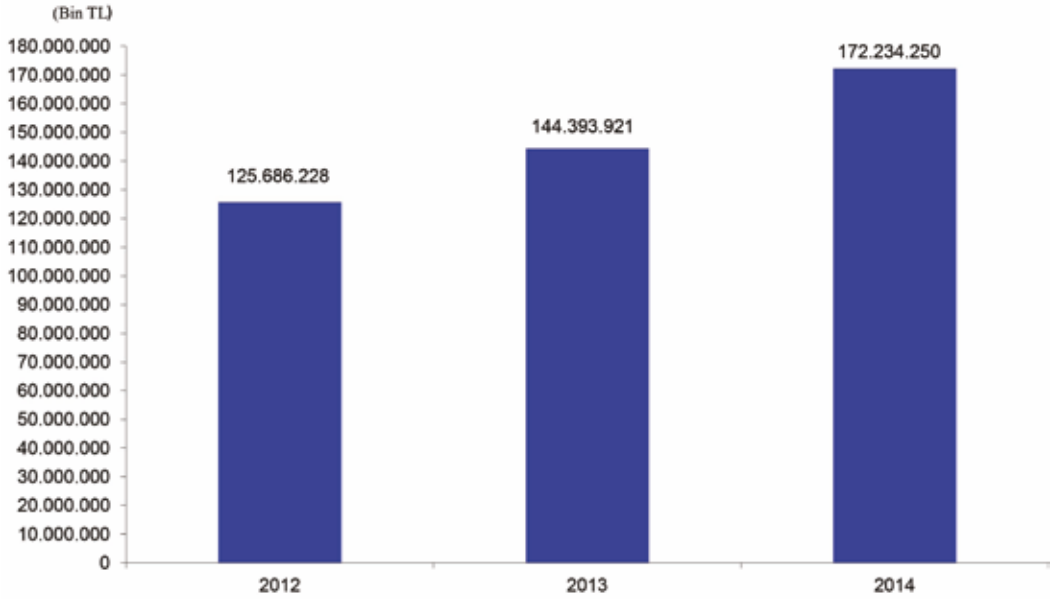
2013 yılında % 14,9 artan ticaret borsaları işlem hacmi, 2014 yılında % 19,3 artış göstererek 144.394 milyon TL'den 172.234 milyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise 2013 yılında % 7,0 artış olan ticaret borsaları işlem hacminde, 2014 yılında % 10,2 artış meydana gelmiştir (Tablo 41, Grafik 18).

Tablo 41. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Yıllar	İşlem Hacmi		TÜFE (2003=100) Yıllık Değişim (%)	İşlem Hacmi Reel	
	Değer	Değişim (%)		Değişim (%)	Değişim (%)
2012	125.686.228	9,3	6,2	2,9	
2013	144.393.921	14,9	7,4	7,0	
2014	172.234.250	19,3	8,2	10,2	

Kaynak: TOBB.

Grafik 18. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Kaynak: TOBB.

2014 yılı borsa işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsaları sıralamasında, önceki yıllarda olduğu gibi İstanbul Ticaret Borsası'nın liderliği devam etmiştir. 2013 yılında bir önceki yıla göre % 3,0 azalan İstanbul Ticaret Borsası işlem hacmi, 2014 yılında % 22,8 artarak 16.779 milyon TL ile ilk sırada yer almıştır. İstanbul Ticaret Borsası'nı 8.096 milyon TL ile Konya, 7.671 milyon TL ile İzmir ve 7.268 milyon TL ile de Şanlıurfa ticaret borsaları takip etmiştir. 2014 yılında ticaret borsaları toplam işlem hacmi içinde İstanbul Ticaret Borsası'nın payı % 9,7, Konya Ticaret Borsası'nın payı % 4,7, İzmir Ticaret Borsası'nın payı % 4,5 ve Şanlıurfa Ticaret Borsası'nın payı % 4,2 olmuştur (Tablo 42).

2014 yılında 2013 yılına göre işlem hacimleri en çok artan ticaret borsaları; % 99,9 ile Tarsus, % 81,5 ile Düzce, % 72,3 ile Sakarya ve % 50,3 ile Mersin ticaret borsaları olmuştur. 2014 yılında işlem hacmi sıralamasına göre ilk 20'de yer alan ticaret borsaları içinde, 2013 yılına göre işlem hacmi azalan tek borsa % 1,9 ile Tekirdağ Ticaret Borsası olmuştur.

1.2.3.3 Kurulan ve Kapanan Şirket İstatistikleri

2014 yılında 10.335'i anonim, 47.423'ü limited, 11'i kollektif ve 1'i komandit şirket olmak üzere toplam 57.770 şirket kurulmuştur. Kurulan anonim şirket sayısı % 18,8 ve limited şirket sayısı % 17,7 artarken, kollektif şirket sayısı % 69,4 ve komandit şirket sayısı % 50,0 azalmıştır. Böylece 2014 yılında toplam kurulan şirket sayısı % 17,8 artmıştır. Kurulan gerçek kişi ticari işletme sayısında % 15,6, kurulan kooperatif sayısında ise % 10,0 artış gerçekleşmiştir (Tablo 43, Grafik 19).

Tablo 42. İşlem Hacmine Göre İlk 20 Ticaret Borsası

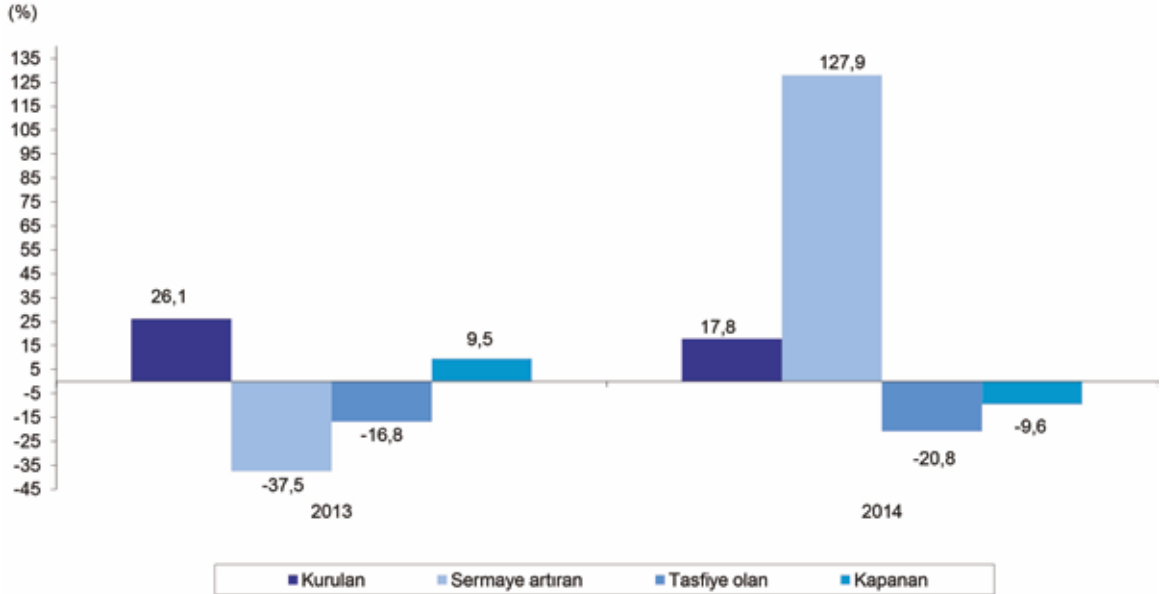
Borsalar ⁽¹⁾	(Bin TL)						Değişim (%)	
	İşlem Hacmi			Pay (%)				
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
İstanbul	14.092.471	13.667.477	16.778.913	11,2	9,5	9,7	-3,0	22,8
Konya	5.188.036	7.025.276	8.095.972	4,1	4,9	4,7	35,4	15,2
İzmir	6.901.108	6.794.462	7.671.424	5,5	4,7	4,5	-1,5	12,9
Şanlıurfa	5.196.872	5.907.189	7.267.775	4,1	4,1	4,2	13,7	23,0
Sakarya	3.816.841	4.206.978	7.250.120	3,0	2,9	4,2	10,2	72,3
Gaziantep	5.104.168	4.842.047	6.634.212	4,1	3,4	3,9	-5,1	37,0
Adana	5.474.302	5.036.686	5.770.480	4,4	3,5	3,4	-8,0	14,6
Mersin	2.805.832	3.403.445	5.114.105	2,2	2,4	3,0	21,3	50,3
Ankara	3.150.973	4.579.102	4.992.492	2,5	3,2	2,9	45,3	9,0
Düzce	2.209.490	2.305.721	4.184.398	1,8	1,6	2,4	4,4	81,5
Diyarbakır	2.275.389	2.666.038	3.317.921	1,8	1,8	1,9	17,2	24,5
Bandırma	2.882.893	3.113.269	3.139.838	2,3	2,2	1,8	8,0	0,9
Samsun	1.734.758	2.253.517	3.047.896	1,4	1,6	1,8	29,9	35,3
Afyonkarahisar	2.104.973	2.238.672	2.757.437	1,7	1,6	1,6	6,4	23,2
Trabzon	1.391.533	1.803.501	2.691.092	1,1	1,2	1,6	29,6	49,2
Tarsus	1.296.143	1.328.891	2.655.895	1,0	0,9	1,5	2,5	99,9
Tekirdağ	2.605.916	2.578.683	2.530.788	2,1	1,8	1,5	-1,0	-1,9
Giresun	1.514.523	2.155.036	2.449.017	1,2	1,5	1,4	42,3	13,6
Kızıltepe	1.741.075	2.095.909	2.335.084	1,4	1,5	1,4	20,4	11,4
Balıkesir	1.849.795	2.019.052	2.215.092	1,5	1,4	1,3	9,2	9,7
Toplam ⁽²⁾	125.686.228	144.393.921	172.234.250	100,0	100,0	100,0	14,9	19,3

Kaynak: TOBB.

(1): 2014 yılı işlem hacmine göre ilk 20'de yer alan ticaret borsalarıdır.

(2): Tüm borsalardaki işlem hacmi toplamıdır.

Grafik 19. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket Sayılarının Değişim Oranı (Bir Önceki Yıla Göre)

Kaynak: TOBB.

Tablo 43. Kurulan, Kapanan, Sermaye Artıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları

Şirket Türü		2012	2013	2014	Değişim (%)	
					2013	2014
Anonim şirket	Kurulan	4.057	8.703	10.335	114,5	18,8
	Sermaye artıran	5.827	4.831	5.537	-17,1	14,6
	Tasfiye olan	1.395	1.064	1.037	-23,7	-2,5
Limited şirket	Kapanan	1.624	1.823	1.717	12,3	-5,8
	Kurulan	34.765	40.295	47.423	15,9	17,7
	Sermaye artıran	26.675	15.478	40.752	-42,0	163,3
Kollektif şirket	Tasfiye olan	15.110	12.614	9.792	-16,5	-22,4
	Kapanan	12.435	13.643	12.203	9,7	-10,6
	Kurulan	56	36	11	-35,7	-69,4
Komandit şirket	Tasfiye olan	54	96	80	77,8	-16,7
	Kapanan	132	74	130	-43,9	75,7
	Kurulan	8	2	1	-75,0	-50,0
Gerçek kişi ticari işletme	Tasfiye olan	6	8	1	33,3	-87,5
	Kapanan	6	3	8	-50,0	166,7
	Kurulan	67.454	58.990	68.200	-12,5	15,6
Toplam	Kapanan	31.918	65.299	71.608	104,6	9,7
	Kurulan	106.340	108.026	125.970	1,6	16,6
	Sermaye artıran	32.502	20.309	46.289	-37,5	127,9
Kooperatif	Tasfiye olan	16.565	13.782	10.910	-16,8	-20,8
	Kapanan	46.115	80.842	85.666	75,3	6,0
	Kurulan	877	918	1.010	4,7	10,0
Kooperatif	Tasfiye olan	1.904	1.738	1.460	-8,7	-16,0
	Kapanan	1.899	1.866	1.841	-1,7	-1,3

Kaynak: TOBB.

2014 yılında bir önceki yıla göre kapanan anonim şirket sayısı % 5,8 ve limited şirket sayısı % 10,6 azalırken, komandit şirket sayısı % 166,7 ve kolektif şirket sayısı % 75,7 artmış, böylece kapanan şirket sayısı % 9,6 azalarak 14.058 olmuştur. Kapanan gerçek kişi ticari işletme sayısı % 9,7 artarken, kooperatif sayısı ise % 1,3 azalmıştır.

1.2.3.4 Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

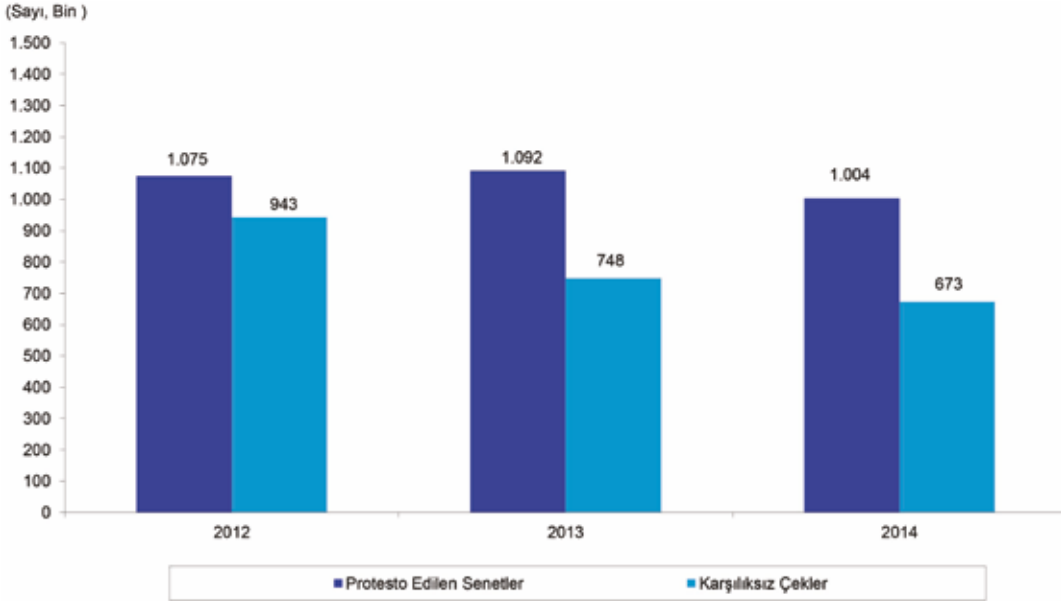
Protesto edilen senet sayısı 2014 yılında 2013 yılına göre % 8,1 azalarak 1.092 binden 1.004 bine gerilerken, protestolu senetlerin tutarı % 9,7 artarak 7.494 milyon TL'den 8.221 milyon TL'ye yükselmiştir. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısı ise 2014 yılında % 10,0 azalarak 748 binden 673 bine gerilerken, tutarı % 10,0 artarak 18.070 milyon TL'den 19.881 milyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 44, Grafik 20).

Tablo 44. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler			
	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (Milyon TL)	Değişim (%)	Sayı (Bin)	Değişim (%)	Tutar (Milyon TL)	Değişim (%)
2012	1.075	16,9	6.949	-99,9	943	62,3	20.907	81,6
2013	1.092	1,6	7.494	7,8	748	-20,7	18.070	-13,6
2014	1.004	-8,1	8.221	9,7	673	-10,0	19.881	10,0

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

Grafik 20. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Kaynak: TBB Risk Merkezi.

1.2.3.5 Turizm

2014 yılında Euro bölgesinde ekonomik büyümenin oldukça düşük seyretmesi, komşularımız Irak, Suriye ve Rusya Federasyonunda devam eden jeopolitik sorunlar ülkemiz turizmi üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı değişim oranında 2 puanlık düşüş olmuştur.

2014 yılında bir önceki yıla göre ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı % 5,6 artarak 39.226 bin kişiden 41.415 bin kişiye, giriş yapan vatandaş sayısı % 6,1 artarak 7.526 bin kişiden 7.982 bin kişiye yükselmiştir (Tablo 45).

Tablo 45. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı

Yıllar	Çıkış Yapan Ziyaretçi		Giriş Yapan Vatandaş	
	Sayısı	Değişim (%)	Sayısı	Değişim (%)
2012	36.464	0,9	5.803	-7,6
2013	39.226	7,6	7.526	29,7
2014	41.415	5,6	7.982	6,1

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçilerin ilk 20'de yer alan milliyetlere göre sıralamasında Almanya 5.252 bin kişi ile birinci sırada yer alırken, onu 4.482 bin kişi ile Rusya Federasyonu, 2.607 bin kişi ile İngiltere, 1.696 bin kişi ile Bulgaristan ve 1.581 bin kişi ile İran takip etmiştir. 2014 yılında çıkış yapan ziyaretçilerin en çok artış gösterdiği ülke % 47,5 ile Suudi Arabistan olmuştur. Suudi Arabistan'ı % 33,0 ile İran ve % 19,4 ile Polonya izlemiştir (Tablo 46).

Tablo 46. Milliyetlere Göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Sayısı

Milliyetler ⁽¹⁾	2012	2013	2014	Değişim (%)	
				2013	2014
Almanya	5.026	5.048	5.252	0,4	4,0
Rusya Federasyonu	3.586	4.269	4.482	19,1	5,0
İngiltere	2.470	2.518	2.607	2,0	3,5
Bulgaristan	1.498	1.583	1.696	5,6	7,1
İran	1.184	1.189	1.581	0,4	33,0
Hollanda	1.288	1.321	1.308	2,6	-1,0
Fransa	1.029	1.047	1.039	1,8	-0,8
Yunanistan	667	699	828	4,8	18,4
Irak	522	712	797	36,5	12,0
A.B.D.	778	791	790	1,7	-0,1
İtalya	710	734	698	3,3	-4,9
İsveç	620	694	669	12,0	-3,7
Belçika	613	655	662	6,8	1,1
Polonya	432	426	509	-1,4	19,4
Avusturya	504	515	508	2,2	-1,4
Romanya	387	397	427	2,5	7,6
Danimarka	391	404	409	3,1	1,3
İsviçre	355	381	398	7,4	4,4
Suudi Arabistan	175	232	342	32,5	47,5
Norveç	408	412	327	1,2	-20,8

Kaynak: TCMB.

(1): 2014 yılına göre ilk 20'de yer alan milliyetler verilmiştir.

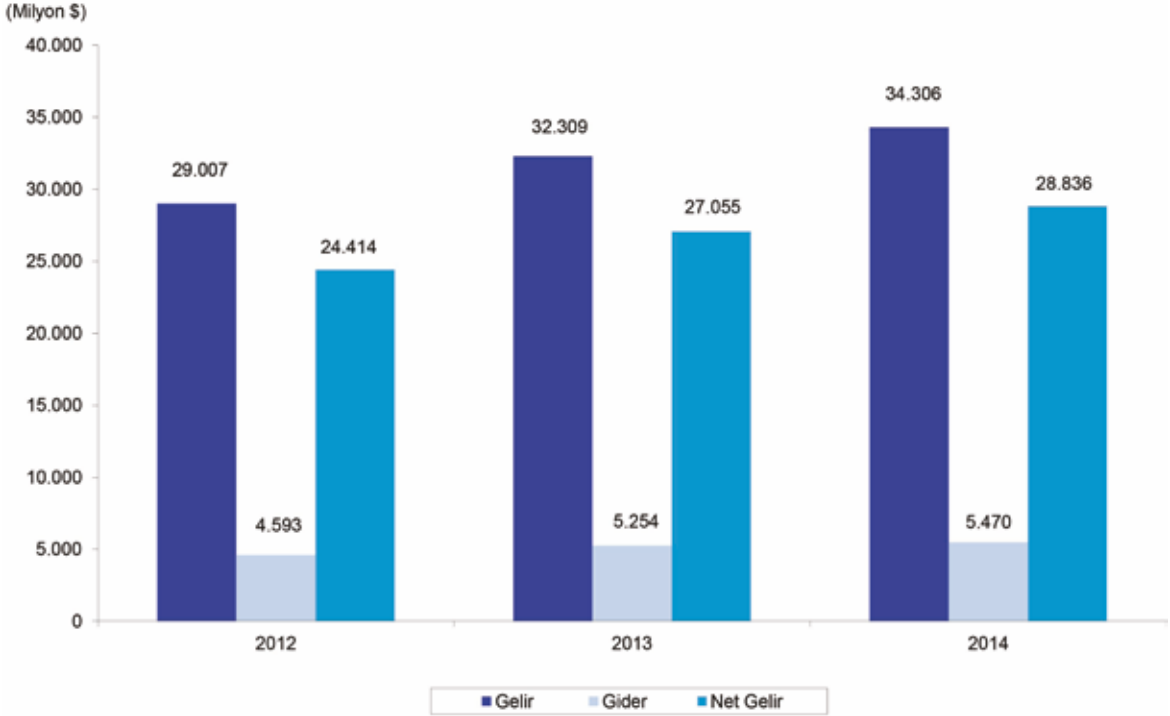
2013 yılında % 11,4 artan turizm gelirleri, 2014 yılında ivme kaybederek % 6,2 artışla 34.306 milyon dolar olmuştur. 2013 yılında % 14,4 artan turizm giderleri, 2014 yılında % 4,1 artarak 5.470 milyon dolara yükselmiştir. Net turizm gelirleri de 2014 yılında % 6,6 artarak 27.055 milyon dolardan 28.836 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 47, Grafik 21).

Tablo 47. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar

Yıllar	Gelir (Milyon Dolar)	Gider (Milyon Dolar)	Net Gelir (Milyon Dolar)	Çıkış Yapan Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (Dolar)	Vatandaş Başına Ortalama Harcama (Dolar)
2012	29.007	4.593	24.414	795	792
2013	32.309	5.254	27.055	824	698
2014	34.306	5.470	28.836	828	685

Kaynak: TÜİK.

Grafik 21. Turizm Gelir ve Giderleri

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcama bir önceki yıla 4 dolar artarak 824 dolardan 828 dolara yükselirken, vatandaş başına ortalama harcama 13 dolar azalarak 698 dolardan 685 dolara gerilemiştir.

1.2.3.6 Ulaştırma

2014 yılında geçen yıla göre yurt içi yolcu taşımada % 6,5 ve yurt dışı yolcu taşımada % 16,7 artış olurken, yurt içi yük taşımada % 6,0 ve yurt dışı yük taşımada (boru hattı ile BOTAS tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) % 0,5 artış gerçekleşmiştir (Tablo 48).

Tablo 48. Ulaştırma İstatistikleri

Ulaşım Yolları	Yolcu Taşıma							
	(Milyon Yolcu-Km)			Değişim (%)		Pay (%)		
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2013	2014	2012	2013	2014
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	258.874	268.179	284.256	3,6	6,0	91,9	91,1	90,6
Demir yolu	2.949	2.976	3.075	0,9	3,3	1,0	1,0	1,0
Hava yolu ⁽³⁾	19.731	23.357	26.416	18,4	13,1	7,0	7,9	8,4
Toplam	281.554	294.512	313.747	4,6	6,5	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Hava yolu ⁽³⁾	64.945	79.696	93.005	22,7	16,7	100,0	100,0	100,0
Toplam	64.945	79.696	93.005	22,7	16,7	100,0	100,0	100,0
Ulaşım Yolları	Yük Taşıma							
	(Milyon Yolcu-Km)			Değişim (%)		Pay (%)		
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2013	2014	2012	2013	2014
Yurt içi								
Kara yolu ⁽²⁾	216.123	224.048	237.831	3,7	6,2	88,4	88,1	88,2
Demir yolu	10.473	10.241	11.079	-2,2	8,2	4,3	4,0	4,1
Deniz yolu ⁽⁴⁾	15.753	17.332	18.247	10,0	5,3	6,4	6,8	6,8
Boru hattı								
Ham Petrol ⁽⁵⁾	2.173	2.800	2.622	28,9	-6,4	0,9	1,1	1,0
Toplam	244.522	254.421	269.779	4,0	6,0	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı								
Demir yolu	750	509	470	-32,1	-7,7	0,1	0,0	0,0
Deniz yolu ⁽⁶⁾	1.030.000	1.050.000	1.060.000	1,9	1,0	95,5	95,9	96,3
Boru hattı								
Ham Petrol (Transit) ⁽⁵⁾	48.216	44.417	39.956	-7,9	-10,0	4,5	4,1	3,6
Toplam	1.078.966	1.094.926	1.100.426	1,5	0,5	100,0	100,0	100,0
Doğal Gaz (Milyon Sm ³) ⁽⁷⁾	45.922	45.269	45.900	-1,4	1,4	-	-	-

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.

(3): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

(4): Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.

(5): Yalnız ham petrol taşımalardır.

(6): Deniz yoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(7): Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalardır.

Yurt içi yolcu ve yük taşımalarında kara yolu, yurt dışı yolcu taşımalarında hava yolu, yurt dışı yük taşımalarında deniz yolu ağırlıklarını 2014 yılında da devam ettirmişlerdir. Demir yolu ulaşımının son yıllarda yapılan iyileştirmelere rağmen halen standardının düşük ve altyapısının ağırlıklı olarak tek hat olması, deniz yolu ulaşımında ise büyük liman altyapısının yetersiz olması gibi sorunların varlığını sürdürmesi nedeniyle, 2014 yılında da yük ve yolcu taşımalarında ağırlıklı olarak kara yolu kullanılmıştır.

2014 yılında yurt içi yolcu taşımalarının % 90,6'sı kara yolu, % 1,0'ı demir yolu ve % 8,4'ü hava yolu ile yapılırken, yurt dışı yolcu taşımalarının tamamı hava yolu ile yapılmıştır. Yurt içi yolcu taşımalarında kara yolunun payı % 0,5 azalırken, hava yolunun payı aynı miktarda artmış, demir yolunun payında ise değişiklik olmamıştır. Yurt içi yük taşımalarında kara yolu % 88,2, demir yolu % 4,1, deniz yolu % 6,8 ve boru hattı ile yük

taşıma % 1,0 pay almıştır. Yurt dışı yük taşımalarının % 96,3'ü deniz yolu, % 3,6'sı da boru hattı taşımacılığı ile yapılmıştır.

Türkiye genelinde 2014 yılında hava yolu ile 85.608 bini yurt içinde, 80.360 bini yurt dışına olmak üzere 165.968 bin yolcu taşınmıştır. Devlet Hava Meydanları İşletmesi tarafından hava yolu ile taşınan yolcu sayısı 141.578 bin olurken, bunun 70.221 bini yurt içi, 71.357 bini de yurt dışı yolculuk yapmıştır. 2014 yılında Türkiye genelinde yurt içi yolculuklarda hava yolunu kullanan yolcu sayısı % 12,4 ve yurt dışı yolculuklarda hava yolunu kullanan yolcu sayısı % 9,7 artış göstermiştir (Tablo 49).

Tablo 49. Türkiye Geneli ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Tarafından Hava Yolu ile Yapılan Yolcu ve Yük Taşımacılığı

Bileşenler	Yolcu Taşıma ⁽²⁾			Değişim (%)		Yük Taşıma (Ton) ⁽³⁾			Değişim (%)	
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2013	2014	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2013	2014
DHMI										
Yurt içi	55.000.664	64.040.856	70.220.557	16,4	9,6	559.570	649.937	690.997	16,1	6,3
Yurt dışı	60.507.044	66.384.365	71.357.455	9,7	7,5	1.510.081	1.709.406	1.879.958	13,2	10,0
DHMI Toplamı	115.507.708	130.425.221	141.578.012	12,9	8,6	2.069.651	2.359.343	2.570.955	14,0	9,0
Türkiye Geneli										
Yurt içi	64.721.316	76.148.526	85.607.565	17,7	12,4	633.076	744.029	809.304	17,5	8,8
Yurt dışı	65.630.304	73.281.895	80.360.476	11,7	9,7	1.616.058	1.851.289	2.056.888	14,6	11,1
Türkiye Genel Toplamı	130.351.620	149.430.421	165.968.041	14,6	11,1	2.249.134	2.595.318	2.866.192	15,4	10,4

Kaynak: DHMI.

(1): Geçici.

(2): Türkiye direkt transit hariç.

(3): Hava yolu ile taşınan bagaj, kargo ve posta toplamıdır.

Türkiye genelinde 2014 yılında 809 bin tonu yurt içine, 2.057 bin tonu yurt dışına olmak üzere toplam 2.866 bin ton yük hava yolu ile taşınmıştır. Devlet Hava Meydanları İşletmesi tarafından taşınan yük miktarı 2.571 bin ton olmuş, bunun 691 bin tonu yurt içi, 1.880 bin tonu da yurt dışı taşımalardan oluşmuştur.

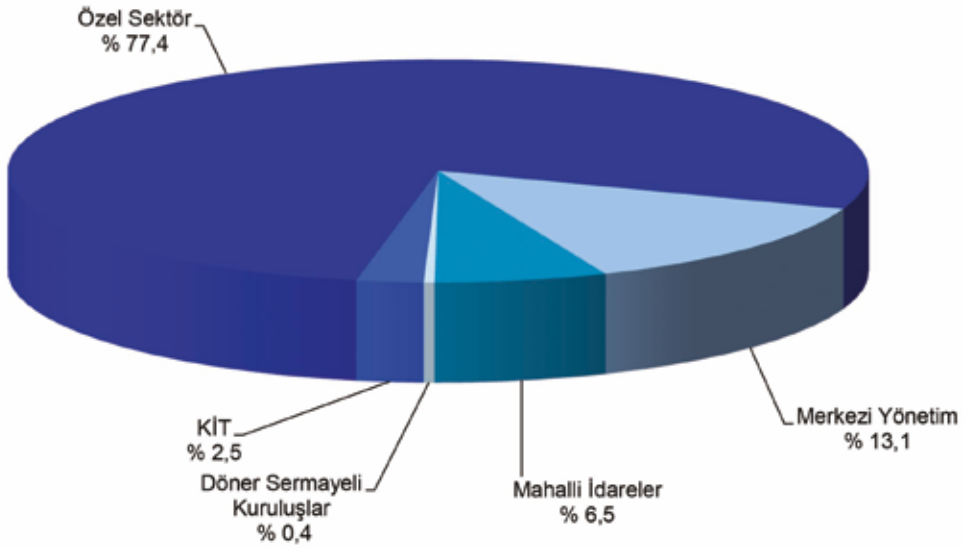
1.3 Yatırımlar

2014 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının % 14,9 artışla 70.024 milyon TL'den 80.432 milyon TL'ye, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının ise % 15,1 artışla 239.956 milyon TL'den 276.235 milyon TL'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. 2013 yılında % 1,6 azalan toplam sabit sermaye yatırımlarının, 2014 yılında % 15,1 artışla 356.667 milyon TL olacağı öngörülmektedir (Tablo 50, Grafik 22).

2014 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde, kamu sektörü ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payları değişmemiştir. 2013 yılında olduğu gibi kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı % 22,6, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payı da % 77,4 olmuştur.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının % 58,0'ı merkezi yönetim, % 28,7'si mahalli idareler, % 11,2'si KİT'ler, % 1,9'u döner sermayeli kuruluşlar, % 0,2'si sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilecektir. 2013 yılına göre kamu sabit sermaye yatırımları içinde en yüksek oranlı artış % 131,6 ile sosyal güvenlik kuruluşlarının yatırımlarında olurken, merkezi yönetim yatırımları % 18,7, KİT'lerin yatırımları % 14,3, mahalli idarelerin yatırımları % 8,2, döner sermayeli kuruluşların yatırımları % 7,5 artış, İller Bankası yatırımları % 40,0 azalış göstermiştir.

Grafik 22. Sabit Sermaye Yatırımlarının Dağılımı (2014, %)

Kaynak: KB.

Tablo 50. Sabit Sermaye Yatırımları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
				Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2012	2013	2014	2013	2014
Merkezi Yönetim	33.037	39.311	46.645	10,5	12,7	13,1	19,0	18,7
KİT	8.016	7.893	9.018	2,5	2,5	2,5	-1,5	14,3
İşletmeci	7.260	7.744	8.925	2,3	2,5	2,5	6,7	15,3
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	756	149	93	0,2	0,0	0,0	-80,3	-37,6
İller Bankası	31	20	12	0,0	0,0	0,0	-35,5	-40,0
Döner Sermayeli Kuruluşlar	1.374	1.415	1.521	0,4	0,5	0,4	3,0	7,5
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	120	76	176	0,0	0,0	0,0	-36,7	131,6
Mahalli İdareler	15.110	21.309	23.060	4,8	6,9	6,5	41,0	8,2
Kamu Sektörü	57.688	70.024	80.432	18,3	22,6	22,6	21,4	14,9
Özel Sektör	257.210	239.956	276.235	81,7	77,4	77,4	-6,7	15,1
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	314.898	309.980	356.667	100,0	100,0	100,0	-1,6	15,1

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, ulaştırma, konut, eğitim, sağlık ve diğer hizmetler sektörünün payı bir önceki yıla göre artarken, imalat, enerji ve turizm sektörlerinin payı azalmış, tarım sektörünün payı ise aynı kalmıştır. 2014 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör % 34,3'lük pay ile bir önceki yılda olduğu gibi imalat sektörü olurken, bunu % 17,7'lik pay ile ulaştırma sektörü ve % 16,0'luk pay ile konut sektörü izlemiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en az payı % 2,1 ile tarım, % 3,2 ile eğitim ve enerji sektörleri almıştır (Tablo 51).

Tablo 51. Sektörler İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımları

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)		
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
	Özel Sektör		
Tarım	3,6	2,1	2,1
Madencilik	1,7	3,2	3,6
İmalat	41,9	36,4	34,3
Enerji	4,3	3,5	3,2
Ulaştırma	18,1	17,3	17,7
Turizm	6,9	8,8	8,3
Konut	14,7	14,8	16,0
Eğitim	2,1	3,1	3,2
Sağlık	2,4	6,2	6,7
Diğer Hizmetler	4,2	4,6	4,8
Özel Sektör	100,0	100,0	100,0
	Kamu Sektörü		
Tarım	10,7	9,6	8,7
Madencilik	2,2	1,5	2,2
İmalat	0,8	0,9	0,9
Enerji	6,0	4,7	5,4
Ulaştırma	38,1	38,6	37,0
Turizm	0,7	0,7	0,5
Konut	1,3	1,2	1,0
Eğitim	14,2	14,4	15,8
Sağlık	5,3	5,0	5,5
Diğer Hizmetler	20,8	23,3	23,1
Kamu Sektörü	100,0	100,0	100,0
	Toplam		
Tarım	5,1	3,9	3,7
Madencilik	1,8	2,8	3,3
İmalat	33,5	27,8	26,4
Enerji	4,7	3,8	3,8
Ulaştırma	22,2	22,5	22,2
Turizm	5,6	6,8	6,5
Konut	11,9	11,5	12,5
Eğitim	4,6	5,8	6,2
Sağlık	3,0	5,9	6,4
Diğer Hizmetler	7,7	9,1	9,1
Toplam	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

2014 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde bir önceki yıla göre madencilik, enerji, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı artarken, tarım, ulaştırma, turizm, konut ve diğer hizmet sektörlerinin payı azalmış, imalat sektörünün payı ise değişmemiştir.

Kamu sektörü toplam sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma sektörü % 37,0, diğer hizmetler sektörü % 23,1 ve eğitim sektörü % 15,8'lik pay ile en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü % 0,5, imalat sektörü % 0,9 ve konut sektörü % 1,0 ile en düşük paya sahip sektörler olmuştur.

Bölgesel Düzeyde Kamu Yatırımları

Ülkemizde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları yıllardır önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı az gelişmiş bölgelerin diğer bölgelerden ayrışmasına ve entegre olamamasına neden olmaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farkını giderebilecek en önemli etkenlerden biri kamu yatırımlarıdır. Kamu yatırımları programlanırken bu husus dikkate alınmaktadır. Kamu yatırımları ağırlıklı olarak, sulama, enerji, ulaştırma gibi altyapı alanlarında yoğunlaşırken, eğitim, sağlık, hizmetler ve diğer sektörlerdeki okul, hastane, küçük sanayi sitesi ve organize sanayi bölgesi gibi birçok proje ise toplulaştırılarak yatırım programında yer almaktadır. Sulama baraj ve kanalları, enerji nakil hatları, devlet yolları, otoyollar, demir yolu, boru hatları gibi projeler ile okul, hastane, organize sanayi bölgesi, küçük sanayi sitesi gibi toplulaştırılmış projeler büyük ölçüde birden fazla ili ilgilendirmekte ve muhtelif il olarak nitelendirilmektedir.

2013 yılında 52.882 milyon TL olan kamu yatırımlarının tutarı, 2014 yılında % 6,4 artışla 56.280 milyon TL'ye yükselmiştir. Kamu yatırımlarının % 39,8'i birden fazla ili kapsayan muhtelif illere yapılırken, % 60,2'si 81 ile dağılmıştır. 2014 yılında kamu yatırımlarından en çok pay alan il % 9,7 ile İstanbul olurken, bunu % 8,0 ile Ankara, % 2,6 ile İzmir ve % 1,8 ile Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illeri izlemiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre kamu yatırımlarında Kırklareli, İstanbul ve Zonguldak'ta % 100'ün üzerinde yüksek oranlı artışlar olurken, % 47,2 ile Hatay, % 30,3 ile Mardin ve % 21,3 ile Düzce kamu yatırımlarının en çok azaldığı iller olmuştur (Tablo 52).

Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı

İller	(Bin TL)							
	2012	2013	2014	Pay (%)			Değişim (%)	
				2012	2013	2014	2013	2014
Adana	265.061	361.099	570.304	0,6	0,7	1,0	36,2	57,9
Adıyaman	293.123	293.934	413.352	0,7	0,6	0,7	0,3	40,6
Afyonkarahisar	229.366	249.388	424.038	0,5	0,5	0,8	8,7	70,0
Ağrı	268.942	276.913	247.779	0,6	0,5	0,4	3,0	-10,5
Aksaray	187.970	316.415	272.888	0,4	0,6	0,5	68,3	-13,8
Amasya	116.556	155.451	141.418	0,3	0,3	0,3	33,4	-9,0
Ankara	3.553.371	3.664.716	4.509.166	8,0	6,9	8,0	3,1	23,0
Antalya	420.393	615.317	637.386	0,9	1,2	1,1	46,4	3,6
Ardahan	47.275	50.621	72.420	0,1	0,1	0,1	7,1	43,1
Artvin	849.704	433.038	406.244	1,9	0,8	0,7	-49,0	-6,2
Aydın	184.076	189.958	254.486	0,4	0,4	0,5	3,2	34,0
Balıkesir	303.386	280.964	350.356	0,7	0,5	0,6	-7,4	24,7
Bartın	84.973	80.699	112.686	0,2	0,2	0,2	-5,0	39,6
Batman	241.415	244.590	423.002	0,5	0,5	0,8	1,3	72,9
Bayburt	33.790	46.929	61.306	0,1	0,1	0,1	38,9	30,6
Bilecik	43.897	67.639	62.219	0,1	0,1	0,1	54,1	-8,0
Bingöl	169.863	398.614	439.517	0,4	0,8	0,8	134,7	10,3
Bitlis	73.424	92.930	138.875	0,2	0,2	0,2	26,6	49,4
Bolu	96.735	77.253	76.135	0,2	0,1	0,1	-20,1	-1,4
Burdur	85.255	113.738	93.341	0,2	0,2	0,2	33,4	-17,9
Bursa	452.297	415.292	533.928	1,0	0,8	0,9	-8,2	28,6
Çanakkale	220.887	243.332	422.189	0,5	0,5	0,8	10,2	73,5
Çankırı	76.642	121.262	107.708	0,2	0,2	0,2	58,2	-11,2
Çorum	109.836	135.317	169.692	0,2	0,3	0,3	23,2	25,4
Denizli	142.697	194.204	205.591	0,3	0,4	0,4	36,1	5,9
Diyarbakır	798.074	914.826	1.023.845	1,8	1,7	1,8	14,6	11,9
Düzce	76.352	97.131	76.489	0,2	0,2	0,1	27,2	-21,3
Edirne	156.444	152.577	245.287	0,4	0,3	0,4	-2,5	60,8
Elazığ	149.298	252.827	213.056	0,3	0,5	0,4	69,3	-15,7
Erzincan	175.727	177.671	188.658	0,4	0,3	0,3	1,1	6,2
Erzurum	248.984	360.246	502.836	0,6	0,7	0,9	44,7	39,6
Eskişehir	268.816	503.956	563.206	0,6	1,0	1,0	87,5	11,8
Gaziantep	360.239	420.830	495.454	0,8	0,8	0,9	16,8	17,7
Giresun	131.168	143.184	128.791	0,3	0,3	0,2	9,2	-10,1
Gümüşhane	62.188	82.040	85.061	0,1	0,2	0,2	31,9	3,7
Hakkari	120.629	155.301	189.601	0,3	0,3	0,3	28,7	22,1
Hatay	314.474	633.627	334.791	0,7	1,2	0,6	101,5	-47,2
İğdır	58.445	89.539	75.766	0,1	0,2	0,1	53,2	-15,4
İsparta	83.773	105.473	106.358	0,2	0,2	0,2	25,9	0,8
İstanbul	2.559.243	2.246.210	5.451.746	5,8	4,2	9,7	-12,2	142,7
İzmir	704.596	1.209.754	1.475.723	1,6	2,3	2,6	71,7	22,0
Kahramanmaraş	458.777	515.399	490.384	1,0	1,0	0,9	12,3	-4,9
Karabük	88.592	86.325	72.585	0,2	0,2	0,1	-2,6	-15,9

Tablo 52. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı (Devam)

İller	(Bin TL)							
	2012	2013	2014	Pay (%)			Değişim (%)	
				2012	2013	2014	2013	2014
Karaman	130.059	165.826	153.181	0,3	0,3	0,3	27,5	-7,6
Kars	143.877	181.580	178.638	0,3	0,3	0,3	26,2	-1,6
Kastamonu	118.268	113.658	104.582	0,3	0,2	0,2	-3,9	-8,0
Kayseri	221.099	407.837	423.251	0,5	0,8	0,8	84,5	3,8
Kırıkkale	183.619	135.817	151.402	0,4	0,3	0,3	-26,0	11,5
Kırklareli	123.329	137.825	402.399	0,3	0,3	0,7	11,8	192,0
Kırşehir	100.556	85.216	80.586	0,2	0,2	0,1	-15,3	-5,4
Kilis	56.030	60.120	57.551	0,1	0,1	0,1	7,3	-4,3
Kocaeli	217.842	395.514	480.950	0,5	0,7	0,9	81,6	21,6
Konya	490.647	623.754	909.841	1,1	1,2	1,6	27,1	45,9
Kütahya	266.085	354.552	393.140	0,6	0,7	0,7	33,2	10,9
Malatya	165.238	209.553	352.331	0,4	0,4	0,6	26,8	68,1
Manisa	260.034	246.529	400.083	0,6	0,5	0,7	-5,2	62,3
Mardin	721.380	1.458.881	1.016.369	1,6	2,8	1,8	102,2	-30,3
Mersin	460.100	511.121	421.935	1,0	1,0	0,7	11,1	-17,4
Muğla	272.652	204.638	268.160	0,6	0,4	0,5	-24,9	31,0
Muş	115.543	172.211	164.105	0,3	0,3	0,3	49,0	-4,7
Nevşehir	51.679	68.580	92.422	0,1	0,1	0,2	32,7	34,8
Niğde	65.449	96.880	99.088	0,1	0,2	0,2	48,0	2,3
Ordu	165.005	299.817	268.038	0,4	0,6	0,5	81,7	-10,6
Osmaniye	60.115	79.592	99.488	0,1	0,2	0,2	32,4	25,0
Rize	112.406	110.518	144.428	0,3	0,2	0,3	-1,7	30,7
Sakarya	293.606	417.976	467.027	0,7	0,8	0,8	42,4	11,7
Samsun	260.496	320.009	298.206	0,6	0,6	0,5	22,8	-6,8
Siirt	81.028	72.682	125.099	0,2	0,1	0,2	-10,3	72,1
Sinop	165.884	167.435	260.773	0,4	0,3	0,5	0,9	55,7
Sivas	267.693	309.393	290.028	0,6	0,6	0,5	15,6	-6,3
Şanlıurfa	647.736	789.586	1.009.544	1,5	1,5	1,8	21,9	27,9
Şırnak	142.916	133.779	168.428	0,3	0,3	0,3	-6,4	25,9
Tekirdağ	120.266	247.046	319.042	0,3	0,5	0,6	105,4	29,1
Tokat	117.926	136.822	134.929	0,3	0,3	0,2	16,0	-1,4
Trabzon	196.057	223.509	183.806	0,4	0,4	0,3	14,0	-17,8
Tunceli	52.911	62.163	72.962	0,1	0,1	0,1	17,5	17,4
Uşak	85.554	83.137	96.005	0,2	0,2	0,2	-2,8	15,5
Van	246.980	402.240	393.874	0,6	0,8	0,7	62,9	-2,1
Yalova	37.078	63.516	51.847	0,1	0,1	0,1	71,3	-18,4
Yozgat	99.266	155.578	163.528	0,2	0,3	0,3	56,7	5,1
Zonguldak	161.085	133.600	314.844	0,4	0,3	0,6	-17,1	135,7
Muhtelif İller	21.590.040	25.776.601	22.402.068	48,6	48,7	39,8	19,4	-13,1
Toplam	44.434.287	52.881.620	56.279.641	100,0	100,0	100,0	19,0	6,4

Kaynak: KB.

2014 yılında illere ve sektörler göre yapılan değerlendirmede kamu yatırımlarının ulaştırma-haberleşme sektöründe yoğunlaştığı, bunu diğer kamu hizmetleri, eğitim, tarım, sağlık, enerji ve madencilik sektörlerine yapılan yatırımların takip ettiği görülmektedir. İmalat, turizm ve konut sektörleri ise en az kamu yatırımı yapılan sektörler olarak dikkat çekmektedir (Tablo 53).

Tablo 53. 2014 Yılında Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı

(Bin TL)

İller	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Ulaştırma- Haberleşme	Turizm	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Kamu Hizmetleri	İl Toplamı
Adana	90.322	34.545	1.000	19.876	45.657	0	250	195.961	40.800	141.893	570.304
Adıyaman	29.594	251.428	0	0	4.371	0	6.350	50.655	12.994	57.960	413.352
Afyonkarahisar	83.852	2.697	19.000	4.303	179.845	1.250	6.500	66.817	26.525	33.249	424.038
Ağrı	33.960	9.523	0	2	25.436	0	17.402	60.069	13.002	88.385	247.779
Aksaray	32.823	28	0	2.584	163.772	1.150	150	49.216	1.075	22.090	272.888
Amasya	25.936	0	0	5.000	8.272	0	10.330	41.325	5.702	44.853	141.418
Ankara	75.646	245.489	31.665	46.236	1.558.914	0	9.265	492.548	96.404	1.952.999	4.509.166
Antalya	96.104	40.709	0	33.889	29.804	51.105	6.914	99.817	60.300	218.744	637.386
Ardahan	4.602	0	0	2.504	2.782	0	1.817	46.403	7.078	7.234	72.420
Artvin	11.279	0	0	335.202	8.983	500	3.794	31.835	11.250	3.401	406.244
Aydın	41.327	0	0	12.154	11.554	3.750	586	104.979	18.190	61.946	254.486
Balıkesir	76.375	5.400	20.317	7.288	105.598	0	300	79.994	23.400	31.684	350.356
Bartın	14.645	14	0	22.005	124	6.500	233	38.938	2.827	27.400	112.686
Batman	8.025	301.064	0	252	14.858	0	997	65.970	4.479	27.357	423.002
Bayburt	19.558	0	0	0	14	0	100	34.994	650	5.990	61.306
Bilecik	3.222	0	0	102	16.018	0	500	31.922	575	9.880	62.219
Bingöl	22.025	0	0	317.596	4.954	0	8.219	61.140	2.388	23.195	439.517
Bitlis	4.866	0	0	2.014	8.603	5.085	3.099	69.797	3.700	41.711	138.875
Bolu	4.982	0	0	0	2.044	0	100	56.086	6.702	6.221	76.135
Burdur	29.462	0	0	952	1.159	0	770	47.878	3.568	9.552	93.341
Bursa	50.887	59	4.000	57.297	75.019	2	599	79.256	43.466	223.343	533.928
Çanakkale	29.967	0	0	164.640	18.531	81.740	300	70.258	30.925	25.828	422.189
Çankırı	41.105	0	0	672	8.103	5.000	604	39.700	2.174	10.350	107.708
Çorum	29.740	1.304	0	490	5.131	0	12.762	58.758	34.276	27.231	169.692
Denizli	63.734	0	3.500	1.583	10.236	0	97	57.398	18.125	50.918	205.591
Diyarbakır	438.519	117.951	0	40.793	85.380	0	2.126	126.447	14.277	198.352	1.023.845
Düzce	8.130	1.000	0	204	320	2.250	150	48.284	7.340	8.811	76.489
Edirne	64.170	0	0	6.813	39.203	0	150	56.307	61.517	17.127	245.287
Elazığ	18.847	0	0	26.181	29.638	0	32.141	49.549	16.427	40.273	213.056
Erzincan	19.568	0	10.700	5.652	18.272	1.000	13.704	32.393	6.300	81.069	188.658
Erzurum	63.919	69	0	59.794	43.182	3.840	5.618	121.086	90.500	114.828	502.836
Eskişehir	36.290	17.726	127.823	2.075	156.592	0	138	102.807	22.110	97.645	563.206
Gaziantep	52.564	6.845	0	5.967	115.230	0	1.484	177.669	27.343	108.352	495.454
Giresun	18.609	0	0	3.994	6.860	0	797	32.770	11.189	54.572	128.791
Gümüşhane	20.965	0	0	8.377	14.454	100	1.193	32.010	3.368	4.594	85.061
Hakkari	20.189	0	0	1.555	76.387	0	1.100	68.388	5.350	16.632	189.601
Hatay	63.358	9.372	0	27.728	11.289	1.002	8.050	113.106	24.462	76.424	334.791
İğdır	15.671	14	0	490	4.022	0	2.100	44.302	2.765	6.402	75.766
İsparta	39.978	0	0	2.557	1.621	0	1.248	47.845	6.596	6.513	106.358
İstanbul	5.060	64.012	3.000	109.231	3.721.031	1.000	500	937.918	86.702	523.292	5.451.746
İzmir	117.249	0	350	14.372	765.151	4.100	240	187.002	55.906	331.353	1.475.723
Kahramanmaraş	37.770	34.426	0	80.336	71.611	0	2.410	114.643	44.650	104.538	490.384
Karabük	5.284	0	0	300	3.878	0	150	51.211	6.852	4.910	72.585
Karaman	48.089	0	0	23.656	6.657	0	270	41.234	5.775	27.500	153.181
Kars	29.144	0	0	0	23.783	23.000	3.282	45.940	18.987	34.502	178.638
Kastamonu	32.286	0	0	7.904	1.228	1.000	1.460	37.920	9.298	13.486	104.582
Kayseri	100.117	0	500	9.683	47.635	0	200	132.910	24.265	107.941	423.251
Kırıkkale	16.900	0	65.250	2	968	0	300	43.428	8.550	16.004	151.402
Kırklareli	22.671	314.496	0	1.176	3.247	0	150	37.193	11.350	12.116	402.399

Tablo 53. 2014 Yılında Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı (Devam)

(Bin TL)

İller	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Ulaştırma- Haberleşme	Turizm	Konut	Eğitim	Sağlık	Diğer Kamu Hizmetleri	İl Toplamı
Kırşehir	8.709	0	0	1.830	224	400	550	40.652	6.650	21.571	80.586
Kilis	16.627	850	0	0	362	0	150	26.610	0	12.952	57.551
Kocaeli	11.152	59	1.500	39.368	144.612	0	0	166.381	14.850	103.028	480.950
Konya	262.389	13.538	500	11.938	137.190	0	2.020	232.279	54.000	195.987	909.841
Kütahya	22.988	38.202	85.480	31.852	28.139	0	2.504	63.276	7.700	112.999	393.140
Malatya	44.351	0	0	2.102	53.904	0	650	155.322	57.652	38.350	352.331
Manisa	52.047	0	500	68.015	91.659	0	335	80.393	38.377	68.757	400.083
Mardin	27.286	21.719	0	809.059	42.663	10	340	76.087	9.329	29.876	1.016.369
Mersin	65.851	0	0	7.975	41.741	3.500	0	93.334	41.852	167.682	421.935
Muğla	36.972	0	0	66.418	9.806	8.702	380	90.057	20.450	35.375	268.160
Muş	20.805	4.008	0	13.900	25.037	0	5.480	56.534	8.012	30.329	164.105
Neşehir	6.817	3.241	0	10.504	978	3.250	390	44.526	1.150	21.566	92.422
Niğde	52.097	0	0	4	3.950	0	458	31.879	4.600	6.100	99.088
Ordu	5.984	17.656	0	22.609	62.627	1.000	984	67.368	8.160	81.650	268.038
Osmaniye	6.588	0	0	1.904	3.199	0	115	60.189	700	26.793	99.488
Rize	15.630	0	22.315	2	11.103	0	7.484	50.217	8.000	29.677	144.428
Sakarya	5.628	0	7.500	4.378	304.825	1.000	300	70.579	16.602	56.215	467.027
Samsun	69.831	0	0	3.719	25.792	1.000	11.914	101.321	15.700	68.929	298.206
Siirt	5.809	26.469	0	22.502	6.357	0	338	48.268	1.734	13.622	125.099
Sinop	14.195	56	0	450	172.800	720	330	40.554	5.500	26.168	260.773
Sivas	73.458	0	5.300	4.126	98.751	2.450	1.064	70.039	13.000	21.840	290.028
Şanlıurfa	407.909	5.792	0	47.754	50.270	0	3.847	256.659	65.152	172.161	1.009.544
Şırnak	3.428	15.962	0	9.902	72.912	0	2.664	42.894	4.406	16.260	168.428
Tekirdağ	5.621	7.664	0	2.662	69.872	0	150	59.321	57.280	116.472	319.042
Tokat	17.941	0	0	6.612	8.396	0	575	51.652	28.083	21.670	134.929
Trabzon	26.125	0	0	4.006	16.129	0	210	65.106	13.200	59.030	183.806
Tunceli	5.543	149	0	1.254	23.727	0	1.284	34.373	1.270	5.362	72.962
Uşak	26.082	0	0	3.562	3.952	0	150	46.195	5.805	10.259	96.005
Van	11.760	0	500	33.469	57.772	2.248	14.041	114.418	58.887	100.779	393.874
Yalova	4.513	59	0	1.500	210	0	150	41.080	100	4.235	51.847
Yozgat	34.289	0	0	2	4.647	0	470	61.670	29.127	33.323	163.528
Zonguldak	9.266	29.440	0	13.214	151.835	0	260	58.251	22.305	30.273	314.844
Muhtelif İller	3.108.320	334.665	369.166	705.187	6.314.888	252.446	126.014	2.885.733	1.839.369	6.466.280	22.402.068
Toplam	6.705.396	1.977.700	779.866	3.427.260	15.597.750	470.100	356.600	10.097.293	3.501.456	13.366.220	56.279.641

Kaynak: KB.

2014 yılında tüm illere tarım, ulaştırma-haberleşme, eğitim ve diğer kamu hizmetleri başlığı altında yer alan sektör yatırımı yapılmıştır. Diğer sektörlerde ise kamu yatırımı yapılmayan iller bulunmaktadır. En yüksek tutarlı tarım yatırımı 438.519 bin TL ile Diyarbakır, madencilik yatırımı 314.496 bin TL ile Kırklareli, imalat yatırımı 127.823 bin TL ile Eskişehir, enerji yatırımı 809.059 bin TL ile Mardin, ulaştırma-haberleşme yatırımı 3.721.031 bin TL ile İstanbul, turizm yatırımı 81.740 bin TL ile Çanakkale, konut yatırımı 32.141 bin TL ile Elazığ, eğitim yatırımı 937.918 bin TL ile İstanbul, sağlık yatırımı 96.404 bin TL ile Ankara illerinde yapılmıştır.

2013 yılında yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı % 66,0 artarken, 2014 yılında % 35,7 azalmıştır. Böylece 2013 yılında 96.125 milyon TL olan teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar, 2014 yılında 61.844 milyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 54).

Tablo 54. Sektörlere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

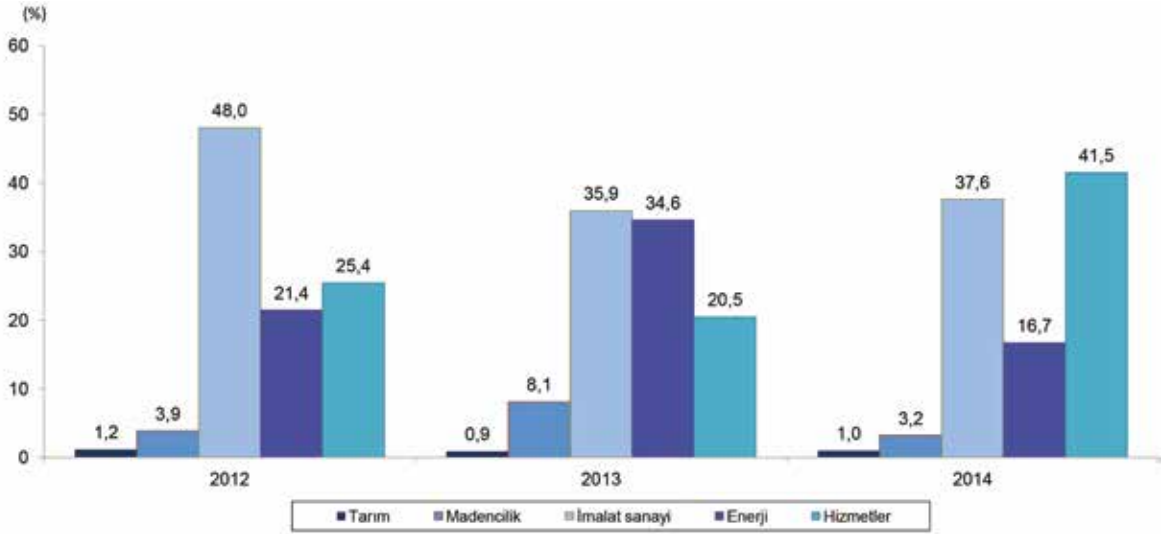
Sektörler	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Tarım	119	107	94	692	873	634	2.838	3.185	2.175
Madencilik	273	278	166	2.245	7.787	1.995	7.738	10.668	4.289
İmalat sanayi	2.533	2.955	2.170	27.815	34.555	23.234	79.093	95.729	64.764
Enerji	194	184	276	12.420	33.228	10.304	3.544	4.993	2.273
Hizmetler	1.126	1.393	1.353	14.734	19.682	25.677	55.374	76.849	70.410
Toplam	4.245	4.917	4.059	57.905	96.125	61.844	148.587	191.424	143.911
Değişim (%)									
Tarım	-50,4	-10,1	-12,1	-52,6	26,2	-27,3	-55,6	12,2	-31,7
Madencilik	5,8	1,8	-40,3	130,8	246,8	-74,4	72,4	37,9	-59,8
İmalat sanayi	7,4	16,7	-26,6	35,6	24,2	-32,8	23,8	21,0	-32,3
Enerji	-5,4	-5,2	50,0	-16,6	167,5	-69,0	-14,7	40,9	-54,5
Hizmetler	-4,1	23,7	-2,9	-1,1	33,6	30,5	24,6	38,8	-8,4
Toplam	0,2	15,8	-17,4	9,8	66,0	-35,7	20,4	28,8	-24,8
Pay (%)									
Tarım	2,8	2,2	2,3	1,2	0,9	1,0	1,9	1,7	1,5
Madencilik	6,4	5,7	4,1	3,9	8,1	3,2	5,2	5,6	3,0
İmalat sanayi	59,7	60,1	53,5	48,0	35,9	37,6	53,2	50,0	45,0
Enerji	4,6	3,7	6,8	21,4	34,6	16,7	2,4	2,6	1,6
Hizmetler	26,5	28,3	33,3	25,4	20,5	41,5	37,3	40,1	48,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: EB.

2014 yılında hizmetler sektörü hariç diğer tüm sektörlerde verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarları bir önceki yıla göre azalmıştır. Tarım sektörüne verilen yatırım teşvik belgelerinin tutarı bir önceki yıla göre % 27,3 azalışla 634 milyon TL'ye, madencilik sektörüne verilen teşvikler % 74,4 azalışla 1.995 milyon TL'ye, imalat sanayi sektörüne verilen teşvikler % 32,8 azalışla 23.234 milyon TL'ye, enerji sektörüne verilen teşvikler % 69,0 azalışla 10.304 milyon TL'ye gerilerken, hizmetler sektörüne verilen teşvikler % 30,5 artışla 25.677 milyon TL'ye yükselmiştir.

Hizmetler sektörü 2014 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde % 41,5'lik pay ile ilk sırada yer alırken, imalat sanayi sektörü % 37,6, enerji sektörü % 16,7, madencilik sektörü % 3,2, tarım sektörü % 1,0'lik pay ile onu takip etmiştir. 2014 yılında, 2013 yılına göre tarım, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin toplam yatırım teşviklerinden aldığı pay artarken, madencilik ve enerji sektörlerinin payı ise azalmıştır (Grafik 23).

Grafik 23. Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (Sabit Yatırım)

Kaynak: EB.

2014 yılında toplam 4.059 teşvik belgeli yatırım ile 143.911 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların % 48,9'u olan 70.410'unun hizmetler, % 45,0'ü olan 64.764'ünün imalat sanayi, % 3,0'ü olan 4.289'unun madencilik, % 1,6'sı olan 2.273'ünün enerji ve % 1,5'i olan 2.175'inin tarım sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

2014 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımların % 68,9'unu komple yeni yatırımlar, % 23,1'ini tevsi yatırımları ve % 8,1'ini de bunların dışında kalan yatırımlar oluşturmuştur. 2014 yılında komple yeni yatırımlar için verilen 2.614 teşvik belgesinin tutarı 42.583 milyon TL, tevsi yatırımlarına verilen 1.054 teşvik belgesinin tutarı 14.265 milyon TL ve bunların dışında kalan yatırımlar için verilen 391 teşvik belgesinin tutarı da 4.997 milyon TL olmuştur (Tablo 55).

Tablo 55. Mahiyetlerine Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Komple yeni yatırım	2.609	2.903	2.614	40.781	65.562	42.583	112.532	145.932	113.051
Tevsi	1.210	1.502	1.054	13.163	20.990	14.265	30.653	37.225	26.255
Diğer	426	512	391	3.961	9.573	4.997	5.402	8.267	4.605
Toplam	4.245	4.917	4.059	57.905	96.125	61.844	148.587	191.424	143.911
Değişim (%)									
Komple yeni yatırım	-6,1	11,3	-10,0	15,6	60,8	-35,0	21,6	29,7	-22,5
Tevsi	16,0	24,1	-29,8	0,9	59,5	-32,0	19,7	21,4	-29,5
Diğer	2,9	20,2	-23,6	-10,0	141,7	-47,8	3,5	53,0	-44,3
Toplam	0,2	15,8	-17,4	9,8	66,0	-35,7	20,4	28,8	-24,8
Pay (%)									
Komple yeni yatırım	61,5	59,0	64,4	70,4	68,2	68,9	75,7	76,2	78,6
Tevsi	28,5	30,5	26,0	22,7	21,8	23,1	20,6	19,4	18,2
Diğer	10,0	10,4	9,6	6,8	10,0	8,1	3,6	4,3	3,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: EB.

2014 yılındaki yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda istihdam edilmesi planlanan 143.911 kişinin % 78,6'sının komple yeni yatırımlarda, % 18,2'sinin tevsî yatırımlarında ve % 3,2'sinin de diğer yatırımlarda istihdam edilmesi öngörülmüştür. 2014 yılında mahiyeti itibarıyla yatırım teşvik belgesi sayısı, sabit yatırım tutarı ve istihdam edilen kişi sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. Belge sayısında en yüksek oranlı düşüş % 29,8 ile tevsî yatırımlarında olurken, sabit yatırım tutarı açısından % 47,8 ile diğer yatırımlarda, istihdam edilmesi öngörülen personel sayısı açısından da % 44,3 ile yine diğer yatırımlarda görülmüştür.

2014 yılında verilen toplam 61.844 milyon TL tutarındaki teşvik belgeli sabit yatırımlar içinde ilk sırayı % 42,0'lık pay ve 25.987 milyon TL ile 1. bölge alırken, onu % 17,2'lik pay ve 10.653 milyon TL ile 2. bölge, % 16,1'lik pay ve 9.987 milyon TL ile 3. bölge, % 8,4'lük pay ve 5.180 milyon TL ile 4. bölge, % 7,3'lük pay ve 4.534 milyon TL ile 5. bölge, % 6,8'lik pay ve 4.192 milyon TL ile 6. bölge izlemiştir. Muhtelif bölge olarak adlandırılan birden fazla ili kapsayan yatırımlar 1.312 milyon TL ile yatırım teşviklerinden % 2,1 pay almıştır. 2014 yılında geçen yıla göre verilen teşviklerde bütün bölgeler itibarıyla azalış olurken, en yüksek oranlı düşüş % 90,3 ile birden fazla ili kapsayan yatırımlarda gerçekleşmiş, onu % 48,3 ile 4. bölge, % 44,5 ile 6. bölge, % 39,9 ile 2. bölge, % 19,0 ile 5. bölge, % 13,9 ile 1. bölge izlemiş, % 13,4 ile 3. bölge en son sırada yer almıştır. Teşvik belgeli yatırımlar ile 1. bölgede 61.034, 2. bölgede 21.519, 3. bölgede 16.812, 4. bölgede 10.716, 5. bölgede 12.939, 6. bölgede 20.796 kişiye istihdam sağlanması öngörülmüştür (Tablo 56, Grafik 24).

Tablo 56. Bölgelere Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Bölgeler ⁽¹⁾	Belge Sayısı		Sabit Yatırım (Milyon TL)					İstihdam (Kişi)				
			2013		2014		2013		2014			
	2013	2014	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değişim (%)	Kişi Sayısı	Pay (%)	Kişi Sayısı	Pay (%)	Değişim (%)
1. Bölge	1.765	1.459	30.196	31,4	25.987	42,0	-13,9	67.254	35,1	61.034	42,4	-9,2
2. Bölge	803	716	17.728	18,4	10.653	17,2	-39,9	29.165	15,2	21.519	15,0	-26,2
3. Bölge	694	593	11.535	12,0	9.987	16,1	-13,4	21.811	11,4	16.812	11,7	-22,9
4. Bölge	514	447	10.026	10,4	5.180	8,4	-48,3	17.220	9,0	10.716	7,4	-37,8
5. Bölge	482	366	5.600	5,8	4.534	7,3	-19,0	19.654	10,3	12.939	9,0	-34,2
6. Bölge	633	461	7.553	7,9	4.192	6,8	-44,5	34.676	18,1	20.796	14,5	-40,0
Muhtelif Bölge	26	17	13.486	14,0	1.312	2,1	-90,3	1.644	0,9	95	0,1	-94,2
Toplam	4.917	4.059	96.125	100,0	61.844	100,0	-35,7	191.424	100,0	143.911	100,0	-24,8

Kaynak: EB.

(1): **1. Bölge:** Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Muğla,

2. Bölge: Adana, Aydın, Bolu, Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç), Denizli, Edirne, Isparta, Kayseri, Kırklareli, Konya, Sakarya, Tekirdağ, Yalova,

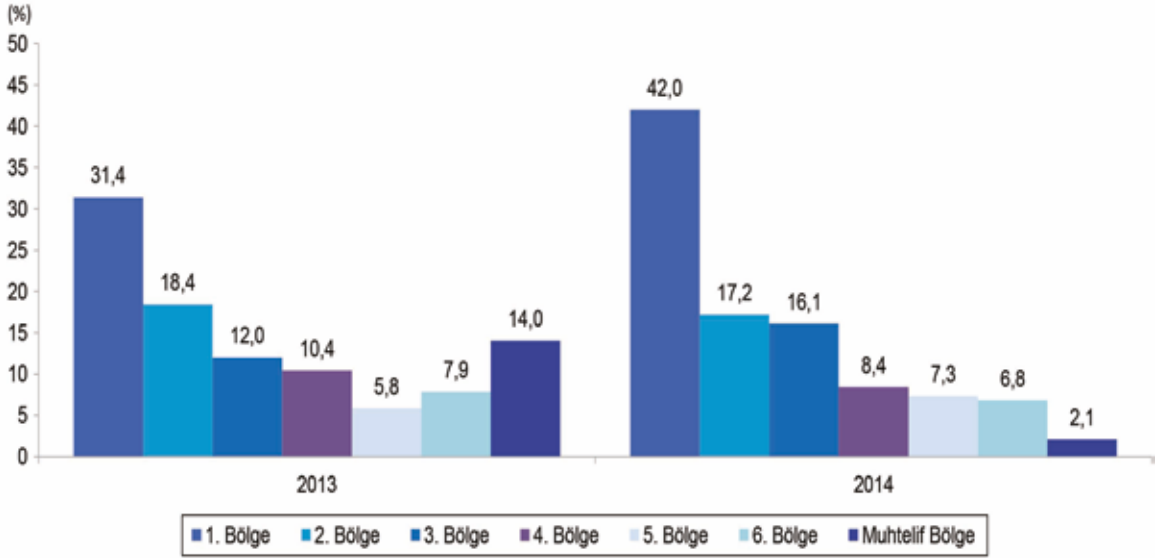
3. Bölge: Balıkesir, Bilecik, Burdur, Gaziantep, Karabük, Karaman, Manisa, Mersin, Samsun, Trabzon, Uşak, Zonguldak,

4. Bölge: Afyonkarahisar, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Rize, Sivas,

5. Bölge: Adıyaman, Aksaray, Bayburt, Çankırı, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kilis, Niğde, Ordu, Osmaniye, Sinop, Tokat, Tunceli, Yozgat,

6. Bölge: Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri.

Grafik 24. Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı (Sabit Yatırım)

Kaynak: EB.

2014 yılında toplam 4.059 yatırım teşvik belgesinin, 254'ü yabancı sermayeli ve 3.805'i yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir. Yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım tutarının % 17,8'i olan 10.985 milyon TL'si yabancı sermayeli ve % 82,2'si olan 50.860 milyon TL'si yerli sermayeli yatırımlara verilmiştir. 2014 yılında verilen yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım tutarı 2013 yılına göre yabancı sermayeli yatırımlarda % 25,3, yerli sermayeli yatırımlarda % 37,5 azalış göstermiştir (Tablo 57).

Yabancı sermayeli yatırımlara verilen teşviklerin 6.088 milyon TL'si bölgesel, 2.126 milyon TL'si büyük ölçekli ve 2.771 milyon TL'si genel teşvik uygulamaları kapsamındadır. Yerli sermayeli teşviklerin ise, 28.021 milyon TL'si bölgesel, 2.862 milyon TL'si büyük ölçekli, 19.382 milyon TL'si genel ve 595 milyon TL'si stratejik yatırım kapsamındadır.

2014 yılında yabancı sermayeye verilen yatırım teşvikleriyle sağlanması öngörülen yeni istihdamın % 6,2'sinin bölgesel, % 0,5'inin büyük ölçekli ve % 1,5'inin de genel yatırımlar sınıfında olacağı tahmin edilmektedir. Yerli sermayeye verilen bölgesel düzeydeki yatırım teşvik belgelerinde ise oluşturulması öngörülen yeni istihdamın % 69,3'ünün bölgesel, % 1,3'ünün büyük ölçekli, % 21,0'ünün genel ve % 0,1'inin de stratejik yatırımlarda olması planlanmıştır.

Tablo 57. Destek Sınıflarına Göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Destek Sınıfı	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (Milyon TL)			İstihdam (Kişi)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Yabancı Sermaye									
Bölgesel	116	133	148	3.621	8.450	6.088	8.792	11.929	8.970
Büyük Ölçekli	8	9	5	1.425	1.947	2.126	2.751	3.087	657
Genel	110	95	101	2.775	4.298	2.771	3.179	1.754	2.209
Toplam	234	237	254	7.821	14.696	10.985	14.722	16.770	11.836
Yerli Sermaye									
Bölgesel	1.947	2.774	2.166	22.184	31.609	28.021	91.646	127.305	99.767
Büyük Ölçekli	6	7	11	1.114	12.747	2.862	922	949	1.808
Genel	2.056	1.889	1.625	20.106	30.774	19.382	40.301	44.557	30.292
Stratejik Yatırım	2	10	3	6.681	6.300	595	996	1.843	208
Toplam	4.011	4.680	3.805	50.085	81.429	50.860	133.865	174.654	132.075
Genel Toplam	4,245	4,917	4,059	57,905	96,125	61,844	148,587	191,424	143,911
Yabancı Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	48,7	14,7	11,3	133,8	133,3	-28,0	72,4	35,7	-24,8
Büyük Ölçekli	300,0	12,5	-44,4	307,5	36,7	9,2	718,8	12,2	-78,7
Genel	-11,3	-13,6	6,3	-58,9	54,9	-35,5	7,1	-44,8	25,9
Toplam	14,7	1,3	7,2	-9,5	87,9	-25,3	75,2	13,9	-29,4
Yerli Sermaye Değişim (%)									
Bölgesel	41,7	42,5	-21,9	74,1	42,5	-11,4	58,9	38,9	-21,6
Büyük Ölçekli	100,0	16,7	57,1	-73,2	1.044,5	-77,6	123,8	2,9	90,5
Genel	-22,6	-8,1	-14,0	-26,1	53,1	-37,0	-29,2	10,6	-32,0
Stratejik Yatırım	-	400,0	-70,0	-	-5,7	-90,6	-	85,0	-88,7
Toplam	-0,5	16,7	-18,7	13,6	62,6	-37,5	16,4	30,5	-24,4
Genel Toplam	0,2	15,8	-17,4	9,8	66,0	-35,7	20,4	28,8	-24,8
Yabancı Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	2,7	2,7	3,6	6,3	8,8	9,8	5,9	6,2	6,2
Büyük Ölçekli	0,2	0,2	0,1	2,5	2,0	3,4	1,9	1,6	0,5
Genel	2,6	1,9	2,5	4,8	4,5	4,5	2,1	0,9	1,5
Toplam	5,5	4,8	6,3	13,5	15,3	17,8	9,9	8,8	8,2
Yerli Sermaye Pay (%)									
Bölgesel	45,9	56,4	53,4	38,3	32,9	45,3	61,7	66,5	69,3
Büyük Ölçekli	0,1	0,1	0,3	1,9	13,3	4,6	0,6	0,5	1,3
Genel	48,4	38,4	40,0	34,7	32,0	31,3	27,1	23,3	21,0
Stratejik Yatırım	0,0	0,2	0,1	11,5	6,6	1,0	0,7	1,0	0,1
Toplam	94,5	95,2	93,7	86,5	84,7	82,2	90,1	91,2	91,8
Genel Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: EB.

1.4 Parasal ve Mali Gelişmeler

1.4.1 Enflasyon

1.4.1.1 Tüketici Fiyat Endeksi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. TCMB fiyat istikrarını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren uyguladığı enflasyon hedeflemesi rejimini, 2010 yılının sonlarından itibaren aşamalı olarak fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarı da kapsayacak şekilde yeniden düzenlemiştir.

Bu çerçevede TCMB "2014 Yılı Para ve Kur Politikası" metninde belirtildiği üzere, 2014 yılı için tüketici fiyat endeksinin yıl sonlarındaki yıllık değişim oranı olarak kullanılan enflasyon hedefini, Hükümet ile varılan mutabakata paralel olarak % 5 olarak belirlemiştir.

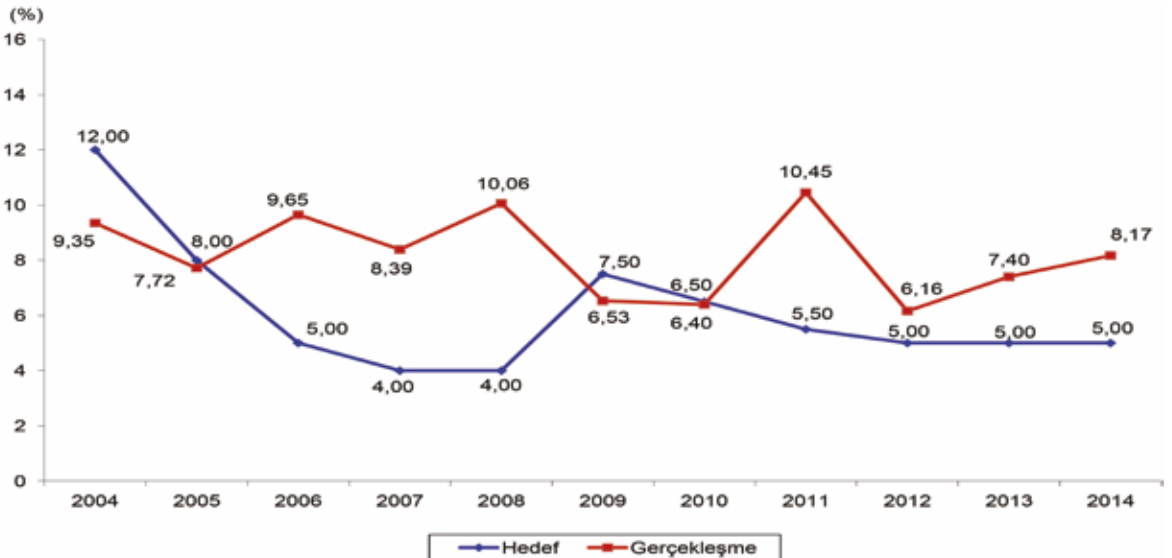
TCMB, enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmak için, 2014 yılında da hesap verme yükümlülüğünün bir unsuru olan belirsizlik aralığını, her iki yönde 2 yüzdelik puan olarak korumuştur. Yıl içinde üçer aylık dönem sonları itibarıyla, enflasyonun yıl sonu hedefinden 2 yüzdelik puandan fazla sapması durumunda, sapmaya yol açan nedenler ile hedefe ulaşılması için alınan ve alınması gereken önlemlerin “Enflasyon Raporu” aracılığıyla kamuoyuna açıklanacağı, gerçekleşen enflasyonun yıl sonunda belirsizlik aralığının dışında kalması (% 3 ile % 7 aralığının dışında olması) durumunda ise Hükümete açık mektup yazılacağı yönündeki politika 2014 yılında da değişmemiştir.

2014 yılı sonunda enflasyon % 5'lik hedefin 3,17 puan üzerinde kalarak % 8,17 düzeyinde gerçekleşmiş ve belirsizlik aralığını 1,17 puan aşmıştır. Bu düzey aynı zamanda önceki yıl enflasyon oranının 0,77 puan üzerindedir (Tablo 58, Grafik 25).

TCMB izlenen politika gereği Hükümete gönderdiği mektupta enflasyonun yıl sonunda hedefin belirgin olarak üzerinde gerçekleşmesinde, döviz kuru ve gıda fiyatlarındaki artışlar başta olmak üzere yönetilen fiyatlar ve vergilerde yapılan ayarlamaların etkili olduğunu bildirmiştir.

2013 yılı Temmuz ayından sonra genel olarak gerileme eğiliminde olan enflasyon, Kasım ayından sonra yükselişe geçmiş ve bu yükseliş 2014 yılı Mayıs ayına kadar 6 ay devam etmiştir. 2014 yılı Ocak ayında % 7,75 olan yıllık enflasyon, olumsuz iklim koşulları nedeniyle gıda fiyatlarındaki artış, Türk Lirasında yaşanan değer kaybı ve vergi ayarlamalarının etkisiyle Mayıs ayında % 9,66 düzeyinde gerçekleşerek son 25 ayın en yüksek seviyesine çıkmıştır. Haziran ayında olumlu baz etkisi ve Türk Lirasının değer kazanmaya başlamasıyla % 9,16'ya gerilemiştir. Temmuz ayında yukarı yönlü seyir izleyen TÜFE Ağustos ayında da bu eğilimini sürdürmüştür. Nisan ayından itibaren % 9,00 seviyesinin üzerinde seyreden enflasyon Eylül ayında % 8,86 seviyesine inmiştir. Kasım ayında baz etkisiyle % 9,15 seviyesine yükselen enflasyon, mevsimsel ürün fiyatlarının yanı sıra enerji fiyatlarındaki gelişmelerin de etkisiyle Aralık ayında % 8,17 ile son on ayın en düşük seviyesine gerilemiştir (Grafik 26).

Grafik 25. Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme

Kaynak: TCMB.

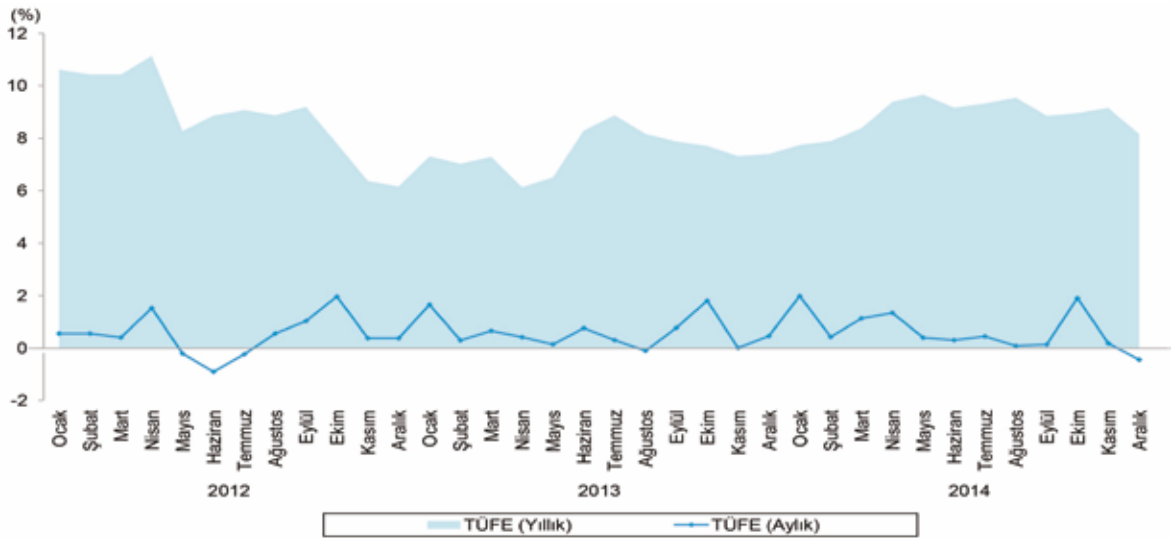
Tablo 58. Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyat Endeksi

(2003=100)

Ana Harcama Grupları	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Gıda ve alkolsüz içecekler	214,46	8,41	233,97	9,10	263,49	12,62
Alkollü içecekler ve tütün	345,25	14,01	397,73	15,20	413,84	4,05
Giyim ve ayakkabı	143,61	8,17	152,79	6,39	165,03	8,01
Konut	245,26	11,45	262,85	7,17	277,81	5,69
Ev Eşyası	167,39	9,15	175,56	4,88	190,18	8,33
Sağlık	130,11	1,37	133,58	2,67	144,87	8,45
Ulaştırma	202,36	7,64	216,18	6,83	237,30	9,77
Haberleşme	116,18	3,17	122,13	5,12	123,40	1,04
Eğlence ve kültür	156,45	5,57	160,43	2,54	172,20	7,34
Eğitim	207,77	6,03	222,56	7,12	242,73	9,06
Lokanta ve oteller	270,16	9,15	295,18	9,26	334,38	13,28
Çeşitli mal ve hizmetler	244,24	12,99	256,27	4,93	274,60	7,15
Genel	206,84	8,89	222,33	7,49	242,02	8,85
	Yıl Sonu					
Gıda ve alkolsüz içecekler	220,53	3,90	241,85	9,67	272,64	12,73
Alkollü içecekler ve tütün	347,38	0,98	383,94	10,52	413,37	7,67
Giyim ve ayakkabı	153,91	8,17	161,41	4,87	175,02	8,43
Konut	257,11	11,37	269,55	4,84	287,95	6,83
Ev Eşyası	170,02	5,89	180,13	5,95	194,64	8,06
Sağlık	130,43	1,68	136,75	4,85	148,54	8,62
Ulaştırma	206,24	5,54	226,39	9,77	231,07	2,07
Haberleşme	120,96	5,90	122,41	1,20	124,38	1,61
Eğlence ve kültür	156,73	1,98	164,85	5,18	174,21	5,68
Eğitim	211,50	4,81	232,76	10,05	252,11	8,31
Lokanta ve oteller	281,06	9,31	308,77	9,86	351,95	13,98
Çeşitli mal ve hizmetler	252,51	8,66	258,16	2,24	283,15	9,68
Genel	213,23	6,16	229,01	7,40	247,72	8,17

Kaynak: TÜİK.

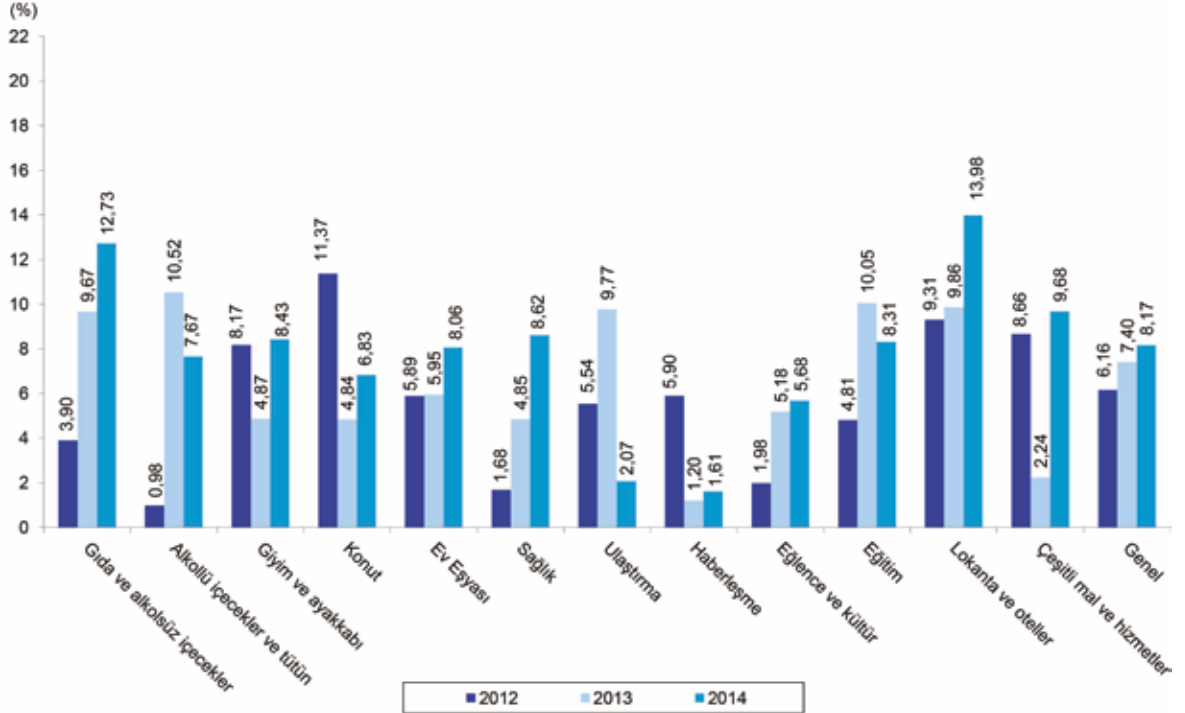
Grafik 26. Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

2014 yılı sonu itibarıyla alkollü içecekler ve tütün, konut, ev eşyası, ulaştırma, haberleşme ile eğlence ve kültür ana harcama grupları endekslerinin değişim oranları, TÜFE genel endeks değişim oranının altında kalmıştır. Bunların dışında kalan gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, sağlık, eğitim, lokanta ve oteller ile çeşitli mal ve hizmetler ana harcama gruplarındaki fiyat endeksi değişim oranları ise TÜFE genel endeks değişim oranının üzerinde artış göstermiştir (Grafik 27).

Grafik 27. Ana Harcama Grupları İtibarıyla Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

Ana harcama grupları itibarıyla en yüksek fiyat artışı % 13,98 ile lokanta ve oteller grubunda görülürken onu, % 12,73 ile gıda ve alkolsüz içecekler ve % 9,68 ile çeşitli mal ve hizmetler grubundaki artışlar izlemiştir. En düşük fiyat artışı ise % 1,61 ile haberleşme ana harcama grubunda gerçekleşmiş onu, % 2,07 ile ulaştırma ve % 5,68 ile eğlence ve kültür grubundaki artışlar takip etmiştir.

2014 yılının ilk yarısında Türk Lirasında yaşanan değer kaybı, işlenmiş gıda fiyatlarındaki olumsuz seyir ve önceki dönemlerden farklı olarak fiyatlamada davranışında gözlenen bozulma çekirdek enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. Yılın ilk yarısından sonra Türk Lirasındaki birikimli değer kaybının enflasyon üzerindeki baskısının azalması, yurtiçi tüketim talebindeki zayıf seyirle birlikte temel mal gruplarında görülen iyileşme sonucu göstergelerde sınırlı bir düşüş olmuştur.

2014 yılı sonunda, yılın başında alınan makro ihtiyati önlemler ve para politikasındaki sıkı duruşun olumlu etkisiyle birlikte petrol fiyatlarındaki gerileme, maliyet yönlü baskıla-

rın ortadan kalkması ve enflasyon beklentilerin iyileşmesi çekirdek enflasyon göstergelerinin gerilemesinde etkili olmuştur.

2014 yılında temel enflasyon göstergelerinden H çekirdek fiyat göstergesi (işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç), bir önceki yılın aynı ayına göre Nisan ayında % 10,05 ile 2008 yılı Ekim ayından bu yana ilk kez çift haneli seviyede gerçekleşmiştir. Yılın en yüksek artış oranına ise % 10,39 ile Temmuz ayında ulaşmış, daha sonra gerileme sürecine girerek Aralık ayında % 9,55 düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 59, Grafik 28).

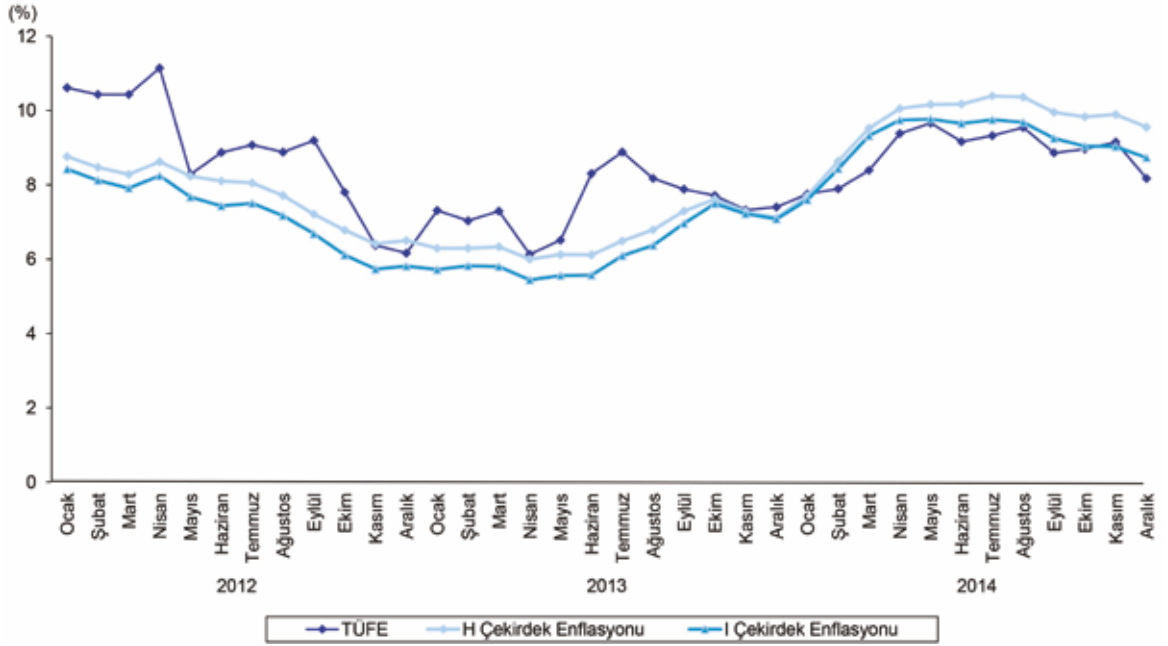
Tablo 59. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
A Mevsimlik ürünler hariç	212,86	8,86	228,22	7,21	249,08	9,14
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	203,62	9,15	218,23	7,17	236,23	8,25
C Enerji hariç	201,10	8,21	216,08	7,45	237,17	9,76
D (B) ve (C)	196,21	8,41	210,07	7,06	229,39	9,20
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	193,87	7,76	207,34	6,95	228,41	10,16
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	201,62	7,93	215,85	7,06	237,50	10,03
G (F) ve (B)	195,78	8,08	208,61	6,55	228,43	9,50
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	184,29	7,74	196,55	6,65	215,60	9,69
I (C), gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	179,70	7,21	190,97	6,27	208,47	9,17
	Yıl Sonu					
A Mevsimlik ürünler hariç	218,90	6,76	235,47	7,57	254,38	8,03
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	210,54	7,32	224,77	6,76	241,85	7,60
C Enerji hariç	206,27	4,86	222,34	7,79	244,13	9,80
D (B) ve (C)	201,82	6,02	216,11	7,08	236,45	9,41
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	199,10	5,11	214,27	7,62	235,57	9,94
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	207,14	5,05	223,32	7,81	245,07	9,74
G (F) ve (B)	201,86	6,45	215,97	6,99	236,16	9,35
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	189,91	6,50	203,41	7,11	222,84	9,55
I (C), gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	184,48	5,81	197,54	7,08	214,79	8,73

Kaynak: TÜİK.

Enflasyonun diğer öncü göstergelerinden olan I fiyat göstergesi (enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç) % 9,77 ile Mayıs ayında yılın en yüksek artış oranına yükselmiş, yılın geri kalan döneminde tedrici bir düşüş göstererek Aralık ayında % 8,73'e gerilemiştir.

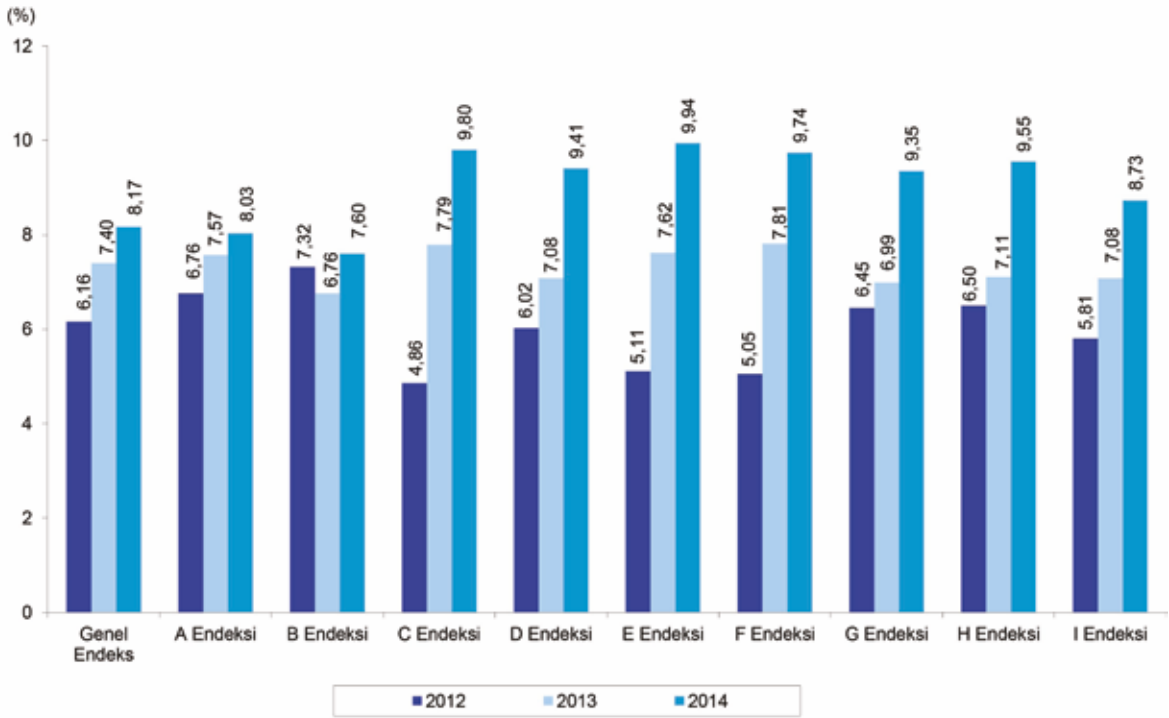
Grafik 28. TÜFE, H ve I Çekirdek Enflasyonu (Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında bir önceki yıla göre tüm fiyat göstergeleri artış oranları yükselmiştir. Özel kapsamlı TÜFE'de gözlenen en yüksek yıllık artış % 9,94 ile E (enerji ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç) fiyat göstergesinde görülmüştür. E fiyat göstergesini, % 9,80 ile C (enerji hariç) fiyat göstergesi, % 9,74 ile F (enerji ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç, fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç) fiyat göstergesi takip etmiştir. En az artış % 7,60 ile B (işlenmemiş gıda ürünleri hariç) fiyat göstergesinde olmuştur (Grafik 29).

Grafik 29. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

Bölgesel Düzeyde TÜFE

2014 yılı TÜFE rakamlarının İBBS Düzey-2'ye göre yıllık artış oranları incelendiğinde, en yüksek artışın % 9,11 ile Şanlıurfa ve Diyarbakır illerini kapsayan TRC2 bölgesinde olduğu, ardından ikinci sırada % 8,91 ile İstanbul TR10 bölgesinin, üçüncü sırada % 8,75 ile Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerini kapsayan TRC1 bölgesinin geldiği görülmektedir. İBBS Düzey-2'ye göre en düşük artış ise % 6,71 ile Konya ve Karaman illerini kapsayan TR52 bölgesinde gerçekleşirken, onu ikinci sırada % 6,87 ile Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsayan TRA1 bölgesi ve üçüncü sırada % 7,18 ile Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsayan TR90 bölgesi izlemiştir (Tablo 60).

Tablo 60. Bölgelere Göre Tüketici Fiyat Endeksi

		(2003=100)					
Bölge Kodu	IBBS Düzey-2	2012		2013		2014	
		Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
				Oniki Aylık Ortalama			
TR10	İstanbul	210,28	9,15	226,86	7,89	247,59	9,14
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	207,55	9,21	224,66	8,24	245,52	9,29
TR22	Balıkesir, Çanakkale	213,48	8,69	230,27	7,86	252,27	9,55
TR31	İzmir	208,24	8,83	223,37	7,27	244,70	9,55
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	208,96	8,13	223,41	6,92	243,16	8,84
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	204,86	8,95	219,79	7,29	238,55	8,53
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	207,35	8,58	222,89	7,49	241,89	8,53
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	211,37	8,69	228,15	7,94	247,20	8,35
TR51	Ankara	213,14	8,56	229,65	7,74	251,07	9,33
TR52	Konya, Karaman	209,61	9,00	225,18	7,43	243,34	8,06
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	201,46	8,31	216,06	7,24	235,18	8,85
TR62	Adana, Mersin	211,24	9,31	227,55	7,72	245,40	7,85
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	207,52	9,34	221,89	6,92	240,76	8,50
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	211,78	10,12	228,30	7,80	248,17	8,70
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	212,87	9,03	228,74	7,45	249,29	8,99
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	202,88	8,70	218,44	7,67	237,88	8,90
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	204,43	9,06	218,67	6,97	238,18	8,92
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	206,97	9,12	222,26	7,39	242,48	9,10
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	207,89	9,02	223,50	7,51	242,67	8,58
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	212,02	9,19	228,28	7,67	248,62	8,91
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	215,73	9,43	231,15	7,15	251,17	8,66
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	206,51	9,35	222,51	7,75	242,51	8,99
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	212,02	8,89	227,31	7,22	246,87	8,60
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	206,84	8,91	225,61	9,08	246,18	9,12
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	209,71	9,14	226,67	8,09	246,61	8,80
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	193,81	8,27	207,76	7,20	223,65	7,65
TR	Türkiye	206,84	8,89	222,33	7,49	242,02	8,85
Yıl Sonu							
TR10	İstanbul	217,19	6,78	233,44	7,48	254,24	8,91
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	215,03	7,23	231,16	7,50	251,05	8,60
TR22	Balıkesir, Çanakkale	220,78	6,15	237,25	7,46	257,69	8,62
TR31	İzmir	214,10	6,03	231,10	7,94	250,83	8,54
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	214,67	5,10	230,31	7,29	248,07	7,71
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	212,18	6,99	226,98	6,98	244,23	7,60
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	213,50	6,26	229,77	7,62	246,90	7,46
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	218,22	6,08	235,22	7,79	253,74	7,87
TR51	Ankara	220,26	6,35	236,86	7,54	257,48	8,71
TR52	Konya, Karaman	215,24	5,92	232,11	7,84	247,69	6,71
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	206,83	6,15	222,65	7,65	239,52	7,58
TR62	Adana, Mersin	217,57	5,82	233,77	7,45	250,98	7,36
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	213,15	5,46	228,83	7,36	245,38	7,23
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	217,41	5,86	235,75	8,44	252,78	7,22
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	219,47	5,70	235,71	7,40	255,15	8,25
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	209,56	6,12	225,49	7,60	243,29	7,89
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	210,20	5,61	225,61	7,33	243,49	7,93
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	213,52	5,90	229,18	7,33	247,62	8,05
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	214,40	6,18	230,13	7,34	246,65	7,18
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	217,84	5,59	235,36	8,04	251,54	6,87
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	222,11	6,18	236,83	6,63	257,12	8,57
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	214,32	6,71	230,17	7,40	248,88	8,13
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	217,94	5,67	233,68	7,22	252,97	8,25
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	215,21	6,24	233,52	8,51	253,96	8,75
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	216,74	5,43	233,10	7,55	254,33	9,11
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	200,33	5,28	213,51	6,58	230,73	8,07
TR	Türkiye	213,23	6,16	229,01	7,40	247,72	8,17

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.2 Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

Tarım ve sanayi kapsamında hesaplanan Üretici Fiyat Endeksinin (ÜFE) yerine 2014 yılı başından itibaren, ulusal hesaplar, sanayi üretim, sanayi ciro, yıllık sanayi ürün istatistikleri ve diğer göstergelerle karşılaştırılabilir, Avrupa Birliği normları ile tam uyumlu endeksler oluşturmak amacıyla, tarım sektörü hariç tutularak sadece sanayi kapsamında olan Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) hesaplamaya başlanmıştır. Yİ-ÜFE olarak adlandırılan bu yeni gösterge sanayi sektöründeki üreticilerin yurt içine sattıkları ürünlerin fiyat değişimini yansıtmaktadır.

2013 yılı sonunda % 6,97 artan Yİ-ÜFE, 2014 yılı ilk ayına yıllık % 10,72 artış ile başlamıştır. Türk Lirasındaki değer kaybının yansımalarıyla birlikte imalat sanayi fiyatları önemli ölçüde yükselmiş, Nisan ayında % 12,98 ile yılın en yüksek artış oranı gerçekleşmiştir. 2014 yılı Haziran ayına kadar çift haneli seyreden Yİ-ÜFE, Haziran-Eylül ayları arasında % 9,00'lar civarında dalgalandıktan sonra Ekim ayında % 10,10 ile tekrar çift haneye yükselmiştir. 2014 yılı ikinci yarısından sonra Türk Lirasındaki değer kaybı imalat sanayi fiyatlarını olumsuz yönde etkilerken uluslararası emtia fiyatlarındaki düşüşler bu etkiyi sınırlamıştır. Yılın son aylarında imalat ve enerji fiyatlarındaki azalış belirleyici olurken, 2014 yılı sonunda Yİ-ÜFE bir önceki yıl sonuna göre 0,61 puan azalarak % 6,36'ya gerilemiştir (Tablo 61, Grafik 30).

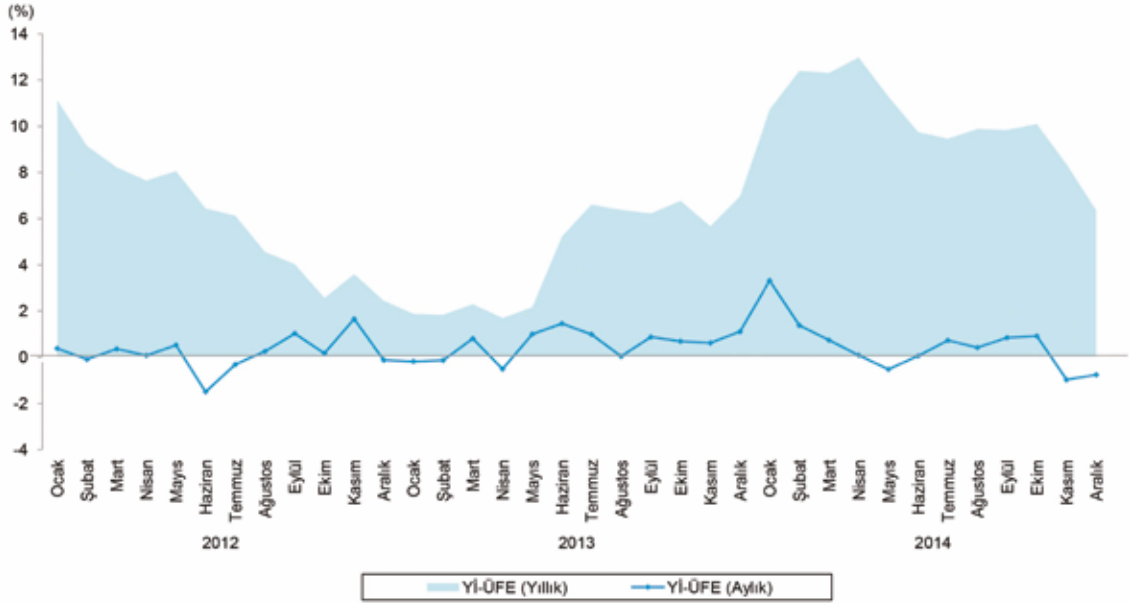
Tablo 61. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	(2003=100)					
	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Madencilik ve taşocakçılığı	288,76	9,78	316,24	9,52	344,09	8,81
İmalat	197,79	5,46	206,60	4,46	230,22	11,43
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	221,08	10,90	243,65	10,21	238,81	-1,99
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	165,71	6,72	183,51	10,74	201,77	9,95
Genel	203,82	6,09	212,96	4,48	234,78	10,25
	Yıl Sonu					
Madencilik ve taşocakçılığı	294,40	5,49	331,61	12,64	335,00	1,02
İmalat	198,63	1,27	215,42	8,45	231,85	7,63
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	275,42	25,54	244,69	-11,16	235,98	-3,56
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	170,98	6,68	189,40	10,77	211,93	11,90
Genel	207,29	2,45	221,74	6,97	235,84	6,36

Kaynak: TÜİK.

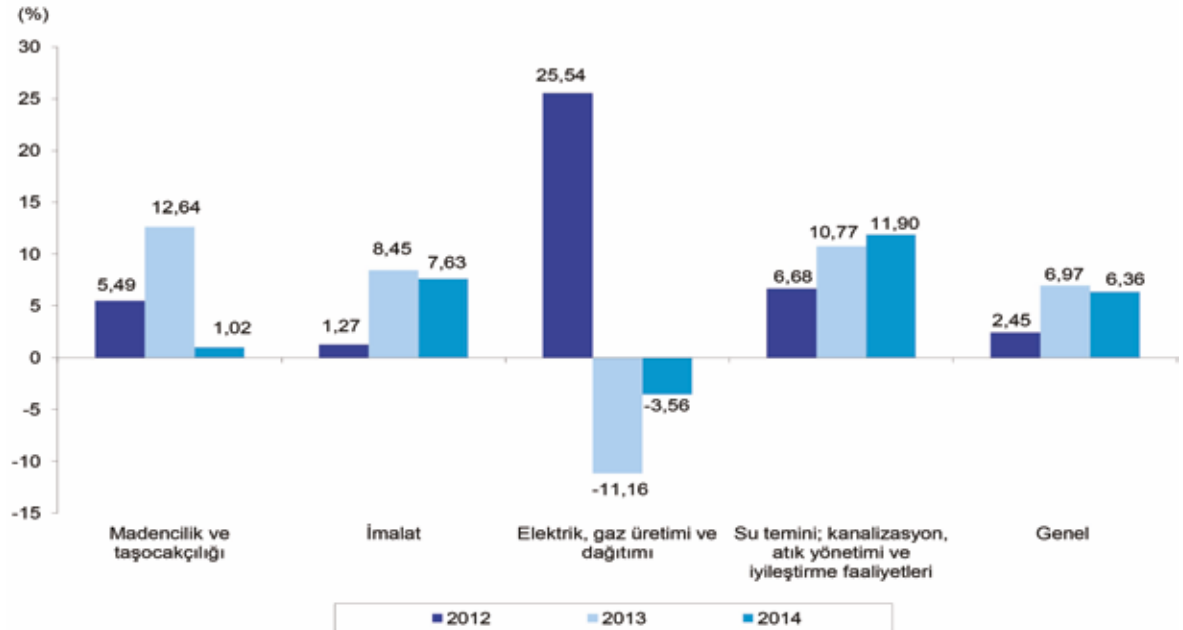
Grafik 30. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında sanayinin alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektörü fiyat artış hızı % 12,64'ten % 1,02'ye, imalat sanayi sektörü fiyat artış hızı % 8,45'ten % 7,63'e, elektrik, gaz üretimi ve dağıtım sektörü fiyat artış hızı % -11,16'dan % -3,56'ya gerilerken, su temini sektörü fiyat artış hızı % 10,77'den % 11,90'a yükselmiştir (Grafik 31).

Grafik 31. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

Oniki aylık ortalamalara göre 2013 yılında % 4,48 olan Yİ-ÜFE değişim oranı, 2014 yılında 5,77 puanlık artışla % 10,25'e yükselmiştir.

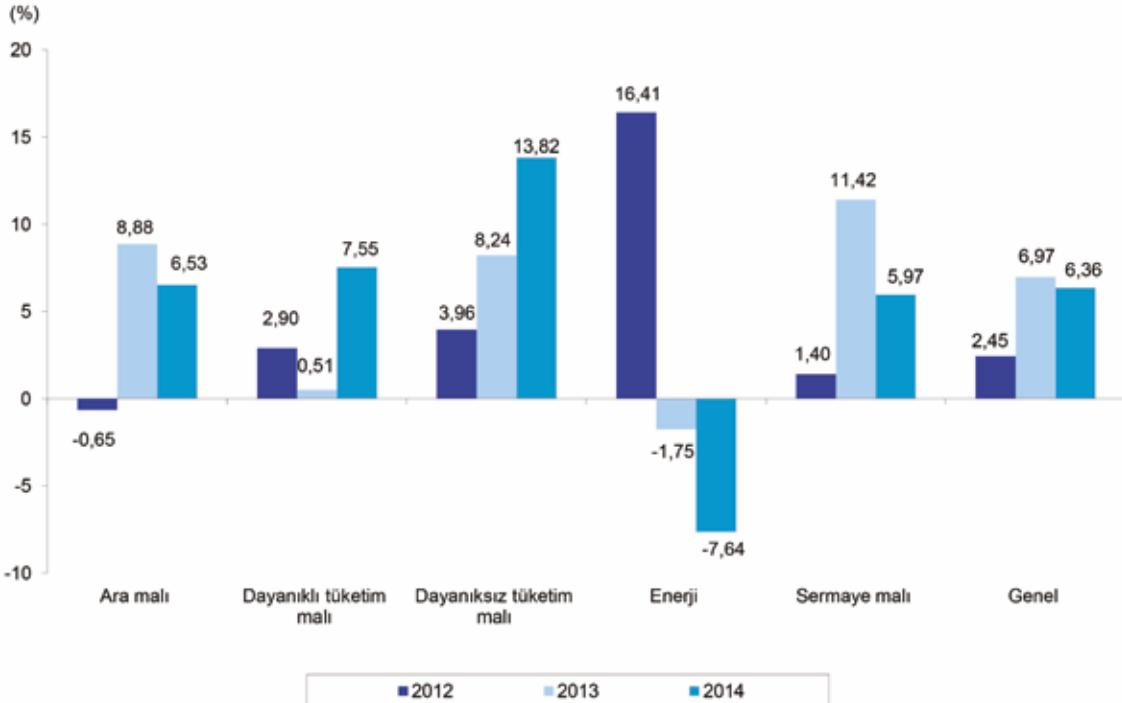
Yİ-ÜFE'de ana sanayi grupları sınıflamasına göre 2014 yılı sonunda en yüksek artış % 13,82 ile dayanıksız tüketim malı fiyatlarında gerçekleşirken, düşüş gösteren tek grup % 7,64 ile enerji olmuştur (Tablo 62, Grafik 32).

Tablo 62. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2003=100)					
	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Ara malı	203,50	3,33	211,44	3,90	234,31	10,82
Dayanıklı tüketim malı	149,61	7,33	149,98	0,25	162,87	8,60
Dayanıksız tüketim malı	175,50	7,23	185,63	5,77	210,85	13,59
Enerji	315,16	11,12	344,20	9,21	350,23	1,75
Sermaye malı	164,63	4,79	176,57	7,25	196,35	11,20
Genel	203,82	6,09	212,96	4,48	234,78	10,25
	Yıl Sonu					
Ara malı	203,09	-0,65	221,12	8,88	235,56	6,53
Dayanıklı tüketim malı	151,36	2,90	152,13	0,51	163,62	7,55
Dayanıksız tüketim malı	178,37	3,96	193,06	8,24	219,75	13,82
Enerji	359,95	16,41	353,64	-1,75	326,61	-7,64
Sermaye malı	166,04	1,40	185,00	11,42	196,05	5,97
Genel	207,29	2,45	221,74	6,97	235,84	6,36

Kaynak: TÜİK.

Grafik 32. Ana Sanayi Gruplarına Göre Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna Göre)

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.3 Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) tarım ve sanayi kapsamında yayımlanmaktaydı. 2014 yılı Ocak ayından itibaren Avrupa Birliği normları ile tam uyumlu ve diğer göstergelerle karşılaştırılabilir endeksler oluşturmak amacıyla, sanayi sektörü hariç olmak üzere tarım, ormancılık ve balıkçılık kapsamında Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi (Tarım ÜFE) hesaplanmaya başlanmıştır. Tarım ÜFE, tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerindeki üreticilerin sattıkları ürünlerin fiyat değişimini yansıtmaktadır.

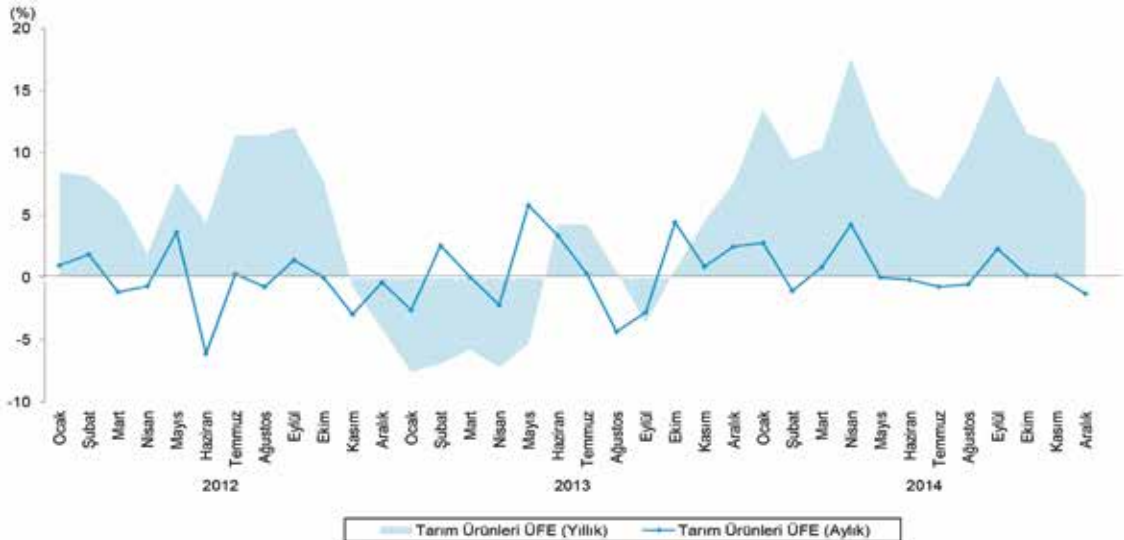
Bu kapsamda hazırlanan endekse göre, tarım sektörü fiyatları 2013 yılı sonunda % 7,58 artış gösterirken, 2014 yılında yıl sonu itibarıyla 0,91 puan azalarak % 6,67 artış göstermiştir. Tarım ÜFE alt sektörlerinden balıkçılıkta % 32,44, ormancılık ürünlerinde % 21,03 ve tarım ve avcılık ürünlerinde % 5,78 artış gerçekleşmiştir. Tarım ÜFE yıllık bazda en yüksek düzeyine % 17,65 ile Nisan ayında ulaşırken, aylık değişimde en yüksek düzeyine % 4,25 ile yine Nisan ayında ulaşmıştır (Tablo 63, Grafik 33).

Tablo 63. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Tarım ve avcılık ürünleri	106,60	5,29	105,08	-1,43	116,31	10,69
Ormancılık ürünleri	135,61	21,64	125,56	-7,41	155,17	23,58
Balıkçılık	123,52	20,53	135,92	10,04	142,86	5,10
Genel	107,53	6,04	106,10	-1,34	117,65	10,89
	Yıl Sonu					
Tarım ve avcılık ürünleri	102,92	-4,51	110,92	7,77	117,33	5,78
Ormancılık ürünleri	120,29	-8,74	126,32	5,02	152,89	21,03
Balıkçılık	109,94	17,50	111,69	1,59	147,91	32,44
Genel	103,42	-4,17	111,26	7,58	118,68	6,67

Kaynak: TÜİK.

Grafik 33. Tarım Ürünleri Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

1.4.1.4 Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

Yurt dışına ihraç edilen ürünlerin üretici fiyat değişimlerini ölçen Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi (YD-ÜFE), karar alıcılara ve araştırmacılara daha kapsamlı bir üretici fiyat endeksi sağlanması, uluslararası standartlarda yeterli, karşılaştırılabilir ve Avrupa Birliği normlarına tam uyumlu istatistikler üretilmesi amacıyla üretilmiştir. YD-ÜFE, sanayi sektöründeki üreticilerin yurt dışına sattıkları ürünlerin fiyat değişimini yansıtmaktadır.

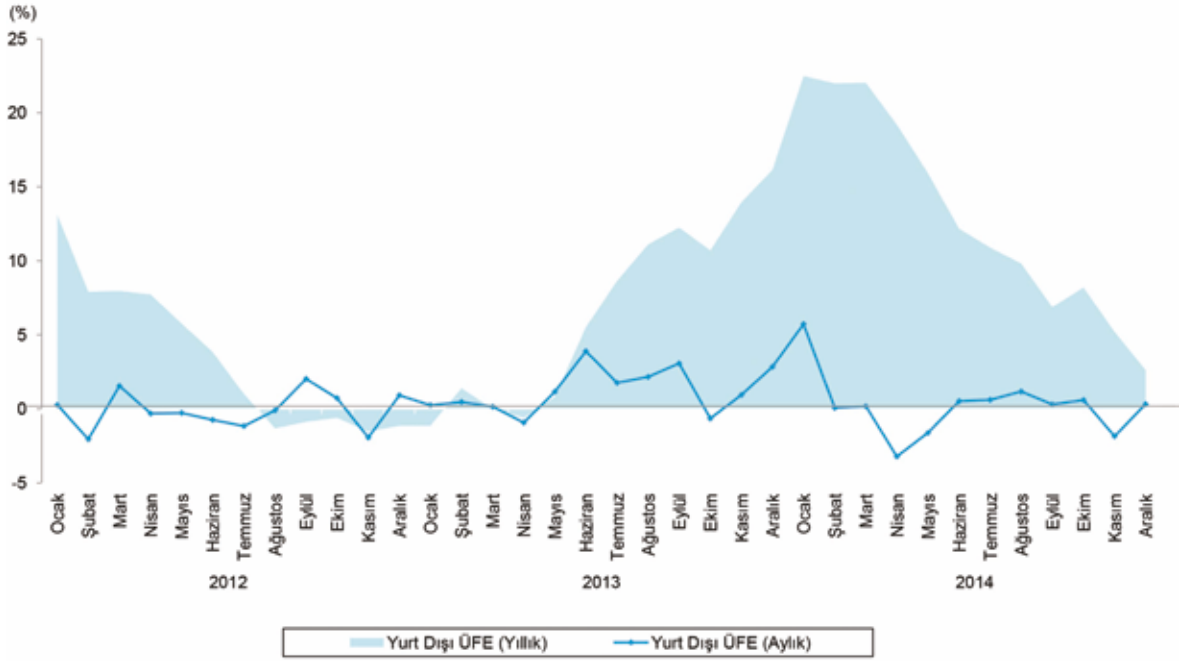
2013 yılı sonunda % 16,15 artış gösteren YD-ÜFE, 2014 yılında yılsonu itibarıyla 13,52 puanlık düşüşle % 2,63 artış göstermiştir. YD-ÜFE'de sanayi alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektöründe % 6,16, imalat sanayi sektöründe % 2,57 artış gerçekleşmiştir. Ana sanayi grupları sınıflamasına göre ise enerji fiyatları % 21,04 ve sermaye malı fiyatları % 0,03 düşüş gösterirken, ara malı fiyatları % 6,45, dayanıksız tüketim malı fiyatları % 4,23 ve dayanıklı tüketim malı fiyatları % 3,38 artış göstermiştir. YD-ÜFE yıllık değişimde en yüksek düzeyine % 22,48, aylık değişimde en yüksek düzeyine % 5,73 ile Ocak ayında ulaşmıştır (Tablo 64, Grafik 34).

Tablo 64. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi

Sektörler	(2010=100)					
	2012		2013		2014	
	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	115,38	2,76	128,09	11,02	145,37	13,49
İmalat Sanayi	118,51	3,31	126,19	6,48	142,30	12,77
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	120,90	2,08	126,54	4,66	142,05	12,26
Dayanıklı tüketim malı	110,60	4,23	114,64	3,65	126,84	10,64
Dayanıksız tüketim malı	115,00	3,73	127,08	10,50	147,07	15,74
Enerji	164,81	12,88	168,55	2,27	183,12	8,64
Sermaye malı	110,99	2,36	120,47	8,54	135,54	12,51
Genel	118,46	3,30	126,22	6,55	142,34	12,78
	Yıl Sonu					
Sektörler						
Madencilik ve taşocakçılığı	117,47	0,79	138,48	17,89	147,01	6,16
İmalat Sanayi	118,55	-1,16	137,67	16,13	141,21	2,57
Ana Sanayi Grupları						
Ara malı	119,83	-2,52	136,04	13,53	144,81	6,45
Dayanıklı tüketim malı	112,59	1,45	120,85	7,34	124,94	3,38
Dayanıksız tüketim malı	116,91	0,42	142,49	21,88	148,52	4,23
Enerji	159,69	0,71	185,06	15,89	146,12	-21,04
Sermaye malı	111,64	-1,47	132,51	18,69	132,47	-0,03
Genel	118,54	-1,13	137,68	16,15	141,30	2,63

Kaynak: TÜİK.

Grafik 34. Yurt Dışı Üretici Fiyat Endeksi Değişim Oranları (Aylık ve Yıllık)

Kaynak: TÜİK.

1.4.2 Para, Banka

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının temel amacı, enflasyon bölümünde de belirtildiği üzere genel fiyat seviyesindeki uzun süren artış ve düşüş eğiliminin önlenmesi anlamında fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için 2006 yılından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamakta, enflasyon hedeflerinin gerçekleşmesi için politika faizleri ve diğer para politikası araçlarını kullanarak toplam talep ve enflasyon beklentilerini yönetmektedir.

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ayrıca finansal sistemde istikrarı sağlayıcı tedbirleri almakla da görevlendirilmiştir. TCMB buradan hareketle küresel dengesizliklerden kaynaklanan makro finansal riskleri kontrol altında tutabilmek için 2010 yılı sonlarından itibaren enflasyon hedeflemesi rejimini geliştirerek yeni bir para politikası stratejisini uygulamaya koymuştur. Yeni para politikası çerçevesinde TCMB temel amaç olarak fiyat istikrarını sağlamayı sürdürürken, koşulların elverdiği ölçüde makro finansal istikrarı da gözetmeye başlamıştır. Para politikası amaçlarında meydana gelen çeşitlilik, araç çeşitliliğini zorunlu hale getirmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranının yanı sıra Banka bünyesindeki bankalararası para piyasası ve Borsa İstanbul bünyesindeki repo-ter repo pazarında uygulanmakta olan gecelik borç alma ve borç verme faizleri arasında oluşan faiz koridorunun ve zorunlu karşılıkların birlikte kullanıldığı bir politika bileşimine geçilmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2014 yılında para politikası uygulamalarını, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek temel amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde sürdürmüştür. Enflasyon hedefi 2012 ve 2013 yıllarında olduğu

gibi Hükümetle birlikte % 5 olarak belirlenmiştir. TCMB'nin hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı her iki yönde % 2 puan olarak korunmuştur.

2014 yılı para politikası çerçevesinde TCMB'nin enflasyonu hedefle uyumlu seviyelerde tutmayı hedeflerken, finansal istikrarını gözetmeye de devam edeceğine yönelik açıklama yapılmıştır. Bu doğrultuda TCMB'nin sermaye akımlarının yurt içi ekonomi üzerinde oluşturduğu oynaklığın sınırlanmasına yönelik politikalara ve bu amaçlar doğrultusunda geleneksel araçların yanısıra yeni politika çerçevesinde geliştirilen araçları da kullanmaya devam edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca krediler ve döviz kuru kanallarının daha etkin çalışması için destekleyici bir araç olarak iletişim kanalının da devreye konulacağı belirtilmiştir.

2013 yılının Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının, parasal genişlemeyle piyasaya verilen likiditeyi azaltabileceğine ilişkin açıklamaları küresel ekonomideki belirsizlikleri artırmış ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu gibi ülkemizde de sermaye akımlarında dalgalanmalar olmuştur. Türk Lirasında belirgin bir değer kaybı yaşanırken, risk primi önemli oranda artmış ve faiz oranları yükselmiştir. TCMB bu dönemden itibaren küresel belirsizliklerin oluşturduğu makro finansal riskleri dikkate alarak parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. Ayrıca döviz kurlarındaki oynaklığı dengelemek için piyasaya döviz satım ihaleleri yoluyla likidite sağlamaya devam etmiş, yıl sonuna kadar para politikasındaki temkinli duruşunu korumuştur. Bununla birlikte 2013 yılı sonu ve 2014 yılı başında yurt içi ve yurt dışı belirsizliklere bağlı olarak Türk Lirasında önemli değer kayıpları ve piyasa faiz oranlarında sert yükselişler gerçekleşmiştir.

Bu gelişmeler karşısında 2014 yılı Ocak ayında Para Politikası Kurulunun aylık olağan toplantısında faiz oranlarında bir değişikliğe gidilmemiş olmakla birlikte, enflasyon görünümünü orta vadedeki hedeflerle uyumlu hale getirmek amacıyla likidite duruşunun sıkılaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda parasal sıkılaştırma uygulanması gerekli görülen günlerde bankalararası piyasadaki faizlerin % 7,75 yerine % 9,00 civarında oluşmasının sağlanması kararlaştırılmıştır.

Sözkonusu önlemler, piyasalardaki dalgalanma ve Türk Lirasındaki düşüşü önlemede yetersiz kalmıştır. Para Politikası Kurulu 28 Ocak 2014 tarihinde olağanüstü toplanarak iç ve dış piyasalarda risk algılamalarını olumsuz etkileyen gelişmelerin enflasyon ve makroekonomik istikrar üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak ve fiyat istikrarını sağlamak amacıyla önden yüklemeli güçlü bir parasal sıkılaştırma uygulamasına gideceğini açıklamıştır. Bu doğrultuda politika faiz oranını (bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı) % 4,50'ten % 10,00'a, gecelik borç verme faiz oranını % 7,75'ten % 12,00'ye, gecelik borçlanma faiz oranını % 3,50'tan % 8,00'a yükseltmiştir. Kurul ayrıca operasyonel çerçevede sadeleştirmeye karar vermiş ve banka fonlamasının temel olarak marjinal fonlama oranı yerine bir hafta vadeli repo faizinden sağlanacağını açıklamıştır (Tablo 65).

Tablo 65. Para Politikası Kurulu Faiz Kararları

Para Politikası Kurulu Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı ⁽¹⁾	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı	Gecelik Borç Verme Faiz Oranı	Politika Faizi ⁽¹⁾
21 Ocak 2014	Değişiklik Yapılmadı	3,50	7,75	4,50
28 Ocak 2014	5,5 puan yükseltildi	8,00	12,00	10,00
18 Şubat 2014	Değişiklik Yapılmadı	8,00	12,00	10,00
18 Mart 2014	Değişiklik Yapılmadı	8,00	12,00	10,00
24 Nisan 2014	Değişiklik Yapılmadı	8,00	12,00	10,00
22 Mayıs 2014	0,50 puan indirildi	8,00	12,00	9,50
24 Haziran 2014	0,75 puan indirildi	8,00	12,00	8,75
17 Temmuz 2014	0,50 puan indirildi	7,50	12,00	8,25
27 Ağustos 2014	Değişiklik Yapılmadı	7,50	11,25	8,25
25 Eylül 2014	Değişiklik Yapılmadı	7,50	11,25	8,25
23 Ekim 2014	Değişiklik Yapılmadı	7,50	11,25	8,25
20 Kasım 2014	Değişiklik Yapılmadı	7,50	11,25	8,25
24 Aralık 2014	Değişiklik Yapılmadı	7,50	11,25	8,25

Kaynak: TCMB.

(1): Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası politika faiz oranındaki karar ve oran.

Para Politikası Kurulu enflasyon görünümünde belirgin bir iyileşme sağlanana kadar para politikasındaki sıkı duruşu sürdüreceğini belirterek, Şubat, Mart ve Nisan aylarında yaptığı toplantılarda faiz oranlarının sabit tutulmasına karar vermiştir.

Parasal sıkılaştırma sonrasında, döviz kuru gelişmelerinin yıllık enflasyon üzerindeki olumsuz etkilerinin azalmaya başlaması, küresel likidite koşullarında iyileşme ve global risk iştahının artmasıyla Mart ayından itibaren yılın ikinci çeyreğinde piyasalar durulmaya başlamıştır. TCMB Mayıs ayından itibaren ölçülü olarak faiz indirimlerine gitmiştir. Politika faiz oranı Mayıs ayında 50 baz puan, Haziran ayında 75 baz puan, Temmuz ayında da 50 baz puan indirilerek % 8,25 seviyesine çekilmiştir.

Bu dönemde küresel likidite koşullarındaki iyileşme, Amerika Merkez Bankası (Fed)'in yakın dönemde destekleyici politikalarını sürdüreceğini açıklayarak uzun vadeli faiz beklentilerini düşürmesi, Avrupa Merkez Bankası (ECB)'nin politika faiz oranlarını indirmesi ve yeni bir nicel genişleme programı açıklamasından kaynaklanmıştır.

Para Politikası Kurulu Temmuz ayı toplantısında gecelik borçlanma faiz oranını 50 baz puan indirerek % 7,50'ye, Ağustos ayı toplantısında ise gecelik borç verme faiz oranını 75 baz puan indirerek % 11,25'e çekmiştir. TCMB yılın geri kalan döneminde sıkı para politikası duruşunu koruyarak faiz oranlarında değişiklik yapmamış, yıl sonuna kadar politika faizini % 8,25, gecelik borç verme faiz oranını % 11,25 ve gecelik borçlanma faiz oranını % 7,50 seviyesinde sabit tutmuştur.

2014 yılı içinde para politikası uygulamaları bu çerçevede yürütülürken, 2013 yılına göre M1 para arzının alt kalemi olan dolaşımdaki para % 14,3'lük artışla 77.420 milyon TL'ye, vadesiz TL mevduat % 11,1'lik artışla 105.042 milyon TL'ye, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat % 10,4'lük artışla 69.529 milyon TL'ye yükselmiştir. TÜFE'nin 2014 yılında % 8,2 arttığı dikkate alındığında reel olarak dolaşımdaki paranın % 5,6, vadesiz TL mevduatın % 2,7, vadesiz yabancı para cinsinden mevduatın da % 2,0 arttığı görülmek-

tedir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 nominal olarak % 11,8'lik artışla 251.992 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 3,3 büyüme kaydetmiştir (Tablo 66, Grafik 35).

Tablo 66. Para Arzları⁽¹⁾

Para Arzları	2012	2013	2014	(Bin TL)	
				2013	2014
M1	181.928.687	225.330.535	251.991.723	23,9	11,8
Dolaşımdaki para	54.565.770	67.755.894	77.420.141	24,2	14,3
Vadesiz mevduat (TL)	75.304.164	94.575.852	105.042.324	25,6	11,1
Vadesiz mevduat (YP)	52.058.753	62.998.789	69.529.257	21,0	10,4
M2	749.111.748	910.052.031	1.018.546.164	21,5	11,9
Vadeli mevduat (TL)	400.391.910	460.981.473	507.414.932	15,1	10,1
Vadeli mevduat (YP)	166.791.151	223.740.023	259.139.509	34,1	15,8
M3	791.992.774	950.979.183	1.063.151.797	20,1	11,8
Repo	7.033.800	5.672.097	6.280.778	-19,4	10,7
Para piyasası fonları	17.289.299	11.229.143	13.091.779	-35,1	16,6
İhraç edilen menkul değerler	18.557.927	24.025.912	25.233.077	29,5	5,0

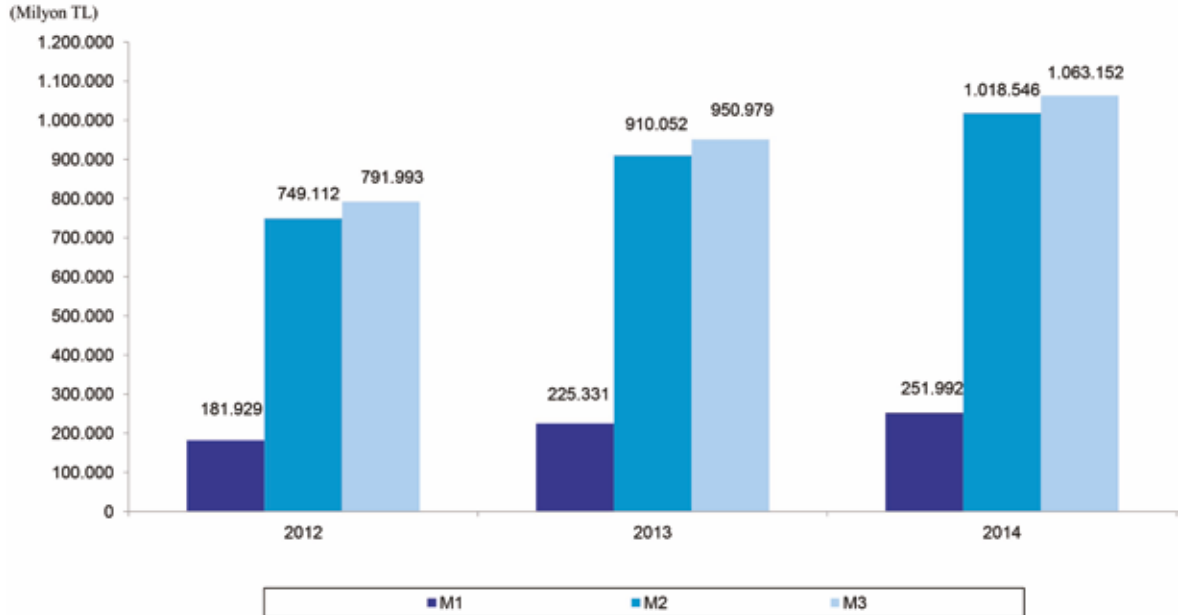
Kaynak: TCMB.

(1): Veriler yılın son Cuma günü itibarıdır.

YP: Yabancı para.

M2 para arzının alt kalemi olan TL cinsinden vadeli mevduat 2014 yılında % 10,1'lik artışla 507.415 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden vadeli mevduat ise % 15,8'lik artışla 259.140 milyon TL'ye yükselmiştir. Böylece M2 para arzı % 11,9 artarak 1.018.546 milyon TL olmuştur. M2 para arzında reel olarak da % 3,4'lük artış meydana gelmiştir. M3 para arzı % 11,8'lik artışla 1.063.152 milyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 3,3 artmıştır.

Grafik 35. Para Arzları

Kaynak: TCMB.

2013 yılında mevduat bankalarındaki toplam mevduat % 12,8'lik artışla 992.074 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam mevduat içinde en yüksek paya sahip olan tasarruf mevduatı % 13,0'lık artışla 370.757 milyon TL, ticari kurumlar mevduatı % 9,2'lik artışla 161.102 milyon TL, diğer kurumlar mevduatı % 22,9'luk artışla 32.311 milyon TL, resmi kurumlar mevduatı % 1,3'lük artışla 48.177 milyon TL olmuştur. Döviz tevdiat hesapları % 16,0'lık artışla 316.391 milyon TL'ye, bankalararası mevduat % 24,6'lık artışla 49.609 milyon TL'ye yükselirken, yabancı para cinsinden kıymetli maden depo hesapları % 21,2'lik azalışla 13.726 milyon TL'ye gerilemiştir. Toplam mevduat içinde en yüksek payı % 37,4 ile tasarruf mevduatı alırken, bunun içinde yer alan vadeli tasarruf mevduatının payı % 32,6 olmuştur. Tasarruf mevduatını % 31,9'luk pay ile döviz tevdiat hesapları takip ederken, bunun altında yer alan vadeli mevduatın payı % 25,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Toplam mevduat bir önceki yıla göre reel olarak % 4,3 artış göstermiştir (Tablo 67, Grafik 36).

Tablo 67. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

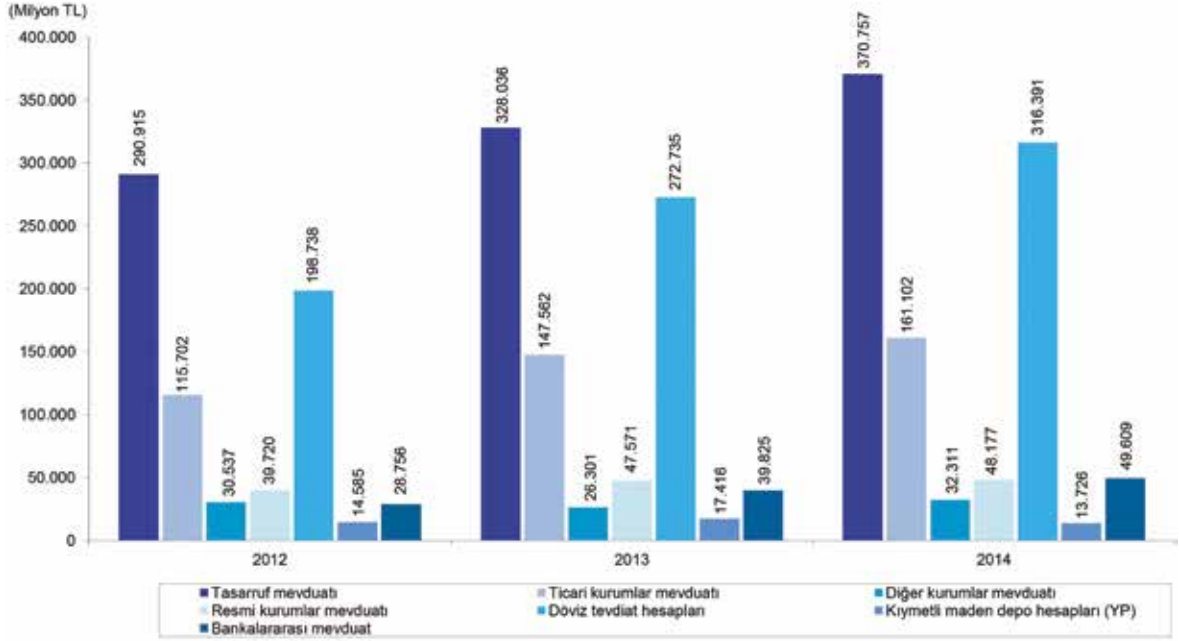
Mevduat Türleri	(Bin TL)							
	2012	2013	2014	Pay (%)			Değişim (%)	
				2012	2013	2014	2013	2014
Tasarruf mevduatı	290.915.080	328.036.476	370.757.056	40,5	37,3	37,4	12,8	13,0
Vadesiz	29.009.587	39.728.327	47.330.971	4,0	4,5	4,8	36,9	19,1
Vadeli	261.905.493	288.308.149	323.426.085	36,4	32,8	32,6	10,1	12,2
Ticari kurumlar mevduatı	115.701.994	147.561.698	161.102.139	16,1	16,8	16,2	27,5	9,2
Vadesiz	27.230.760	36.457.485	37.624.640	3,8	4,1	3,8	33,9	3,2
Vadeli	88.471.234	111.104.213	123.477.499	12,3	12,6	12,4	25,6	11,1
Diğer kurumlar mevduatı	30.537.271	26.301.061	32.311.444	4,2	3,0	3,3	-13,9	22,9
Vadesiz	4.845.464	5.214.954	6.164.939	0,7	0,6	0,6	7,6	18,2
Vadeli	25.691.807	21.086.107	26.146.505	3,6	2,4	2,6	-17,9	24,0
Resmi kurumlar mevduatı	39.719.692	47.571.203	48.177.171	5,5	5,4	4,9	19,8	1,3
Vadesiz	14.869.691	16.895.452	17.104.978	2,1	1,9	1,7	13,6	1,2
Vadeli	24.850.001	30.675.751	31.072.193	3,5	3,5	3,1	23,4	1,3
Döviz tevdiat hesapları	198.737.516	272.734.844	316.390.978	27,6	31,0	31,9	37,2	16,0
Vadesiz	37.884.888	47.767.810	61.570.057	5,3	5,4	6,2	26,1	28,9
Vadeli	160.852.628	224.967.034	254.820.921	22,4	25,6	25,7	39,9	13,3
Kıymetli maden depo hesapları (YP)	14.584.729	17.415.542	13.726.110	2,0	2,0	1,4	19,4	-21,2
Vadesiz	13.109.941	14.699.543	11.214.445	1,8	1,7	1,1	12,1	-23,7
Vadeli	1.474.788	2.715.999	2.511.665	0,2	0,3	0,3	84,2	-7,5
Bankalararası mevduat	28.756.358	39.824.814	49.608.700	4,0	4,5	5,0	38,5	24,6
Toplam mevduat	718.952.640	879.445.638	992.073.598	100,0	100,0	100,0	22,3	12,8

Kaynak: TCMB.

Enflasyon üzerindeki yukarı yönlü riskleri sınırlamak ve finansal istikrarı desteklemek için özellikle tüketici kredilerindeki büyüme hızının azaltılması ekonomi yönetimi açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından 2013 yılının Ekim ayında, yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açık üzerinde olumsuz etkisi olan konut dışı tüketici kredilerindeki artışı sınırlandırmak amacıyla makro ihtiyati tedbirler uygulamaya konulmuştur. Ayrıca 31 Aralık 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Şubat 2014 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemelerle kredi vadelerine ve kredi kartında taksitlendirmeye sınırlandırma getirilmiştir.

Grafik 36. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

Kaynak: TCMB.

BDDK tarafından yapılan bu düzenlemeler ve 2013 yılının ikinci yarısında küresel belirsizlik ortamındaki artışın bankacılık sektöründe başta mevduat faiz oranları olmak üzere fonlama maliyetlerini artırması ve 2014 yılı Ocak ayında TCMB tarafından gerçekleştirilen faiz artırımını kredi artış oranları üzerinde kısıtlayıcı etki yapmıştır.

2013 yılında % 34,2 olan toplam banka kredileri artış hızı, 2014 yılında 15,8 puan azalarak % 18,4'e gerilerken, reel olarak % 9,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kredilerdeki artış alınan tedbirler tüketici kredilerine yönelik olduğundan büyük ölçüde ticari kredilerdeki artıştan kaynaklanmıştır. Böylece 2013 yılında 990.796 milyon TL olan kredi hacmi 2014 yılında 1.172.732 milyon TL'ye yükselmiştir.

Toplam krediler içinde, mevduat bankaları kredileri % 18,9'luk artışla 1.054.125 milyon TL, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 26,0'lık artışla 55.482 milyon TL, katılım bankaları kredileri % 4,4'lük artışla 63.124 milyon TL olmuştur. Türk Lirası cinsinden mevduat bankaları kredileri % 17,9'luk artışla 782.435 milyon TL olurken, bunun bileşenlerinden ticari ve bireysel krediler % 17,2'lik artışla 733.009 milyon TL'ye, tarımsal krediler % 26,1'lik artışla 26.371 milyon TL'ye, küçük esnaf ve sanatkar kredileri % 26,4'lük artışla 14.884 milyon TL'ye, konut kredileri % 88,2'lik artışla 2.819 milyon TL'ye yükselmiştir. Yabancı para cinsinden krediler % 21,9 artarak 271.690 milyon TL ve bunun bileşenleri olan yabancı para cinsinden ticari ve bireysel krediler % 22,5'lik artışla 268.599 milyon TL, ihtisas kredileri ise % 12,7'lik azalışla 3.092 milyon TL olmuştur (Tablo 68).

Tablo 68. Banka Kredileri ⁽¹⁾

Banka kredileri	2012	2013	2014	(Bin TL)	
				Değişim (%)	
				2013	2014
Mevduat bankaları kredileri	661.737.545	886.292.333	1.054.125.330	33,9	18,9
TL	518.370.352	663.502.644	782.434.906	28,0	17,9
Ticari ve bireysel krediler	484.819.103	625.341.153	733.009.233	29,0	17,2
İhtisas kredileri	33.551.249	38.161.491	49.425.673	13,7	29,5
Tarımsal krediler	19.955.957	20.913.878	26.370.776	4,8	26,1
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	9.575.658	11.771.975	14.884.292	22,9	26,4
Konut kredileri	1.258.742	1.497.918	2.819.039	19,0	88,2
Diğer	2.760.892	3.977.720	5.351.566	44,1	34,5
Yabancı para	143.367.193	222.789.689	271.690.424	55,4	21,9
Ticari ve bireysel krediler	140.763.180	219.250.120	268.598.801	55,8	22,5
İhtisas kredileri	2.604.013	3.539.569	3.091.623	35,9	-12,7
Tarımsal krediler	0	0	0	-	-
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	2.604.013	3.364.806	2.977.333	29,2	-11,5
Konut kredileri	0	0	0	-	-
Diğer	0	174.763	114.290	-	-34,6
Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri	29.408.548	44.026.508	55.482.166	49,7	26,0
TL	14.126.957	19.288.917	20.947.300	36,5	8,6
Türkiye İhracat Kredi Bankası	1.363.673	2.793.394	3.748.034	104,8	34,2
Diğer	12.763.284	16.495.523	17.199.266	29,2	4,3
Yabancı para	15.281.591	24.737.591	34.534.866	61,9	39,6
Türkiye İhracat Kredi Bankası	8.019.733	15.112.334	23.130.561	88,4	53,1
Diğer	7.261.858	9.625.257	11.404.305	32,5	18,5
Katılım bankaları kredileri	46.924.219	60.477.638	63.124.428	28,9	4,4
TL	43.436.795	56.272.495	58.446.071	29,6	3,9
Yabancı para	3.487.424	4.205.143	4.678.357	20,6	11,3
Toplam	738.070.312	990.796.479	1.172.731.924	34,2	18,4

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt içi kredileri içermektedir.

(2): Veriler, yılın son Cuma günü itibarıyladır.

2014 yılında Türk Lirası cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 8,6'lık artışla 20.947 milyon TL'ye, yabancı para cinsinden kalkınma ve yatırım bankaları kredileri de % 39,6'lık artışla 34.535 milyon TL'ye yükselmiştir.

Türk Lirası cinsinden katılım bankaları kredileri 2014 yılında % 3,9'luk artışla 58.446 milyon TL, yabancı para cinsinden katılım bankaları kredileri % 11,3'lük artışla 4.678 milyon TL olmuştur.

2013 yılında % 8,1 artış gösteren brüt döviz rezervleri 2014 yılında % 5,0'lık azalışla 121.412 milyon dolara gerilerken ve altın rezervi % 1,6'lık artışla 20.401 milyon dolara yükselmiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler % 4,1'lik azalışla 141.813 milyon dolar olmuştur (Tablo 69, Grafik 37).

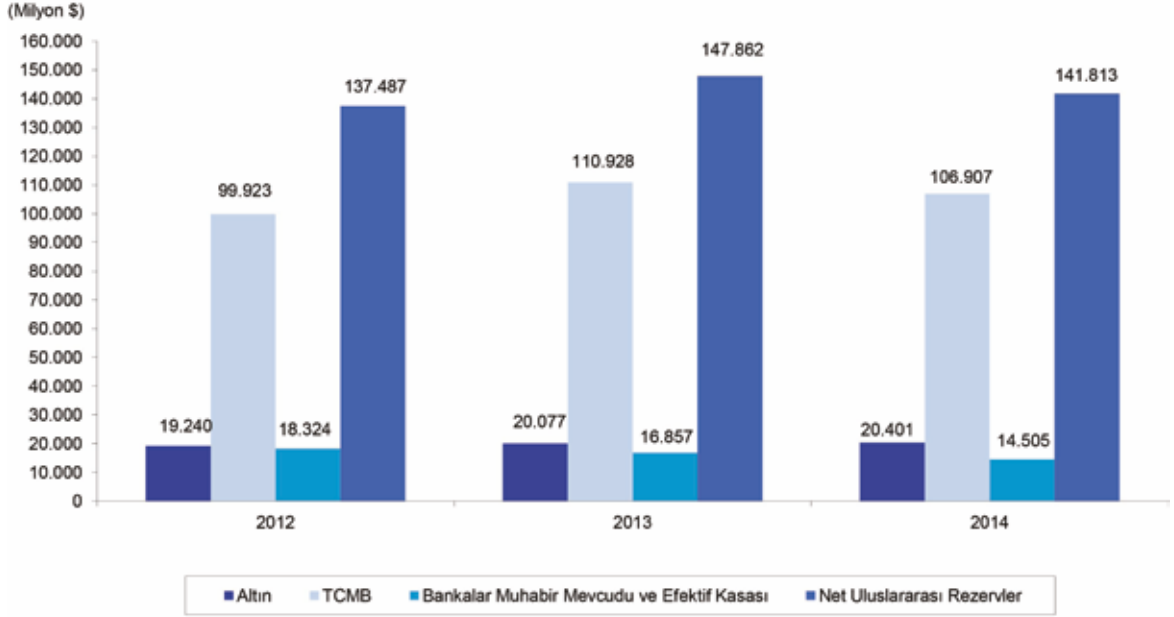
Tablo 69. Uluslararası Rezervler

(Milyon Dolar)

Yıllar	Brüt Döviz Rezervleri				Brüt Uluslararası Rezervler	Muhabir Açıkları	Net Uluslararası Rezervler
	Altın	TCMB	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Efektif Kasası	Toplam			
2012	19.240	99.923	18.324	118.247	137.487	0	137.487
2013	20.077	110.928	16.857	127.785	147.862	0	147.862
2014	20.401	106.907	14.505	121.412	141.813	0	141.813

Kaynak: TCMB.

Grafik 37. Uluslararası Rezervler

Kaynak: TCMB.

2012 yılında 5,1 ay olan TCMB döviz rezervlerinin aylık ortalama ithalatı karşılama oranı, 2013 ve 2014 yıllarında 5,3 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında iç talepteki artışının sınırlı düzeyde kalması ve tüketim talebindeki yavaşlama ithalatın geçen yıla göre gerilemesine neden olmuştur. İthalattaki azalışın yanında, döviz mevcudunun da azalması, geçen yıla göre döviz mevcudunun aylık ortalama ithalatı karşılama oranının aynı seviyede gerçekleşmesinde etkili olmuştur (Tablo 70).

Tablo 70. TCMB Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

(Milyon Dolar)

Yıllar	TCMB Döviz Mevcudu	İthalat	Ortalama Aylık İthalat	Döviz Mevcudunun Aylık Ortalama İthalatı Karşılama Oranı
2012	99.923	236.545	19.712	5,1
2013	110.928	251.661	20.972	5,3
2014	106.907	242.183	20.182	5,3

Kaynak: TCMB, TÜİK.

2012 ve 2013 yıllarında 45 olan Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2014 yılında 47'ye yükselmiştir. Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan bankacılık sektöründe 34 mevduat ve 13 kalkınma ve yatırım bankası faaliyet göstermektedir. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 11'i özel sermayeli, 19'u yabancı sermayeli ve 1'i de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardır. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 7'si özel sermayeli ve 3'ü yabancı sermayelidir. Toplam bankaların % 72,3'ünü mevduat bankaları, % 27,7'sini de kalkınma ve yatırım bankaları oluşturmuştur (Tablo 71).

Tablo 71. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri

Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Mevduat bankaları	32	32	34	10.192	10.981	11.182	181.197	192.219	195.354
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	3.079	3.397	3.500	51.587	54.466	55.851
Özel sermayeli bankalar	12	11	11	5.100	5.339	5.455	90.612	93.365	95.838
TMSF'ye devredilen bankalar	1	1	1	1	1	1	226	229	227
Yabancı sermayeli bankalar	16	17	19	2.012	2.244	2.226	38.772	44.159	43.438
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	13	13	42	40	41	4.901	5.246	5.524
Kamu sermayeli bankalar	3	3	3	22	21	22	3.610	3.761	3.835
Özel sermayeli bankalar	6	7	7	16	16	16	1.105	1.282	1.486
Yabancı sermayeli bankalar	4	3	3	4	3	3	186	203	203
Toplam	45	45	47	10.234	11.021	11.223	186.098	197.465	200.878
Pay (%)									
Bankalar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Mevduat bankaları	71,1	71,1	72,3	99,6	99,6	99,6	97,4	97,3	97,3
Kamu sermayeli bankalar	6,7	6,7	6,4	30,1	30,8	31,2	27,7	27,6	27,8
Özel sermayeli bankalar	26,7	24,4	23,4	49,8	48,4	48,6	48,7	47,3	47,7
TMSF'ye devredilen bankalar	2,2	2,2	2,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Yabancı sermayeli bankalar	35,6	37,8	40,4	19,7	20,4	19,8	20,8	22,4	21,6
Kalkınma ve yatırım bankaları	28,9	28,9	27,7	0,4	0,4	0,4	2,6	2,7	2,7
Kamu sermayeli bankalar	6,7	6,7	6,4	0,2	0,2	0,2	1,9	1,9	1,9
Özel sermayeli bankalar	13,3	15,6	14,9	0,2	0,1	0,1	0,6	0,6	0,7
Yabancı sermayeli bankalar	8,9	6,7	6,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB.

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 2014 yılında % 1,8 artarak 11.223'e yükselmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı % 3,0 artarak 3.500'e, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı % 2,2 artarak 5.455'e yükselirken, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı % 0,8 azalarak 2.226'ya düşmüştür. Böylece mevduat bankalarının şube sayısı % 1,8 artarak 11.182'ye yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 2013 yılında 40 olan şube sayısı, yeni açılan 1 kamu sermayeli banka şubesi ile 41'e yükselmiştir. Bunların 22'sini kamu sermayeli banka şubeleri, 16'sını özel sermayeli banka şubeleri, 3'ünü yabancı sermayeli banka şubeleri oluşturmaktadır.

Bankacılık sisteminde 2013 yılında 197.465 olan çalışan sayısı, 2014 yılında % 1,7 artarak 200.878'e yükselmiştir. Bunların % 27,8'i kamu sermaye mevduat bankalarında, % 47,7'si özel sermayeli mevduat bankalarında, % 21,6'sı yabancı sermayeli mevduat bankalarında, % 0,1'i TMSF'ye devredilen bankada, % 1,9'u kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında, % 0,7'si özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında ve % 0,1'i yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında çalışmaktadır.

1.4.3 Sermaye Piyasası

2013 yılında ihraç edilen kamu kesimi menkul kıymet tutarı bir önceki yıla göre % 33,6 artarken, 2014 yılında % 1,6 azalarak 107.917 milyon TL'ye gerilemiştir. Bunun 106.731 milyon TL'lik kısmını devlet tahvili ve 1.186 milyon TL'lik kısmını hazine bonusu oluştururken, kamu kesimi tarafından gelire endeksli senet ihraç edilmemiştir.

2013 yılında % 27,4 azalan özel kesim menkul kıymet ihraç tutarı ise 2014 yılında % 101,8 artarak 64.857 milyon TL'den, 130.892 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu yükselişte büyük ölçüde tahvil ve kira sertifikası ihracındaki yüksek oranlı artış etkili olmuştur.

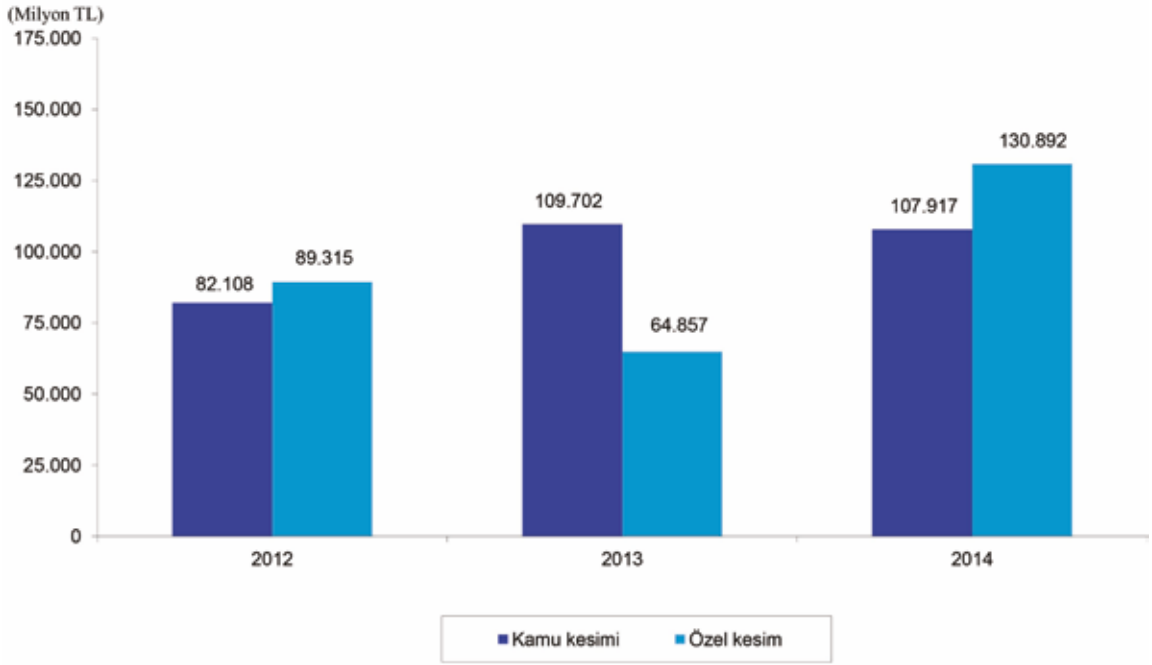
2014 yılında özel kesim menkul kıymet ihraçlarının, toplam menkul kıymet ihraçlarının % 3,2'sini oluşturan 7.755 milyon TL'lik kısmını hisse senedi, % 47,2'sini oluşturan 112.647 milyon TL'lik kısmını tahvil, % 0,1'ini oluşturan 200 milyon TL'lik kısmını varlığa dayalı menkul kıymetler, % 0,3'ünü oluşturan 750 milyon TL'lik kısmını varlık teminatlı menkul kıymetler, % 4,0'ünü oluşturan 9.540 milyon TL'lik kısmını kira sertifikası oluşturmaktadır. 2014 yılında özel kesim finansman bonusu, banka bonusu ve banka garantili bono, MKYF katılma belgesi ve emeklilik yatırım fonu katılma belgesi ihracı yapılmamıştır (Tablo 72, Grafik 38).

Tablo 72. Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Bileşenler	Değer (Milyon TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Kamu kesimi	82.108	109.702	107.917	47,9	62,8	45,2	33,6	-1,6
Devlet tahvili	78.071	109.702	106.731	45,5	62,8	44,7	40,5	-2,7
Hazine bonusu	3.928	0	1.186	2,3	0,0	0,5	-	-
Gelire endeksli senet	109	0	0	0,1	0,0	0,0	-	-
Özel kesim	89.315	64.857	130.892	52,1	37,2	54,8	-27,4	101,8
Hisse senedi	8.081	7.575	7.755	4,7	4,3	3,2	-6,3	2,4
Tahvil	20.980	48.578	112.647	12,2	27,8	47,2	131,5	131,9
Finansman bonusu	434	743	0	0,3	0,4	0,0	71,3	-
Varlığa dayalı menkul kıymetler	698	817	200	0,4	0,5	0,1	17,1	-75,5
Banka bonusu ve banka garantili bono	4.006	3.631	0	2,3	2,1	0,0	-9,4	-
MKYF katılma belgesi	16.016	0	0	9,3	0,0	0,0	-	-
Emeklilik YF katılma belgesi	38.400	0	0	22,4	0,0	0,0	-	-
Varlık teminatlı menkul kıymetler	700	1.030	750	0,4	0,6	0,3	47,2	-27,2
Kira sertifikası	0	2.484	9.540	0,0	1,4	4,0	-	284,0
Toplam	171.423	174.559	238.809	100,0	100,0	100,0	1,8	36,8

Kaynak: SPK.

Grafik 38. Kamu ve Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Kaynak: SPK.

2014 yılında aylar itibarıyla özel kesim menkul kıymet ihracı en çok 35.534 milyon TL ile Aralık ayında yapılırken, bunu 17.377 milyon TL ile Şubat ayında, 14.418 milyon TL ile de Mart ayında yapılan ihraçlar izlemiştir. Hisse senedi ihraçlarının en yüksek değerini aldığı aylar; Ekim, Nisan ve Şubat ayları, tahvil ihraçlarının en yüksek değerine ulaştığı aylar; Aralık, Şubat ve Mart ayları, kira sertifikası ihraçlarının en yüksek olduğu aylar; Haziran, Şubat ve Aralık ayları olmuştur. Varlığa dayalı menkul kıymetler ve varlık teminatlı menkul kıymetler sadece Eylül ayında ihraç edilmiştir (Tablo 73).

Tablo 73. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri

(Milyon TL)

Yıllar	Aylar	Hisse Senedi	Tahvil	Finansman Bonosu	Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	Banka Bonosu ve Banka Garantili Bono	MKYF Katılma Belgeleri	Emeklilik Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler	Kira Sertifikası	Toplam
2012	Ocak	218	1.037	60	198	194	1.700	900	0	0	4.307
	Şubat	363	230	0	0	77	1.950	0	115	0	2.735
	Mart	3.988	107	0	0	184	200	1.600	0	0	6.079
	Nisan	147	2.163	15	180	482	1.260	1.000	0	0	5.247
	Mayıs	960	54	0	0	295	2.010	29.000	117	0	32.436
	Haziran	975	659	0	20	0	1.050	0	0	0	2.704
	Temmuz	302	1.544	0	0	600	264	0	0	0	2.711
	Ağustos	16	220	0	0	16	6.435	0	0	0	6.687
	Eylül	97	2.684	15	300	419	0	900	0	0	4.414
	Ekim	138	8.121	330	0	140	150	950	0	0	9.829
	Kasım	360	1.415	10	0	1.050	997	1.000	467	0	5.301
	Aralık	516	2.748	4	0	549	0	3.050	0	0	6.867
Toplam	8.081	20.980	434	698	4.006	16.016	38.400	700	0	89.315	
2013	Ocak	17	3.010	0	0	396	0	0	0	0	3.423
	Şubat	255	1.629	175	221	278	0	0	0	0	2.557
	Mart	200	2.156	0	0	594	0	0	0	0	2.950
	Nisan	1.170	5.884	28	0	645	0	0	0	901	8.629
	Mayıs	296	2.142	540	0	1.321	0	0	440	100	4.839
	Haziran	48	869	0	296	397	0	0	0	0	1.609
	Temmuz	1.068	6.282	0	0	0	0	0	90	0	7.440
	Ağustos	229	8.392	0	0	0	0	0	0	0	8.621
	Eylül	70	5.642	0	0	0	0	0	0	1.250	6.962
	Ekim	332	2.901	0	0	0	0	0	500	33	3.765
	Kasım	3.447	790	0	0	0	0	0	0	200	4.437
	Aralık	446	8.879	0	300	0	0	0	0	0	9.624
Toplam	7.575	48.578	743	817	3.631	0	0	1.030	2.484	64.857	
2014	Ocak	163	7.964	0	0	0	0	0	0	31	8.158
	Şubat	653	14.725	0	0	0	0	0	0	1.999	17.377
	Mart	0	14.418	0	0	0	0	0	0	0	14.418
	Nisan	1.918	7.668	0	0	0	0	0	0	1.052	10.638
	Mayıs	136	10.005	0	0	0	0	0	0	0	10.141
	Haziran	514	5.955	0	0	0	0	0	0	3.113	9.582
	Temmuz	175	4.693	0	0	0	0	0	0	775	5.642
	Ağustos	1	3.823	0	0	0	0	0	0	1.000	4.824
	Eylül	36	3.480	0	200	0	0	0	750	200	4.666
	Ekim	3.498	2.683	0	0	0	0	0	0	0	6.181
	Kasım	424	3.306	0	0	0	0	0	0	0	3.730
	Aralık	237	33.926	0	0	0	0	0	0	1.371	35.534
Toplam	7.754	112.646	0	200	0	0	0	750	9.540	130.890	

Kaynak: SPK.

2013 yılında % 4,6 artan menkul kıymetler ikinci el piyasa işlem hacmi, 2014 yılında % 13,7 azalarak 1.405.707 milyon TL düzeyine gerilemiştir. Bu gelişme, kamu kesimi menkul kıymet satışlarının 2013 yılına göre yüksek oranda azalması ve özel kesim hisse senedi işlem hacmindeki artışın sınırlı düzeyde kalmasından kaynaklanmıştır (Tablo 74).

Tablo 74. İkinci El Piyasa İşlem Hacmi

Bileşenler	Değer (Milyon TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2012	2013	2014	2013	2014
Kamu kesimi	932.794	811.689	532.791	59,9	49,8	37,9	-13,0	-34,4
Devlet tahvili	926.535	805.376	525.858	59,5	49,5	37,4	-13,1	-34,7
Hazine bonusu	6.259	6.314	6.934	0,4	0,4	0,5	0,9	9,8
Özel kesim	623.326	816.694	872.915	40,1	50,2	62,1	31,0	6,9
Hisse senedi	623.326	816.694	872.915	40,1	50,2	62,1	31,0	6,9
Toplam	1.556.120	1.628.383	1.405.707	100,0	100,0	100,0	4,6	-13,7

Kaynak: SPK.

(1): Geçici.

Kamu kesimi menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 34,4 azalışla 532.791 milyon TL'ye gerilerken, özel sektör menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 6,9 artışla 872.915 milyon TL'ye yükselmiştir.

2014 yılında toplam ikinci el piyasa işlemleri içinde 2013 yılına göre kamu kesimi menkul kıymetlerinin payı % 49,8'den % 37,9'a düşerken, özel kesim menkul kıymetlerinin payı ise % 50,2'den % 62,1'e yükselmiştir.

Borsa İstanbul (BIST)

2014 yılında Borsa İstanbul'da yaşanan gelişmelerde küresel piyasalarda yaşanan ekonomik gelişmeler ve jeopolitik gerginlikler önemli rol oynamıştır. Ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde Amerikan Merkez Bankası (Fed)'in uygulamaları, petrol ve emtia fiyatlarındaki düşüş, Euro bölgesi ve Japon ekonomisindeki durgunluk ile TCMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve Mart ayında yapılan yerel seçimler ile Ağustos ayında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminin en önemli etkenler olduğu dikkat çekmektedir.

Küresel belirsizlikler ve bölgesel jeopolitik riskler 2014 yılının başında sermaye hareketlerinde zayıflığa neden olmuştur. 2014 yılına Ocak ayında 61.858,2 ile 2012 yılı Mayıs ayından sonraki en düşük seviyesinde başlayan BIST 100 Endeksi, yılın ilk iki ayında yatay seyir izlemiş, Mart ayından itibaren belirsizliklerin azalmasıyla yükseliş eğilimine girmiştir. Mayıs ayı sonuna kadar yükseliş eğilimini sürdüren BIST 100 Endeksi, sonraki dört ayda dalgalı bir seyir izlemiştir.

Fed'in 2014 yılı Ekim ayı sonunda tahvil alımlarını sonlandırarak faiz oranını % 0,25 ile sabit tuttuğunu açıklaması Borsa İstanbul üzerindeki baskıyı kaldırmış endeks hızlı bir yükseliş göstermiştir. Bu gelişmede Avrupa Merkez Bankası (ECB)'nin ve Japonya Merkez Bankası (BOJ)'nin parasal genişleme yönündeki uygulamaları da etkili olmuştur. BIST 100 Endeksi Ekim ayında 80.579,7 ve Kasım ayında 86.168,7'ye yükselirken, Aralık ayında düşüş sürecine girerek 2014 yılını 85.721,1 seviyesinde kapatmıştır (Tablo 75).

Tablo 75. Borsa İstanbul (BİST) Endeksi ve İşlem Hacmi

Yıllar	Aylar	İşlem Hacmi (Bin TL)	BİST 100 Endeksi (Ocak 1986=1)	Tüketici Fiyat Endeksi (2003=100)		İşlem Hacmi	
				Endeks	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2012	Ocak	47.407.774	57.171,3	202,0	0,6	28,7	27,9
	Şubat	57.477.793	60.721,2	203,1	0,6	21,2	20,6
	Mart	59.977.644	62.423,0	204,0	0,4	4,3	3,9
	Nisan	56.442.513	60.010,4	207,1	1,5	-5,9	-7,3
	Mayıs	50.254.434	55.099,3	206,6	-0,2	-11,0	-10,8
	Haziran	47.709.089	62.543,5	204,8	-0,9	-5,1	-4,2
	Temmuz	44.391.034	64.259,5	204,3	-0,2	-7,0	-6,7
	Ağustos	38.318.682	67.368,0	205,4	0,6	-13,7	-14,2
	Eylül	43.440.396	66.396,7	207,6	1,0	13,4	12,2
	Ekim	44.775.440	72.529,0	211,6	2,0	3,1	1,1
	Kasım	68.873.352	73.058,5	212,4	0,4	53,8	53,2
	Aralık	64.258.131	78.208,4	213,2	0,4	-6,7	-7,1
2013	Ocak	83.890.437	78.783,5	216,7	1,6	30,6	28,4
	Şubat	63.156.929	79.333,7	217,4	0,3	-24,7	-24,9
	Mart	61.184.690	85.899,0	218,8	0,7	-3,1	-3,8
	Nisan	61.142.005	86.046,0	219,8	0,4	-0,1	-0,5
	Mayıs	78.569.768	85.990,0	220,1	0,1	28,5	28,3
	Haziran	77.262.126	76.294,5	221,8	0,8	-1,7	-2,4
	Temmuz	71.857.440	73.377,5	222,4	0,3	-7,0	-7,3
	Ağustos	51.926.649	66.394,4	222,2	-0,1	-27,7	-27,7
	Eylül	73.158.428	74.486,6	223,9	0,8	40,9	39,8
	Ekim	56.211.764	77.620,4	227,9	1,8	-23,2	-24,5
	Kasım	69.848.439	75.748,3	228,0	0,0	24,3	24,2
	Aralık	68.649.798	67.801,7	229,0	0,5	-1,7	-2,2
2014	Ocak	76.860.180	61.858,2	233,5	2,0	12,0	9,8
	Şubat	57.599.582	62.553,3	234,5	0,4	-25,1	-25,4
	Mart	60.725.646	69.736,3	237,2	1,1	5,4	4,3
	Nisan	72.647.643	73.871,5	240,4	1,3	19,6	18,0
	Mayıs	69.862.112	79.289,8	241,3	0,4	-3,8	-4,2
	Haziran	71.771.692	78.489,0	242,1	0,3	2,7	2,4
	Temmuz	63.567.873	82.156,9	243,2	0,5	-11,4	-11,8
	Ağustos	73.630.723	80.312,9	243,4	0,1	15,8	15,7
	Eylül	73.020.351	74.937,8	243,7	0,1	-0,8	-1,0
	Ekim	72.363.009	80.579,7	248,4	1,9	-0,9	-2,7
	Kasım	84.369.098	86.168,7	248,8	0,2	16,6	16,4
	Aralık	96.512.898	85.721,1	247,7	-0,4	14,4	14,9

Kaynak: BİST, SPK, TÜİK.

Borsa İstanbul toplam işlem hacmi, 2014 yılında 2013 yılına göre % 6,9 artarak 816.858 milyon TL'den 872.931 milyon TL'ye yükselmiştir. Aylar itibarıyla en yüksek işlem hacmi 96.513 milyon TL ile Aralık ayında, en düşük işlem hacmi ise 57.600 milyon TL ile Şubat ayında gerçekleşmiştir.

2014 yılında Borsa İstanbul'da toplam işlem hacmindeki aylık reel değişimin en yüksek oranda gerçekleştiği ay % 18,0 ile Nisan ayı olmuş, bunu % 16,4 ile Kasım ayı ve % 15,7 ile Ağustos ayı takip etmiştir. Toplam işlem hacminin reel olarak en yüksek oranda düşüş gösterdiği ay ise % 25,4 ile Şubat ayı olmuştur.

Borsa İstanbul'da 2014 yılında hisse senedi portföyü bulunan yerli yatırımcı sayısı 2013 yılına göre % 3,2 azalarak 1.065.473'e gerilerken, yabancı yatırımcı sayısı % 3,6 artarak 9.895'e yükselmiştir. Böylece 2014 yılında BİST'de yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı 2013 yılına göre % 3,2 azalarak 1.075.368'e gerilemiştir. 2014 yılında yerli yatırımcıların BİST'deki portföy değeri % 22,8 artarak 89.699 milyon TL, yabancı yatırımcıların portföy değeri % 30,3 artarak 159.243 milyon TL, toplam portföy değeri % 27,5 artarak 248.942 milyon TL olmuştur. Borsa İstanbul'da yatırım yapan toplam yatırımcı sayısı içinde yerli yatırımcıların payı % 99,1, yabancı yatırımcıların payı % 0,9 olurken, portföy değerine göre yerli yatırımcıların payı % 36,0, yabancı yatırımcıların payı % 64,0 olmuştur (Tablo 76).

Tablo 76. Borsa İstanbul'da Yatırım Yapan Yatırımcı Sayısı ve Portföy Değeri

Yatırımcı Uyuşu	Yatırımcı Sayısı			Değişim (%)		Portföy Değeri (Milyon TL)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Yerli	1.080.262	1.100.854	1.065.473	1,9	-3,2	72.676	73.034	89.699	0,5	22,8
Yabancı	8.304	9.555	9.895	15,1	3,6	140.529	122.219	159.243	-13,0	30,3
Toplam	1.088.566	1.110.409	1.075.368	2,0	-3,2	213.205	195.253	248.942	-8,4	27,5

Kaynak: MKK.

Borsa İstanbul'da yatırım yapan yabancı yatırımcılar içinde portföy değerine göre ilk onda yer alan ülkeler arasında 1.402 yatırımcı ve 53.090 milyon TL'lik portföy ile ABD ilk sırada yer alırken, ikinci sırada 493 yatırımcı ve 26.129 milyon TL'lik portföy ile İngiltere, üçüncü sırada 325 yatırımcı ve 10.069 milyon TL'lik portföy ile Lüksemburg gelmektedir. 2014 yılında ülkemizdeki yabancı yatırımcılar içinde ilk 10'da yer alan ülkeler, 122.609 milyon TL'lik portföy değeri ile 159.243 milyon TL'lik toplam yabancı yatırımcı portföy değerinin % 77,0'ını almaktadır. İlk 10'daki yabancı yatırımcıların toplam sayısı, 2014 yılı toplam yatırımcı sayısının % 0,3'ünü oluştururken, portföy değeri açısından toplam portföy değerinin % 49,3'ünü oluşturmuştur (Tablo 77).

Tablo 77. Borsa İstanbul'da Yabancı Yatırımcılarda İlk On Ülke ⁽¹⁾

Ülkeler	Yatırımcı		Portföy Değeri (Milyon TL)		(2014 Yılı)
	Sayısı	Pay (%)		Pay (%)	
Amerika Birleşik Devletleri	1.402	14,2	53.090	33,3	
İngiltere	493	5,0	26.129	16,4	
Lüksemburg	325	3,3	10.069	6,3	
Hollanda	124	1,3	6.354	4,0	
İrlanda	172	1,7	5.958	3,7	
Singapur	10	0,1	5.018	3,2	
Norveç	26	0,3	4.987	3,1	
Cayman Adaları	124	1,3	4.149	2,6	
Fransa	69	0,7	3.563	2,2	
Yunanistan	40	0,4	3.292	2,1	
10 ülke toplamı	2.785	28,1	122.609	77,0	
Diğer ülkeler	7.110	71,9	36.634	23,0	
Toplam yabancı yatırımcı	9.895	100,0	159.243	100,0	

Kaynak: MKK.

(1): Portföy değerine göre BİST'de yatırım yapan yabancı yatırımcılarda ilk on ülke alınmıştır.

1.4.4 Kamu Maliyesi

2014-2016 Orta Vadeli Programda maliye politikasının, ekonomik ve finansal istikrarın desteklenmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak cari açığın kontrol altında tutulmasına ve büyüme potansiyelinin yukarı çekilmesine yardımcı olacak şekilde uygulanacağı belirtilmiştir. Kamu maliyesinde önceki dönemlerde elde edilen kazanımların gelecek dönemlerde de devam etmesi, kamu kesimi borçlanma gereğinin makul seviyelerde tutularak maliye politikasının sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kamu kesimi açığının GSYH'ye oranının 2014 yılında % 1,0 olması, program sonunda ise % 0,5'e gerilemesi başlıca hedefler olarak açıklanmıştır. Maliye politikası ile makroekonomik istikrar ve mali disiplinin sürdürülmesi hedeflenmiştir. 2014 yılı maliye politikası bu çerçevede uygulanmıştır.

Kamu maliyesi son dönemlerde genel olarak Türkiye ekonomisinin başarılı olduğu alanlardan biri olmuştur. Küresel krizin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği 2009 yılından bu yana kamu mali dengesi iyileşme göstermiştir. Bu iyileşmede uygulanan bütçe disiplini ve sıkı maliye politikasının yanında bir defaya mahsus gelirler de etkili olmuştur. 2013 yılında kamu mali dengesinde görülen iyileşme bir miktar zayıflamakla birlikte 2014 yılında da devam etmiştir.

Genel devlet gelirlerindeki artış eğilimi hız keserek 2014 yılında da sürmüştür. 2013 yılında % 16,7 artan genel devlet gelirlerinin, 2014 yılında % 10,2 artışla 688.895 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir (Tablo 78).

Genel devlet gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan vergi gelirleri, 2014 yılında % 8,1 artışla 361.523 milyon TL olmuştur. 2013 yılında % 2,2 azalan vergi dışı normal gelirler, 2014 yılında % 31,0 artarak 38.680 milyon TL'ye yükselmiştir. Faktör gelirleri % 11,0 artışla 100.748 milyon TL'ye, sosyal fonlar % 12,2 artışla 177.310 milyon TL'ye yükselmiştir. Özelleştirme gelirleri ise % 15,8 azalarak 10.634 milyon TL olmuştur.

Tablo 78. Genel Devlet Gelirleri ⁽¹⁾

Gelirler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)										
	2012	2013	2014 ⁽²⁾	Değişim (%)		Pay (%)			GSYH'ye Oranı		
				2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Vergiler	285.695	334.445	361.523	17,1	8,1	53,3	53,5	52,5	20,2	21,3	20,7
Vasıtasız	85.730	92.602	106.875	8,0	15,4	16,0	14,8	15,5	6,1	5,9	6,1
Vasıtalı	190.133	231.110	243.046	21,6	5,2	35,5	37,0	35,3	13,4	14,7	13,9
Servet	9.832	10.733	11.602	9,2	8,1	1,8	1,7	1,7	0,7	0,7	0,7
Vergi dışı normal gelirler	30.186	29.520	38.680	-2,2	31,0	5,6	4,7	5,6	2,1	1,9	2,2
Faktör gelirleri	80.885	90.781	100.748	12,2	11,0	15,1	14,5	14,6	5,7	5,8	5,8
Sosyal fonlar	132.564	157.967	177.310	19,2	12,2	24,7	25,3	25,7	9,4	10,1	10,1
Toplam	529.329	612.713	678.261	15,8	10,7	98,8	98,0	98,5	37,4	39,1	38,8
Özelleştirme gelirleri	6.447	12.636	10.634	96,0	-15,8	1,2	2,0	1,5	0,5	0,8	0,6
Toplam gelir	535.776	625.350	688.895	16,7	10,2	100,0	100,0	100,0	37,8	39,9	39,4

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2): Gerçekleşme tahmini.

Genel devlet gelirleri içinde gelir bileşenlerinin payı 2013 yılından 2014 yılına sırasıyla; vergilerde % 53,5'ten % 52,5'e, özelleştirme gelirlerinde % 2,0'dan % 1,5'e gerilerken, vergi dışı normal gelirlerde % 4,7'den % 5,6'ya, faktör gelirlerinde % 14,5'ten % 14,6'ya, sosyal fonlarda % 25,3'ten % 25,7'ye yükselmiştir.

2014 yılında genel devlet gelirlerinin cari fiyatlarla GSYH'ye oranı bir önceki yıla göre 0,5 puanlık azalışla % 39,4'e gerilemiştir. Vergi gelirlerinin oranı 0,6 puanlık azalışla % 20,7'ye, özelleştirme gelirlerinin oranı 0,2 puanlık azalışla % 0,6'ya gerilerken, vergi dışı normal gelirlerin oranı 0,3 puanlık artışla % 2,2'ye yükselmiş, sosyal fonların % 10,1, faktör gelirlerinin % 5,8 olan oranı değişmemiştir.

2013 yılında % 15,7 artan genel devlet harcamalarının, 2014 yılında % 10,3 artarak 702.605 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Cari harcamalar % 11,3 artışla 313.444 milyon TL olmuştur. 2013 yılında % 34,0 artan genel devlet sabit sermaye yatırımları, 2014 yılında yavaşlayarak % 8,0 artışla 71.413 milyon TL'ye yükselmiştir. Kamu stokları 2014 yılında 236 milyon TL açık vermiştir. Böylece 2013 yılında % 32,0 oranında artan genel devlet yatırım harcamaları, 2014 yılında % 8,9 artışla 71.649 milyon TL olmuştur. 2013 yılında % 14,6 artan genel devlet transfer harcamaları, 2014 yılında % 9,6 artışla 317.512 milyon TL'ye yükselmiştir. Transfer harcamalarının büyük bir kısmını oluşturan cari transferler % 9,2 artışla 297.036 milyon TL'ye, sermaye transferleri % 16,4 artışla 20.476 milyon TL'ye yükselmiştir. Faiz dışı harcamalar % 11,1 artışla 650.393 milyon TL olmuştur (Tablo 79).

2013 yılında genel devlet harcamaları içinde % 44,2 olan cari harcamaların payı 2014 yılında % 44,6'ya yükselirken, yatırım harcamalarının payı % 10,3'ten % 10,2'ye, transfer harcamalarının payı % 45,5'ten % 45,2'ye gerilemiştir.

Tablo 79. Genel Devlet Harcamaları ⁽¹⁾

Gelirler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)										
	2012	2013	2014 ⁽²⁾	Değişim (%)		Pay (%)			GSYH'ye Oranı		
				2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Cari harcamalar	247.774	281.603	313.444	13,7	11,3	45,0	44,2	44,6	17,5	18,0	17,9
Yatırım harcamaları	49.812	65.776	71.649	32,0	8,9	9,1	10,3	10,2	3,5	4,2	4,1
Sabit sermaye	49.330	66.097	71.413	34,0	8,0	9,0	10,4	10,2	3,5	4,2	4,1
Stok değişmesi	482	-321	236	-166,6	-173,5	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer harcamaları	252.808	289.643	317.512	14,6	9,6	45,9	45,5	45,2	17,8	18,5	18,1
Cari transferler	240.443	272.044	297.036	13,1	9,2	43,7	42,7	42,3	17,0	17,4	17,0
Sermaye transferleri	12.365	17.598	20.476	42,3	16,4	2,2	2,8	2,9	0,9	1,1	1,2
Toplam harcama	550.394	637.022	702.605	15,7	10,3	100,0	100,0	100,0	38,8	40,6	40,2
Faiz dışı harcamalar	500.443	585.429	650.393	17,0	11,1	90,9	91,9	92,6	35,3	37,4	37,2

Kaynak: KB, TÜİK.

Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.

(1): Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2): Gerçekleşme tahmini.

2014 yılında genel devlet harcamalarının cari fiyatlarla GSYH'ye oranı bir önceki yıla göre 0,4 puan azalışla % 40,2 olmuştur. Cari harcamaların oranı 0,1 puan azalışla % 17,9'a, yatırım harcamalarının oranı 0,1 puan azalışla % 4,1'e, transfer harcamalarının oranı 0,4 puan azalışla % 18,1'e gerilemiştir.

1.4.4.1 Merkezi Yönetim Bütçesi

2014 yılında merkezi yönetim bütçe giderlerinin 436.433 milyon TL, bütçe gelirlerinin 403.175 milyon TL olması hedeflenmiştir. Bu hedeflere göre bütçe dengesinin 33.258 milyon TL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise 18.742 milyon TL fazla vermesi öngörülmüştür.

Merkezi yönetim bütçe dengesinde 2013 yılında görülen iyileşme 2014 yılında tersine dönerek bir miktar bozulmuştur. Bununla birlikte merkezi yönetim bütçesi hedeflenenden daha iyi bir performans sergilemiş ve bütçe açığı öngörülen değer altında gerçekleşmiştir. Bu performansta hedefin bir miktar üzerinde gerçekleşen vergi gelirlerinden ziyade TCMB ve kamu bankalarından bütçeye teşebbüs ve mülkiyet geliri olarak yapılan kâr transferlerinin etkisiyle artan vergi dışı gelirler etkili olmuştur. Faiz hariç bütçe giderlerindeki artışın geçen yıla göre hız kesmesi, faiz harcamalarındaki azalma, bütçe gelirlerindeki artışın devam etmesi bütçe dengesinde iyileşme sağlamıştır.

Bütçe gelirleri bir önceki yıla göre % 9,3 artarak 389.682 milyon TL'den 425.758 milyon TL'ye, bütçe giderleri de % 9,8 artarak 408.225 milyon TL'den 448.424 milyon TL'ye yükselmiştir. 2013 yılında % 37,0 azalan bütçe açığı 2014 yılında % 22,2 artarak 18.543 milyon TL'den 22.666 milyon TL'ye yükselmiştir. 2013 yılında % 65,5 artış gösteren faiz dışı fazla, 2014 yılında % 13,4 azalarak 31.443 milyon TL'den 27.242 milyon TL'ye gerilemiştir. 2013 yılında % 95,5 olan bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı, 2014 yılında % 94,9'a düşmüştür (Tablo 80, Grafik 39).

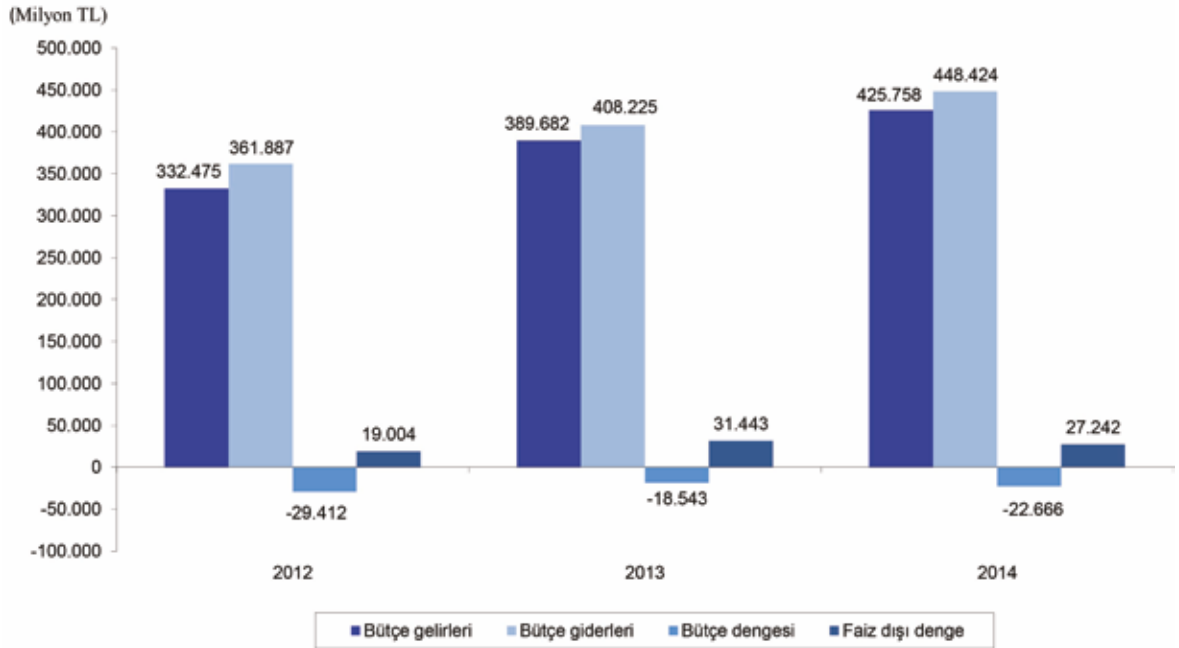
Böylece bütçe giderleri 448.424 milyon TL ile hedefin 11.991 milyon TL, bütçe gelirleri 425.758 milyon TL ile hedefin 22.583 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Bütçe açığı 22.666 milyon TL ile hedeflenen değer 10.592 milyon altında kalırken, faiz dışı denge 27.242 milyon TL ile hedeflenenden 8.500 milyon TL fazla vermiştir.

Tablo 80. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

Bileşenler	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)							
	2012	2013	2014	Değişim (%)		GSYH'ye Oranı		
				2013	2014	2012	2013	2014
Bütçe giderleri	361.887	408.225	448.424	12,8	9,8	25,5	26,0	25,6
Faiz hariç giderler	313.471	358.239	398.517	14,3	11,2	22,1	22,9	22,8
Faiz harcamaları	48.416	49.986	49.907	3,2	-0,2	3,4	3,2	2,9
Bütçe gelirleri	332.475	389.682	425.758	17,2	9,3	23,5	24,9	24,3
Bütçe dengesi	-29.412	-18.543	-22.666	-37,0	22,2	-2,1	-1,2	-1,3
Faiz dışı denge	19.004	31.443	27.242	65,5	-13,4	1,3	2,0	1,6

Kaynak: MB, TÜİK.

Grafik 39. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmesi

Kaynak: MB.

2014 yılı merkezi yönetim bütçe gelirlerinin cari fiyatlarla GSYH'ye oranı % 24,9'dan % 24,3'e, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı % 26,0'dan % 25,6'ya gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı % 1,2'den % 1,3'e yükselmiş, faiz dışı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ye oranı % 2,0'dan % 1,6'ya gerilemiştir.

1.4.4.1.1 Gelirler

2014 yılında bütçe gelirlerindeki artış 2013 yılına göre yavaşlamakla birlikte devam etmiştir. İç talebin zayıflamasına bağlı olarak vergi gelirleri artış hızı bir önceki yıla göre hız keserken, bütçe gelirlerindeki olumlu performansı büyük ölçüde vergi dışı gelirlerdeki artış desteklemiştir. Vergi dışı gelirlerdeki artış büyük ölçüde teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, faizler, paylar ve cezalardaki artışlardan kaynaklanmıştır. Vergi dışı gelirlerdeki artışın en önemli nedenlerinden biri, 6360 sayılı Kanun hükümlerince il özel idarelerine aktarılmış

ancak kullanılmamış 3,4 milyar TL tutarındaki ödeneğin genel bütçeye geri aktarılması ve TCMB'nin 2013 yılı kârındaki artış sonucu Hazineye aktarılan tutar olmuştur.

Bu gelişmelere bağlı olarak 2013 yılında % 17,2 artan merkezi yönetim bütçe gelirleri, 2014 yılında % 9,3'lük artışla 425.758 milyon TL'ye yükselirken, öngörülen hedefin 22.583 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 81).

Tablo 81. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	2012	2013	2014	Değişim (%)		Pay (%)			
				2013	2014	2012	2013	2014	
A- Genel bütçe gelirleri	320.536	375.564	409.191	17,2	9,0	96,4	96,4	96,1	
1- Vergi gelirleri	278.781	326.169	352.437	17,0	8,1	83,9	83,7	82,8	
Gelir, kâr ve ser. kazanç. üzerinden alınan vergiler	85.511	92.749	106.204	8,5	14,5	25,7	23,8	24,9	
Gelir vergisi	56.494	63.761	73.899	12,9	15,9	17,0	16,4	17,4	
Beyana dayanan gelir vergisi	3.016	3.084	3.034	2,2	-1,6	0,9	0,8	0,7	
Basit usulde gelir vergisi	301	305	298	1,5	-2,4	0,1	0,1	0,1	
Gelir vergisi tevkifatı	51.744	58.779	68.847	13,6	17,1	15,6	15,1	16,2	
Geçici gelir vergisi	1.432	1.593	1.721	11,3	8,0	0,4	0,4	0,4	
Kurumlar vergisi	29.017	28.988	32.304	-0,1	11,4	8,7	7,4	7,6	
Beyana dayanan kurumlar vergisi	1.526	2.075	601	36,0	-71,0	0,5	0,5	0,1	
Kurumlar vergisi tevkifatı	242	153	189	-37,1	24,0	0,1	0,0	0,0	
Geçici kurumlar vergisi	27.249	26.760	31.514	-1,8	17,8	8,2	6,9	7,4	
Mülkiyet üzerinden alınan vergiler	7.009	7.693	8.215	9,8	6,8	2,1	2,0	1,9	
Veraset ve intikal vergisi	293	340	428	16,1	26,0	0,1	0,1	0,1	
Motorlu taşıtlar vergisi	6.716	7.353	7.787	9,5	5,9	2,0	1,9	1,8	
Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	113.837	134.855	142.089	18,5	5,4	34,2	34,6	33,4	
Dahilde alınan katma değer vergisi	31.572	37.995	38.121	20,3	0,3	9,5	9,8	9,0	
Özel tüketim vergisi	71.706	85.462	91.074	19,2	6,6	21,6	21,9	21,4	
Petrol ve doğalgaz ürünlerine ilişkin ÖTV	35.935	45.158	45.628	25,7	1,0	10,8	11,6	10,7	
Motorlu taşıt araçlarına ilişkin ÖTV	8.409	10.565	12.851	25,6	21,6	2,5	2,7	3,0	
Kolalı gazoz, alkollü iç. ve tüt. mamül. ilişkin ÖTV	24.895	26.822	29.224	7,7	9,0	7,5	6,9	6,9	
Dayanıklı tüketim ve diğer mallara ilişkin ÖTV	2.467	2.916	3.371	18,2	15,6	0,7	0,7	0,8	
Banka ve sigorta muameleleri vergisi	5.471	6.160	7.486	12,6	21,5	1,6	1,6	1,8	
Şans oyunları vergisi	616	692	768	12,5	11,0	0,2	0,2	0,2	
Özel iletişim vergisi	4.473	4.545	4.640	1,6	2,1	1,3	1,2	1,1	
Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler	55.310	68.269	71.119	23,4	4,2	16,6	17,5	16,7	
Gümrük vergileri	5.195	5.409	6.541	4,1	20,9	1,6	1,4	1,5	
İthalde alınan katma değer vergisi	50.000	62.727	64.388	25,5	2,6	15,0	16,1	15,1	
Diğer dış ticaret gelirleri	115	133	190	15,0	43,0	0,0	0,0	0,0	
Damga vergisi	7.360	9.416	10.324	27,9	9,6	2,2	2,4	2,4	
Harçlar	9.675	12.948	14.482	33,8	11,9	2,9	3,3	3,4	
Başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler	78	240	3	207,5	-98,9	0,0	0,1	0,0	
2- Vergi Dışı Diğer Gelirler	41.755	49.395	56.754	18,3	14,9	12,6	12,7	13,3	
B- Özel bütçeli idarelerin gelirleri	9.622	11.445	13.419	19,0	17,3	2,9	2,9	3,2	
C- Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri	2.318	2.673	3.148	15,3	17,8	0,7	0,7	0,7	
Toplam	332.475	389.682	425.758	17,2	9,3	100,0	100,0	100,0	

Kaynak: MB.

Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri 2013 yılında % 17,0 artarken 2014 yılında iç talepteki zayıflamanın etkisi ile önemli oranda ivme kaybederek % 8,1 artış ile 352.437 milyon TL düzeyinde kalmıştır. Böylece vergi gelirleri 348.353 milyon TL olarak hedeflenen düzeyin 4.084 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında vergi gelirlerinin toplam merkezi yönetim bütçesi içinde % 83,7 olan payı 2014 yılında % 82,8'e gerilemiştir.

2014 yılında gelir vergisi tahsilatı artış hızı, gelir vergisi tevkifatı ve geçici gelir vergisindeki artışın etkisi ile % 12,9'dan % 15,9'a yükselmiştir. Gelir vergisi altındaki basit usulde alınan gelir vergisinin ve geçici gelir vergisinin toplam merkezi yönetim bütçesi içindeki payı 2014 yılında da bir önceki yıla göre değişmemiştir. Beyana dayanan gelir vergisinin toplam merkezi yönetim bütçesi geliri içindeki payı bir önceki yıla göre azalırken, gelir vergisi tevkifatının payı artmıştır.

2013 yılında % 0,1 azalan kurumlar vergisi tahsilatı 2014 yılında kurumlar vergisi tevkifatı ve geçici kurumlar vergisindeki artışların etkisiyle % 11,4 artış göstermiştir. Beyana dayanan kurumlar vergisi tahsilatı ise % 71,0 azalmıştır.

Mülkiyet üzerinden alınan vergiler 2013 yılına göre % 6,8 artarak 8.215 milyon TL olmuştur. 2014 yılında dahilde alınan mal ve hizmet vergileri artış hızı bir önceki yıla göre önemli oranda yavaşlayarak % 5,4 düzeyinde kalırken bu vergilerin, merkezi yönetim toplam bütçe gelirleri içindeki payı % 34,6'dan % 33,4'e düşmüştür. 2014 yılı başında uygulamaya konulan iç talebi kısma yönelik makroihtiyati tedbirlerin de etkisiyle dahilde alınan katma değer vergisi ve özel tüketim vergisindeki artışlar düşük seviyede gerçekleşmiştir. 2013 yılında % 20,3 artan dahilde alınan katma değer vergisi ve % 19,2 artan özel tüketim vergisi 2014 yılında sırasıyla % 0,3 artarak 38.121 milyon TL ve % 6,6 artarak 91.074 milyon TL'ye yükselmiştir.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, mülkiyet üzerinden alınan vergiler ve başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler toplamından oluşan dolaysız vergiler % 13,6'lık artışla 114.422 milyon TL'ye yükselirken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler, damga vergisi ve harçlardan oluşan dolaylı vergiler % 5,6'lık artışla 238.014 milyon TL'ye yükselmiştir. Toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin payı % 67,5, dolaysız vergilerin payı % 32,5 olmuştur.

Vergi dışı gelirler 2014 yılında % 14,9 artarak 56.754 milyon TL'ye yükselirken toplam merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı % 13,3 olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılında özel bütçeli idarelerin gelirleri % 17,3 artarak 13.419 milyon TL'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri de % 17,8 artarak 3.148 milyon TL'ye yükselmiştir.

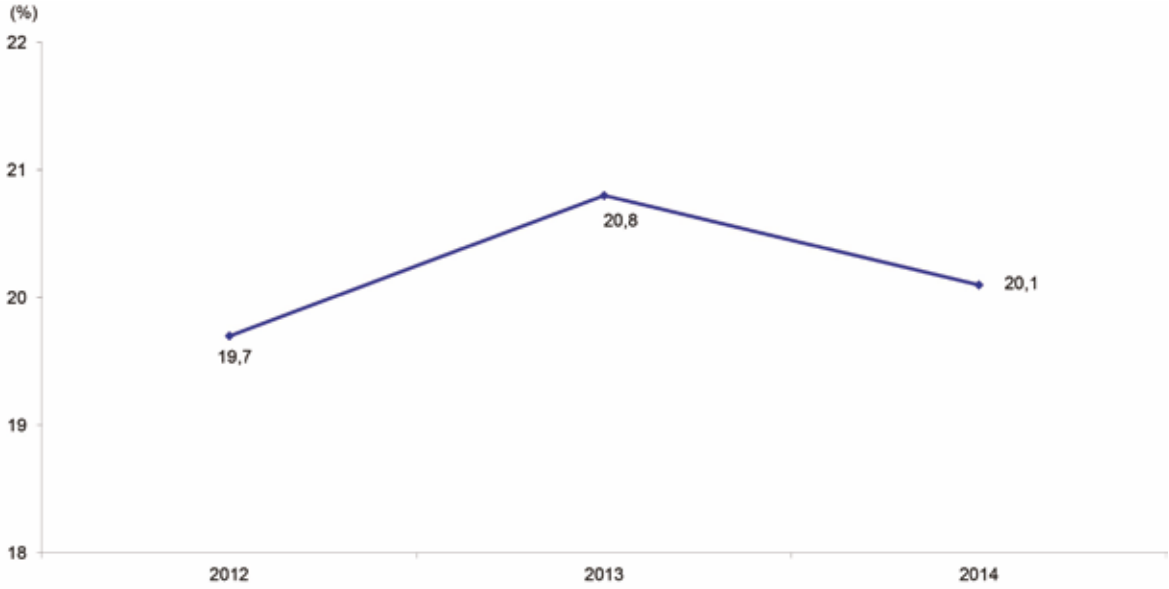
Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı olarak tanımlanan vergi yükü, 2014 yılında 0,7 puanlık düşüş ile % 20,8'den % 20,1'e gerilemiştir (Tablo 82, Grafik 40).

Tablo 82. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları

Gösterge	2012	2013	2014
Toplam vergi yükü	19,7	20,8	20,1
Toplam vergi esnekliği	1,1	1,6	0,7
Gelir+kurumlar vergisi esnekliği	1,4	0,8	1,2

Kaynak: MB, TÜİK.

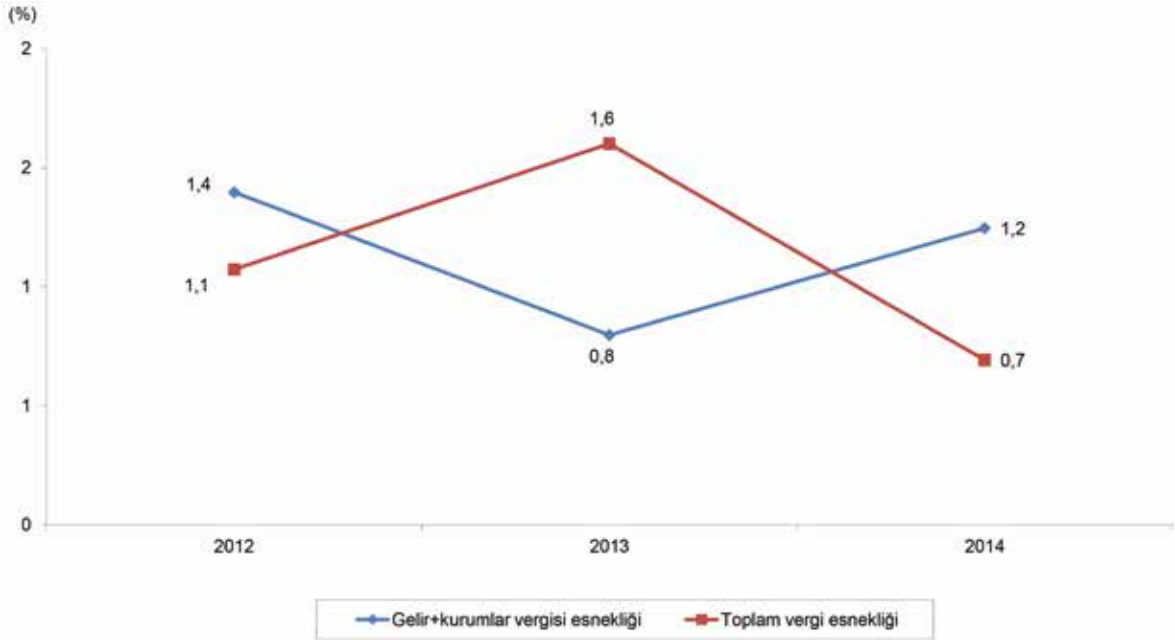
Grafik 40. Vergi Yüğü

Kaynak: MB, TÜİK.

Vergi gelirlerinin GSYH'deki değışmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı ise 2013 yılında % 1,6 iken, 2014 yılında % 0,7 olmuştur (Grafik 41).

Grafik 41. Vergi Esnekliği Katsayıları

Kaynak: MB, TÜİK.

1.4.4.1.2 Giderler

Türkiye ekonomisinde son yıllarda uygulanan ihtiyatlı maliye politikaları sonucu harcamalarda sağlanan disiplin 2014 yılında da devam etmiştir. 2013 yılında % 12,8 olan toplam merkezi yönetim bütçe giderleri artış hızı, 2014 yılında % 9,8'e gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe giderleri 448.424 milyon TL'ye yükselerek, bütçe hedefinin 11.991 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir. Faiz hariç giderler 2012 yılından itibaren sürdürdüğü yüksek oranlı artış eğilimini 2014 yılında da nispeten korumuş ve % 11,2 artışla 398.517 milyon TL olmuştur. Böylece faiz hariç giderler bütçe hedefi olan 384.433 milyon TL'nin 14.084 milyon TL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 83).

2014 yılı bütçesinde faiz dışı giderlerin alt harcama kalemlerini oluşturan personel giderlerinin 109.969 milyon TL, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderlerinin 18.875 milyon TL, mal ve hizmet alımlarının 37.590 milyon TL, cari transferlerin 163.554 milyon TL, sermaye giderlerinin 36.689 milyon TL, sermaye transferlerinin 6.518 milyon TL olması hedeflenmiştir. Yıl sonunda, personel giderleri bir önceki yıla göre % 14,7 artışla 110.370 milyon TL'ye, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri % 16,1 artışla 18.926 milyon TL'ye, mal ve hizmet alım giderleri % 11,8 artışla 40.691 milyon TL'ye, cari transferler % 9,1 artışla 162.327 milyon TL'ye, sermaye giderleri % 9,7 artışla 48.001 milyon TL'ye, sermaye transferleri % 0,2 artışla 7.683 milyon TL'ye, borç verme % 15,1 artışla 10.518 milyon TL'ye yükselmiştir.

Tablo 83. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

Bileşenler	(Milyon TL)								
	2012	2013	2014	Değişim (%)		Pay (%)			
				2013	2014	2012	2013	2014	
Faiz hariç giderler	313.471	358.239	398.517	14,3	11,2	86,6	87,8	88,9	
Personel giderleri	86.463	96.235	110.370	11,3	14,7	23,9	23,6	24,6	
SGK'ya devlet primi giderleri	14.728	16.306	18.926	10,7	16,1	4,1	4,0	4,2	
Mal ve hizmet alım giderleri	32.894	36.386	40.691	10,6	11,8	9,1	8,9	9,1	
Savunma ve güvenlik	10.965	11.783	12.165	7,5	3,2	3,0	2,9	2,7	
Sağlık giderleri	539	336	358	-37,6	6,4	0,1	0,1	0,1	
Borçlanma genel giderleri	451	518	454	15,0	-12,4	0,1	0,1	0,1	
Diğer mal ve hizmet alım giderleri	20.939	23.749	27.714	13,4	16,7	5,8	5,8	6,2	
Cari transferler	129.477	148.743	162.327	14,9	9,1	35,8	36,4	36,2	
Görev zararları	3.912	4.075	3.836	4,2	-5,9	1,1	1,0	0,9	
Hazine yardımları	70.184	79.238	83.528	12,9	5,4	19,4	19,4	18,6	
SGK'ya hazine yardımları	1.764	2.166	2.467	22,8	13,9	0,5	0,5	0,6	
İşsizlik Sigortası Fonu	1.543	1.935	2.238	25,4	15,7	0,4	0,5	0,5	
Sandıklara 5 puan prim desteği	221	232	230	4,7	-0,9	0,1	0,1	0,1	
Sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri	63.684	71.793	77.294	12,7	7,7	17,6	17,6	17,2	
Mahalli idarelere hazine yardımları	2.400	2.363	1.240	-1,5	-47,5	0,7	0,6	0,3	
Diğer hazine yardımları	2.337	2.916	2.527	24,8	-13,3	0,6	0,7	0,6	
Kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler	926	1.786	2.552	92,8	42,9	0,3	0,4	0,6	
Hanehalkına yapılan transferler	2.891	3.543	3.777	22,5	6,6	0,8	0,9	0,8	
Tarımsal destekleme ödemeleri	7.553	8.684	9.148	15,0	5,3	2,1	2,1	2,0	
Hanehalkına yapılan diğer transferler	5.411	4.048	2.850	-25,2	-29,6	1,5	1,0	0,6	
Sosyal amaçlı transferler	2.922	5.876	7.735	101,1	31,6	0,8	1,4	1,7	
Yurt dışına yapılan transferler	1.296	1.624	1.556	25,3	-4,2	0,4	0,4	0,3	
Gelirden ayrılan paylar	34.380	39.869	47.344	16,0	18,8	9,5	9,8	10,6	
Sermaye giderleri	34.365	43.767	48.001	27,4	9,7	9,5	10,7	10,7	
Sermaye transferleri	6.006	7.666	7.683	27,6	0,2	1,7	1,9	1,7	
Borç verme	9.537	9.135	10.518	-4,2	15,1	2,6	2,2	2,3	
Faiz giderleri	48.416	49.986	49.907	3,2	-0,2	13,4	12,2	11,1	
Toplam	361.887	408.225	448.424	12,8	9,8	100,0	100,0	100,0	

Kaynak: MB.

Personel giderlerinin 2013 yılında yavaşlayan artış hızı 2014 yılında tekrar yükselişe geçmiş ve bütçe içindeki payında artış gerçekleşmiştir. Bütçede önemli yer tutan cari transferlerin artış hızında ciddi düşüş olmuş ve bütçe içindeki payı çok az küçülmüştür. 2013 yılında önemli oranda yavaşlayarak % 3,2'ye gerileyen faiz giderleri artış hızındaki olumlu seyir 2014 yılında da devam etmiş, faiz giderleri % 0,2 azalarak 49.907 milyon TL'ye gerilemiştir. Böylece faiz giderleri bütçe hedefi olan 52.000 milyon TL'nin 2.093 milyon TL altında gerçekleşmiştir.

Merkezi yönetim bütçe giderleri içinde faiz dışı giderlerin payı % 87,8'den % 88,9'a yükselirken, faiz giderlerinin payı % 12,2'den % 11,1'e düşmüştür.

1.4.4.2 Fonlar

2014 yılında fon dengesi kapsamında, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fonun takip edilmesine devam edilmiştir. 2014 yılında kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirlerinin 8.915 milyon TL, giderlerinin 9.225 milyon TL olarak gerçekleşmesi, böylece fon dengesinin 309 milyon TL açık vermesi beklenmektedir (Tablo 84).

Tablo 84. Fon Dengesi ⁽¹⁾

Bileşenler	2012	2013	2014 ⁽²⁾	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)	
				Değişim (%)	
				2013	2014
A. Fon Gelirleri	10.997	7.384	8.915	-32,9	20,7
Vergi gelirleri	5.484	5.947	6.858	8,4	15,3
Vergi dışı normal gelirler	931	1.426	1.975	53,2	38,5
Faktör gelirleri (Net)	98	11	82	-88,8	645,5
Cari transferler (Net)	0	0	0	-	-
Sermaye transferleri (Net)	4.484	0	0	-100,0	-
B. Fon Giderleri	4.524	9.990	9.225	120,8	-7,7
Cari giderler	1.782	2.418	3.158	35,7	30,6
Faktör Giderleri (Net)	0	0	0	-	-
Sabit sermaye yatırımları	0	0	0	-	-
Cari transferler (Net)	2.742	3.421	4.162	24,8	21,7
Sermaye transferleri (Net)	0	4.151	1.905	-	-54,1
C. Gelir-gider farkı	6.473	-2.607	-309	-140,3	-88,1
D. Finansman	-6.473	2.607	309	-140,3	-88,1
Dış borç kullanımı	0	0	0	-	-
Dış borç ödemesi	-25	-5	-1	-80,0	-80,0
İç borç-alacak ilişkisi (Net)	-197	-45	23	-77,2	-151,1
Kasa-banka değişimi	-6.251	2.656	286	-142,5	-89,2

Kaynak: KB.

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2014 yılında işletmecî kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) gelirlerinin % 5,7'lik artışla 131.636 milyon TL'ye, giderlerinin de % 13,1'lik artışla 139.150 milyon TL'ye yükselmesi beklenmektedir. Önceki yıllarda olduğu gibi gelirlerin önemli kısmını işletme gelirleri altında yer

alan mal ve hizmet satış hasılatının, giderlerin önemli kısmını da işletme giderleri altında toplanan mal ve hizmet satış maliyetlerinin oluşturacağı tahmin edilmektedir (Tablo 85).

Tablo 85. İşletmeci KİT Finansman Dengesi

Bileşenler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	Değişim (%)	
				2013	2014
A. Toplam gelirler	113.678	124.542	131.636	9,6	5,7
I. İşletme gelirleri	103.382	112.644	118.274	9,0	5,0
1. Mal ve hizmet satış hasılatı	95.979	101.009	109.907	5,2	8,8
2. Diğer gelirler	7.403	11.635	8.367	57,2	-28,1
II. Kurum bünyesinde kalan fonlar	3.656	4.554	4.344	24,6	-4,6
1. Amortismanlar	3.381	3.512	4.000	3,9	13,9
2. Karşılıklar ve kur farkları	274	1.041	344	279,9	-67,0
III. Bütçe transferi	6.640	7.345	9.019	10,6	22,8
B. Toplam giderler	112.983	123.069	139.150	8,9	13,1
I. İşletme giderleri	100.863	106.975	119.918	6,1	12,1
1. Mal ve hizmet satış maliyeti	89.429	92.153	107.440	3,0	16,6
2. Diğer giderler	11.434	14.822	12.478	29,6	-15,8
II. Yatırım harcamaları	5.885	7.386	8.925	25,5	20,8
III. Stok artışı	2.197	515	161	-76,6	-68,7
IV. Sabit kıymet artışı	1.010	144	1.819	-85,7	1.163,2
V. Dolaysız vergiler	1.455	2.684	1.891	84,5	-29,5
VI. Temettü ödemeleri	1.549	4.488	5.313	189,7	18,4
VII. İştiraklere sermaye transferi	25	876	1.123	3.404,0	28,2
C. Gelir-gider farkı	695	1.473	-7.514	111,9	-610,1
D. Finansman	-695	-1.473	7.514	111,9	-610,1
I. Kasa banka değişimi	-1.702	-1.385	4.496	-18,6	-424,6
II. İç borçlanma (net)	684	-1.382	3.882	-302,0	-380,9
III. Dış borçlanma (net)	324	1.293	-864	299,1	-166,8

Kaynak: KB.

(1): Gerçekleşme tahmini.

1.4.4.4 Kamu Finansman Açığı

2013 yılında 7.146 milyon TL'ye gerileyen kamu finansman açığının, 2014 yılında 15.609 milyon TL'ye yükseleceği, 2013 yılında 42.840 milyon TL fazla veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesinin, 2014 yılında % 19,9 azalışla 34.298 milyon TL fazla vereceği tahmin edilmektedir. Merkezi yönetim bütçe açığındaki artış ile işletmeci KİT'ler, mahalli idareler ve fonların açık vermesi, kamu kesimi borçlanma gereğindeki bozulmaya neden olan en önemli faktörler olmuştur (Tablo 86).

Tablo 86. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Bileşenler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
				GSYH'ye Oranı		
				2012	2013	2014
Merkezi yönetim bütçesi	29.412	18.543	22.666	2,1	1,2	1,3
KİT	-739	-4.526	3.665	-0,1	-0,3	0,2
İşletmeci	-695	-1.473	7.514	0,0	-0,1	0,4
Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar	-45	-3.052	-3.849	0,0	-0,2	-0,2
Mahalli idareler	-220	2.293	53	0,0	0,1	0,0
Döner sermaye	-550	-1.872	-648	0,0	-0,1	0,0
Sosyal güvenlik kuruluşları	91	-709	0	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-7.641	-9.189	-10.436	-0,5	-0,6	-0,6
Fonlar	-6.473	2.607	309	-0,5	0,2	0,0
Borçlanma gereği	13.879	7.146	15.609	1,0	0,5	0,9
Bütçe faiz ödemeleri	48.416	49.986	49.907	3,4	3,2	2,9
Faiz dışı borçlanma gereği	-34.537	-42.840	-34.298	-2,4	-2,7	-2,0

Kaynak: KB, MB.

Not: (-) işareti fazlayı göstermektedir.

(1): Gerçekleşme tahmini.

2014 yılında kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan merkezi yönetim bütçe açığı bir önceki yıla göre % 22,2 artışla 22.666 milyon TL'ye yükselmiştir. İşletmeci KİT'ler 7.514 milyon TL, mahalli idareler 53 milyon TL, fonlar 309 milyon TL açık verirken, özelleştirme kapsamındaki KİT'ler 3.849 milyon TL, döner sermaye 648 milyon TL, İşsizlik Sigortası Fonu 10.436 milyon TL fazla verecektir.

Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı % 1,2'den % 1,3'e yükselirken, bütçe faiz ödemelerinin GSYH'ye oranı % 3,2'den % 2,9'a gerilemiştir. Faiz dışı borçlanma gereğinin 2013 yılında % 2,7 olan GSYH'ye oranı 2014 yılında % 2,0 olmuştur.

1.4.4.5 Özelleştirme

Özelleştirme uygulamasının temel amacı devletin ekonomide işletmecilik alanından tüümüyle çekilmesini sağlamaktır. Ana felsefe, devletin asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması için gerekli harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde belirlenen bu hedef doğrultusunda 1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacıyla özel sektöre devri uygulaması ile başlatılan özelleştirme çalışmaları 1986 yılından itibaren hız kazanmıştır. Son yıllarda ise özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bölümünde özelleştirme çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte çalışmalar büyük ölçüde yavaşlamıştır.

1985 yılından itibaren 270 kuruluşa ait kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 1.614 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 126 tesis, 6 liman, şans oyunları lisans hakkı ile araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. 25 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın kapsamdan çıkarılmak, tasfiye edilmek veya kapsamda olmayan başka bir kuruluşla birleştirilerek tüzel kişiliği sona erdirilmek üzere devredilmiştir.

Özelleştirme uygulamaları kapsamında bugüne kadar, kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 204 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 194'ünde hiç kamu payı kalmamıştır. Halen özelleştirme kapsam ve programında 23 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 12 tanesinde % 50'nin üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 614 taşınmaz, 38 tesis, 3 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ve şans oyunları lisans hakkı yer almaktadır.

2013 yılında 12.486 milyon dolar olan özelleştirme işlemi tutarı, 2014 yılında % 49,2'lik düşüşle 6.341 milyon dolara gerilemiştir. Bunun 5.882 milyon dolarını özelleştirme programındaki kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışı, 459 milyon dolarını da özelleştirme programındaki kuruluşlar veya kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlıkların bedelli devirleri oluşturmaktadır. 1985 yılından bu yana 64.921 milyon dolar tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir (Tablo 87).

1985-2014 yılları arasındaki birikimli sonuçlara göre toplam özelleştirme gelirlerinin % 48,0'ı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışından, % 33,5'i hisse satışından, % 14,7'si halka arzdan, % 1,9'arlık kısımları da BİST'de satıştan ve bedelli devirlerden elde edilmiştir.

Tablo 87. Özelleştirme İşlemleri ⁽¹⁾

İşlemler					(Bin Dolar)
	Birikimli Toplam 1985-2011	2012	2013	2014	Birikimli Toplam 1985-2014
Özelleştirme programındaki kuruluşların hisse satışları	20.257.066	186.520	1.306.694	0	21.750.280
Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlık satışları	13.777.917	312.305	11.159.609	5.881.791	31.131.622
Özelleştirme programındaki kuruluşların halka arzı	7.053.284	2.519.616	0	0	9.572.900
Özelleştirme programındaki kuruluşların BİST'de satışı	1.261.054	0	67	0	1.261.121
Yarım kalmış tesis satışı	4.369	0	0	0	4.369
Özelleştirme programındaki kuruluşlar veya kuruluşlara ait bağlı ortaklık, iştirak, tesis ve varlıkların bedelli devirleri	720.256	2.251	19.178	459.393	1.201.078
Toplam	43.073.945	3.020.692	12.485.548	6.341.184	64.921.369

Kaynak: ÖİB.

(1): Tablolarda yer alan rakamlar, ilgili yılda gerçekleştirilen uygulama tutarlarını gösteren satış miktarıdır.

1.4.4.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku

2014 yılında borç yönetiminin temel ilkeleri 2002 tarihli ve 24863 sayılı Borç ve Risk Yönetiminin Koordinasyonu ve Yürütülmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkındaki yönetmelikle belirlendiği şekilde yürütülmüştür. Bu çerçevede 2014 yılı finansman programı önceki yıllarda olduğu gibi borç stokunun temel olarak maruz kaldığı likidite riski, faiz riski ve döviz kuru riski gözönünde bulundurularak maliyet ve risk dengesini gözeterek orta-uzun vadeli stratejik ölçütlere uygun olarak hazırlanmıştır. 2014 yılında da borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla yapılması, ortalama vadenin piyasa koşulları elverdiği ölçüde uzatılması, nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacı ile güçlü rezerv tutulması amaçlanmıştır. Yıl içinde uygulamalar bu amaca uygun olarak yürütülmüş, böylece 2014 yılında kamu borç stoku göstergeleri olumlu görünümünü devam ettirmiştir.

2013 yılında % 10,1 artan merkezi yönetim toplam borç stoku 2014 yılında % 4,5 artarak 611.957 milyon TL olmuştur. Merkezi yönetim iç borç stoku % 2,9 artışla 414.649 milyon TL olurken, 2013 yılında % 25,5 artan dış borç stoku 2014 yılında % 7,9 artışla 197.308 milyon TL'ye yükselmiştir. 2014 yılında dolar cinsinden merkezi yönetim toplam borç stokundaki azalış devam etmiş ve % 3,9 azalarak 263.900 milyon dolara gerilerken, iç borç stoku % 5,3 azalarak 178.813 milyon dolar, dış borç stoku da % 0,7 azalarak 85.087 milyon dolar olmuştur (Tablo 88, Grafik 42).

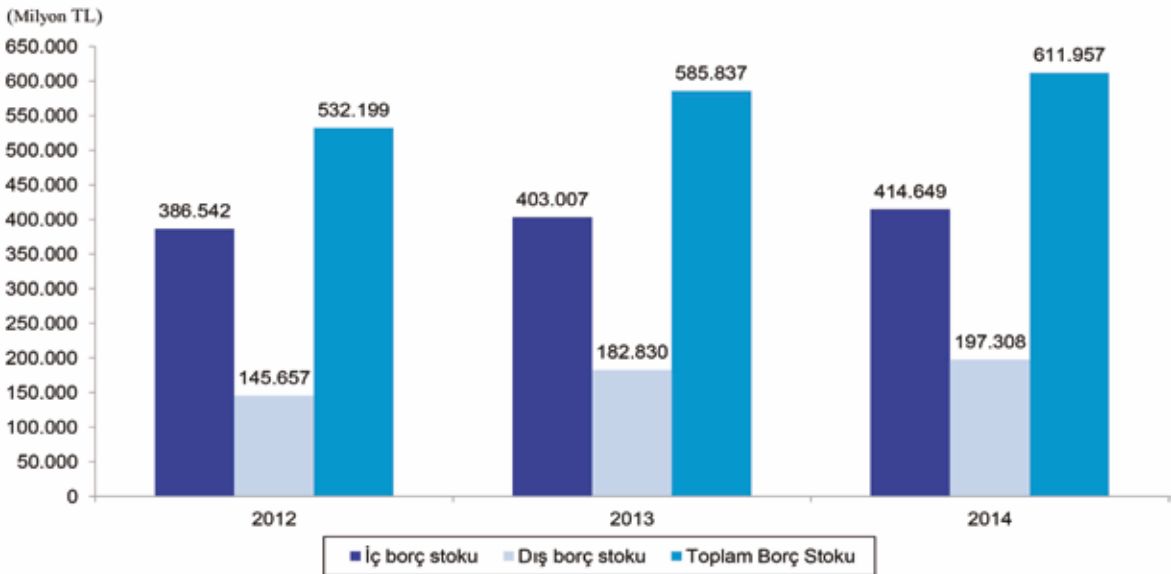
Tablo 88. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

Bileşenler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	Değişim (%)	
				2013	2014
(Milyon TL)					
İç borç stoku	386.542	403.007	414.649	4,3	2,9
Dış borç stoku	145.657	182.830	197.308	25,5	7,9
Toplam borç stoku	532.199	585.837	611.957	10,1	4,5
(Milyon \$)					
İç borç stoku	216.842	188.824	178.813	-12,9	-5,3
Dış borç stoku	81.710	85.663	85.087	4,8	-0,7
Toplam borç stoku	298.552	274.487	263.900	-8,1	-3,9
Pay (%)					
İç borç stoku	72,6	68,8	67,8		
Dış borç stoku	27,4	31,2	32,2		
Toplam borç stoku	100,0	100,0	100,0		
GSYH'ye Oranı					
İç borç stoku	27,3	25,7	23,7		
Dış borç stoku	10,3	11,7	11,3		
Toplam borç stoku	37,6	37,4	35,0		

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

Grafik 42. Merkezi Yönetim Borç Stoku

Kaynak: HM.

2014 yılında merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı 2013 yılına göre % 68,8'den % 67,8'e gerilerken, dış borç stokunun payı % 31,2'den % 32,2'ye yükselmiştir.

Merkezi yönetim toplam borç stokunun GSYH'ye oranı azalış eğilimini 2014 yılında da sürdürmüş ve 2,4 puan azalarak % 35,0'e, iç borç stokunun GSYH'ye oranı 2,0 puan azalarak % 23,7'ye ve dış borç stokunun GSYH'ye oranı da 0,4 puan azalarak % 11,3'e gerilemiştir.

2014 yılında toplam 157.047 milyon TL tutarında iç borç ödemesi yapılmıştır. Bunun % 75,0'i olan 117.788 milyon TL'lik kısmını ana para, % 25,0'ü olan 39.259 milyon TL'lik kısmını ise faiz ödemeleri oluşturmuştur. 2014 yılında 11.642 milyon TL'lik net iç borçlanma gerçekleştirilmiştir (Tablo 89).

Tablo 89. İç Borç Stoku

Yıllar	Ödemeler			Borçlanma			(Milyon TL)	
	Anapara	Faiz	Toplam	Satış	Ödeme	Net	Borç Stoku	Değişim (%)
						Borçlanma		
2012	84.018	40.702	124.720	101.899	84.018	17.881	386.542	4,8
2013	128.062	38.910	166.972	144.528	128.062	16.465	403.007	4,3
2014 ⁽¹⁾	117.788	39.259	157.047	129.430	117.788	11.642	414.649	2,9

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

2013 yılında % 7,7 olan iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyeti, 2014 yılında % 9,8 seviyesine yükselmiştir. İç borç stokunun vade yapısında 2014 yılında bir miktar bozulma olmuştur. 2013 yılında 74,3 ay olan iç borçlanmanın ortalama vadesi, 2014 yılında 68,5 aya düşmüştür (Tablo 90).

Tablo 90. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Maliyeti

Bileşenler	2012	2013	2014 ⁽¹⁾
Birikimli Vade (Ay) ⁽²⁾	60,8	74,3	68,5
Bileşik Faiz (%) ⁽³⁾	8,8	7,7	9,8

Kaynak: HM.

(1): Geçici.

(2): Nakit iç borçlanmayı içermektedir.

(3): TL cinsi sabit getirili iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyetidir.

2014 yılında 611.957 milyon TL olan toplam merkezi yönetim borç stokunun % 67,8'i olan 414.649 milyon TL'lik kısmını Türk Lirasına endeksli borç senetleri, % 32,2'si olan 197.308 milyon TL'lik kısmını dövize endeksli borç senetleri oluşturmuştur. 2013 yılına kıyasla Türk Lirası cinsinden senetlerin payı % 68,8'den % 67,8'e düşerken, dövize endeksli senetlerin payı % 31,2'den % 32,2'ye yükselmiştir. Toplam borç stokunun % 65,2'sini sabit faizli, % 18,3'ünü değişken faizli ve % 16,5'ini TÜFE'ye endeksli senetler oluşturmuştur. Türk Lirasına endeksli senetlerin % 38,4'ü sabit faizli, % 12,9'u değişken faizli ve % 16,5'i de TÜFE'ye endeksli senetlerden oluşurken, dövize endeksli senetlerin ise % 26,9'u sabit faizli ve % 5,4'ü değişken faizli senetlerden oluşmuştur (Tablo 91).

Tablo 91. Merkezi Yönetim Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı ⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2012	2013	2014 ⁽²⁾	2012	2013	2014
Sabit	318.056	360.190	399.266	59,8	61,5	65,2
Değişken	137.834	129.408	111.811	25,9	22,1	18,3
TÜFE'ye endeksli	76.309	96.239	100.880	14,3	16,4	16,5
Toplam borç stoku	532.199	585.837	611.957	100,0	100,0	100,0
Sabit	201.866	212.007	234.889	37,9	36,2	38,4
Değişken	108.367	94.760	78.880	20,4	16,2	12,9
TÜFE'ye endeksli	76.309	96.239	100.880	14,3	16,4	16,5
Türk Lirası cinsinden	386.542	403.007	414.649	72,6	68,8	67,8
Sabit	116.190	148.183	164.377	21,8	25,3	26,9
Değişken	29.467	34.648	32.931	5,5	5,9	5,4
Döviz	145.657	182.830	197.308	27,4	31,2	32,2
Sabit	201.866	212.007	234.889	37,9	36,2	38,4
Değişken	108.367	94.760	78.880	20,4	16,2	12,9
TÜFE'ye endeksli	76.309	96.239	100.880	14,3	16,4	16,5
İç borç stoku	386.542	403.007	414.649	72,6	68,8	67,8
Sabit	116.190	148.183	164.377	21,8	25,3	26,9
Değişken	29.467	34.648	32.931	5,5	5,9	5,4
Dış borç stoku	145.657	182.830	197.308	27,4	31,2	32,2

Kaynak: HM.

(1): İç ve dış borç stoku ana para yükümlülüklerinden oluşmaktadır.

(2): Geçici.

İç borç stokunun elinde bulunduranlara göre dağılımında 2014 yılında bir önceki yıla göre, bankacılık kesiminin payı % 50,1'den % 47,3'e, TCMB'nin payı % 2,1'den % 2,0'a gerilerken, banka dışı kesimin payı % 26,2'den % 28,9'a yükselmiştir. Toplam iç borç stoku içinde bankacılık kesimi altında yer alan kamu bankalarının payı % 19,0, özel bankaların payı % 22,0, yabancı bankaların payı % 5,3 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 0,9 olmuştur. Toplam borç stoku içinde banka dışı kesimde yer alan gerçek kişilerin payı % 0,4, tüzel kişilerin payı % 23,4 ve menkul kıymet yatırım fonlarının payı % 5,1 olmuştur (Tablo 92).

Tablo 92. İç Borç Stokunun Elinde Bulunduranlara Göre Dağılımı ⁽¹⁾

Bileşenler	Stok Değeri (Milyon TL)			Pay (%)		
	2012	2013	2014 ⁽²⁾	2012	2013	2014
Bankacılık kesimi	221.074	211.626	217.829	50,5	50,1	47,3
Kamu bankaları	88.988	88.224	87.607	20,3	20,9	19,0
Özel bankalar	104.701	96.022	101.600	23,9	22,7	22,0
Yabancı bankalar	22.343	23.626	24.630	5,1	5,6	5,3
Kalkınma ve yatırım bankaları	5.042	3.754	3.992	1,2	0,9	0,9
Banka dışı kesim ⁽²⁾	106.701	110.707	133.368	24,4	26,2	28,9
Gerçek kişiler	2.873	3.740	1.973	0,7	0,9	0,4
Tüzel kişiler	86.844	87.174	107.716	19,8	20,6	23,4
Menkul kıymet yatırım fonları	16.984	19.792	23.679	3,9	4,7	5,1
TCMB ⁽³⁾	8.458	8.968	9.231	1,9	2,1	2,0
Yurt içi yerleşikler toplamı	336.233	331.301	360.428	76,8	78,5	78,2
Yurt dışı yerleşikler	101.631	90.868	100.531	23,2	21,5	21,8
Toplam	437.864	422.169	460.959	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Repo vb. teminat işlemlerinde kullanılan DİBS'ler, teminatı veren tarafın bulunduğu alt sektörün verisi içerisinde gösterilmektedir.

(2): Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu dışındaki tüm gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır.

(3): Açık piyasa işlemlerinden kaynaklanan tutarları kapsamaktadır.

(4): Geçici.

2014 yılında ABD Merkez Bankasının parasal genişlemeyi önce yavaşlatması, sonra durdurduğunu açıklaması, Ortadoğu'da ve Ukrayna'da yaşanan siyasal gelişmeler küresel ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Bu ortamda küresel sermayenin Türkiye'ye yönelik risk algısı da olumsuz etkilenmiştir. Ancak görece yüksek faizler Türkiye'ye sermaye akışını desteklemiştir. Fed'in yılın son çeyreğinde likidite vermeyi durduracağını açıklamasıyla ise çıkışlar yaşanmıştır. 2013 yılında küresel piyasalardaki dalgalanmaların etkisiyle artan yabancı sermaye çıkışı ile iç borç stoku içinde yabancı yatırımcıların payı % 21,5'e gerilerken, 2014 yılında çok sınırlı bir artışla % 21,8'e yükselmiştir.

1.4.5 Altın Fiyatları

Altın ülkemizde özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde ideal bir yatırım aracı ve güvenli bir liman olarak görülmüştür. 1980'li yıllardan bu yana istikrarlı bir şekilde yükseliş gösteren ve yatırımcısına kazandıran altın, 2011 yılında tarihi zirveyi gördükten sonra büyük bir düşüş yaşamıştır. ABD Merkez Bankasının 2009 küresel finans krizinin ardından art arda açıkladığı 3 parasal genişleme programı ile yükselen ve 2011 Eylül ayında ons başına 1.902 dolarla tarihi zirveyi gören altın, 2014 yılı içinde 1.160 dolara kadar gerileyerek yatırımcısını zarar ettirmiştir. Altın fiyatlarında son üç yıldır görülen düşüşte büyük ölçüde Amerikan Merkez Bankasının para politikaları sonucunda yatırımcının altından çıkarak başka yatırım araçlarına yönelmesi ve dünyadaki ekonomik durgunluğa bağlı olarak talebin düşmesi etkili olmuştur.

2012 yılı ortalaması 1.670 Amerikan doları olan altının ons fiyatı, 2013 yılında 1.406 Amerikan dolarına, 2014 yılında 1.266 Amerikan dolarına gerilemiştir (Tablo 93).

Tablo 93. Altın Fiyatları

Yıllar	Aylar				TÜFE (2003=100)		Cumhuriyet Altını		Külçe Altın	
		Cumhuriyet Altını ⁽¹⁾ (TL/Adet)	Külçe Altın ⁽¹⁾ (TL/Gr)	1 Ons Altın ⁽²⁾ (ABD \$/Ons)	Endeks Değeri	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2012	Ocak	659	98	1.658	202,0	0,6	-0,9	-1,5	-1,0	-1,6
	Şubat	660	99	1.737	203,1	0,6	0,2	-0,4	1,0	0,5
	Mart	649	97	1.676	204,0	0,4	-1,7	-2,1	-2,0	-2,4
	Nisan	636	95	1.651	207,1	1,5	-2,0	-3,5	-2,1	-3,5
	Mayıs	623	93	1.596	206,6	-0,2	-2,0	-1,8	-2,1	-1,9
	Haziran	629	94	1.588	204,8	-0,9	1,0	1,9	1,1	2,0
	Temmuz	623	93	1.595	204,3	-0,2	-1,0	-0,7	-1,1	-0,8
	Ağustos	633	95	1.630	205,4	0,6	1,6	1,0	2,2	1,6
	Eylül	672	102	1.766	207,6	1,0	6,2	5,1	7,4	6,3
	Ekim	668	101	1.743	211,6	2,0	-0,6	-2,5	-1,0	-2,9
	Kasım	663	99	1.719	212,4	0,4	-0,7	-1,1	-2,0	-2,3
	Aralık	649	97	1.677	213,2	0,4	-2,1	-2,5	-2,0	-2,4
Yıllık	647	97	1.670	206,8	8,9	12,7	3,5	13,4	4,1	
2013	Ocak	641	95	1.664	216,7	1,6	-1,2	-2,8	-2,1	-3,6
	Şubat	628	93	1.631	217,4	0,3	-2,0	-2,3	-2,1	-2,4
	Mart	625	93	1.593	218,8	0,7	-0,5	-1,1	0,0	-0,7
	Nisan	592	87	1.495	219,8	0,4	-5,3	-5,7	-6,5	-6,8
	Mayıs	574	84	1.410	220,1	0,1	-3,0	-3,2	-3,4	-3,6
	Haziran	552	81	1.316	221,8	0,8	-3,8	-4,6	-3,6	-4,3
	Temmuz	556	80	1.280	222,4	0,3	0,7	0,4	-1,2	-1,5
	Ağustos	585	86	1.334	222,2	-0,1	5,2	5,3	7,5	7,6
	Eylül	585	88	1.349	223,9	0,8	0,0	-0,8	2,3	1,5
	Ekim	570	84	1.308	227,9	1,8	-2,6	-4,3	-4,5	-6,2
	Kasım	566	83	1.276	228,0	0,0	-0,7	-0,7	-1,2	-1,2
	Aralık	557	82	1.219	229,0	0,5	-1,6	-2,0	-1,2	-1,7
Yıllık	586	86	1.406	222,3	7,5	-9,4	-15,8	-10,9	-17,1	
2014	Ocak	595	90	1.249	233,5	2,0	6,8	4,8	9,8	7,6
	Şubat	611	92	1.307	234,5	0,4	2,7	2,3	2,2	1,8
	Mart	631	95	1.338	237,2	1,1	3,3	2,1	3,3	2,1
	Nisan	599	89	1.304	240,4	1,3	-5,1	-6,3	-6,3	-7,6
	Mayıs	582	87	1.281	241,3	0,4	-2,8	-3,2	-2,2	-2,6
	Haziran	588	88	1.288	242,1	0,3	1,0	0,7	1,1	0,8
	Temmuz	594	90	1.314	243,2	0,5	1,0	0,6	2,3	1,8
	Ağustos	600	90	1.292	243,4	0,1	1,0	0,9	0,0	-0,1
	Eylül	587	88	1.233	243,7	0,1	-2,2	-2,3	-2,2	-2,4
	Ekim	588	88	1.209	248,4	1,9	0,2	-1,7	0,0	-1,9
	Kasım	574	85	1.178	248,8	0,2	-2,4	-2,6	-3,4	-3,6
	Aralık	590	89	1.196	247,7	-0,4	2,8	3,2	4,7	5,2
Yıllık	595	89	1.266	242,0	8,9	1,5	-6,7	3,4	-5,0	

Kaynak: TCMB.

(1): Satış fiyatlarıdır.

(2): Londra satış fiyatıdır.

Cumhuriyet altını 2013 yılında nominal olarak % 9,4, reel olarak % 15,8 değer kaybına uğrarken, 2014 yılında yatırımcısına nominal olarak % 1,5 kazanç sağlarken, reel olarak % 6,7 kaybettirmiştir. Külçe altın ise yatırımcısına 2013 yılında nominal olarak % 10,9, reel olarak % 17,1 zarar ettirirken, 2014 yılında nominal olarak % 3,4 kazandırmış, reel olarak ise % 5,0 kaybettirmiştir.

1.4.6 Döviz Kurları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2014 yılında döviz kurlarının piyasadaki arz ve talep koşulları tarafından belirlendiği dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam etmiştir. Bu uygulamada 2014 yılı Döviz Kuru Politikasında belirtildiği üzere döviz arz ve talebini, esas alarak uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik temeller, uluslararası gelişmeler ve beklentiler belirlemektedir. TCMB'nin nominal ya da reel kur hedefi bulunmazken, finansal istikrara yönelik riskleri sınırlamak amacıyla Türk Lirasının aşırı değerlenmesi veya değer kaybetmesi durumunda gerekli tedbirleri almaktadır.

2014 yılı kur politikasında; TCMB'nin 2014 yılında da döviz piyasasının sağlıklı çalışması ve döviz likiditesinin desteklenmesi amacıyla, döviz arz ve talep gelişmelerini yakından takip ederek gerekli önlemleri almaya devam edeceği ifade edilmiştir. Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak spekülatif davranışların etkisi ile kurlarda sağlıklı fiyat oluşumları gözlenmesi ve aşırı oynaklık durumlarında piyasaya esnek ihaleler yoluyla veya doğrudan müdahale edebileceğine dikkat çekilmiştir.

2014 yılında döviz ve efektif piyasalarında, TCMB ile söz konusu piyasalarda işlem yapmaya yetkili bankalar arasında gerçekleştirilen döviz karşılığı efektif işlemlerine devam edileceği duyurulmuştur.

2014 yılında bankaların döviz ve efektif piyasaları döviz depo piyasasında kendilerine tanınan borçlanma limitleri çerçevesinde TCMB'den alabilecekleri ABD Doları ve Euro cinsinden döviz depolarının bir hafta olan vadesi ve % 10,0 olan faiz oranları korunmuştur. 2014 yılı içinde döviz kuru politikası bu esaslar dahilinde yürütülmüştür.

2013 yılının Mayıs ayından itibaren Amerikan Merkez Bankası (Fed)'in küresel kriz sonrası piyasaları rahatlatmak için sağladığı bol miktarda likiditeyi kademeli olarak yavaşlatacağına ilişkin açıklamalar sonrasında kurlarda başlayan dalgalanma, 2014 yılının ilk çeyreğine kadar devam etmiştir. 2014 yılının ilk çeyreğinde Fed'in para politikası uygulamaları küresel piyasaları etkileyen en önemli unsurlardan biri olurken, Avrupa Merkez Bankasının politika faiz oranlarını indirmesi ve yeni bir nicel genişleme programını gündeme getirmesi piyasaları olumlu yönde etkilemiştir. Küresel piyasalardaki bu gelişmeler ve TCMB'nin Ocak ayında faiz artırımına gitmesi, yılın ilk iki çeyreğinde genel olarak Türk Lirasına değer kazandırmıştır.

Yılın üçüncü çeyreğinde küresel likidite koşullarında bozulma başlamış, Fed varlık alımlarını sonlandırırken, Avrupa Merkez Bankası ekonomik yavaşlama ve deflasyon risklerine karşı politika faizlerinde düşüğe gitmiştir. Bu gelişmeler uluslararası sermaye akımlarında dalgalanmaya yol açmıştır. TCMB bu ortamda Türkiye'nin dengeli büyümesini ve sermaye akımlarının sürekliliğini desteklemek amacıyla döviz depo piyasalarında bankalara tanınan borçlanma limitleri çerçevesinde TCMB'den alabilecekleri döviz depolarının faiz oranlarını değiştirmiştir. Türk Lirası diğer gelişmekte olan ülke para birimleri gibi Amerikan doları karşısında değer kaybederken, Ekim ayında Fed'den gelen olumlu sinyallerin etkisiyle tekrar toparlanmaya başlamış, yılın son iki ayında ise dalgalı bir seyir izlemiştir.

Yıl içinde uygulamalar 2014 yılı Döviz Kuru Politikasında açıklanan çerçevede yürütülmüş ve döviz kurlarında aşırı oynaklık ortaya çıktığında TCMB gerekli gördüğü günlerde yaptığı döviz satım ihalelerini sürdürmüştür. 2014 yılında TCMB tarafından döviz satım

ihaleleri ile 9.879 milyon dolarlık ve Ocak ayında yapılan döviz satım müdahaleleri ile 3.151 milyon dolarlık olmak üzere toplam 13.030 milyon dolarlık döviz satımı yapılmıştır (Tablo 94).

Tablo 94. TCMB Tarafından Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları

Yıllar	Döviz Alım		Döviz Satım		Toplam Net Döviz Alımları
	İhaleleri	İhaleleri	Müdahaleleri	Müdahaleleri	
2012	0	1.450	0	1.006	-2.456
2013	0	17.610	0	0	-17.610
2014	0	9.879	0	3.151	-13.030

Kaynak: TCMB.

2014 yılında Türk Lirası küresel konjonktür ve yurtiçi siyasi gelişmelerin etkisiyle yabancı ülke paraları karşısında değer kaybına uğramıştır. 2014 yılı sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk Lirası karşısında Amerikan Doları % 15,0 değer kazanarak 2,18679 TL'ye, Euro % 15,0 değer kazanarak 2,90597 TL'ye, İngiliz Sterlini % 20,9 değer kazanarak 3,59586 TL'ye, Japon Yeni % 6,2 değer kazanarak 2,06601 TL'ye yükselmiştir (Tablo 95).

Tablo 95. Yıllar İtibarıyla Döviz Kurları

Yıllar	ABD Doları		Euro		İngiliz Sterlini		Japon Yeni	
	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	
2012	1,79227	7,3	2,30429	-0,8	2,83852	6,1	2,24477	7,0
2013	1,90225	6,1	2,52768	9,7	2,97340	4,8	1,94626	-13,3
2014	2,18679	15,0	2,90597	15,0	3,59586	20,9	2,06601	6,2

Kaynak: TCMB.

2013 yılını ortalama 1,90225 TL seviyesinde kapatan Amerikan Doları 2014 yılına hızlı bir artışla başlamış ve Ocak ayında 2.21684 TL seviyesine yükselmiştir. Yıl içinde aylık bazda değişen büyüklüklerde 4 kez değer kaybederken, 8 kez de değer kazanmıştır. Yıl sonuna kadar dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 2,0000 TL'nin üzerinde seyretmiştir. Aralık ayında 2,28767 TL en yüksek seviyesine yükselirken, 2014 yılı ortalama dolar kuru bir önceki yıla göre % 15,0 artışla 2,18679 TL olmuştur. Euro'da 2014 yılına hızlı bir yükselişe başlayarak Mart ayında 3,06577 TL ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sonraki aylarda bir miktar gerileme göstermekle birlikte istikrarlı bir seyir izlemiş ve 2014 yılı sonunda ortalama Euro değeri % 15,0'lık artışla 2,90597 TL olmuştur.

Reel olarak tüketici fiyat endeksine göre Türk Lirası karşısında 2014 yılında Amerikan Doları ve Euro % 5,6 değer kazanmıştır. 2014 yılında aylık reel değişimlere bakıldığında, Amerikan Doları en büyük değer kaybını % 5,3 ile Nisan ayında ve en yüksek değer artışını da % 5,6 ile Ocak ayında yaşamıştır. Aynı tabloya Euro bazında bakıldığında, en yüksek değer kaybını % 5,4 ile Nisan ayında, en yüksek değer artışını da % 5,1 ile Ocak ayında yaşadığı görülmektedir (Tablo 96).

Reel efektif döviz kurlarında 2013 yılı Mayıs ayında başlayan gerileme 2014 yılında da devam etmiştir. Yıl içinde en düşük değerini 101,5 ile Ocak ayında, en yüksek değerini

ise 114,2 ile Kasım ayında alan TÜFE bazlı reel efektif kur endeksi, 2014 yılı sonu itibarıyla 108,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. ÜFE bazlı reel efektif kur endeksi de yine en düşük değerini 100,3 ile Ocak, en yüksek değerini 112,2 ile Kasım ayında alırken, yıl sonu itibarıyla 106,5 olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2014 yılında reel efektif döviz kurları TÜFE bazında % 5,7, ÜFE bazında da % 3,5 değer kaybetmiştir (Tablo 97, Grafik 43).

Tablo 96. Döviz Kurları

		(Döviz Alış Kuru, Aylık Ortalama)							
Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	TÜFE (2003=100)		Nominal Değişim (%)		Reel Değişim (%)	
				Endeks Değeri	Değişim (%)	\$	€	\$	€
2012	Ocak	1,83894	2,37233	202,0	0,6	-1,1	-3,3	-1,6	-3,8
	Şubat	1,75109	2,31460	203,1	0,6	-4,8	-2,4	-5,3	-3,0
	Mart	1,77930	2,35044	204,0	0,4	1,6	1,5	1,2	1,1
	Nisan	1,77984	2,34322	207,1	1,5	0,0	-0,3	-1,5	-1,8
	Mayıs	1,79695	2,30524	206,6	-0,2	1,0	-1,6	1,2	-1,4
	Haziran	1,81607	2,27466	204,8	-0,9	1,1	-1,3	2,0	-0,4
	Temmuz	1,80489	2,22220	204,3	-0,2	-0,6	-2,3	-0,4	-2,1
	Ağustos	1,78584	2,21128	205,4	0,6	-1,1	-0,5	-1,6	-1,0
	Eylül	1,79563	2,30511	207,6	1,0	0,5	4,2	-0,5	3,2
	Ekim	1,79414	2,32825	211,6	2,0	-0,1	1,0	-2,0	-0,9
	Kasım	1,78545	2,29095	212,4	0,4	-0,5	-1,6	-0,9	-2,0
	Aralık	1,77909	2,33325	213,2	0,4	-0,4	1,8	-0,7	1,5
2012	Yıllık	1,79227	2,30429	206,8	8,9	7,3	-0,8	-1,5	-8,9
2013	Ocak	1,76386	2,34136	216,7	1,6	-0,9	0,3	-2,5	-1,3
	Şubat	1,76993	2,36888	217,4	0,3	0,3	1,2	0,0	0,9
	Mart	1,80720	2,34481	218,8	0,7	2,1	-1,0	1,4	-1,7
	Nisan	1,79647	2,33551	219,8	0,4	-0,6	-0,4	-1,0	-0,8
	Mayıs	1,82278	2,36663	220,1	0,1	1,5	1,3	1,3	1,2
	Haziran	1,89451	2,49866	221,8	0,8	3,9	5,6	3,1	4,8
	Temmuz	1,93048	2,52395	222,4	0,3	1,9	1,0	1,6	0,7
	Ağustos	1,95471	2,60184	222,2	-0,1	1,3	3,1	1,4	3,2
	Eylül	2,01715	2,69019	223,9	0,8	3,2	3,4	2,4	2,6
	Ekim	1,99032	2,71318	227,9	1,8	-1,3	0,9	-3,1	-0,9
	Kasım	2,02175	2,72910	228,0	0,0	1,6	0,6	1,6	0,6
	Aralık	2,05784	2,81801	229,0	0,5	1,8	3,3	1,3	2,8
2013	Yıllık	1,90225	2,52768	222,3	7,5	6,1	9,7	-1,3	2,0
2014	Ocak	2,21684	3,02153	233,5	2,0	7,7	7,2	5,6	5,1
	Şubat	2,21276	3,01942	234,5	0,4	-0,2	-0,1	-0,6	-0,5
	Mart	2,21780	3,06577	237,2	1,1	0,2	1,5	-0,9	0,4
	Nisan	2,12747	2,93824	240,4	1,3	-4,1	-4,2	-5,3	-5,4
	Mayıs	2,09081	2,87448	241,3	0,4	-1,7	-2,2	-2,1	-2,6
	Haziran	2,11572	2,87576	242,1	0,3	1,2	0,0	0,9	-0,3
	Temmuz	2,11868	2,87643	243,2	0,5	0,1	0,0	-0,3	-0,4
	Ağustos	2,15827	2,87686	243,4	0,1	1,9	0,0	1,8	-0,1
	Eylül	2,20358	2,85014	243,7	0,1	2,1	-0,9	2,0	-1,1
	Ekim	2,25831	2,86417	248,4	1,9	2,5	0,5	0,6	-1,4
	Kasım	2,23358	2,78718	248,8	0,2	-1,1	-2,7	-1,3	-2,9
	Aralık	2,28767	2,82170	247,7	-0,4	2,4	1,2	2,9	1,7
2014	Yıllık	2,18679	2,90597	242,0	8,9	15,0	15,0	5,6	5,6

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Tablo 97. Reel Efektif Döviz Kuru

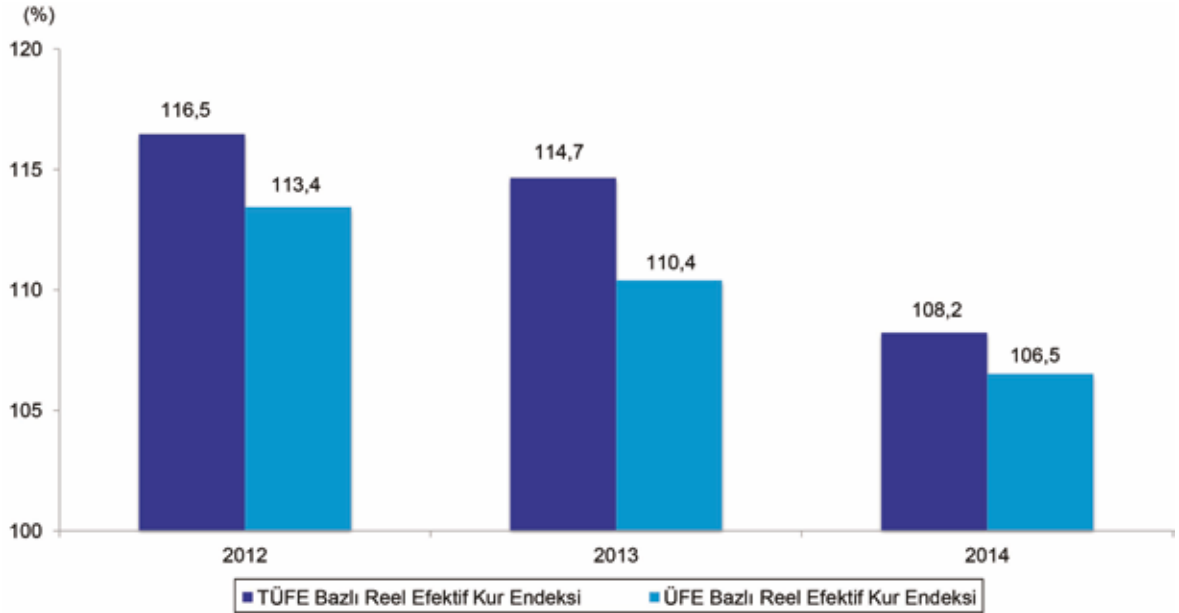
Yıllar	Aylar	TÜFE Bazlı Reel Efektif Kur (2003=100)	ÜFE Bazlı Reel Efektif Kur ⁽¹⁾ (2003=100)
2012	Ocak	112,2	111,2
	Şubat	115,7	113,5
	Mart	114,0	111,7
	Nisan	115,7	111,8
	Mayıs	116,5	114,0
	Haziran	116,8	114,1
	Temmuz	118,0	115,5
	Ağustos	118,6	115,3
	Eylül	116,0	112,4
	Ekim	117,1	111,9
	Kasım	119,1	115,7
	Aralık	117,9	114,2
Yıllık	116,5	113,4	
2013	Ocak	120,3	114,2
	Şubat	119,5	113,1
	Mart	120,0	114,8
	Nisan	121,1	115,2
	Mayıs	119,6	115,2
	Haziran	115,0	111,4
	Temmuz	114,3	111,1
	Ağustos	111,6	108,2
	Eylül	108,5	105,4
	Ekim	110,0	106,0
	Kasım	109,2	106,0
	Aralık	106,7	104,2
Yıllık	114,7	110,4	
2014	Ocak	101,5	100,3
	Şubat	102,0	101,8
	Mart	102,1	101,3
	Nisan	107,6	105,5
	Mayıs	109,9	107,0
	Haziran	109,4	106,5
	Temmuz	109,7	107,2
	Ağustos	109,2	107,6
	Eylül	109,4	108,9
	Ekim	110,6	109,6
	Kasım	114,2	112,2
	Aralık	113,1	110,3
Yıllık	108,2	106,5	

Kaynak: TCMB.

(1): Hesaplama TÜİK tarafından yayınlanan yeni YI-ÜFE serisi kullanılmıştır.

Grafik 43. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (Yıllık Ortalama)

Kaynak: TCMB.

1.5 Dış Ekonomik Gelişmeler

1.5.1 Dış Ticaret Göstergeleri

2014 yılında 2013 yılının tersine ithalatta daralma, ihracatta artış yönünde değişim gözlenmiştir. Yakın çevre ülkelerde yaşanan siyasi gelişmelere rağmen yurtiçi talebin zayıf seyretmesi ve döviz kurunda yaşanan gelişmeler sonucunda ihracat artmış, iç talepteki durgunluk ve alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle ithalatta azalma gerçekleşmiştir.

2014 yılında ihracat, yurtiçi talebin zayıflığı ve kur artışları ile dış talep kaynaklı olarak % 3,8 artarak 151.803 milyon dolardan 157.642 milyona yükselmiştir.

2014 yılında yurt içi talep koşullarının zayıf seyri, yılın ikinci yarısında petrol fiyatlarında kaydedilen hızlı düşüş ile 2012 ve 2013 yıllarında dış ticaret dengesi üzerinde önemli ölçüde etkili olan altın ticaretinin tarihsel değerlerinde seyretmesi ithalatın daralmasında etkili olmuştur. İthalat 2013 yılına göre % 3,8 azalarak 251.661 milyon dolardan 242.183 milyona gerilemiştir.

Böylece, Türkiye'nin dış ticaret açığı 2014 yılında %15,3 oranında daralarak 84.541 milyon dolara gerilemiştir.

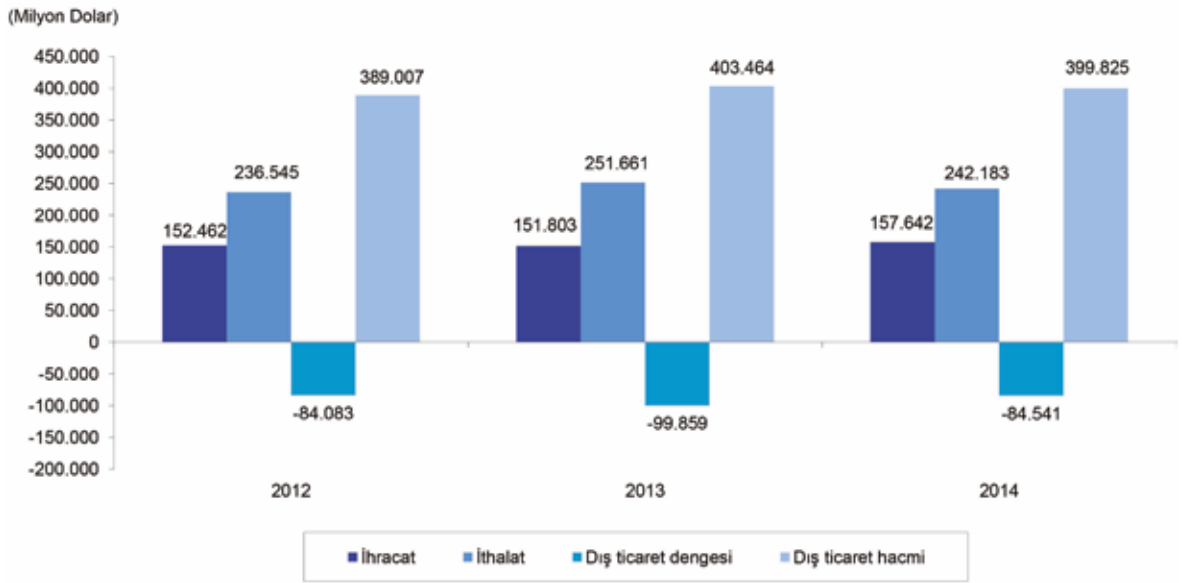
2013 yılında % 3,7 artış gösteren dış ticaret hacmi, 2014 yılında ihracattaki büyümeye karşın ithalattaki azalışın etkisi ile % 0,9 azalarak 399.825 milyon dolar olmuştur (Tablo 98, Grafik 44).

Tablo 98. Dış Ticaret Göstergeleri

Göstergeler	(Milyon Dolar)				
	Değer			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014
İhracat	152.462	151.803	157.642	-0,4	3,8
İthalat	236.545	251.661	242.183	6,4	-3,8
Dış ticaret hacmi	389.007	403.464	399.825	3,7	-0,9
Dış ticaret dengesi	-84.083	-99.859	-84.541	18,8	-15,3
İhracatın ithalatı karşılama oranı	64,5	60,3	65,1	-	-

Kaynak: TÜİK.

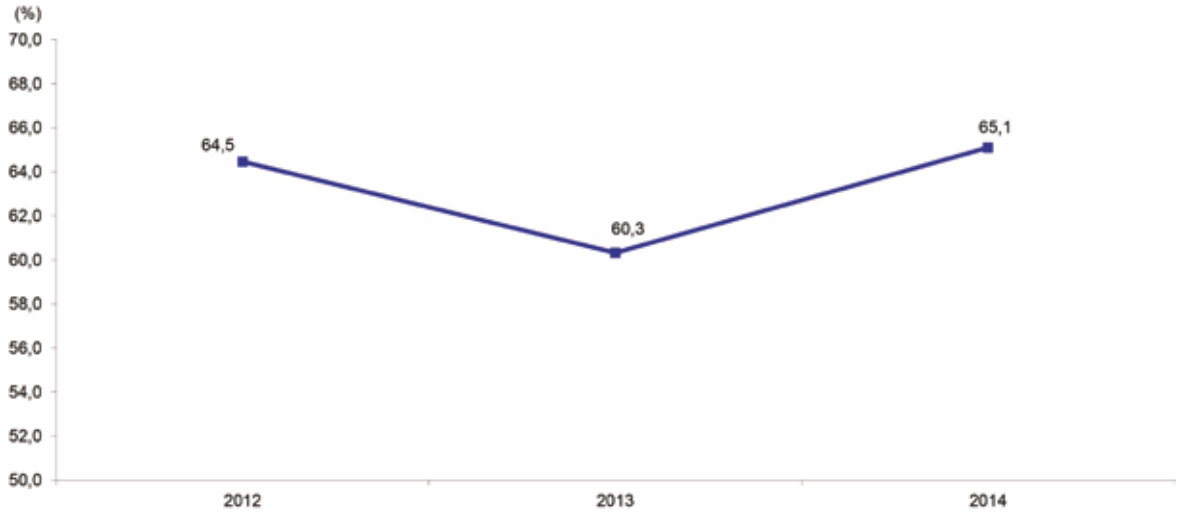
Grafik 44. Dış Ticaret Göstergeleri

Kaynak: TÜİK.

Bu gelişmelere bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2014 yılında 2013 yılına göre 4,8 puan artarak % 60,3'ten % 65,1'e yükselmiştir (Grafik 45).

Grafik 45. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

Kaynak: TÜİK.

1.5.1.1 İhracat

Küresel düzeyde kırılganlıkların devam etmesine rağmen alternatif politikalar ile 2012 yılında güçlenen ihracat, 2013 yılı ikinci çeyreği sonrası belirgin bir yavaşlama göstermiş ve bu yavaşlama Kasım ayına kadar devam etmiştir. 2013 yılı sonlarına doğru toparlanmaya başlayan ihracat 2014 yılında jeopolitik risklere rağmen döviz kurunda yaşanan gelişmeler ve zayıf yurtiçi talebin etkisiyle % 3,8 artarak 151.803 milyondan, 157.642 milyona yükselmiştir.

Bu gelişmede ihracat içinde en büyük paya sahip olan imalat sektörü ihracatındaki % 4,1'lik artış etkili olmuştur. 2014 yılında imalat sektörü ihracatı 141.358 milyondan 147.089 milyona yükselmiştir. Sektörler itibarıyla en fazla artış toplam ihracat içinde en küçük paya sahip olan balıkçılık sektörü ihracatında gerçekleşmiştir. Geçen yıla göre % 34,2 artış gösteren balıkçılık sektörü ihracatı, 347 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve ormancılık sektörü ihracatı % 6,7 artışla 6.031 milyona, diğer başlığı altında izlenen ihracat % 17,6 artışla 769 milyona yükselmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracatı düşüş gösteren tek sektör olurken, % 12,2 düşüş ile 3.407 milyona gerilemiştir. Sektörlerin payları bir önceki yıl ile kıyaslandığında, tarım ve ormancılık ile imalat sektörünün payının arttığı, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payının düştüğü, balıkçılık sektörünün payının ise değişmediği gözlenmektedir (Tablo 99).

Tablo 99. Sektörlere Göre İhracat

Sektörler	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Tarım ve ormancılık	5.189	5.653	6.031	3,4	3,7	3,8	9,0	6,7
Balıkçılık	190	258	347	0,1	0,2	0,2	35,6	34,2
Madencilik ve taşocakçılığı	3.161	3.879	3.407	2,1	2,6	2,2	22,7	-12,2
İmalat	143.194	141.358	147.089	93,9	93,1	93,3	-1,3	4,1
Diğer	728	653	769	0,5	0,4	0,5	-10,2	17,6
Toplam	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında geniş ekonomik grup sınıflamasına göre ihracatta bir önceki yıla göre en yüksek artışı % 7,2 ile 65.102 milyon dolara yükselen tüketim malları ihracatı göstermiş, onu % 3,3 artış ile 16.109 milyon dolara yükselen sermaye (yatırım) malları ihracatı ve % 0,5 artış ile 75.188 milyon dolara yükselen ara malları ihracatı takip etmiştir. Ana mal gruplarının payları bir önceki yıl ile kıyaslandığında sermaye (yatırım) malları ile ara (hammadde) mallarının payının azaldığı, tüketim mallarının payının arttığı görülmektedir (Tablo 100).

Tablo 100. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İhracat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Sermaye (yatırım) malları	13.734	15.592	16.109	9,0	10,3	10,2	13,5	3,3
Ara (hammadde) malları	82.656	74.817	75.188	54,2	49,3	47,7	-9,5	0,5
Tüketim malları	55.556	60.732	65.102	36,4	40,0	41,3	9,3	7,2
Diğerleri	516	661	1.244	0,3	0,4	0,8	28,0	88,2
Toplam	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8

Kaynak: TÜİK.

2014 yılı ihracatında ilk onda yer alan fasıllar içinde motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam ve parçaları ihracatının 18.064 milyon dolar ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu grubun toplam ihracat içindeki payı bir önceki yıla göre 0,3 puan artış göstererek % 11,5'e yükselmiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları ihracatı 13.595 milyon dolarlık değer ve % 8,6'lık pay ile ikinci sırada, örme giyim eşyası ve aksesuarı ihracatı 10.029 milyon dolarlık değer ve % 6,4'lük pay ile üçüncü sırada yer almıştır.

Bu fasıllar içinde 2014 yılında en yüksek ihracat artışı % 10,3 ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, taklit mücevherci eşyası ve metal paralar ihracatında olurken, en yüksek düşüş % 9,1 ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar ihracatında gerçekleşmiştir (Tablo 101).

Tablo 101. İhracatımızda İlk On Fasil

Fasilllar ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça, aksesuarı	15.148	17.000	18.064	9,9	11,2	11,5	12,2	6,3
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler; bunların aksam ve parçaları	11.999	12.989	13.595	7,9	8,6	8,6	8,3	4,7
Örme giyim eşyası ve aksesuarı	8.419	9.245	10.029	5,5	6,1	6,4	9,8	8,5
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları; aksam-parça-aksesuarı	9.373	9.544	9.693	6,1	6,3	6,1	1,8	1,6
Demir ve çelik	11.332	9.919	9.246	7,4	6,5	5,9	-12,5	-6,8
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller; taklit mücevherci eşyası; metal paralar	16.325	6.999	7.717	10,7	4,6	4,9	-57,1	10,3
Demir veya çelikten eşya	6.093	6.148	6.356	4,0	4,1	4,0	0,9	3,4
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	5.431	5.714	6.234	3,6	3,8	4,0	5,2	9,1
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	7.708	6.725	6.112	5,1	4,4	3,9	-12,8	-9,1
Plastikler ve mamulleri	5.013	5.609	6.098	3,3	3,7	3,9	11,9	8,7
Toplam ihracat	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasilllardır.

1.5.1.2 İthalat

2013 yılında ekonomik canlanma ve altın ithalatındaki yüksek artışın etkisiyle artan ithalat, 2014 yılında reel kurdaki değer kaybı ve yurtiçi talebi sınırlamaya yönelik alınan tedbirlere bağlı olarak % 3,8 azalarak 251.661 milyon dolardan 242.183 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 102).

Sektörler itibarıyla 2014 yılında bir önceki yıla göre balıkçılık sektörü ithalatı % 19,6 artarak 69 milyon dolara, tarım ve ormancılık sektörü ithalatı % 11,3 artarak 8.589 milyon dolara yükselirken, imalat sektörü ithalatı % 4,6 azalarak 187.748 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalatı % 2,8 azalarak 37.126 milyon dolara düşmüştür.

2014 yılında toplam ithalat içinde sektörlerin payları bir önceki yıl ile kıyaslandığında, tarım ve ormancılık sektörü ile madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payının arttığı, imalat sanayi sektörünün payının ise azaldığı görülmektedir.

Tablo 102. Sektörlere Göre İthalat

Sektörler	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Tarım ve ormancılık	7.447	7.718	8.589	3,1	3,1	3,5	3,6	11,3
Balıkçılık	56	58	69	0,0	0,0	0,0	3,2	19,6
Madencilik ve taşocakçılığı	42.247	38.205	37.126	17,9	15,2	15,3	-9,6	-2,8
İmalat	176.235	196.823	187.748	74,5	78,2	77,5	11,7	-4,6
Diğer	10.560	8.857	8.651	4,5	3,5	3,6	-16,1	-2,3
Toplam	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

Geniş ekonomik grup sınıflamasına göre 2014 yılında bütün mal grupları ithalatında düşüş gerçekleşmiştir. En yüksek düşüşü % 4,6 ile 29.012 milyon dolara gerileyen tüketim malları ithalatı göstermiş onu, % 3,9 düşüş ile 176.721 milyon dolara gerileyen ara (hammadde) malları ithalatı ve % 2,1 düşüş ile 35.996 milyon dolara gerileyen sermaye (yatırım) malları ithalatı takip etmiştir (Tablo 103).

2014 yılında bir önceki yıla göre toplam ithalat içinde sermaye (yatırım) mallarının payı artarken, tüketim mallarının payı azalmış, ara (hammadde) mallarının payında değişiklik olmamıştır.

Tablo 103. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına Göre İthalat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	Değer			Pay (%)			(Milyon Dolar) Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Sermaye (yatırım) malları	33.925	36.771	35.996	14,3	14,6	14,9	8,4	-2,1
Ara (hammadde) malları	174.930	183.811	176.721	74,0	73,0	73,0	5,1	-3,9
Tüketim malları	26.699	30.416	29.012	11,3	12,1	12,0	13,9	-4,6
Diğer	990	663	453	0,4	0,3	0,2	-33,1	-31,6
Toplam	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında toplam ithalat içinde en yüksek paya sahip olan ilk 10 fasıl içinde 54.895 milyon dolar ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mum ithalatı ilk sırayı almıştır. Bu grubun toplam ithalat içindeki payı bir önceki yıla göre 0,5 puan artış göstererek % 22,7'ye yükselmiştir. Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktör parçaları ithalatı 28.104 milyon dolarlık değer ve % 11,6'lık pay ile ikinci sırada, elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları; aksam- parça-aksesuarı ithalatı 17.949 milyon dolarlık değer ve % 7,4'lük pay ile üçüncü sırada yer almıştır.

Bu fasıllar içinde 2014 yılında en yüksek ithalat artışı % 9,8 ile organik kimyasal ürünler ithalatında olurken, en yüksek azalış % 50,0 ile kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, taklit mücevherci eşyası ve metal paralar ithalatında gerçekleşmiştir (Tablo 104).

Tablo 104. İthalatımızda İlk On Fasıl

Fasıllar ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar	60.117	55.917	54.895	25,4	22,2	22,7	-7,0	-1,8
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler; bunların aksam ve parçaları	26.316	30.157	28.104	11,1	12,0	11,6	14,6	-6,8
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları; aksam-parça-aksesuarı	16.280	17.759	17.949	6,9	7,1	7,4	9,1	1,1
Demir ve çelik	19.642	18.691	17.576	8,3	7,4	7,3	-4,8	-6,0
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça, aksesuarı	14.514	16.808	15.736	6,1	6,7	6,5	15,8	-6,4
Plastikler ve mamulleri	12.505	13.881	14.151	5,3	5,5	5,8	11,0	1,9
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller; taklit mücevherci eşyası; metal paralar	8.529	16.234	8.121	3,6	6,5	3,4	90,3	-50,0
Organik kimyasal ürünler	5.065	5.314	5.833	2,1	2,1	2,4	4,9	9,8
Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar; parça ve aksesuarı	4.056	4.559	4.878	1,7	1,8	2,0	12,4	7,0
Eczacılık ürünleri	3.996	4.151	4.428	1,7	1,6	1,8	3,9	6,7
Toplam ithalat	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

1.5.1.3 İllere Göre Dış Ticaret

2014 yılında en yüksek ihracat değerine 82.086 milyon dolar ile İstanbul sahip olmuştur. İstanbul'un ihracatı Türkiye toplam ihracatının % 52,1'ini oluşturmaktadır. İstanbul'u 9.620 milyon dolar ile toplam ihracatın % 6,1'ini oluşturan İzmir ve 9.320 milyon dolar ile toplam ihracatın % 5,9'unu oluşturan Bursa izlemektedir (Tablo 105).

Tablo 105. En Çok İhracat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
İstanbul	76.624	78.719	82.086	50,3	51,9	52,1	2,7	4,3
İzmir	8.659	9.484	9.620	5,7	6,2	6,1	9,5	1,4
Bursa	11.123	8.928	9.320	7,3	5,9	5,9	-19,7	4,4
Kocaeli	12.598	9.106	8.883	8,3	6,0	5,6	-27,7	-2,4
Ankara	7.138	7.672	8.100	4,7	5,1	5,1	7,5	5,6
Gaziantep	5.580	6.515	6.656	3,7	4,3	4,2	16,8	2,2
Denizli	2.623	2.741	2.812	1,7	1,8	1,8	4,5	2,6
Sakarya	1.820	2.251	2.599	1,2	1,5	1,6	23,6	15,5
Hatay	2.040	2.098	2.112	1,3	1,4	1,3	2,9	0,7
Manisa	4.198	1.845	1.981	2,8	1,2	1,3	-56,1	7,4
İlk on il toplamı	132.402	129.359	134.168	86,8	85,2	85,1	-2,3	3,7
Toplam ihracat	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.

(2): İllere göre dış ticaret verileri girişimlerin merkez adreslerinin bulunduğu ilere göre oluşturulmaktadır.

2014 yılında en yüksek ithalat değerine 136.005 milyon dolar ile Türkiye toplam ithalatının % 56,2'sini oluşturan İstanbul sahiptir. İstanbul'u 10.984 milyon dolar ile toplam ihracatın % 4,5'ini oluşturan Kocaeli ve 9.939 milyon dolar ile toplam ithalatın % 4,1'ini oluşturan Ankara takip etmektedir (Tablo 106).

Tablo 106. En Çok İthalat Yapan İlk On İl

İller ^{(1), (2)}	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
İstanbul	119.605	144.136	136.005	50,6	57,3	56,2	20,5	-5,6
Kocaeli	10.489	10.669	10.984	4,4	4,2	4,5	1,7	2,9
Ankara	10.577	10.367	9.939	4,5	4,1	4,1	-2,0	-4,1
Bursa	11.734	9.292	9.369	5,0	3,7	3,9	-20,8	0,8
İzmir	10.316	7.975	8.103	4,4	3,2	3,3	-22,7	1,6
Gaziantep	5.054	5.608	5.807	2,1	2,2	2,4	11,0	3,6
Hatay	3.618	2.926	3.396	1,5	1,2	1,4	-19,1	16,0
Manisa	4.420	3.904	3.357	1,9	1,6	1,4	-11,7	-14,0
Adana	3.046	2.694	2.547	1,3	1,1	1,1	-11,6	-5,4
Denizli	2.262	2.208	2.176	1,0	0,9	0,9	-2,4	-1,5
İlk on il toplamı	181.122	199.781	191.684	76,6	79,4	79,1	10,3	-4,1
Toplam ithalat	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan illerdir.

(2): İllere göre dış ticaret verileri girişimlerin merkez adreslerinin bulunduğu ile göre oluşturulmaktadır.

1.5.1.4 Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

En büyük pazar payına sahip olduğumuz AB ülkelerine olan ihracatımız 2014 yılında % 8,7 artarak 68.529 milyon dolara yükselmiştir. Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracat % 5,9 azalarak 2.270 milyon dolara gerilerken, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracat % 0,6 artarak 86.843 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 107).

2014 yılında toplam ihracat içinde AB ülkelerine yapılan ihracatın payı artarken, Türkiye Serbest Bölgelerine ve diğer ülkelere yapılan ihracatın payı azalmıştır. 2014 yılında toplam ihracat içinde AB ülkelerine yapılan ihracatın payı % 43,5, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracatın payı % 1,4, diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın payı % 55,1 olmuştur.

2014 yılında diğer ülkeler grubuna yapılan ihracatın, 15.187 milyon doları AB ülkeleri dışında kalan Avrupa ülkelerine, 13.755 milyon doları Afrika ülkelerine, 10.086 milyon doları Amerika ülkelerine, 46.984 milyon doları Asya ülkelerine, 600 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'ya ve 231 milyon doları da bunların dışında kalan ülke ve bölgelere yapılan ihracattan oluşmuştur. Toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın payı % 9,6, Afrika ülkelerine yapılan ihracatın payı % 8,7, Amerika ülkelerine yapılan ihracatın payı % 6,4, Asya ülkelerine yapılan ihracatın payı % 29,8, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatın payı % 0,4, diğer ülke ve bölgelere yapılan ihracatın payı da % 0,1 düzeyinde gerçekleşmiştir (Grafik 46).

Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

(Milyon Dolar)

Ülke Grupları	İhracat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	59.398	63.040	68.529	39,0	41,5	43,5	6,1	8,7
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	2.295	2.413	2.270	1,5	1,6	1,4	5,1	-5,9
C- Diğer Ülkeler	90.768	86.350	86.843	59,5	56,9	55,1	-4,9	0,6
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	14.167	14.214	15.187	9,3	9,4	9,6	0,3	6,8
2- Afrika Ülkeleri	13.357	14.146	13.755	8,8	9,3	8,7	5,9	-2,8
Kuzey Afrika	9.444	10.042	9.758	6,2	6,6	6,2	6,3	-2,8
Diğer Afrika	3.913	4.104	3.997	2,6	2,7	2,5	4,9	-2,6
3- Amerika Ülkeleri	9.623	9.711	10.086	6,3	6,4	6,4	0,9	3,9
Kuzey Amerika	6.663	6.580	7.295	4,4	4,3	4,6	-1,2	10,9
Orta Amerika ve Karayipler	770	1.004	938	0,5	0,7	0,6	30,5	-6,6
Güney Amerika	2.191	2.127	1.853	1,4	1,4	1,2	-2,9	-12,9
4- Asya Ülkeleri	53.026	47.591	46.984	34,8	31,4	29,8	-10,2	-1,3
Yakın ve Orta Doğu	42.451	35.575	35.391	27,8	23,4	22,5	-16,2	-0,5
Diğer Asya	10.575	12.017	11.593	6,9	7,9	7,4	13,6	-3,5
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	490	538	600	0,3	0,4	0,4	9,8	11,5
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	105	149	231	0,1	0,1	0,1	41,7	54,5
Toplam	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8
Ülke Grupları	İthalat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	87.657	92.458	88.784	37,1	36,7	36,7	5,5	-4,0
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	1.046	1.268	1.261	0,4	0,5	0,5	21,2	-0,6
C- Diğer Ülkeler	147.842	157.935	152.138	62,5	62,8	62,8	6,8	-3,7
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	37.206	41.319	36.368	15,7	16,4	15,0	11,1	-12,0
2- Afrika Ülkeleri	5.922	6.031	5.943	2,5	2,4	2,5	1,8	-1,5
Kuzey Afrika	3.308	3.508	3.441	1,4	1,4	1,4	6,0	-1,9
Diğer Afrika	2.613	2.523	2.502	1,1	1,0	1,0	-3,5	-0,8
3- Amerika Ülkeleri	20.233	18.981	18.894	8,6	7,5	7,8	-6,2	-0,5
Kuzey Amerika	15.084	13.953	13.835	6,4	5,5	5,7	-7,5	-0,8
Orta Amerika ve Karayipler	1.069	1.362	1.124	0,5	0,5	0,5	27,4	-17,5
Güney Amerika	4.080	3.666	3.935	1,7	1,5	1,6	-10,1	7,3
4- Asya Ülkeleri	71.012	76.862	76.643	30,0	30,5	31,6	8,2	-0,3
Yakın ve Orta Doğu	21.410	22.214	20.481	9,1	8,8	8,5	3,8	-7,8
Diğer Asya	49.602	54.648	56.162	21,0	21,7	23,2	10,2	2,8
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	861	1.318	638	0,4	0,5	0,3	53,1	-51,6
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	12.608	13.424	13.653	5,3	5,3	5,6	6,5	1,7
Toplam	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

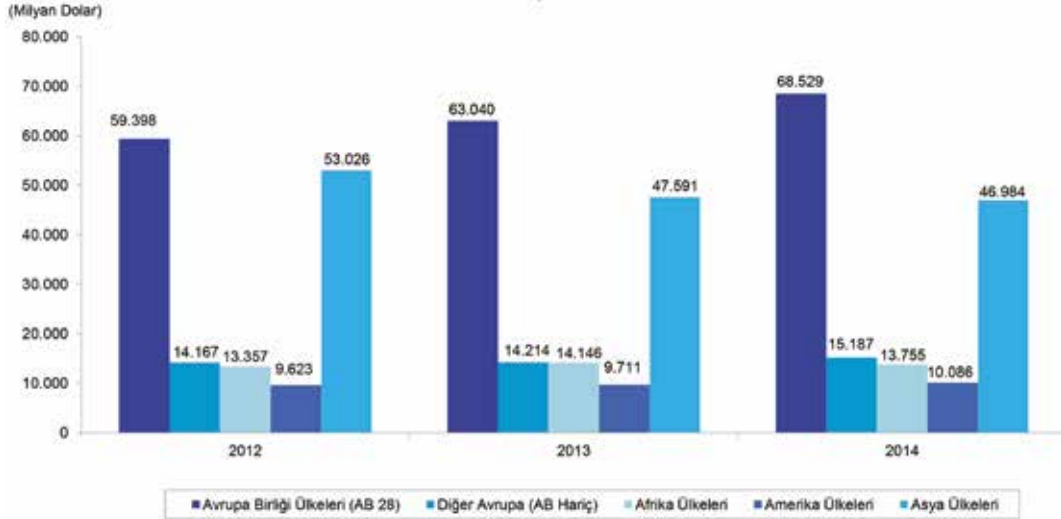
Tablo 107. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devam)

(Milyon Dolar)

Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 28)	147.056	155.498	157.313	37,8	38,5	39,3	5,7	1,2
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	3.341	3.681	3.531	0,9	0,9	0,9	10,2	-4,1
C- Diğer Ülkeler	238.610	244.285	238.981	61,3	60,5	59,8	2,4	-2,2
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	51.373	55.533	51.554	13,2	13,8	12,9	8,1	-7,2
2- Afrika Ülkeleri	19.279	20.177	19.698	5,0	5,0	4,9	4,7	-2,4
Kuzey Afrika	12.752	13.550	13.199	3,3	3,4	3,3	6,3	-2,6
Diğer Afrika	6.527	6.626	6.499	1,7	1,6	1,6	1,5	-1,9
3- Amerika Ülkeleri	29.856	28.692	28.979	7,7	7,1	7,2	-3,9	1,0
Kuzey Amerika	21.747	20.533	21.130	5,6	5,1	5,3	-5,6	2,9
Orta Amerika ve Karayipler	1.839	2.366	2.062	0,5	0,6	0,5	28,7	-12,9
Güney Amerika	6.271	5.793	5.787	1,6	1,4	1,4	-7,6	-0,1
4- Asya Ülkeleri	124.038	124.454	123.627	31,9	30,8	30,9	0,3	-0,7
Yakın ve Orta Doğu	63.861	57.789	55.871	16,4	14,3	14,0	-9,5	-3,3
Diğer Asya	60.177	66.665	67.756	15,5	16,5	16,9	10,8	1,6
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.351	1.857	1.238	0,3	0,5	0,3	37,4	-33,3
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	12.713	13.573	13.884	3,3	3,4	3,5	6,8	2,3
Toplam	389.007	403.464	399.825	100,0	100,0	100,0	3,7	-0,9

Kaynak: TÜİK.

Grafik 46. Belirli Ülke Gruplarına Göre İhracat

Kaynak: TÜİK.

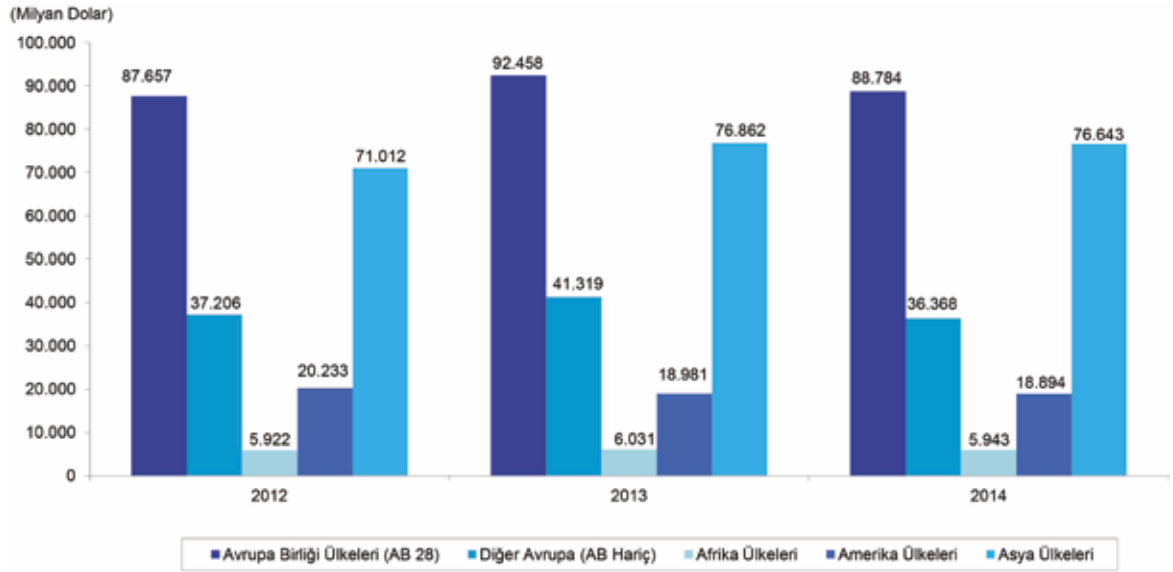
2014 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat % 4,0 azalarak 88.784 milyon dolara, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalat % 0,6 azalarak 1.261 milyon dolara, diğer ülkeler grubundan yapılan ithalat % 3,7 azalarak 152.138 milyon dolara gerilemiştir.

Toplam ithalat içinde 2014 yılında AB ülkeleri, Türkiye Serbest Bölgeleri ve diğer ülkelerden yapılan ithalatın payı değişim göstermemiştir. 2013 yılında olduğu gibi toplam

ithalat içinde AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 36,7, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalatın payı % 0,5 ve diğer ülkeler grubundan yapılan ithalatın payı % 62,8 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Diğer ülkeler başlığı altında yer alan ülkelerden yapılan 152.138 milyon dolarlık ithalatın, 36.368 milyon doları AB haricindeki diğer Avrupa ülkelerinden, 5.943 milyon doları Afrika ülkelerinden, 18.894 milyon doları Amerika ülkelerinden, 76.643 milyon doları Asya ülkelerinden, 638 milyon doları Avustralya ve Yeni Zelanda'dan ve 13.653 milyon doları da diğer ülke ve bölgelerden yapılmıştır. Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinden yapılan ithalat % 15,0, Afrika ülkelerinden yapılan ithalat % 2,5, Amerika ülkelerinden yapılan ithalat % 7,8, Asya ülkelerinden yapılan ithalat % 31,6, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat % 0,3, diğer ülke ve bölgelerden yapılan ithalat ise % 5,6 paya sahiptir (Grafik 47).

Grafik 47. Belirli Ülke Gruplarına Göre İthalat

Kaynak: TÜİK.

Dış ticaret hacmi 2014 yılında bir önceki yıla göre % 0,9 azalış ile 399.825 milyon dolara gerilemiştir. AB ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 1,2 artarak 157.313 milyon dolara yükselirken, Türkiye Serbest Bölgeleri ile olan dış ticaret hacmi % 4,1 azalarak 3.531 milyon dolara, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerle olan dış ticaret hacmi de % 2,2 azalarak 238.981 milyon dolara gerilemiştir.

2014 yılında dış ticaret hacmi bir önceki yıla göre diğer ülkeler grubunda yer alan Amerika ülkelerinde % 1,0, diğer ülke ve bölgelerde % 2,3 artarken, bunların dışında kalan ülke gruplarında düşüş göstermiştir. Avustralya ve Yeni Zelanda ile olan dış ticaret % 33,3, AB haricindeki diğer Avrupa ülkeleri ile olan dış ticaret % 7,2, Afrika ülkeleri ile olan dış ticaret % 2,4, Asya ülkeleri ile olan dış ticaret % 0,7 küçülmüştür.

Seçilmiş ülke grupları itibarıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelere 76.693 milyon dolar değerinde, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ülkelere 48.634 milyon

dolar değerinde, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkelerine 19.691 milyon dolar değerinde, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine 15.621 milyon dolar değerinde, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ülkelerine 11.720 milyon dolar değerinde, Türk Cumhuriyetlerine 7.110 milyon dolar değerinde, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelere 3.795 milyon dolar değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. 2014 yılında seçilmiş ülke gruplarına ihracatta bir önceki yıla göre en yüksek artış % 128,4 ile EFTA ülkelerinde, en yüksek düşüş % 7,7 ile BDT ülkelerinde kaydedilmiştir. Toplam ihracat içinde OECD ülkelerine yapılan ihracat % 48,6, İİT ülkelerine yapılan ihracat % 30,9, KEİ ülkelerine yapılan ihracat % 12,5, BDT ülkelerine yapılan ihracat % 9,9, EİT ülkelerine yapılan ihracat % 7,4, Türk Cumhuriyetlerine yapılan ihracat % 4,5 ve EFTA ülkelerine yapılan ihracat % 2,4 paya sahiptir (Tablo 108).

Tablo 108. Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Göstergeleri

(Milyon Dolar)								
İhracat								
Seçilmiş Ülke Grupları	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	66.290	68.684	76.693	43,5	45,2	48,6	3,6	11,7
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	2.601	1.662	3.795	1,7	1,1	2,4	-36,1	128,4
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	18.791	20.368	19.691	12,3	13,4	12,5	8,4	-3,3
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	16.563	11.898	11.720	10,9	7,8	7,4	-28,2	-1,5
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	15.075	16.924	15.621	9,9	11,1	9,9	12,3	-7,7
Türk Cumhuriyetleri	5.841	6.908	7.110	3,8	4,6	4,5	18,3	2,9
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	55.218	49.371	48.634	36,2	32,5	30,9	-10,6	-1,5
Genel Toplam	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8
İthalat								
Seçilmiş Ülke Grupları	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	113.724	124.207	116.518	48,1	49,4	48,1	9,2	-6,2
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	5.238	10.652	5.717	2,2	4,2	2,4	103,4	-46,3
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	41.510	41.271	40.927	17,5	16,4	16,9	-0,6	-0,8
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	16.429	14.802	13.444	6,9	5,9	5,6	-9,9	-9,2
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	35.248	34.000	33.086	14,9	13,5	13,7	-3,5	-2,7
Türk Cumhuriyetleri	3.558	3.600	2.997	1,5	1,4	1,2	1,2	-16,7
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	31.690	32.074	29.112	13,4	12,7	12,0	1,2	-9,2
Genel Toplam	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8
Dış Ticaret Hacmi								
Seçilmiş Ülke Grupları	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	180.013	192.891	193.211	46,3	47,8	48,3	7,2	0,2
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	7.839	12.314	9.512	2,0	3,1	2,4	57,1	-22,8
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	60.301	61.639	60.619	15,5	15,3	15,2	2,2	-1,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	32.993	26.700	25.164	8,5	6,6	6,3	-19,1	-5,8
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	50.323	50.925	48.707	12,9	12,6	12,2	1,2	-4,4
Türk Cumhuriyetleri	9.399	10.508	10.108	2,4	2,6	2,5	11,8	-3,8
İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	86.909	81.445	77.747	22,3	20,2	19,4	-6,3	-4,5
Genel Toplam	389.007	403.464	399.825	100,0	100,0	100,0	3,7	-0,9

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında en fazla ithalat 116.518 milyon dolar ile OECD ülkelerinden yapılırken, OECD ülkelerini 40.927 milyon dolar ile KEİ ülkeleri, 33.086 milyon dolar ile BDT ülke-

leri, 29.112 milyon dolar ile İT ülkeleri, 13.444 milyon dolar ile EİT ülkeleri, 5.717 milyon dolar ile EFTA ve 2.997 milyon dolar ile Türk Cumhuriyetlerinden yapılan ithalat izlemiştir. 2014 yılında bir önceki yıla göre bu başlık altındaki bütün ülke gruplarına yapılan ithalatta düşüş olurken, en yüksek azalış % 46,3 ile EFTA ülkelerinden yapılan ithalatta gerçekleşmiştir. 2014 yılında bu ülke grupları ile gerçekleştirilen ithalatın, toplam ithalat içerisindeki payları; OECD ülkelerinde % 48,1, KEİ ülkelerinde % 16,9, BDT ülkelerinde % 13,7, İT ülkelerinde % 12,0, EİT ülkelerinde % 5,6, EFTA ülkelerinde % 2,4 ve Türk Cumhuriyetlerinde % 1,2 olmuştur.

2014 yılında OECD ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi bir önceki yıla göre % 0,2 artışla 193.211 milyon dolara yükselirken, diğer seçilmiş ülke gruplarının tamamında azalış olmuştur. EFTA ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 22,8 azalışla 9.512 milyon dolara, EİT ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 5,8 azalışla 25.164 milyon dolara, İT ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 4,5 azalışla 77.747 milyon dolara, BDT ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi % 4,4 azalışla 48.707 milyon dolara, Türk Cumhuriyetleri ile olan dış ticaret hacmi % 3,8 azalışla 10.108 milyon dolara, KEİ ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi de % 1,7 azalışla 60.619 milyon dolara gerilemiştir.

En çok ihracat yaptığımız ilk on ülke içinde Almanya 15.151 milyon dolar ile toplam ihracatın % 9,6'sını alarak birinci olmuş, onu 10.894 milyon dolar ile toplam ihracatın % 6,9'unu alan Irak ikinci sırada, 9.906 milyon dolar ile toplam ihracatın % 6,3'ünü alan İngiltere üçüncü sırada izlemiştir. İran ise 3.887 milyon dolarlık ihracat ile toplam ihracatın % 2,5'ini alarak on ülke içinde son sırada yer almıştır (Tablo 109).

Tablo 109. En Çok İhracat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Almanya	13.124	13.703	15.151	8,6	9,0	9,6	4,4	10,6
Irak	10.822	11.949	10.894	7,1	7,9	6,9	10,4	-8,8
İngiltere	8.694	8.785	9.906	5,7	5,8	6,3	1,1	12,8
İtalya	6.373	6.718	7.142	4,2	4,4	4,5	5,4	6,3
Fransa	6.199	6.377	6.465	4,1	4,2	4,1	2,9	1,4
Amerika Birleşik Devletleri	5.604	5.640	6.343	3,7	3,7	4,0	0,6	12,5
Rusya Federasyonu	6.681	6.964	5.944	4,4	4,6	3,8	4,2	-14,6
İspanya	3.717	4.334	4.751	2,4	2,9	3,0	16,6	9,6
Birleşik Arap Emirlikleri	8.175	4.966	4.656	5,4	3,3	3,0	-39,3	-6,2
İran	9.922	4.193	3.887	6,5	2,8	2,5	-57,7	-7,3
İlk on ülke toplamı	79.310	73.628	75.139	52,0	48,5	47,7	-7,2	2,1
Toplam ihracat	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

En fazla ithalat yaptığımız ilk on ülke içinde ilk sırayı 25.289 milyon dolar ile toplam ithalatın % 10,4'ünü alan Rusya Federasyonu, ikinci sırayı 24.918 milyon dolar ile toplam ithalatın % 10,3'ünü alan Çin ve üçüncü sırayı 22.370 milyon dolar ile toplam ithalatın % 9,2'sini alan Almanya almıştır. En çok ithalat yapılan on ülke içinde 2013 yılında yer almayan Güney Kore, 2014 yılında 7.548 milyon dolar ile listeye sekizinci sıradan girerek % 24,0 ile ithalatın en fazla artış gösterdiği ülke olmuştur (Tablo 110).

Tablo 110. En Çok İthalat Yapılan İlk On Ülke

Ülkeler ⁽¹⁾	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Rusya Federasyonu	26.625	25.064	25.289	11,3	10,0	10,4	-5,9	0,9
Çin	21.295	24.686	24.918	9,0	9,8	10,3	15,9	0,9
Almanya	21.401	24.182	22.370	9,0	9,6	9,2	13,0	-7,5
Amerika Birleşik Devletleri	14.131	12.596	12.728	6,0	5,0	5,3	-10,9	1,0
İtalya	13.344	12.885	12.056	5,6	5,1	5,0	-3,4	-6,4
İran	11.965	10.383	9.833	5,1	4,1	4,1	-13,2	-5,3
Fransa	8.590	8.080	8.123	3,6	3,2	3,4	-5,9	0,5
Güney Kore	5.660	6.088	7.548	2,4	2,4	3,1	7,6	24,0
Hindistan	5.844	6.368	6.899	2,5	2,5	2,8	9,0	8,3
İspanya	6.024	6.418	6.076	2,5	2,6	2,5	6,5	-5,3
İlk on ülke toplamı	134.878	136.750	135.839	57,0	54,3	56,1	1,4	-0,7
Toplam ithalat	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2014 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

1.5.1.5 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

Komşu ülkelerle yapılan ihracat 2013 yılında bir önceki yıla göre % 12,0 azalırken, 2014 yılında % 1,2 azalarak 24.781 milyon dolardan 24.479 milyon dolara gerilemiştir. Toplam ihracat içinde komşu ülkelerin payı bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak % 16,3'ten % 15,5'e düşmüştür. Komşularımız içinde en fazla ihracat yaptığımız ülke bölgede ortaya çıkan olaylar nedeniyle % 8,8 gerilemeye rağmen 10.894 milyon dolar ile Irak olurken, onu 3.887 milyon dolar ile İran, 2.876 milyon dolar ile Azerbaycan-Nahçıvan izlemiştir (Tablo 111).

Komşu ülkelerle yapılan ithalat 2013 yılında bir önceki yıla göre % 4,6 azalırken, 2014 yılında % 2,7 azalarak 18.116 milyon dolardan 17.633 milyon dolara gerilemiştir. Komşu ülkelerin toplam ithalat içindeki payı bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak % 7,2'den % 7,3'e yükselmiştir. Komşu ülkeler içinde en fazla ithalat yapılan ülke 9.833 milyon dolar ile İran olurken, onu 4.044 milyon dolar ile Yunanistan, 2.846 milyon dolar ile Bulgaristan takip etmiştir. En az ithalat yapılan komşu ülke ise 1,5 milyon dolar ile Ermenistan'dır.

Ülkemizin komşu ülkelerle olan dış ticaret hacmi 2013 yılında % 9,0 azalırken, 2014 yılında % 1,8 azalarak 42.897 milyon dolardan, 42.112 milyon dolara gerilemiştir. Komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin, toplam dış ticaret hacmi içindeki payı 2013 yılına göre 0,1 puan azalarak % 10,6'dan % 10,5'e gerilemiştir.

Tablo 111. Sınır Komşularımızla Dış Ticaret

(Milyon Dolar)

Komşu Ülkeler	İhracat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Azerbaycan- Nahçıvan	2.585	2.960	2.876	1,7	2,0	1,8	14,5	-2,9
Bulgaristan	1.685	1.971	2.041	1,1	1,3	1,3	17,0	3,5
Ermenistan	0,2	0,1	-	0,0	0,0	-	-50,0	-
Gürcistan	1.253	1.246	1.444	0,8	0,8	0,9	-0,6	15,9
Irak	10.822	11.949	10.894	7,1	7,9	6,9	10,4	-8,8
İran	9.922	4.193	3.887	6,5	2,8	2,5	-57,7	-7,3
Suriye	498	1.024	1.802	0,3	0,7	1,1	105,7	75,9
Yunanistan	1.401	1.437	1.537	0,9	0,9	1,0	2,6	6,9
Komşu ülkeler toplamı	28.166	24.781	24.479	18,5	16,3	15,5	-12,0	-1,2
Genel toplam	152.462	151.803	157.642	100,0	100,0	100,0	-0,4	3,8
Komşu Ülkeler	İthalat							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Azerbaycan- Nahçıvan	340	334	291	0,1	0,1	0,1	-1,8	-12,7
Bulgaristan	2.754	2.760	2.846	1,2	1,1	1,2	0,2	3,1
Ermenistan	0,2	0,4	1,5	0,0	0,0	0,0	100,0	266,2
Gürcistan	180	202	233	0,1	0,1	0,1	11,9	15,3
Irak	149	146	269	0,1	0,1	0,1	-2,4	84,3
İran	11.965	10.383	9.833	5,1	4,1	4,1	-13,2	-5,3
Suriye	67	85	115	0,0	0,0	0,0	25,9	36,0
Yunanistan	3.540	4.206	4.044	1,5	1,7	1,7	18,8	-3,9
Komşu ülkeler toplamı	18.996	18.116	17.633	8,0	7,2	7,3	-4,6	-2,7
Genel toplam	236.545	251.661	242.183	100,0	100,0	100,0	6,4	-3,8
Komşu Ülkeler	Dış Ticaret Hacmi							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Azerbaycan- Nahçıvan	2.925	3.294	3.167	0,8	0,8	0,8	12,6	-3,9
Bulgaristan	4.439	4.732	4.887	1,1	1,2	1,2	6,6	3,3
Ermenistan	0,4	0,5	1,5	0,0	0,0	0,0	25,0	200,0
Gürcistan	1.434	1.448	1.677	0,4	0,4	0,4	1,0	15,8
Irak	10.971	12.095	11.162	2,8	3,0	2,8	10,2	-7,7
İran	21.886	14.576	13.720	5,6	3,6	3,4	-33,4	-5,9
Suriye	565	1.109	1.917	0,1	0,3	0,5	96,2	72,8
Yunanistan	4.941	5.643	5.581	1,3	1,4	1,4	14,2	-1,1
Komşu ülkeler toplamı	47.162	42.897	42.112	12,1	10,6	10,5	-9,0	-1,8
Genel toplam	389.007	403.464	399.825	100,0	100,0	100,0	3,7	-0,9

Kaynak: TÜİK.

1.5.2 Ödemeler Dengesi

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2009 yılında yayımlanan ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu (UYP) istatistiklerine ilişkin kavram, tanım, sınıflama ve uygulamaları içeren Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu Altıncı El Kitabı ile ödemeler dengesi istatistiklerinde sunum ve yöntemsel olarak bazı değişiklikler meydana gelmiştir. TCMB Ödemeler Dengesi Beşinci El Kitabı'na göre yayımladığı ödemeler dengesi istatistiklerini, Eylül 2014 dönemine ait verilerden itibaren Altıncı El Kitabı'nın yeni tanım ve standartlarına göre yayımlamaya başlamıştır.

TCMB Altıncı El Kitabına geçiş ile birlikte, temel kavramların büyük ölçüde aynı kaldığını, ancak alt kalemlerde bazı sınıflama ve tanım değişiklikleri olduğunu, diğer bir ifadeyle yapılan değişikliklerin ana kalemler olan “Cari İşlemler Hesabı”, “Sermaye Hesabı”, “Finans Hesabı” ve “Net Hata Noksan” kalemlerinde rakamsal farklılıklar yaratmazken, alt kalemlerde bazı değişiklikler oluşturduğunu açıklamıştır.

Türkiye’de özellikle 2009 yılında yaşanan krizden sonra hızlı bir artış gösteren cari işlemler açığı önemli bir sorun oluşturmaya başlamış ve 2011 yılında tarihinin en yüksek seviyesine yükselmiştir.

TCMB yüksek cari açığın oluşturduğu makro finansal riskleri sınırlandırmaya yönelik ekonomi politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda 2010 yılının son çeyreğinde kredilerdeki yüksek artış, kurlardaki aşırı değerlenme ve yüksek seviyelere ulaşan cari açığa karşı, finansal istikrarı da dikkate alan yeni bir para politikası çerçevesini uygulamaya koymuştur. TCMB ve diğer düzenleyici kurumların aldığı tedbirlerin katkısı ile 2011 sonrası dönemde kurlardaki aşırı değerlenme giderilmiş ve kredi büyüme hızı daha makul seviyelere çekilmiştir. Bu gelişmelerle uyumlu bir şekilde düzelme eğilimi gösteren cari açık dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, 2014 yılında ciddi oranda küçülmüştür. 2013 yılında 64.658 milyon dolar olan cari işlemler açığı, 2014 yılında % 29,1 azalarak 45.846 milyon dolara düşmüştür (Tablo 112).

2014 yılında cari işlemler açığındaki iyileşmede başta, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle dış ticaret açığındaki küçülme olmak üzere, net hizmet gelirlerindeki yükselme ve birincil gelir açığındaki gerileme etkili olmuştur.

Ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle 2013 yılında 79.907 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2014 yılında % 20,5 azalışla 63.542 milyon dolara gerilemiştir. Dış ticaret açığındaki iyileşmede ihracatta meydana gelen artışa karşın ithalatta kaydedilen küçülme etkili olmuştur. Altın hariç ihracat, önemli ihracat pazarlarımızdan Irak, İran ve Rusya Federasyonuna olan ihracattaki küçülmeye rağmen, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yönelik ihracattaki artışın etkisiyle yükseliş eğilimi göstermiştir. Altın ihracatında ise geçen yıla göre düşüş kaydedilmiştir.

Altın hariç tutulduğunda, ithalat harcamalarında nominal olarak düşüş gerçekleşmiştir. Bu düşüşte büyük ölçüde iç talep artışının ılımlı seyretmesi ve petrol fiyatlarında yaşanan düşüşün enerji ithalatını sınırlaması etkili olmuştur. 2014 yılında altın ithalatında da yüksek oranlı düşüş görülmüştür.

Cari işlemler dengesinin, dış ticarettten sonra en önemli belirleyicisi olan hizmetler kalemi 2014 yılında cari dengeye olumlu katkı yapmıştır. Net hizmet gelirleri büyük ölçüde taşımacılık, seyahat ve inşaat hizmetlerindeki net gelir artışının etkisi ile 2013 yılına göre % 10,7 artarak 25.296 milyon dolara yükselmiştir (Grafik 48).

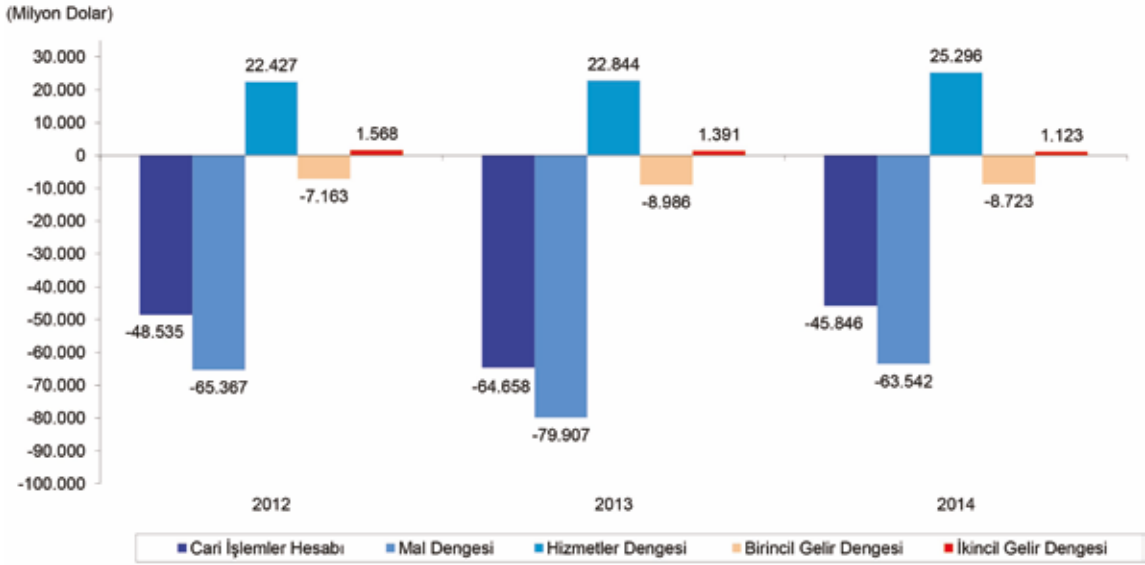

Tablo 112. Ödemeler Dengesi

Bileşenler	(Milyon Dolar)				
	2012	2013	2014	Değişim (%)	
				2013	2014
Cari İşlemler Hesabı	-48.535	-64.658	-45.846	33,2	-29,1
İhracat	161.948	161.789	168.959	-0,1	4,4
İthalat	227.315	241.696	232.501	6,3	-3,8
Mal Dengesi	-65.367	-79.907	-63.542	22,2	-20,5
Hizmet Gelirleri	43.224	46.615	50.449	7,8	8,2
Seyahat Gelirleri	25.345	27.997	29.552	10,5	5,6
Diğer Gelirler	17.879	18.618	20.897	4,1	12,2
Hizmet Giderleri	20.797	23.771	25.153	14,3	5,8
Seyahat Giderleri	4.094	4.817	5.072	17,7	5,3
Diğer Giderler	16.703	18.954	20.081	13,5	5,9
Mal ve Hizmet Dengesi	-42.940	-57.063	-38.246	32,9	-33,0
Birincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	5.034	4.524	4.256	-10,1	-5,9
Faiz Gelirleri	2.054	1.778	1.666	-13,4	-6,3
Diğer Gelirler	2.980	2.746	2.590	-7,9	-5,7
Birincil Yatırım Kaynaklı Giderler	12.197	13.510	12.979	10,8	-3,9
Faiz Giderleri	5.829	5.782	5.691	-0,8	-1,6
Diğer Giderler	6.368	7.728	7.288	21,4	-5,7
Mal, Hizmet ve Birincil Gelir Dengesi	-50.103	-66.049	-46.969	31,8	-28,9
İkincil Yatırım Kaynaklı Gelirler	1.568	1.391	1.123	-11,3	-19,3
İşçi Gelirleri	975	877	838	-10,1	-4,4
Diğer Transferler	593	514	285	-13,3	-44,6
Sermaye Hesabı	-58	-96	-66	65,5	-31,3
Finans Hesabı	-71.068	-72.721	-43.050	2,3	-40,8
Doğrudan Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	4.105	3.627	7.047	-11,6	94,3
Doğrudan Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	13.282	12.457	12.534	-6,2	0,6
Portföy Yatırımları: Net Varlık Edinimi	-2.657	-2.601	759	-2,1	-129,2
Portföy Yatırımları: Net Yükümlülük Oluşumu	38.355	21.385	20.693	-44,2	-3,2
Hisse Senetleri	6.276	842	2.559	-86,6	203,9
Borç Senetleri	32.079	20.543	18.134	-36,0	-11,7
Diğer Yatırımlar: Net Varlık Edinimi	703	-2.370	1.116	-437,1	-147,1
Merkez Bankası	-2	-1	0	-50,0	-
Genel Hükümet	366	757	213	106,8	-71,9
Bankalar	-2.040	283	985	-113,9	248,1
Diğer Sektörler	2.379	-3.409	-82	-243,3	-97,6
Diğer Yatırımlar: Net Yükümlülük Oluşumu	21.582	37.535	18.745	73,9	-50,1
Merkez Bankası	-1.779	-1.457	-1.905	-18,1	30,7
Genel Hükümet	-92	-18	-894	-80,4	4.866,7
Bankalar	16.002	32.269	15.437	101,7	-52,2
Diğer Sektörler	7.451	6.741	6.107	-9,5	-9,4
Cari, Sermaye ve Finans Hesapları	22.475	7.967	-2.862	-64,6	-135,9
Net Hata ve Noksan	346	2.796	2.394	708,1	-14,4
Genel Denge	-22.821	-10.763	468	-52,8	-104,3
Rezerv Varlıklar	22.821	10.763	-468	-52,8	-104,3
Resmi Rezervler	20.814	9.911	-468	-52,4	-104,7
Uluslararası Para Fonu Kredileri	2.007	852	0	-57,5	-

Kaynak: TCMB.

Grafik 48. Ödemeler Dengesi

Kaynak: TCMB.

Ücret ödemeleri ve yatırım geliri kalemlerinden oluşan birincil gelir dengesinde 2013 yılında 8.986 milyon dolar olan çıkış 2014 yılında 8.723 milyona gerilemiştir. Bu gelişme, yatırım gelirinden kaynaklanan net çıkışların 371 milyon dolar azalarak 8.327 milyona gerilemesinden kaynaklanmıştır. Genel Hükümet ve diğer sektörlerin cari transferlerinden oluşan ikincil gelir dengesinden kaynaklanan net girişler 268 milyon dolar azalarak 1.123 milyon dolar olmuştur.

Doğrudan yatırımlardan kaynaklanan net varlıklar 2013 yılına göre 3.420 milyon dolar artarak 7.047 milyona yükselirken, net yükümlülükler de 77 milyon dolar artarak 12.534 milyon dolar tutarında gerçekleşmiştir.

Portföy yatırımları kalemindeki net yükümlülük oluşumu ile ilgili olarak yurtdışında yerleşik kişiler hisse senedi piyasasında 2.559 milyon dolarlık net alım gerçekleştirmişlerdir.

2013 yılında 9.911 milyon dolar azalan resmi rezervler, 2014 yılında 468 milyon dolar artış göstermiştir.

Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2014 yılında 2013 yılına göre % 29,8 azalarak 61.862 milyondan 43.452 milyona gerilemiştir.

1.5.3 Uluslararası Doğrudan Yatırımlar

Küresel aktivitedeki yavaşlamanın sürmesi, ekonomik büyümenin hedeflenen seviyelere yükseltilememesi, dünyanın farklı bölgelerindeki karışıklıklar sermaye hareketlerini olumsuz etkilemiştir. Risk iştahındaki azalma ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri de azalış göstermiştir.

Ülkemize yönelik sermaye girişleri de uluslararası piyasalardaki gelişmelerin etkisiyle azalan bir seyir izlemiştir ve 2012 yılında 10.759 milyon dolar olan uluslararası doğrudan

sermaye girişi 2013 yılında 9.866 milyon dolara, 2014 yılında da 8.699 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 113).

2014 yılında Türkiye'ye yönelik doğrudan sermaye girişi % 11,8 azalışla 8.699 milyon dolar olurken, 254 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 8.445 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarıyla olan 623 milyon dolarlık net diğer sermaye çıkışı ve 4.321 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2014 yılında toplam net sermaye tutarı bir önceki yıla göre % 1,7 gerileyerek 12.143 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2014 yılında net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermaye % 64,4'lük, net gayrimenkul satışları da % 35,6'lık bir paya sahiptir. Bir önceki yıla göre net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermayenin payı azalmaya, net gayrimenkul satışlarının payı ise artmaya devam etmiştir.

Tablo 113. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler)

Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye						Toplam Yatırım (Net)
	Sermaye			Diğer Sermaye (Net) ⁽¹⁾	Toplam (Net)	Gayrimenkul (Net)	
	Giriş	Çıkış	Net				
2012	10.759	-633	10.126	521	10.647	2.636	13.283
2013	9.866	-568	9.298	10	9.308	3.049	12.357
2014 ⁽²⁾	8.699	-254	8.445	-623	7.822	4.321	12.143
	Değişim (%)						
2013	-8,3	-10,3	-8,2	-98,1	-12,6	15,7	-7,0
2014	-11,8	-55,3	-9,2	-6.330,0	-16,0	41,7	-1,7

Kaynak: EB.

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi değeridir.

(2): Geçici.

2013 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişleri içinde en yüksek payı hizmetler sektörü alırken, 2014 yılında sanayi sektörü almıştır. 2014 yılında sanayi sektörüne yönelik yatırım girişleri içinde en büyük payı imalat sanayi sektörü alırken, hizmetler sektöründeki yatırım girişinin büyük bölümü de yine mali aracı kuruluşların faaliyeti kaleminden kaynaklanmıştır. Tarım sektörü 2014 yılında da yabancı yatırımcıların en az ilgi gösterdiği sektör olma özelliğini devam ettirmiştir. 2014 yılında uluslararası doğrudan yatırım sermaye girişinin % 0,7'si olan 61 milyon doları tarım sektöründe, % 56,3'ü olan 4.898 milyon doları sanayi sektöründe, % 43,0'ı olan 3.740 milyon doları da hizmetler sektöründe gerçekleştirmiştir (Tablo 114, Grafik 49).

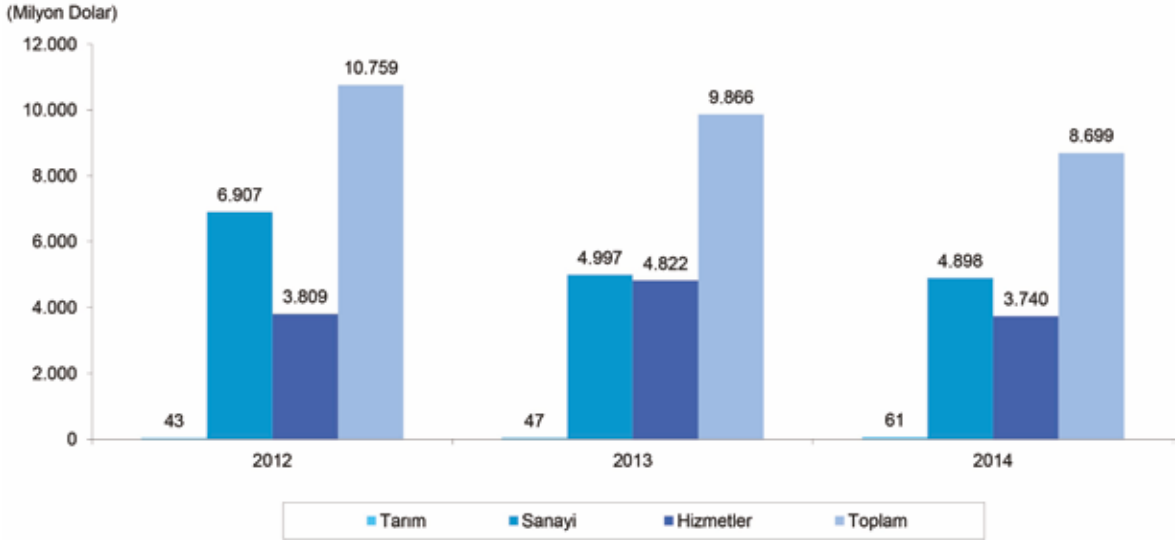
Tablo 114. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

Sektörler	(Milyon Dolar)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	43	47	61	0,4	0,5	0,7	9,3	29,8
Madencilik ve taşocakçılığı	213	242	449	2,0	2,5	5,2	13,6	85,5
İmalat sanayii	4.343	2.207	2.891	40,4	22,4	33,2	-49,2	31,0
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	2.201	400	557	20,5	4,1	6,4	-81,8	39,3
Tekstil ürünleri imalatı	376	60	139	3,5	0,6	1,6	-84,0	131,7
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	579	272	495	5,4	2,8	5,7	-53,0	82,0
Makine ve teçhizat imalatı	32	5	4	0,3	0,1	0,0	-84,4	-20,0
Elektrikli optik aletler imalatı	143	607	918	1,3	6,2	10,6	324,5	51,2
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı	121	97	124	1,1	1,0	1,4	-19,8	27,8
Diğer imalat	891	766	654	8,3	7,8	7,5	-14,0	-14,6
Elektrik, gaz ve su	924	2.370	1.326	8,6	24,0	15,2	156,5	-44,1
İnşaat	1.427	178	232	13,3	1,8	2,7	-87,5	30,3
Toptan ve perakende ticaret	221	377	1.165	2,1	3,8	13,4	70,6	209,0
Oteller ve lokantalar	16	59	20	0,1	0,6	0,2	268,8	-66,1
Ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri	130	300	136	1,2	3,0	1,6	130,8	-54,7
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	2.084	3.415	1.535	19,4	34,6	17,6	63,9	-55,1
Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	173	128	227	1,6	1,3	2,6	-26,0	77,3
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	546	106	200	5,1	1,1	2,3	-80,6	88,7
Diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmet faaliyetleri	639	437	457	5,9	4,4	5,3	-31,6	4,6
Toplam	10.759	9.866	8.699	100,0	100,0	100,0	-8,3	-11,8

Kaynak: EB.

(1): Geçici.

Grafik 49. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: EB.

Alt sektörler itibarıyla imalat sanayi 2.891 milyon dolar, elektrik, gaz ve su faaliyetleri 1.326 milyon dolar, mali aracı kuruluşların faaliyetleri 1.535 milyon dolar ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu faaliyetler olmuştur.

Doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin % 63,4'ü olan 5.512 milyon dolarlık kısmı AB ülkeleri, % 20,3'ü olan 1.766 milyon dolarlık kısmı Asya ülkeleri, % 12,1'i olan 1.054 milyon dolarlık kısmı AB dışındaki Avrupa ülkeleri, % 3,7'si olan 325 milyon dolarlık kısmı ABD, % 0,5'i olan 42 milyon dolarlık kısmı Afrika ülkeleri kaynaklı sermayeden oluşmaktadır. 2013 yılına göre toplam doğrudan uluslararası sermaye girişleri içinde AB ülkelerinin, AB dışındaki Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin payı artarken, Asya ve Afrika ülkelerinin payı azalmıştır.

2014 yılında 2013 yılına göre AB ülkelerinden olan uluslararası doğrudan sermaye girişi % 4,6 artarken, bunun içinde yer alan Almanya ve Avusturya'dan olan sermaye girişleri azalmış, Fransa, Hollanda, İngiltere ve İtalya kaynaklı sermaye girişleri artmıştır. AB hariç diğer Avrupa ülkelerinden olan sermaye girişleri % 6,6, Afrika ülkelerinden olan sermaye girişleri % 81,0, Asya ülkelerinden olan sermaye girişleri % 39,1, ABD'den olan sermaye girişleri % 0,3 azalış göstermiştir (Tablo 115, Grafik 50).

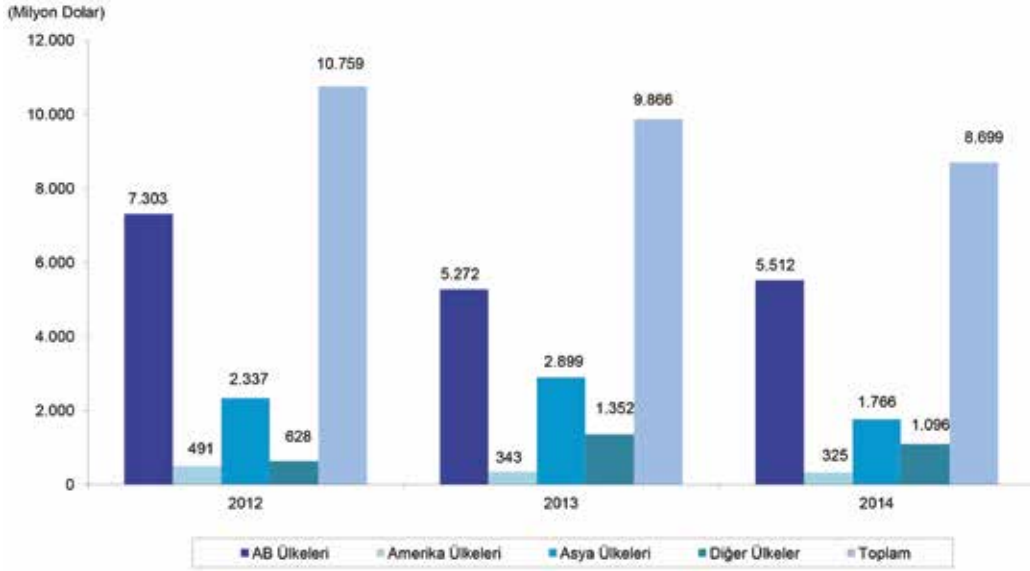
Tablo 115. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke Grupları	(Milyon Dolar)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2012	2013	2014 ⁽¹⁾	2012	2013	2014	2013	2014	
AB Ülkeleri	7.303	5.272	5.512	67,9	53,4	63,4	-27,8	4,6	
Almanya	491	1.968	693	4,6	19,9	8,0	300,8	-64,8	
Avusturya	1.519	647	50	14,1	6,6	0,6	-57,4	-92,3	
Fransa	86	217	280	0,8	2,2	3,2	152,3	29,0	
Hollanda	1.381	918	2.017	12,8	9,3	23,2	-33,5	119,7	
İngiltere	2.044	300	1.046	19,0	3,0	12,0	-85,3	248,7	
İtalya	154	146	490	1,4	1,5	5,6	-5,2	235,6	
Diğer AB Ülkeleri	1.628	1.076	936	15,1	10,9	10,8	-33,9	-13,0	
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB hariç)	622	1.128	1.054	5,8	11,4	12,1	81,4	-6,6	
Afrika Ülkeleri	0	221	42	0,0	2,2	0,5	-	-81,0	
ABD	439	326	325	4,1	3,3	3,7	-25,7	-0,3	
Kanada	32	16	0	0,3	0,2	0,0	-50,0	-	
Orta-Güney Amerika ve Karayipler	20	1	0	0,2	0,0	0,0	-95,0	-	
Asya Ülkeleri	2.337	2.899	1.766	21,7	29,4	20,3	24,0	-39,1	
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	1.593	2.286	1.231	14,8	23,2	14,2	43,5	-46,2	
Körfez Ülkeleri	940	880	425	8,7	8,9	4,9	-6,4	-51,7	
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	653	1.406	788	6,1	14,3	9,1	115,3	-44,0	
Diğer Asya Ülkeleri	744	613	535	6,9	6,2	6,2	-17,6	-12,7	
Diğer Ülkeler	6	3	0	0,1	0,0	0,0	-50,0	-	
Toplam	10.759	9.866	8.699	100,0	100,0	100,0	-8,3	-11,8	

Kaynak: EB.

(1): Geçici.

Grafik 50. Uluslararası Doğrudan Yatırım Sermaye Girişlerinin Ükelere Göre Dağılımı

Kaynak: EB.

1.5.4 Dış Borçlar

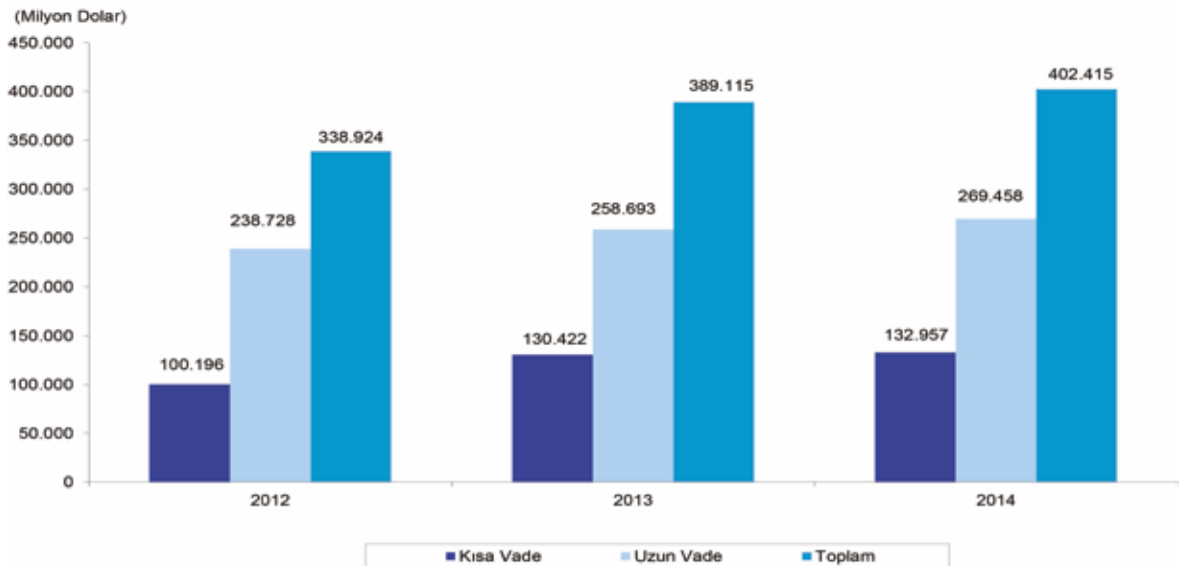
2012 yılında % 11,6 ve 2013 yılında % 14,8 artan dış borç stoku, 2014 yılında önemli oranda yavaşlayarak % 3,4 artış göstermiştir. Böylece 2014 yılında brüt dış borç stoku, 389.115 milyon dolardan 402.415 milyon dolara yükselmiştir. 2014 yılında, özellikle kısa vadeli dış borçlardaki artış büyük ölçüde yavaşlamış ve borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı azalmıştır. Bir önceki yıla göre 2013 yılında % 30,2 artan kısa vadeli dış borçlar 2014 yılında % 1,9 artarak 132.957 milyon dolara, uzun vadeli dış borçlar da % 4,2 artarak 269.458 milyon dolara yükselmiştir. Toplam dış borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı 2013 yılında % 33,5 iken, 2014 yılında % 33,0'a gerilemiş, uzun vadeli borçların payı aynı yıllar itibarıyla % 66,5'ten % 67,0'a yükselmiştir (Tablo 116, Grafik 51).

Tablo 116. Brüt Dış Borç Stoku

Göstergeler	(Milyon Dolar)		
	2012	2013	2014
Dış borç stoku	338.924	389.115	402.415
Değişim (%)	11,6	14,8	3,4
Kısa vade	100.196	130.422	132.957
Değişim (%)	22,8	30,2	1,9
Borç stoku içindeki payı (%)	29,6	33,5	33,0
Uzun vade	238.728	258.693	269.458
Değişim (%)	7,4	8,4	4,2
Borç stoku içindeki payı (%)	70,4	66,5	67,0
Borçlulara Göre			
Kısa vade	100.196	130.422	132.957
Kamu	11.040	17.605	17.866
TCMB	1.036	833	342
Özel	88.120	111.984	114.749
Uzun vade	238.728	258.693	269.458
Kamu	92.984	98.339	99.830
TCMB	6.052	4.401	2.142
Özel	139.692	155.953	167.486
Kamu toplam	104.024	115.944	117.696
Değişim (%)	10,3	11,5	1,5
Borç stoku içindeki payı (%)	30,7	29,8	29,2
TCMB toplam	7.088	5.234	2.484
Değişim (%)	-24,1	-26,2	-52,5
Borç stoku içindeki payı (%)	2,1	1,3	0,6
Özel toplam	227.812	267.937	282.235
Değişim (%)	13,8	17,6	5,3
Borç stoku içindeki payı (%)	67,2	68,9	70,1

Kaynak: HM.

Grafik 51. Dış Borç Stoku

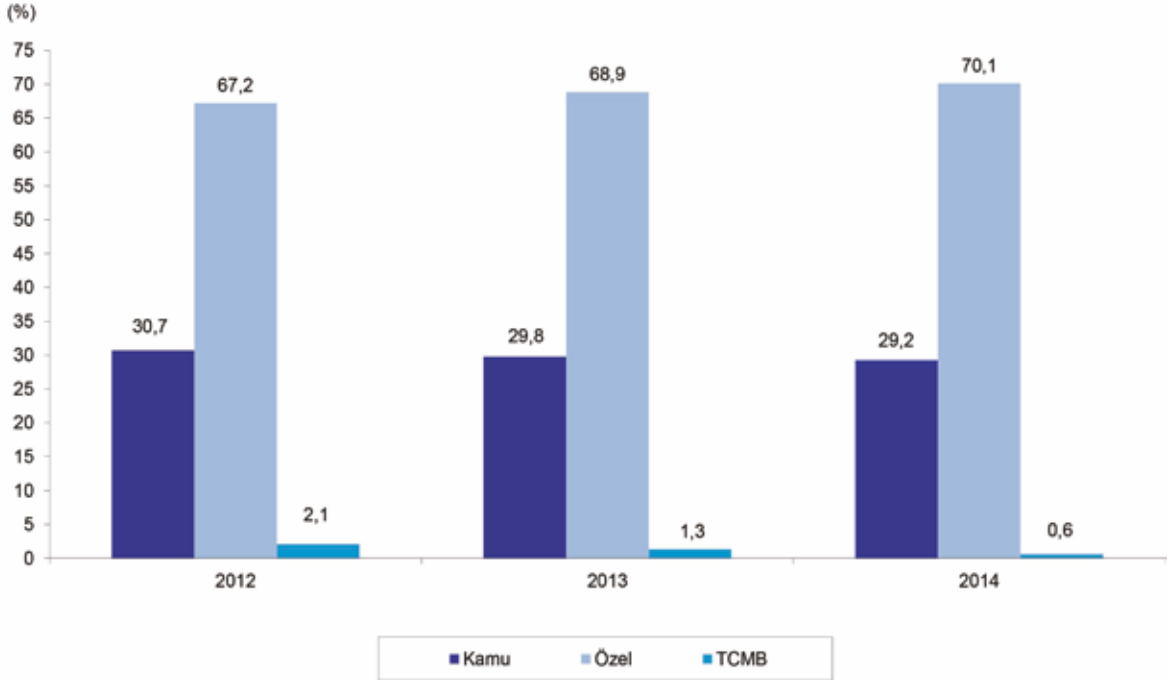
Kaynak: HM.

Dış borç stoku içinde önemli bir yer tutan özel sektör dış borcunun artış hızı 2013 yılına göre önemli oranda yavaşlamıştır. 2013 yılında % 17,6 artan özel sektörün dış borcu 2014 yılında % 5,3 artarak 282.235 milyon dolara yükselmiştir. 2013 yılında kamu sektörünün dış borcu % 11,5 artış gösterirken, 2014 yılında % 1,5'lik bir artış ile 117.696 milyon dolara yükselmiştir. TCMB'nin dış borcu ise gerilemeye devam ederek, 2014 yılında bir önceki yıla göre % 52,5'lik düşüş ile 2.484 milyon dolar olmuştur.

2014 yılında kamu kesimi dış borcunun 99.830 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli ve 17.866 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşurken, özel sektör dış borcunun 167.486 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli ve 114.749 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur.

Toplam dış borç stoku içinde 2014 yılında bir önceki yıla göre TCMB'nin payı % 1,3'ten % 0,6'ya ve kamu kesiminin payı % 29,8'den % 29,2'ye gerilerken, özel kesimin payı % 68,9'dan % 70,1'e yükselmiştir (Grafik 52).

Grafik 52. Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı

Kaynak: HM.

Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcu

Özel sektörün yurtdışından sağladığı kısa vadeli, uzun vadeli ve buna bağlı olarak toplam kredi borçlarının artış hızlarında 2014 yılında düşüş olmuştur. Bir önceki yıl sonuna göre kısa vadeli borçların artış oranında 28,0, uzun vadeli borçların artış oranında 4,3 ve toplam borçların artış oranında 8,5 puanlık düşüş kaydedilmiştir. 2014 yılı sonu itibarıyla 2013 yılı sonuna göre, özel sektörün yurtdışından sağladığı toplam kredi borcu % 7,4 artarak 211.962 milyon dolar olmuştur (Tablo 117).

Tablo 117. Özel Sektörün Yurtdışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borçları

Borçluya Göre	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Kısa Vadeli								
Finansal	28.123	38.825	41.719	91,8	93,7	93,8	38,1	7,5
Bankalar ⁽¹⁾	26.254	36.449	39.625	85,7	87,9	89,1	38,8	8,7
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	1.869	2.376	2.095	6,1	5,7	4,7	27,1	-11,8
Finansal olmayan	2.516	2.631	2.757	8,2	6,3	6,2	4,6	4,8
Krediler	2.408	2.586	2.672	7,9	6,2	6,0	7,4	3,3
Yabancı sermaye sayılan krediler	107	44	86	0,4	0,1	0,2	-58,7	93,9
Toplam	30.639	41.456	44.477	100,0	100,0	100,0	35,3	7,3
Uzun Vadeli								
Finansal	56.040	71.785	83.291	40,1	46,0	49,7	28,1	16,0
Bankalar	41.754	54.803	66.158	29,9	35,1	39,5	31,3	20,7
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	14.286	16.981	17.132	10,2	10,9	10,2	18,9	0,9
Finansal Olmayan	83.618	84.159	84.195	59,9	54,0	50,3	0,6	0,0
Krediler	75.947	74.593	73.779	54,4	47,8	44,1	-1,8	-1,1
Yabancı Sermaye Sayılan Krediler	5.846	5.879	5.087	4,2	3,8	3,0	0,6	-13,5
Ticari Krediler	418	339	326	0,3	0,2	0,2	-19,1	-3,7
Tahvil	1.407	3.348	5.002	1,0	2,1	3,0	138,0	49,4
Toplam	139.658	155.943	167.485	100,0	100,0	100,0	11,7	7,4
Toplam								
Kısa Vadeli	30.639	41.456	44.477	18,0	21,0	21,0	35,3	7,3
Uzun Vadeli	139.658	155.943	167.485	82,0	79,0	79,0	11,7	7,4
Kısa Vadeli + Uzun Vadeli	170.296	197.399	211.962	100,0	100,0	100,0	15,9	7,4

Kaynak: TCMB.

(1): Repo işlemlerinden doğan borçlar dahil değildir.

Özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcu 2014 yılı sonunda, bir önceki yıl sonuna göre % 7,3 artarak 44.477 milyon dolar olmuştur. Toplam kısa vadeli özel sektör kredi borcunun % 93,8'i olan 41.719 milyon doları finansal kesime, % 6,2'si olan 2.757 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

2014 yılı sonunda, finansal kesime ait kısa vadeli özel sektör borcunun 39.625 milyon doları bankalara, 2.095 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşlara aittir. Finansal olmayan özel sektörün 2.757 milyon dolar olan kısa vadeli kredi borcunun 2.672 milyon doları kredilerden, 86 milyon doları da yabancı sermaye sayılan kredilerden oluşmaktadır.

Özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcu 2014 yılı sonunda, bir önceki yıl sonuna göre % 7,4 artarak 167.485 milyon dolar olmuştur. Toplam uzun vadeli kredi borcunun % 49,7'si olan 83.291 milyon doları finansal kesime, % 50,3'ü olan 84.195 milyon doları finansal olmayan özel sektöre aittir.

2014 yılı sonunda, finansal kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 66.158 milyon doları bankaların, 17.132 milyon doları ise bankacılık dışı finansal kuruluşların borçlarından oluşmaktadır. 2014 yılı sonunda finansal olmayan kesime ait uzun vadeli özel sektör borcunun 73.779 milyon doları kredilerden, 5.087 milyon doları yabancı sermaye sayılan kredilerden, 326 milyon doları ticari kredilerden ve 5.002 milyon doları da tahvillerden oluşmaktadır.

Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı

2014 yılında sektörler bazında finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli kredi borcunun % 49,7'si olan 1.369 milyon doları sanayi, % 48,1'i olan 1.326 milyon doları hizmetler ve % 2,3'ü olan 62 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır (Tablo 118).

2014 yılında finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı kısa vadeli borçlar içinde alt sektörler bazında en fazla borç ağırlığına sahip olan sektör % 29,6 ile imalat sanayi sektörü olurken onu, % 19,6 ile madencilik ve taşocakçılığı, % 11,9 ile toptan ve perakende ticaret sektörü izlemiştir.

Finansal olmayan özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunun % 57,0'ı olan 47.975 milyon doları hizmetler, % 42,5'i olan 35.778 milyon doları sanayi ve % 0,5'i olan 441 milyon doları tarım sektörü tarafından kullanılmıştır.

Finansal olmayan özel sektörün 2014 yılında yurt dışından sağladığı uzun vadeli borçları içinde alt sektörler bazında en fazla borç ağırlığına sahip olan sektör % 28,4 ile imalat sanayi olurken, onu % 15,3 ile ulaştırma ve depolama, % 11,4 ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı alt sektörü izlemiştir.

Tablo 118. Finansal Olmayan Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kısa ve Uzun Vadeli Kredi Borcunun Sektörel Dağılımı (1)

Sektörler	Kısa Vadeli						Uzun Vadeli					
	Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)			Değer (Milyon Dolar)			Pay (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Tarım sektörü	1	6	62	0,1	0,2	2,3	610	505	441	0,7	0,6	0,5
Tarım, ormanlık ve balıkçılık	1	6	62	0,1	0,2	2,3	610	505	441	0,7	0,6	0,5
Sanayi sektörü	1.134	1.356	1.369	45,1	51,6	49,7	37.689	37.511	35.778	45,1	44,6	42,5
Madencilik ve taşocakçılığı	295	266	541	11,7	10,1	19,6	2.578	1.969	2.225	3,1	2,3	2,6
İmalat	800	1.041	817	31,8	39,6	29,6	24.975	25.181	23.903	29,9	29,9	28,4
Gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı	46	37	42	1,8	1,4	1,5	4.749	5.209	4.525	5,7	6,2	5,4
Tekstil ve giyim eşyaları imalatı	27	189	146	1,1	7,2	5,3	3.105	2.766	2.622	3,7	3,3	3,1
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0	4	1	0,0	0,1	0,0	127	100	103	0,2	0,1	0,1
Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı	0	0	3	0,0	0,0	0,1	318	446	410	0,4	0,5	0,5
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı ve kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1	2	7	0,0	0,1	0,3	629	596	513	0,8	0,7	0,6
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	35	94	2	1,4	3,6	0,1	1.336	1.239	1.264	1,6	1,5	1,5
Kimyasalların, kimyasal ürünlerin ve temel eczacılık ürünleri ile malzemelerinin imalatı	2	5	12	0,1	0,2	0,4	2.543	1.935	1.751	3,0	2,3	2,1
Kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	13	140	6	0,5	5,3	0,2	972	938	1.060	1,2	1,1	1,3
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1	0	0	0,1	0,0	0,0	1.004	1.152	1.007	1,2	1,4	1,2
Ana metal sanayi ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç)	109	153	171	4,3	5,8	6,2	4.051	3.716	3.300	4,8	4,4	3,9
Makina ve teçhizat (başka yerde sınıflandırılmamış) imalatı	1	31	3	0,0	1,2	0,1	506	297	277	0,6	0,4	0,3
Bilgisayarların, elektrik-elektronik ve optik ürünlerin imalatı	372	75	69	14,8	2,9	2,5	2.565	3.194	3.143	3,1	3,8	3,7
Ulaşım araçları imalatı	12	222	116	0,5	8,4	4,2	2.736	3.118	3.085	3,3	3,7	3,7
Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayi	180	88	240	7,2	3,3	8,7	333	475	843	0,4	0,6	1,0
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	40	49	11	1,6	1,8	0,4	10.131	10.355	9.640	12,1	12,3	11,4
Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	0	1	1	0,0	0,0	0,0	4	6	10	0,0	0,0	0,0
Hizmetler sektörü	1.380	1.269	1.326	54,9	48,2	48,1	45.319	46.142	47.975	54,2	54,8	57,0
İnşaat	107	103	107	4,2	3,9	3,9	5.657	6.206	7.661	6,8	7,4	9,1
Toptan ve perakende ticaret	180	208	327	7,2	7,9	11,9	3.705	4.204	4.476	4,4	5,0	5,3
Ulaştırma ve depolama	16	4	102	0,6	0,2	3,7	12.508	13.066	12.868	15,0	15,5	15,3
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	2.059	2.864	2.742	2,5	3,4	3,3
Bilgi ve iletişim	169	155	138	6,7	5,9	5,0	7.767	5.922	5.673	9,3	7,0	6,7
Gayrimenkul faaliyetleri	0	17	12	0,0	0,6	0,4	5.244	5.381	5.402	6,3	6,4	6,4
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	727	464	325	28,9	17,6	11,8	5.400	4.601	4.566	6,5	5,5	5,4
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	0	0	1	0,0	0,0	0,0	447	432	629	0,5	0,5	0,7
Eğitim	0	0	1	0,0	0,0	0,1	123	178	257	0,1	0,2	0,3
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	35	77	68	1,4	2,9	2,5	691	712	833	0,8	0,8	1,0
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	1	1	2	0,0	0,0	0,1	163	159	229	0,2	0,2	0,3
Diğer hizmet faaliyetleri	145	239	243	5,8	9,1	8,8	1.556	2.416	2.639	1,9	2,9	3,1
Toplam	2.516	2.631	2.757	100,0	100,0	100,0	83.618	84.159	84.195	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TCMB.

(1): Özel sektörün yurtdışından sağladığı kredi borcu sektörel dağılımı, NACE Rev 2'ye göre yayımlanmaktadır.

2. SOSYAL GÖSTERGELER

2.1. Nüfus

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2014 yılı sonu itibarıyla Türkiye nüfusu bir önceki yıla göre 1.028 bin kişi artarak 77.696 bin kişi olmuştur. Yıllık nüfus artış hızı 2013 yılında %13,7 iken, 2014 yılında %13,3'e gerilemiştir. Nüfus yoğunluğu (bir kilometrekareye düşen insan sayısı) 2013 yılında 100 kişi iken 2014 yılında 101 kişi artarak 101 kişi olmuştur.

Nüfusun 71.286 bini il ve ilçe merkezlerinde, 6.410 bini ilçe ve beldelerde yaşamaktadır. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2013 yılında %91,3 iken, 2014 yılında %91,7'ye yükselmiştir. Belde ve köylerde ikamet edenlerin oranı 2013 yılında %8,7 iken, 2014 yılında %8,3'e gerilemiştir (Tablo 119, Grafik 53).

Tablo 119. Temel Nüfus Göstergeleri

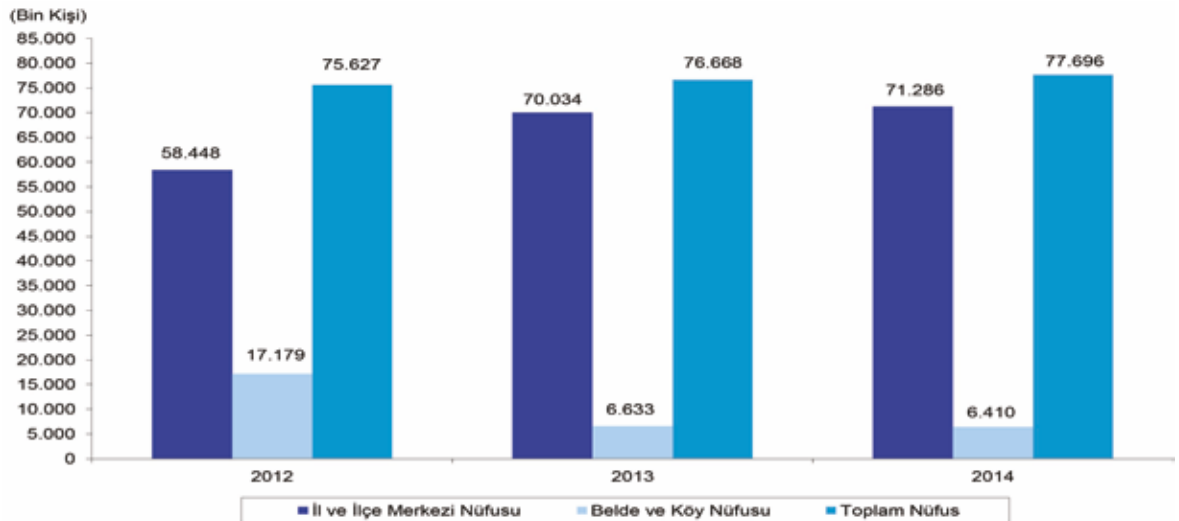
Yıllar	Toplam Nüfus (Bin Kişi)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu	Nüfus		Yerleşim Yeri					
				İl ve İlçe Merkezi (Bin Kişi)	Pay (%)	Belde ve Köyler (Bin Kişi)	Pay (%)	İl	İlçe ⁽¹⁾	Belde/İlk Kademe Belediyesi	Köy ⁽²⁾
2012	75.627	12,0	98	58.448	77,3	17.179	22,7	81	892	1.977	34.434
2013	76.668	13,7	100	70.034	91,3	6.633	8,7	81	919	394	18.214
2014	77.696	13,3	101	71.286	91,7	6.410	8,3	81	919	396	18.340

Kaynak: TÜİK.

(1): İl merkezleri (merkez ilçeler) ilçe sayısına dahil değildir.

(2): ADNKS'ye göre ikamet eden kişi kaydı olmayan köyler, köy sayısına dahil edilmiştir.

Grafik 53. İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında toplam nüfusun 38.984 binini erkekler, 38.712 binini kadınlar oluşturmuştur. Erkek nüfusun oranı % 50,2, kadın nüfusun oranı % 49,8 olarak gerçekleşmiştir.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre 2014 yılında toplam nüfusta 14.377 bin kişi ile İstanbul bölgesi birinci, 10.024 bin kişi ile Ege bölgesi ikinci, 9.907 bin kişi ile Akdeniz bölgesi üçüncü sırada yer almıştır. Erkek ve kadın ayrımına göre yapılan değerlendirmede de sıralama değişmemiştir. Erkek nüfusa göre 7.221 bin kişi ile İstanbul bölgesi birinci, 5.007 bin kişi ile Ege bölgesi ikinci, 4.975 bin kişi ile Akdeniz bölgesi üçüncü sırada yer alırken, kadın nüfusa göre yine İstanbul bölgesi 7.156 bin kişi ile birinci, Ege bölgesi 5.017 bin kişi ile ikinci, Akdeniz bölgesi 4.932 bin kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi toplam nüfusa göre 2.206 bin kişi, erkek nüfusa göre 1.128 bin kişi ve kadın nüfusa göre 1.078 bin kişi ile son sırada yer almıştır (Tablo 120).

Türkiye genelinde 2014 yılında 100,7 olan cinsiyet oranı, bir önceki yıla göre sabit kalmıştır. Erkek nüfusun kadın nüfusa oranının yüzde ifadesi olan bu oranın, en yüksek olduğu bölgeler 104,7 ile Kuzeydoğu Anadolu, 103,8 ile Ortadoğu Anadolu ve 102,8 ile Batı Marmara bölgeleridir. Cinsiyet oranının en düşük olduğu bölge ise 98,4 ile Batı Karadeniz bölgesidir. Cinsiyet oranı 2014 yılında bir önceki yıla göre Batı Marmara, Akdeniz, Batı Karadeniz, Ortadoğu Anadolu bölgelerinde değişmezken, İstanbul, Ege, Doğu Marmara, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde azalmış, Batı Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise artmıştır.

İstanbul bölgesinin 2013 yılında 2.725 olan nüfus yoğunluğu, 2014 yılında 42 kişi artarak 2.767'ye yükselmiştir. İstanbul bölgesini km²'ye düşen 150 kişi ile Doğu Marmara bölgesi, 112 kişi ile Ege ve Akdeniz bölgeleri izlemiştir. Nüfus yoğunluğunun en düşük seviyede olduğu bölge, 31 kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir.

İBBS Düzey-1 bazında 2014 yılında en fazla net göç alan bölge, 56 bin kişi ile Doğu Marmara bölgesi olmuştur. Doğu Marmara bölgesinin 2013 yılında ‰ 6,56 olan net göç hızı, 2014 yılında ‰ 7,69'a yükselmiştir. Net göç değerine göre ikinci sırayı 46 bin kişi ile Batı Marmara ve Ege bölgesi almıştır. Batı Marmara bölgesinin net göç hızı ‰ 5,89'dan ‰ 13,96'ya, Ege bölgesinin net göç hızı ‰ 1,59'dan ‰ 4,61'e yükselmiştir. 2014 yılında 39 bin net göç rakamı ile Batı Anadolu bölgesi üçüncü sırayı alan bölge olmuştur. Batı Anadolu bölgesinin net göç hızı ‰ 3,84'ten ‰ 5,25'e yükselmiştir. 2014 yılında en çok net göç veren bölge 51 bin kişi ile Güneydoğu Anadolu bölgesidir. Güneydoğu Anadolu bölgesinin 2013 yılında % -5,70 olan net göç hızı 2014 yılında % -6,12 olmuştur.

İBBS Düzey-1'e göre 2014 yılında yıllık nüfus artış hızının en yüksek olduğu bölge ‰ 21,98 ile Batı Marmara bölgesi olup, onu ‰ 18,89 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi ve ‰ 18,44 ile Batı Anadolu bölgesi takip etmiştir. 2014 yılında Batı Karadeniz bölgesi nüfusu ‰ 1,23 ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesi nüfusu ‰ 0,58 azalmıştır.

Yıllık nüfus artış hızı bir önceki yıla göre en fazla azalış yönlü değişimi İstanbul bölgesinde, artış yönlü değişimi ise Batı Marmara bölgesinde göstermiştir. 2013 yılında % 21,83 olan İstanbul bölgesinin yıllık nüfus artış hızı 2014 yılında 6,65 puan azalarak ‰ 15,18'e gerilemiş, Marmara bölgesinin yıllık nüfus artış hızı ise 12,47 puan artarak % 21,98'e yükselmiştir.

"15-64" yaş grubundaki her yüz kişi için "0-14" ve "65 ve daha yukarı yaş" gruplarındaki kişi sayısı olan toplam yaş bağımlılık oranı 2014 yılında 0,1 puan azalarak % 47,6 ol-

Tablo 120. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Bölge Kodu	Nüfus (Bin Kişi)						Göç ⁽¹⁾ (Bin Kişi)				Net Göç Hızı (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu	Toplam Yaş Bağlılık Oranı	Genç Bağlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yaşlı Bağlılık Oranı (65+Yaş)
		İBBS Düzey-1	Toplam	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç								
2013	TR1	İstanbul	14.160	7.116	7.045	101,0	438	372	66	4,69	21,83	2.725	40,5	32,3	8,2		
	TR2	Batı Marmara	3.279	1.662	1.617	102,8	119	100	19	5,89	9,51	76	41,3	25,5	15,8		
	TR3	Ege	9.897	4.949	4.948	100,0	205	189	16	1,59	11,97	111	42,7	28,7	14,0		
	TR4	Doğu Marmara	7.198	3.615	3.583	100,9	220	173	47	6,56	19,63	148	42,9	31,3	11,6		
	TR5	Batı Anadolu	7.362	3.657	3.705	98,7	228	200	28	3,84	14,92	102	43,6	32,8	10,7		
	TR6	Akdeniz	9.766	4.905	4.861	100,9	212	220	-7	-0,72	16,01	110	48,9	38,3	10,6		
	TR7	Orta Anadolu	3.873	1.936	1.937	100,0	114	133	-19	-4,80	5,29	43	50,2	36,8	13,4		
	TR8	Batı Karadeniz	4.499	2.232	2.268	98,4	162	188	-26	-5,69	3,45	61	47,5	30,3	17,2		
	TR9	Doğu Karadeniz	2.554	1.270	1.283	99,0	105	114	-9	-3,61	3,28	73	47,6	30,0	17,6		
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.208	1.127	1.081	104,3	69	112	-43	-19,19	-8,37	31	60,3	49,2	11,1			
TRB	Ortaoğu Anadolu	3.775	1.923	1.852	103,8	107	134	-27	-7,12	4,85	49	59,8	50,9	9,0			
TRC	Güneydoğu Anadolu	8.096	4.082	4.015	101,7	142	189	-46	-5,70	17,18	108	69,7	62,2	7,5			
TR	Türkiye	76.668	38.473	38.195	100,7	2.122	2.122	0	0,00	13,66	100	47,7	36,3	11,4			
2014	TR1	İstanbul	14.377	7.221	7.156	100,9	439	425	14	1,00	15,18	2.767	40,4	32,1	8,3		
	TR2	Batı Marmara	3.352	1.699	1.652	102,8	148	101	46	13,96	21,98	78	41,9	25,2	16,6		
	TR3	Ege	10.024	5.007	5.017	99,8	236	189	46	4,61	12,67	112	43,1	28,4	14,7		
	TR4	Doğu Marmara	7.332	3.680	3.652	100,8	237	181	56	7,69	18,42	150	43,2	31,2	12,0		
	TR5	Batı Anadolu	7.499	3.729	3.770	98,9	248	209	39	5,25	18,44	104	43,5	32,5	11,0		
	TR6	Akdeniz	9.907	4.975	4.932	100,9	226	223	3	0,35	14,3	112	49,0	38,0	11,0		
	TR7	Orta Anadolu	3.886	1.941	1.945	99,8	117	143	-26	-6,63	3,29	43	50,3	36,1	14,2		
	TR8	Batı Karadeniz	4.494	2.228	2.265	98,4	161	196	-35	-7,72	-1,23	61	47,8	29,7	18,1		
	TR9	Doğu Karadeniz	2.567	1.275	1.292	98,7	114	118	-5	-1,77	5,15	73	47,8	29,2	18,6		
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.206	1.128	1.078	104,7	80	123	-43	-19,34	-0,58	31	59,6	47,8	11,8			
TRB	Ortaoğu Anadolu	3.802	1.937	1.865	103,8	101	148	-47	-12,23	7,21	49	58,8	49,4	9,3			
TRC	Güneydoğu Anadolu	8.251	4.163	4.087	101,9	148	199	-51	-6,12	18,89	110	68,6	61,0	7,6			
TR	Türkiye	77.696	38.984	38.712	100,7	2.255	2.255	0	0,00	13,32	101	47,6	35,8	11,8			

Kaynak: TÜİK.

(1): Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göç kapsamıdır.

muştur. İBBS Düzey-1'e göre toplam yaş bağımlılık oranı en yüksek değerini % 68,6 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde, en düşük değerini ise % 40,4 ile İstanbul bölgesinde almıştır. "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" yaş grubundaki kişi sayısı olan genç bağımlılık oranı en yüksek değerini % 61,0 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde alırken, en düşük değerini % 25,2 ile Batı Marmara bölgesinde almıştır. Yaşlı nüfus bağımlılık oranında en yüksek değer % 18,6 ile Doğu Karadeniz bölgesinde, en düşük değer ise % 7,6 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde gerçekleşmiştir.

İBBS Düzey-3'e göre 2014 yılında en fazla net göç alan iller içinde ilk sırayı 40 bin kişi ile Ankara alırken, ikinci sırayı 28,4 bin kişi ile Antalya, üçüncü sırayı 24,6 bin kişi ile Kocaeli almıştır. 2014 yılında en fazla net göç veren il 17,2 bin kişi ile Erzurum olup, ardından 16,8 bin kişi ile Van ve 16,5 bin kişi ile Ağrı takip etmektedir. Net göç hızı en yüksek il % 42,2 ile Bayburt, en düşük il ise % -45,6 ile Çankırı olmuştur (Tablo 121).

Tablo 121. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Aldığı Göçe Göre	Verdiği Göçe Göre
							Sıra No	Sıra No
TR621	Adana	2.165.595	51.562	63.181	-11.619	-5,4	11	6
TRC12	Adıyaman	597.835	16.578	24.330	-7.752	-12,9	45	38
TR332	Afyonkarahisar	706.371	21.414	27.100	-5.686	-8,0	35	34
TRA21	Ağrı	549.435	14.480	30.995	-16.515	-29,6	53	26
TR712	Aksaray	384.252	11.936	14.577	-2.641	-6,8	62	58
TR834	Amasya	321.913	12.970	14.817	-1.847	-5,7	58	57
TR510	Ankara	5.150.072	203.621	163.612	40.009	7,8	2	2
TR611	Antalya	2.222.562	93.057	64.631	28.426	12,9	4	5
TRA24	Ardahan	100.809	5.323	8.033	-2.710	-26,5	81	78
TR905	Artvin	169.674	9.551	10.187	-636	-3,7	72	73
TR321	Aydın	1.041.979	45.842	32.396	13.446	13,0	14	23
TR221	Balıkesir	1.189.057	57.551	39.918	17.633	14,9	7	17
TR813	Bartın	189.405	7.794	8.903	-1.109	-5,8	76	77
TRC32	Batman	557.593	18.543	21.515	-2.972	-5,3	39	44
TRA13	Bayburt	80.607	8.912	5.583	3.329	42,2	74	81
TR413	Bilecik	209.925	10.090	10.114	-24	-0,1	71	74
TRB13	Bingöl	266.019	9.400	12.852	-3.452	-12,9	73	65
TRB23	Bitlis	338.023	11.447	17.470	-6.023	-17,7	63	53
TR424	Bolu	284.789	13.264	13.065	199	0,7	57	64
TR613	Burdur	256.898	10.235	12.271	-2.036	-7,9	68	66
TR411	Bursa	2.787.539	80.717	65.027	15.690	5,6	5	4
TR222	Çanakkale	511.790	27.429	20.540	6.889	13,6	32	45
TR822	Çankırı	183.550	14.519	23.080	-8.561	-45,6	52	41
TR833	Çorum	527.220	15.875	24.652	-8.777	-16,5	48	37
TR322	Denizli	978.700	28.279	24.771	3.508	3,6	28	36
TRC22	Diyarbakır	1.635.048	36.920	48.019	-11.099	-6,8	17	11
TR423	Düzce	355.549	11.980	12.249	-269	-0,8	61	67
TR212	Edirne	400.280	16.431	17.108	-677	-1,7	46	54
TRB12	Elazığ	568.753	19.724	24.162	-4.438	-7,8	36	39
TRA12	Erzincan	223.633	15.450	13.641	1.809	8,1	49	61
TRA11	Erzurum	763.320	27.994	45.209	-17.215	-22,3	29	12
TR412	Eskişehir	812.320	35.927	27.977	7.950	9,8	18	32
TRC11	Gaziantep	1.889.466	46.438	44.415	2.023	1,1	13	15
TR903	Giresun	429.984	26.857	23.620	3.237	7,6	33	40
TR906	Gümüşhane	146.353	18.811	16.071	2.740	18,9	37	56
TRB24	Hakkari	276.287	7.187	10.897	-3.710	-13,3	79	71
TR631	Hatay	1.519.836	32.678	39.181	-6.503	-4,3	23	18
TRA23	İğdır	192.056	7.407	9.453	-2.046	-10,6	77	76
TR612	İsparta	418.780	17.966	19.930	-1.964	-4,7	41	47
TR100	İstanbul	14.377.018	438.998	424.662	14.336	1,0	1	1
TR310	İzmir	4.113.072	124.439	101.447	22.992	5,6	3	3

Kaynak: TÜİK.

Tablo 121. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Göç Bilgileri (Devam)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Aldığı Göçe Göre Sıra No	Verdiği Göçe Göre Sıra No
TR632	Kahramanmaraş	1.089.038	27.619	30.903	-3.284	-3,0	30	27
TR812	Karabük	231.333	13.438	13.195	243	1,1	55	62
TR522	Karaman	240.362	8.673	9.788	-1.115	-4,6	75	75
TRA22	Kars	296.466	10.280	20.020	-9.740	-32,3	67	46
TR821	Kastamonu	368.907	17.539	18.163	-624	-1,7	43	50
TR721	Kayseri	1.322.376	40.957	33.374	7.583	5,8	16	22
TR711	Kırıkkale	271.092	13.306	18.744	-5.438	-19,9	56	48
TR213	Kırklareli	343.723	14.553	13.678	875	2,5	51	60
TR715	Kırşehir	222.707	10.648	12.199	-1.551	-6,9	65	68
TRC13	Kilis	128.781	5.759	7.451	-1.692	-13,1	80	79
TR421	Kocaeli	1.722.795	79.697	55.060	24.637	14,4	6	8
TR521	Konya	2.108.808	55.798	55.453	345	0,2	8	7
TR333	Kütahya	571.554	18.734	21.860	-3.126	-5,5	38	43
TRB11	Malatya	769.544	29.285	31.476	-2.191	-2,8	26	24
TR331	Manisa	1.367.905	35.570	38.432	-2.862	-2,1	21	20
TRC31	Mardin	788.996	22.207	30.796	-8.589	-10,8	34	28
TR622	Mersin	1.727.255	55.598	54.843	755	0,4	9	9
TR323	Muğla	894.509	48.219	29.671	18.548	21,0	12	30
TRB22	Muş	411.216	12.077	22.688	-10.611	-25,5	60	42
TR714	Nevşehir	286.250	10.164	13.165	-3.001	-10,4	70	63
TR713	Niğde	343.898	13.785	17.946	-4.161	-12,0	54	51
TR902	Ordu	724.268	28.555	39.937	-11.382	-15,6	27	16
TR633	Osmaniye	506.807	17.880	18.214	-334	-0,7	42	49
TR904	Rize	329.779	17.311	17.932	-621	-1,9	44	52
TR422	Sakarya	932.706	32.701	28.311	4.390	4,7	22	31
TR831	Samsun	1.269.989	41.057	44.519	-3.462	-2,7	15	13
TRC34	Siirt	318.366	10.551	14.366	-3.815	-11,9	66	59
TR823	Sinop	204.526	10.783	11.950	-1.167	-5,7	64	69
TR722	Sivas	623.116	29.726	34.855	-5.129	-8,2	25	21
TRC21	Şanlıurfa	1.845.667	35.670	49.030	-13.360	-7,2	20	10
TRC33	Şırnak	488.966	12.749	16.142	-3.393	-6,9	59	55
TR211	Tekirdağ	906.732	52.994	31.266	21.728	24,3	10	25
TR832	Tokat	597.920	35.891	38.737	-2.846	-4,7	19	19
TR901	Trabzon	766.782	31.847	29.741	2.106	2,8	24	29
TRB11	Tunceli	86.527	7.286	6.810	476	5,5	78	80
TR334	Uşak	349.459	10.190	10.895	-705	-2,0	69	72
TRB21	Van	1.085.542	27.587	44.435	-16.848	-15,4	31	14
TR425	Yalova	226.514	14.680	11.064	3.616	16,1	50	70
TR723	Yozgat	432.560	16.200	27.722	-11.522	-26,3	47	33
TR811	Zonguldak	598.796	18.115	24.783	-6.668	-11,1	40	35
TR	Türkiye	77.695.904	2.681.275	2.681.275	0	0,0	-	-

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında İBBS Düzey-3'e göre yıllık nüfus artış hızları incelendiğinde %63,9 ile Bayburt, %36,2 ile Tekirdağ ve %34,3 ile Gümüşhane'nin nüfus artış hızı en yüksek ilk üç il olduğu görülmektedir. Nüfus artış hızları en küçük olan ilk üç il ise % -39,3 ile Çankırı, % -26,6 ile Yozgat ve % -19,4 ile de Ardahan olmuştur (Tablo 122).

2014 yılında İBBS Düzey-3'e göre, nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilk üç il km²'ye 2.767 kişi ile İstanbul, 477 kişi ile Kocaeli ve 342 kişi ile İzmir, en küçük olduğu ilk üç il ise km²'ye 12 kişi ile Tunceli, 19 kişi ile Erzincan ve 21 kişi ile Ardahan illeridir.

Tablo 122. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e Göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu 2014

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Nüfus			Nüfus			Nüfus			
		Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Artış Hızı Sıra No	Nüfus Yoğunluğu	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Artış Hızı Sıra No	Nüfus Yoğunluğu	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Artış Hızı Sıra No	Nüfus Yoğunluğu Sıra No	
TR621	Adana	7,6	43	156	13	TR632	Kahramanmaraş	12,3	31	76	33
TRC12	Adıyaman	1,1	60	85	28	TR812	Karabük	4,7	48	56	46
TR332	Afyonkarahisar	-1,1	66	49	56	TR522	Karaman	10,1	38	27	73
TRA21	Ağrı	-3,2	70	48	59	TRA22	Kars	-14,8	78	29	71
TR712	Aksaray	3,8	51	51	54	TR821	Kastamonu	2,2	55	28	72
TR834	Amasya	-0,2	63	57	45	TR721	Kayseri	20,6	12	78	32
TR510	Ankara	20,6	13	210	8	TR711	Kırıkkale	-13,1	77	60	42
TR611	Antalya	29,4	5	107	22	TR213	Kırklareli	9,2	39	55	48
TRA24	Ardahan	-19,4	79	21	79	TR715	Kırşehir	-3,5	72	35	66
TR905	Artvin	2,0	56	23	75	TRC13	Kilis	1,5	58	90	26
TR321	Aydın	20,4	14	133	17	TR421	Kocaeli	27,4	8	477	2
TR221	Balıkesir	22,4	11	83	31	TR521	Konya	14,1	26	54	49
TR813	Bartın	1,4	59	91	25	TR333	Kütahya	-0,9	65	48	60
TRC32	Batman	18,1	16	120	19	TRB11	Malatya	9,1	40	65	39
TRA13	Bayburt	63,9	1	22	78	TR331	Manisa	6,2	45	104	23
TR413	Bilecik	5,0	46	49	57	TRC31	Mardin	11,8	33	90	27
TRB13	Bingöl	1,9	57	32	68	TR622	Mersin	12,5	30	112	20
TRB23	Bitlis	2,6	53	48	58	TR323	Muğla	31,6	4	70	34
TR424	Bolu	4,6	49	34	67	TRB22	Muş	-3,2	71	51	53
TR613	Burdur	-1,4	69	38	64	TR714	Nevşehir	2,8	52	53	51
TR411	Bursa	16,8	18	267	5	TR713	Niğde	0,7	62	47	61
TR222	Çanakkale	18,7	15	52	52	TR902	Ordu	-9,9	76	122	18
TR822	Çankırı	-39,3	81	25	74	TR633	Osmaniye	15,6	23	162	12
TR833	Çorum	-9,2	75	41	62	TR904	Rize	4,8	47	84	29
TR322	Denizli	15,7	21	84	30	TR422	Sakarya	16,6	19	193	9
TRC22	Diyarbakır	17,0	17	109	21	TR831	Samsun	6,5	44	140	15
TR423	Düzce	11,4	35	139	16	TRC34	Siirt	13,3	27	58	44
TR212	Edirne	4,3	50	66	37	TR823	Sinop	-0,2	64	35	65
TRB12	Elazığ	0,9	61	67	36	TR722	Sivas	-1,1	67	22	77
TRA12	Erzincan	16,4	20	19	80	TRC21	Şanlıurfa	24,0	10	98	24
TRA11	Erzurum	-4,5	73	30	70	TRC33	Şırnak	28,4	7	68	35
TR412	Eskişehir	15,6	22	59	43	TR211	Tekirdağ	36,2	2	144	14
TRC11	Gaziantep	24,1	9	277	4	TR832	Tokat	-1,3	68	60	41
TR903	Giresun	11,6	34	63	40	TR901	Trabzon	11,2	36	164	11
TR906	Gümüşhane	34,3	3	23	76	TRB11	Tunceli	12,8	28	12	81
TRB24	Hakkari	11,8	32	38	63	TR334	Uşak	8,5	42	65	38
TR631	Hatay	11,1	37	261	7	TRB21	Van	14,3	25	56	47
TRA23	Iğdır	8,5	41	54	50	TR425	Yalova	28,6	6	267	6
TR612	Isparta	2,4	54	51	55	TR723	Yozgat	-26,6	80	31	69
TR100	İstanbul	15,2	24	2.767	1	TR811	Zonguldak	-4,6	74	181	10
TR310	İzmir	12,7	29	342	3	TR	Türkiye	13,3		101	

Kaynak: TÜİK.

(1): Yıllık nüfus artış hızları ve nüfus yoğunlukları hesaplanırken, son yıl idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

2.1.1 Doğurganlık Hızları

2013 yılında ‰ 17,0 olan kaba doğum hızı, 2013 yılında 0,3 puanlık artışla ‰ 17,3'e, genel doğurganlık hızı 1,9 puanlık artışla ‰ 74,4'e yükselmiştir. 2013 yılında, bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaş grubu) doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade eden toplam doğurganlık hızı 2,10 iken, 2014 yılında 2,17 olmuştur. 2013 yılında ülkemizde doğum yapan annelerin ortalama yaşı 27,7 iken, 2014 yılında 2 ay büyüyerek 27,9'a yükselmiştir (Tablo 123).

Tablo 123. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre Temel Doğurganlık Göstergeleri

Bölge	İBBS Düzey-1	2012				2013				2014			
		Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Yapan Annelerin Ortalama Yaşı	Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Yapan Annelerin Ortalama Yaşı	Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Yapan Annelerin Ortalama Yaşı
TR1	İstanbul	16,4	64,8	1,81	28,2	16,3	64,5	1,81	28,4	16,8	66,9	1,88	28,6
TR2	Batı Marmara	11,9	55,0	1,63	27,3	11,9	54,9	1,63	27,4	12,0	56,2	1,69	27,7
TR3	Ege	13,7	59,7	1,74	27,3	13,4	58,8	1,73	27,6	13,7	60,7	1,81	27,8
TR4	Doğu Marmara	15,0	63,1	1,80	27,7	14,8	62,5	1,80	27,9	15,2	64,7	1,89	28,1
TR5	Batı Anadolu	15,4	63,8	1,84	27,5	15,3	63,7	1,85	27,7	15,7	65,5	1,92	28,0
TR6	Akdeniz	17,7	76,3	2,22	27,4	17,5	75,8	2,23	27,6	17,8	77,7	2,33	27,8
TR7	Orta Anadolu	16,2	71,5	2,07	26,7	15,8	69,9	2,04	26,9	16,1	71,4	2,12	27,2
TR8	Batı Karadeniz	13,0	59,6	1,76	27,0	12,7	58,6	1,75	27,3	12,6	58,5	1,77	27,5
TR9	Doğu Karadeniz	12,9	59,3	1,77	27,9	12,7	58,6	1,76	28,2	12,7	58,9	1,79	28,4
TRA	Anadolu Ortadoğu	22,7	102,2	2,90	26,7	22,2	98,9	2,84	26,8	22,3	99,0	2,88	27,0
TRB	Anadolu Güneydoğu	22,4	98,1	2,81	27,2	22,4	97,1	2,81	27,4	22,7	97,2	2,85	27,5
TRC	Anadolu	27,9	121,6	3,52	27,5	27,4	118,9	3,46	27,6	28,3	122,1	3,60	27,7
TR	Türkiye	17,2	73,3	2,11	27,5	17,0	72,5	2,10	27,7	17,3	74,4	2,17	27,9

Kaynak: TÜİK.

(1): Doğum verileri güncel idari kayıtlarla revize edilmiştir.

2014 yılında İBBS Düzey-1'e göre kaba doğum hızının en yüksek olduğu bölge % 28,3 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 12,0 ile Batı Marmara bölgesidir. 2014 yılında genel doğurganlık hızının en yüksek olduğu bölge % 122,1 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi, en düşük olduğu bölge % 56,2 ile Batı Marmara bölgesidir. 2014 yılında Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki genel doğurganlık hızı, Türkiye ortalamasının üstünde gerçekleşmiştir.

2014 yılında toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu bölge 3,60 çocuk ile Güneydoğu Anadolu bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 1,69 çocuk ile Batı Marmara bölgesidir.

2014 yılında doğum yapan annelerin ortalama yaşının en yüksek olduğu bölge 28,6 yaş ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 27,0 yaş ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir.

2.1.2 Ortanca Yaş

2012 yılında erkek nüfus için 29,5 yıl olan ortanca yaş, 2013 yılında 3 aylık bir artış ile 29,8 yıla ve 2014 yılında da 3 aylık bir artış ile 30,1 yıla ulaşmıştır (Tablo 124).

Tablo 124. Cinsiyete Göre Ortanca Yaş

Yıllar	Erkek	Değişim (%)	Kadın	Değişim (%)	Toplam	Değişim (%)
2012	29,5	1,4	30,7	1,3	30,1	1,3
2013	29,8	1,0	31,0	1,0	30,4	1,0
2014	30,1	1,0	31,3	1,0	30,7	1,0

Kaynak: TÜİK.

Kadın nüfus için, 2012 yılında 30,7 yıl olan ortanca yaş 2013 yılında 3 ay artarak 31,0 yıla ve 2014 yılında da yine 3 ay artarak 31,3 yıla ulaşmıştır.

Toplam nüfus için 2012 yılında 30,1 yıl olan ortanca yaş değeri 2013 yılında 3 ay artarak 30,4 yıla ve 2014 yılında da yine 3 ay artarak 30,7 yıla ulaşmıştır.

2012-2014 yılları arasında ortanca yaş değerine göre ülkemiz toplam, erkek ve kadın nüfusu 6 ay yaşlanmıştır.

2.2 Eğitim

2.2.1 Okullaşma Oranları

İlkokulda net okullaşma oranı 2014/15 öğretim yılında 2013/2014 öğretim yılına göre toplamda 3,3 puanlık düşüşle % 99,6'dan % 96,3'ya, erkek öğrencilerde 3,5 puanlık düşüşle % 99,5'den % 96,0'a, kız öğrencilerde 3,0 puanlık düşüşle % 99,6'dan % 96,6'ya gerilemiştir (Tablo 125).

Tablo 125. Eğitim Seviyelerine Göre Okullaşma Oranları

Öğretim Yılı	Okullaşma Oranı	İlkokul ⁽¹⁾			Ortaokul ⁽²⁾			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2012/13	Brüt	107,5	107,2	107,8	107,6	106,1	109,2	96,8	99,6	93,8	74,9	79,5	70,0
	Net	98,9	98,8	98,9	93,1	93,2	93,0	70,1	70,8	69,3	38,5	38,4	38,6
2013/14	Brüt	111,9	111,5	112,4	108,8	106,9	110,8	103,3	106,1	100,3	81,7	86,2	77,0
	Net	99,6	99,5	99,6	94,5	94,6	94,5	76,7	77,2	76,1	39,9	38,9	40,9
2014/15 ⁽³⁾	Brüt	101,1	100,8	101,4	107,1	105,5	108,8	107,4	109,8	104,8	-	-	-
	Net	96,3	96,0	96,6	94,3	94,4	94,3	79,4	79,5	79,3	-	-	-

Kaynak: MEB.

Not: 1. 30.03.2012 tarihi ve 6287 sayılı Kanun ile 2012/13 öğretim yılından itibaren 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilmiştir.

2. Okullaşma oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

(1): Okulöncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 11. Maddesi gereği 66 ay ve üzeri çocuklar ilkökul çağ nüfusunda gösterilmiştir. (1,2,3. aylar) 5-9 yaş grubu için "Ayarlanmış İlkokul Net Okullaşma Oranı" toplam %99,79 olup, erkekler için %99,81 ve kızlar için %99,77 olarak hesaplanmıştır. Bu oran zorunlu eğitim çağında ve (1,2,3. aylar) 5-9 yaş grubunda olup da ilkökula devam eden 5.176.326 öğrenci, okula erken başlayan ya da sınıf atlayan (1,2,3. aylar) 5-9 yaş grubundaki ortaokula devam eden 5.470 öğrenci, Yönetmeliğin 11. Maddesi kapsamında okulöncesine devam eden (1,2,3. aylar) 5-9 yaş grubundaki 138.439 öğrenci ile, kaydı ertelenen (1,2,3. aylar) 5-9 yaş grubundaki 43.640 çocuk toplamının (1,2,3. aylar) yaş grubu nüfusuna oranıdır.

(2): 10-13 yaş grubu için "Ayarlanmış Ortaokul Net Okullaşma Oranı" toplam %99,30 olup, erkekler için %99,38 ve kızlar için %99,22 olarak hesaplanmıştır. Bu oran zorunlu eğitim çağında ve 10-13 yaş grubunda olup da ortaokula devam eden 4.648.944 öğrenci, okula erken başlayan ya da sınıf atlayan 10-13 yaş grubundaki ortaöğretime devam eden 60.503 öğrenci ile okula geç başlayan veya sınıf tekrarı yapan 10-13 yaş grubundaki 183.683 ilkökul öğrencisi toplamının 10-13 yaş grubu nüfusuna oranıdır.

(3): 2014/15 öğretim yılında ilkökul ve ortaokul okullaşma oranlarının düşmesinin nedeni; öğrenci sayıları tespit edilirken sadece aktif öğrenci sayılarının alınması ve ilkökul öğrenim çağındaki çocukların okulöncesi eğitime geçiş esnekliğinin sağlanmasıdır.

Ortaokulda net okullaşma oranı 2014/15 öğretim yılında 2013/2014 öğretim yılına göre 0,2 puanlık düşüşlerle toplamda % 94,5'ten % 94,3'e, erkek öğrencilerde % 94,6'dan % 94,4'e, kız öğrencilerde % 94,5'ten % 94,3'e gerilemiştir.

Ortaöğretimde net okullaşma oranı 2014/15 öğretim yılında 2013/2014 öğretim yılına göre, toplamda 2,7 puanlık artışla % 76,7'den % 79,4'e, erkek öğrencilerde 2,3 puanlık artışla % 77,2'den % 79,5'e, kız öğrencilerde 3,2 puanlık artışla % 76,1'den % 79,3'e yükselmiştir.

Yüksek öğretim için 2013/14 öğretim yılında net okullaşma oranı toplamda % 39,9, erkek öğrencilerde % 38,9, kız öğrencilerde ise % 40,9 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.2 İllere Göre Okullaşma Oranları

2014/15 öğretim yılında İBBS Düzey-3'e göre toplam net okullaşma oranının en yüksek olduğu iller; ilkökulda % 99,0 ile Mardin, Van ve Ağrı, ortaokulda % 98,7 ile Bartın, ortaöğretimde (lise) % 100 ile Rize, genel ortaöğretimde % 49,3 ile Uşak, mesleki ve teknik ortaöğretimde % 57,6 ile Rize'dir (Tablo 126).

2014/15 öğretim yılında toplam net okullaşma oranının düşük olduğu iller; ilkökulda % 80,3 ve ortaokulda % 78,0 ile Gümüşhane, ortaöğretimde (lise) % 49,9 ve genel ortaöğretimde % 18,6 ile Muş, mesleki ve teknik ortaöğretimde % 27,9 ile Ağrı'dır.

Tablo 126. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 ve Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları, 2014/15

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı ⁽¹⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
			Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TR621	Adana	Brüt	101,4	101,4	101,4	106,5	105,3	107,8	119,1	125,3	112,6	70,0	70,2	69,9	49,1	55,2	42,7
		Net	96,3	96,0	96,6	94,0	93,6	94,4	80,5	81,8	79,1	43,5	40,1	46,9	37,0	41,6	32,2
TRC12	Adıyaman	Brüt	101,8	102,1	101,5	106,1	105,7	106,5	109,5	114,2	104,6	54,2	57,7	50,5	55,3	56,6	54,0
		Net	97,4	97,4	97,3	94,6	94,7	94,6	76,9	76,2	77,7	31,6	29,7	33,5	45,4	46,5	44,1
TR332	Afyonkarahisar	Brüt	99,0	98,8	99,2	102,1	102,1	102,1	99,8	104,4	94,9	47,7	47,6	47,9	52,0	56,8	47,1
		Net	95,0	94,6	95,4	94,3	94,3	94,3	80,0	81,5	78,4	34,0	30,8	37,4	46,0	50,7	41,1
TRA21	Ağrı	Brüt	113,1	111,6	114,7	107,8	107,6	108,1	69,7	74,7	64,3	34,8	37,6	31,9	34,9	37,1	32,5
		Net	99,0	98,8	99,1	87,0	87,6	86,5	51,5	54,8	48,1	23,6	24,4	22,7	27,9	30,3	25,3
TR712	Aksaray	Brüt	97,2	96,9	97,5	102,1	101,4	102,7	93,1	92,7	93,7	50,0	48,3	51,8	43,1	44,3	41,9
		Net	94,0	93,5	94,5	92,6	92,8	92,4	72,4	71,2	73,7	34,7	31,7	37,8	37,7	39,5	35,9
TR834	Amasya	Brüt	98,4	98,6	98,2	107,9	105,6	110,2	117,6	118,6	116,5	55,1	51,5	59,0	62,4	67,1	57,6
		Net	95,7	95,7	95,6	98,0	98,1	97,9	93,3	93,3	93,3	40,2	36,1	44,5	53,1	57,3	48,8
TR510	Ankara	Brüt	98,5	98,3	98,7	106,8	104,7	109,1	116,8	118,9	114,6	63,3	62,7	63,9	53,5	56,2	50,6
		Net	95,7	95,4	96,0	96,7	96,5	96,9	88,9	88,2	89,7	42,9	40,2	45,7	46,1	48,0	44,0
TR611	Antalya	Brüt	97,4	97,3	97,5	108,0	106,2	110,0	113,4	113,3	113,4	67,2	66,9	67,5	46,1	46,4	45,9
		Net	93,2	92,8	93,6	94,4	94,2	94,5	83,2	81,6	85,0	44,1	41,2	47,2	39,1	40,4	37,7
TRA24	Ardahan	Brüt	102,9	103,3	102,5	103,7	103,6	103,7	99,8	99,9	99,6	38,3	37,1	39,6	61,4	62,8	60,0
		Net	98,6	99,1	98,2	94,7	95,0	94,5	78,5	76,8	80,3	26,2	23,0	29,7	52,2	53,8	50,6
TR905	Artvin	Brüt	99,4	98,9	99,9	105,9	103,6	108,4	121,1	120,6	121,6	64,2	57,8	71,0	56,9	62,8	50,6
		Net	96,3	95,8	96,8	97,2	97,3	97,1	92,3	92,2	92,4	44,1	40,0	48,4	48,3	52,3	44,0
TR321	Aydın	Brüt	98,7	98,5	98,9	105,9	104,2	107,6	106,3	108,2	104,4	59,5	57,1	61,9	46,9	51,1	42,4
		Net	95,2	94,9	95,5	96,0	95,8	96,2	84,2	84,2	84,2	42,7	39,1	46,5	41,5	45,1	37,8
TR221	Balıkesir	Brüt	98,5	98,2	98,8	106,2	104,0	108,6	107,4	107,2	107,7	55,1	51,4	59,0	52,4	55,8	48,7
		Net	94,8	94,4	95,3	95,9	95,8	96,1	85,2	84,2	86,2	39,8	35,5	44,3	45,4	48,7	41,8
TR813	Bartın	Brüt	99,2	98,9	99,5	106,6	104,4	109,0	111,8	109,3	114,4	46,6	42,7	50,6	65,2	66,6	63,9
		Net	96,4	96,4	96,4	98,7	99,0	98,4	89,7	89,2	90,2	32,5	30,0	35,1	57,2	59,3	55,1
TRC32	Batman	Brüt	105,6	105,3	105,9	105,5	105,2	105,8	102,3	110,4	93,9	61,7	68,3	54,8	40,6	42,1	39,1
		Net	98,2	98,0	98,4	91,3	91,3	91,4	69,0	70,8	67,0	36,8	37,1	36,4	32,2	33,7	30,6
TRA13	Bayburt	Brüt	96,2	96,8	95,6	98,9	96,3	101,7	110,5	113,7	107,3	59,3	60,6	58,0	51,2	53,0	49,3
		Net	93,2	93,4	93,1	90,0	90,2	89,9	83,3	84,1	82,5	41,5	40,6	42,5	41,8	43,6	40,0
TR413	Bilecik	Brüt	97,5	97,3	97,7	106,7	103,9	109,6	113,3	112,4	114,2	53,4	49,7	57,5	59,8	62,7	56,7
		Net	94,6	94,5	94,7	95,8	95,8	95,9	91,5	89,4	93,8	37,7	33,5	42,3	53,8	55,9	51,5
TRB13	Bingöl	Brüt	103,3	102,8	103,7	110,0	108,4	111,7	105,8	112,4	98,9	58,4	64,2	52,4	47,4	48,2	46,5
		Net	97,7	97,6	97,7	92,8	93,5	92,2	69,8	73,0	66,4	33,0	34,7	31,3	36,7	38,3	35,2
TRB23	Bitlis	Brüt	107,1	106,3	108,1	108,4	108,2	108,7	84,4	96,0	72,1	48,5	57,7	38,7	35,9	38,3	33,4
		Net	98,6	98,4	98,7	90,4	91,0	89,8	58,8	64,6	52,7	29,7	33,2	26,0	29,1	31,4	26,7
TR424	Bolu	Brüt	97,1	96,9	97,3	107,0	104,2	109,9	119,6	124,8	114,3	56,5	50,2	62,9	63,1	74,5	51,3
		Net	94,3	93,8	94,8	95,9	95,5	96,4	95,2	99,7	90,6	40,9	35,4	46,5	54,3	64,3	44,0
TR613	Burdur	Brüt	98,0	97,6	98,3	103,7	102,8	104,6	106,5	107,8	105,1	57,6	53,2	62,1	48,9	54,6	43,1
		Net	91,5	90,8	92,2	91,8	91,1	92,5	85,4	84,9	85,9	43,4	37,9	48,9	42,0	47,0	37,0
TR411	Bursa	Brüt	99,2	99,0	99,4	107,2	105,0	109,6	110,7	112,0	109,3	47,2	44,8	49,9	63,5	67,2	59,5
		Net	95,7	95,4	96,0	95,9	95,9	95,9	84,6	84,1	85,1	31,8	29,1	34,6	52,8	55,0	50,5
TR222	Çanakkale	Brüt	97,8	97,8	97,8	107,1	105,3	109,1	108,0	110,2	105,6	61,2	56,3	66,3	46,8	53,9	39,3
		Net	93,8	93,7	93,8	95,6	95,5	95,7	86,6	87,5	85,8	45,5	39,8	51,5	41,2	47,7	34,3
TR822	Çankırı	Brüt	91,9	91,6	92,3	98,8	97,9	99,8	105,1	109,8	100,2	50,8	47,2	54,4	54,3	62,6	45,7
		Net	88,6	88,1	89,2	88,3	88,0	88,7	80,2	80,2	80,2	34,6	29,0	40,4	45,5	51,1	39,8
TR833	Çorum	Brüt	98,9	98,8	99,1	109,9	106,0	113,9	109,5	109,6	109,3	58,9	55,8	62,1	50,6	53,8	47,2
		Net	94,7	94,3	95,1	94,7	94,4	95,0	81,8	81,3	82,4	40,0	36,6	43,6	41,8	44,7	38,8
TR322	Denizli	Brüt	98,3	98,1	98,5	104,9	104,0	105,8	106,4	107,6	105,1	54,5	52,3	56,9	51,9	55,3	48,2
		Net	93,6	93,2	94,1	94,5	94,3	94,6	85,0	84,4	85,7	38,8	35,4	42,4	46,2	49,0	43,3
TRC22	Diyarbakır	Brüt	106,0	105,7	106,2	107,3	106,2	108,3	94,3	99,4	89,1	49,0	53,3	44,5	45,3	46,0	44,6
		Net	98,5	98,5	98,5	91,9	92,0	91,9	64,3	65,8	62,6	27,5	27,9	27,0	36,8	37,9	35,6
TR423	Düzce	Brüt	98,6	98,2	99,1	106,3	102,8	110,0	116,9	112,1	121,9	50,6	46,6	54,7	66,3	65,5	67,2
		Net	96,1	95,5	96,6	96,2	96,0	96,5	84,9	84,5	85,3	34,1	31,0	37,3	50,8	53,5	47,9

Tablo 126. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 ve Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları, 2014/15 (Devam)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı ⁽¹⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
			Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TR212	Edirne	Brüt	100,3	99,6	101,0	106,9	106,3	107,5	107,9	111,0	104,6	59,5	55,5	63,9	48,4	55,5	40,7
		Net	94,9	94,4	95,5	95,0	95,4	94,5	88,2	89,2	87,0	45,5	40,5	50,8	42,7	48,7	36,3
TRB12	Elazığ	Brüt	101,5	100,8	102,2	104,6	102,7	106,6	116,9	119,2	114,6	64,1	64,3	63,9	52,8	54,9	50,7
		Net	97,0	96,6	97,5	94,8	95,4	94,2	85,0	86,0	84,0	42,0	40,7	43,4	43,0	45,3	40,6
TRA12	Erzincan	Brüt	99,3	99,5	99,0	106,2	103,1	109,5	117,8	123,8	111,8	60,7	60,4	61,1	57,1	63,4	50,7
		Net	96,0	95,9	96,1	95,2	95,0	95,5	87,4	89,5	85,3	39,9	36,6	43,3	47,5	52,9	42,0
TRA11	Erzurum	Brüt	104,6	104,0	105,1	106,6	104,6	108,6	95,5	99,0	91,8	52,6	55,2	49,8	42,9	43,7	42,0
		Net	97,6	97,6	97,6	92,9	92,9	93,0	68,1	68,8	67,4	34,7	34,1	35,3	33,4	34,7	32,1
TR412	Eskişehir	Brüt	97,3	96,9	97,7	107,0	104,9	109,2	115,7	117,7	113,6	61,6	54,9	68,6	54,1	62,7	45,0
		Net	94,5	94,0	95,1	96,6	96,4	96,7	90,9	91,2	90,7	45,8	39,4	52,7	45,1	51,8	38,1
TRC11	Gaziantep	Brüt	102,7	102,5	102,8	105,8	104,8	106,9	92,9	95,7	89,8	50,4	53,0	47,7	42,4	42,7	42,1
		Net	97,7	97,5	98,0	93,9	93,8	94,0	70,8	70,7	71,0	34,1	33,6	34,6	36,7	37,1	36,3
TR903	Giresun	Brüt	96,6	96,6	96,7	102,4	101,1	103,7	114,3	115,2	113,4	52,8	49,2	56,7	61,5	66,1	56,7
		Net	94,2	94,0	94,3	94,8	94,9	94,7	90,5	91,9	89,0	37,4	34,0	41,1	53,1	57,9	48,0
TR906	Gümüşhane	Brüt	82,5	82,5	82,6	84,2	84,0	84,5	92,3	91,1	93,6	47,2	49,1	45,3	45,1	42,0	48,2
		Net	80,3	80,1	80,5	78,0	79,0	77,0	69,8	68,9	70,8	31,1	30,8	31,5	38,7	38,0	39,3
TRB24	Hakkari	Brüt	105,8	106,2	105,5	96,5	94,3	98,7	96,4	99,9	92,9	48,2	49,0	47,3	48,3	50,8	45,7
		Net	96,5	97,2	95,9	81,9	82,0	81,8	62,1	61,8	62,5	28,3	26,0	30,6	33,8	35,7	31,9
TR631	Hatay	Brüt	99,4	99,3	99,6	104,0	102,7	105,3	102,5	103,4	101,7	50,1	48,6	51,8	52,4	54,8	49,9
		Net	95,9	95,6	96,1	94,9	94,9	95,0	79,1	79,8	78,4	35,3	32,8	38,0	43,8	47,0	40,4
TRA23	İğdir	Brüt	107,6	107,1	108,2	104,7	104,9	104,5	89,5	85,7	93,5	52,9	49,1	56,8	36,6	36,5	36,7
		Net	98,5	98,4	98,7	90,8	90,9	90,6	69,0	65,3	72,7	39,0	34,5	43,8	29,9	30,9	28,9
TR612	Isparta	Brüt	96,1	96,2	96,0	105,0	103,8	106,4	118,7	119,6	117,7	59,6	57,4	61,9	59,0	62,1	55,9
		Net	92,4	92,0	92,7	94,4	94,6	94,2	93,5	92,1	94,9	43,3	39,4	47,2	50,2	52,7	47,7
TR100	İstanbul	Brüt	100,9	100,7	101,2	110,1	107,9	112,4	117,9	118,9	116,9	58,0	59,3	56,6	59,9	59,5	60,3
		Net	97,2	97,0	97,4	95,8	95,9	95,7	82,4	81,4	83,5	31,8	30,8	32,7	50,7	50,6	50,7
TR310	İzmir	Brüt	98,5	98,3	98,7	111,9	109,5	114,5	114,6	115,9	113,2	59,8	58,3	61,3	54,8	57,6	51,8
		Net	95,3	94,8	95,7	96,0	95,8	96,2	84,4	82,6	86,2	38,7	35,1	42,6	45,7	47,5	43,6
TR632	Kahramanmaraş	Brüt	100,6	100,5	100,6	105,6	104,9	106,3	95,1	98,0	92,0	43,1	44,1	42,0	52,0	53,9	50,0
		Net	96,1	95,8	96,5	93,4	93,0	93,7	72,1	72,0	72,1	27,7	26,6	29,0	44,3	45,5	43,1
TR812	Karabük	Brüt	98,2	97,7	98,7	111,1	110,5	111,8	120,1	120,7	119,3	64,6	61,0	68,7	55,4	59,8	50,7
		Net	95,4	95,0	95,8	97,1	96,9	97,3	92,6	91,6	93,6	46,2	41,9	50,9	46,3	49,8	42,7
TR522	Karaman	Brüt	98,2	98,3	98,1	104,0	103,3	104,8	114,4	115,2	113,6	63,1	62,0	64,1	51,3	53,1	49,5
		Net	94,4	94,1	94,6	95,5	95,4	95,6	88,9	89,2	88,6	44,4	42,0	46,7	44,6	47,2	41,9
TRA22	Kars	Brüt	106,0	105,9	106,1	105,6	105,6	105,6	83,2	85,9	80,4	45,2	45,1	45,2	38,1	40,8	35,2
		Net	98,9	98,8	99,1	93,5	93,8	93,1	63,6	63,7	63,6	30,7	28,3	33,3	32,9	35,4	30,3
TR821	Kastamonu	Brüt	100,3	99,8	100,7	109,8	105,5	114,2	114,6	113,4	116,0	55,4	49,8	61,4	59,2	63,6	54,6
		Net	96,9	96,6	97,2	96,7	96,8	96,5	87,3	87,9	86,7	35,1	31,0	39,4	52,2	56,8	47,2
TR721	Kayseri	Brüt	99,3	99,2	99,5	108,1	106,2	110,0	111,5	113,7	109,1	57,4	56,8	58,0	54,1	56,9	51,2
		Net	96,3	95,9	96,6	95,9	95,8	95,9	84,2	83,2	85,2	38,4	35,6	41,4	45,8	47,6	43,8
TR711	Kırıkkale	Brüt	98,3	98,2	98,4	105,6	103,4	107,9	112,7	115,4	109,9	51,1	46,8	55,6	61,6	68,5	54,3
		Net	95,1	95,0	95,2	95,8	95,7	95,9	88,5	87,7	89,4	37,3	33,4	41,4	51,2	54,2	48,0
TR213	Kırklareli	Brüt	99,1	99,1	99,1	107,9	106,2	109,7	107,7	111,1	104,1	55,0	51,6	58,7	52,7	59,5	45,4
		Net	94,6	94,5	94,7	95,9	95,5	96,3	87,0	88,4	85,5	41,6	37,4	46,2	45,4	51,1	39,3
TR715	Kırşehir	Brüt	96,2	96,0	96,5	102,9	102,7	103,2	107,8	111,6	103,8	57,2	55,7	58,9	50,5	55,9	44,9
		Net	93,0	92,4	93,6	93,9	93,8	94,0	88,1	89,1	87,1	43,0	39,7	46,5	45,1	49,4	40,6
TRC13	Kilis	Brüt	100,6	100,4	100,9	104,6	104,3	104,9	101,5	104,2	98,8	49,4	47,5	51,2	52,1	56,7	47,5
		Net	96,4	96,0	96,7	94,6	94,6	94,5	79,2	78,7	79,6	33,6	29,3	37,9	45,6	49,4	41,7
TR421	Kocaeli	Brüt	98,9	98,5	99,3	108,5	105,8	111,4	120,6	122,6	118,4	57,3	56,3	58,4	63,2	66,3	60,0
		Net	96,1	95,7	96,4	96,7	96,8	96,5	86,9	86,1	87,7	37,4	35,3	39,7	49,4	50,8	48,0
TR521	Konya	Brüt	99,5	99,3	99,6	104,9	103,8	106,1	103,1	103,6	102,6	47,2	49,1	45,2	55,9	54,5	57,4
		Net	95,6	95,2	95,9	95,1	94,8	95,3	79,2	78,1	80,2	31,0	30,7	31,3	48,2	47,4	48,9
TR333	Kütahya	Brüt	97,8	97,3	98,4	106,3	104,1	108,7	120,4	123,9	116,8	57,4	55,1	59,9	63,0	68,8	56,8
		Net	95,1	94,5	95,7	97,3	97,6	97,1	92,3	93,7	90,8	39,2	36,8	41,7	53,1	56,9	49,0

Tablo 126. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 ve Eğitim Seviyesine Göre Okullaşma Oranları, 2014/15 (Devam)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı ⁽¹⁾	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽²⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽³⁾		
			Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TRB11	Malatya	Brüt	100,0	99,9	100,2	106,9	105,4	108,5	119,7	123,3	115,9	64,5	65,8	63,2	55,2	57,6	52,7
		Net	96,4	96,2	96,5	96,0	96,0	96,0	86,4	86,7	86,1	42,5	40,5	44,6	43,9	46,2	41,5
TR331	Manisa	Brüt	98,9	98,8	99,1	105,8	104,2	107,6	103,5	104,0	102,9	51,2	47,4	55,2	52,3	56,6	47,7
		Net	95,6	95,3	95,9	96,6	96,3	96,9	83,3	82,9	83,8	38,4	34,4	42,7	44,9	48,6	41,0
TRC31	Mardin	Brüt	106,6	106,0	107,3	104,3	104,0	104,6	91,5	99,8	83,1	52,0	58,2	45,6	39,6	41,6	37,5
		Net	99,0	98,8	99,1	91,4	91,9	90,9	63,9	67,0	60,6	30,9	32,0	29,7	33,0	35,0	30,9
TR622	Mersin	Brüt	99,9	99,7	100,1	106,5	105,2	107,8	103,8	104,2	103,3	53,9	51,3	56,6	49,9	53,0	46,7
		Net	95,4	95,0	95,8	94,8	94,8	94,8	80,4	80,1	80,7	39,1	36,2	42,1	41,3	43,9	38,6
TR323	Muğla	Brüt	97,2	97,4	96,9	107,5	105,8	109,2	111,1	112,4	109,7	66,1	63,2	69,3	45,0	49,3	40,4
		Net	93,7	93,6	93,9	95,2	94,9	95,5	83,1	81,8	84,5	44,3	38,9	50,2	38,8	42,9	34,4
TRB22	Muş	Brüt	110,9	109,8	112,0	107,0	107,6	106,4	71,2	79,0	63,1	31,7	35,1	28,2	39,5	43,9	34,8
		Net	98,5	98,4	98,6	87,3	87,3	87,4	49,9	53,6	46,1	18,6	18,3	18,8	31,4	35,2	27,3
TR714	Nevşehir	Brüt	98,4	97,8	99,0	103,2	102,3	104,0	99,0	99,5	98,5	53,4	52,8	54,1	45,6	46,8	44,4
		Net	94,6	94,0	95,2	95,3	95,3	95,4	80,1	78,6	81,6	39,5	36,9	42,2	40,6	41,7	39,4
TR713	Niğde	Brüt	100,2	100,2	100,2	103,8	103,2	104,4	95,3	96,2	94,4	48,7	46,5	51,0	46,6	49,7	43,4
		Net	96,0	95,6	96,5	94,6	94,2	95,0	77,9	77,1	78,8	36,7	32,6	41,0	41,2	44,4	37,8
TR902	Ordu	Brüt	98,4	98,1	98,7	103,1	101,7	104,7	100,2	99,1	101,3	42,3	38,2	46,6	57,9	60,9	54,7
		Net	95,7	95,4	96,1	96,1	95,9	96,3	82,4	81,6	83,3	32,3	28,4	36,3	50,2	53,3	47,0
TR633	Osmaniye	Brüt	101,9	102,0	101,7	106,3	105,8	106,8	104,4	104,9	104,0	48,5	45,9	51,3	55,9	59,0	52,7
		Net	94,0	93,4	94,6	91,0	90,5	91,6	81,1	80,0	82,3	35,4	32,0	39,0	45,7	48,0	43,3
TR904	Rize	Brüt	98,3	98,2	98,5	109,5	105,8	113,3	140,2	143,3	137,1	65,4	60,6	70,3	74,9	82,7	66,8
		Net	95,5	95,1	96,0	97,8	98,8	96,8	100,0	100,0	98,8	44,4	41,1	47,8	57,6	63,9	51,0
TR422	Sakarya	Brüt	100,2	99,9	100,5	106,1	103,5	108,9	113,3	111,8	114,9	50,4	44,6	56,4	62,9	67,2	58,4
		Net	96,4	96,1	96,7	96,2	96,3	96,1	85,1	84,4	85,9	35,5	31,9	39,4	49,6	52,5	46,5
TR831	Samsun	Brüt	99,9	99,7	100,2	106,6	104,5	108,7	112,6	112,1	113,2	59,5	55,0	64,2	53,1	57,1	49,0
		Net	96,8	96,5	97,0	96,9	97,0	96,8	85,8	85,0	86,5	40,8	36,5	45,3	44,9	48,5	41,3
TRC34	Siirt	Brüt	107,8	107,0	108,6	108,5	106,9	110,2	94,2	108,0	79,6	53,4	64,7	41,5	40,8	43,4	38,1
		Net	98,2	98,1	98,3	89,9	90,5	89,2	62,6	67,5	57,4	29,4	32,2	26,4	33,2	35,3	31,0
TR823	Sinop	Brüt	99,1	98,6	99,6	109,2	106,3	112,3	114,6	114,1	115,1	61,1	54,4	68,1	53,5	59,8	47,0
		Net	95,5	94,9	96,1	95,8	95,6	95,9	84,9	85,1	84,8	39,2	34,7	43,8	45,7	50,4	41,0
TR722	Sivas	Brüt	100,0	99,9	100,1	104,7	103,4	106,1	112,1	118,2	105,7	57,2	57,2	57,2	54,8	60,9	48,5
		Net	96,8	96,8	96,8	95,8	96,0	95,5	85,3	87,0	83,6	37,8	34,6	41,1	47,5	52,3	42,6
TRC21	Şanlıurfa	Brüt	109,3	108,3	110,3	109,4	108,9	110,0	82,1	92,7	71,2	41,8	48,5	34,9	40,3	44,2	36,3
		Net	98,9	98,8	99,0	89,5	90,4	88,6	58,5	64,0	52,8	25,0	27,0	22,9	33,5	37,0	29,9
TRC33	Şırnak	Brüt	110,4	110,1	110,7	105,1	104,5	105,7	94,6	102,3	86,5	43,5	48,2	38,6	51,1	54,1	47,9
		Net	98,9	98,9	98,8	88,5	88,7	88,3	64,4	65,8	62,9	22,5	21,3	23,8	41,8	44,5	39,1
TR211	Tekirdağ	Brüt	99,4	99,4	99,4	107,7	106,4	109,1	110,4	112,2	108,4	58,2	55,2	61,5	52,2	57,1	46,9
		Net	95,3	95,1	95,5	95,0	95,1	94,9	82,7	82,5	83,0	37,5	33,2	42,3	45,2	49,3	40,7
TR832	Tokat	Brüt	95,3	95,1	95,4	102,4	100,9	104,1	105,1	106,5	103,7	51,0	48,7	53,3	54,1	57,8	50,4
		Net	91,4	91,2	91,7	90,6	90,8	90,4	81,5	81,1	81,9	36,5	33,3	39,7	45,0	47,7	42,2
TR901	Trabzon	Brüt	98,4	98,2	98,6	105,5	103,1	107,9	124,1	126,0	122,1	57,6	55,2	60,1	66,5	70,8	62,0
		Net	95,5	95,2	95,9	96,6	96,8	96,3	96,2	98,3	94,1	41,7	38,8	44,8	54,5	59,5	49,3
TRB14	Tunceli	Brüt	97,1	97,4	96,9	104,9	103,1	106,9	116,9	122,0	111,5	70,4	71,0	69,8	46,4	50,9	41,7
		Net	94,9	94,8	95,1	94,7	94,0	95,5	81,2	81,8	80,6	47,6	45,0	50,3	33,7	36,9	30,3
TR334	Uşak	Brüt	97,6	97,7	97,5	106,2	103,9	108,6	109,0	105,2	113,1	68,0	62,4	74,0	41,0	42,9	39,0
		Net	94,2	93,8	94,6	95,9	95,5	96,4	85,3	81,0	90,0	49,3	43,4	55,7	36,0	37,6	34,3
TRB21	Van	Brüt	110,9	110,0	111,9	106,5	106,4	106,6	76,2	81,1	71,1	35,0	40,6	29,0	41,3	40,5	42,0
		Net	99,0	98,9	99,1	88,0	88,7	87,3	52,4	54,4	50,3	20,4	22,0	18,7	32,0	32,4	31,6
TR425	Yalova	Brüt	97,4	97,3	97,6	110,7	104,3	117,4	117,1	118,0	116,3	63,8	62,0	65,7	53,3	55,9	50,6
		Net	94,0	93,9	94,1	95,2	95,4	95,1	86,2	86,7	85,7	42,9	41,0	44,9	43,4	45,7	40,8
TR723	Yozgat	Brüt	93,6	93,4	93,7	96,5	96,4	96,5	97,9	99,2	96,6	50,0	48,5	51,6	47,9	50,7	45,0
		Net	90,4	90,2	90,6	87,7	88,0	87,5	75,6	74,5	76,8	34,1	29,8	38,5	41,5	44,7	38,3
TR811	Zonguldak	Brüt	98,8	98,3	99,3	105,9	103,8	108,1	112,6	111,5	113,8	56,9	49,2	65,2	55,7	62,4	48,6
		Net	96,2	95,8	96,6	97,9	97,8	98,0	88,4	88,3	88,6	41,5	35,4	48,1	46,9	52,9	40,5
TR	Türkiye	Brüt	101,1	100,8	101,4	107,1	105,5	108,8	107,4	109,8	104,8	54,8	54,8	54,7	52,6	55,0	50,1
		Net	96,3	96,0	96,6	94,3	94,4	94,3	79,4	79,5	79,3	35,4	33,3	37,5	44,0	46,1	41,8

Kaynak: MEB, TÜİK.

Not. 2013-2014 eğitim öğretim yılında ilköğretim net okullaşma oranları hesaplanırken; ortaokula kayıtlı olması gereken ancak yönetmelik gereği kaydı ertelenen veya sınıf tekrarı yapan 10-13 yaş aralığındaki 220.877 ilkököl öğrencisi ile ilkökuldaki öğrencilerin, okula erkekte başlayan yada sınıf atlayan 6-9 yaş aralığındaki 7.565 ortaokul öğrencisi hesaplamalarda dikkate alınmıştır (İl bazında da aynı hesaplama yöntemi uygulanmıştır).

(1): Ortaokul brüt okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Ortaokulu öğrencileri dahil edilmiştir. Ortaöğretim de ise brüt ve net okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Lise öğrencileri dahil edilmiştir.

(2): Genel Lise, Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Özel Liseler.

(3): İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Liseler, Özel Eğitim Meslek Liseleri ve Özel Liseler.

2.2.3 Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı

2014/15 öğretim yılında 2013/14 öğretim yılına göre ilkokulda okul sayısı % 3,5 azalarak 27.544'e, öğrenci sayısı % 2,5 azalarak 5.434.150'ye gerilerken, öğretmen sayısı % 2,4 artarak 295.252'ye yükselmiştir. Ortaokulda okul sayısı % 0,3 azalarak 16.969'a, öğrenci sayısı % 3,7 azalarak 5.278.107'ye gerilerken, öğretmen sayısı % 5,4 artarak 296.065'e yükselmiştir (Tablo 127).

Tablo 127. Okul Türü ve Öğretim Yılına Göre Okul/Birim, Öğretmen, Öğrenci ve Mezun Olan Öğrenci Sayısı

Okul Türü	Öğretim Yılı	Okul /Birim ⁽³⁾	Öğretmen ⁽⁴⁾	Öğrenci ⁽¹⁾⁽²⁾	Mezun
İlkokul	2012/13	29.169	282.043	5.593.910	-
	2013/14	28.532	288.444	5.574.916	-
	2014/15	27.544	295.252	5.434.150	-
Ortaokul	2012/13	16.987	269.759	5.566.986	1.205.507
	2013/14	17.019	280.804	5.478.399	1.275.541
	2014/15	16.969	296.065	5.278.107	-
Genel ortaöğretim	2012/13	4.214	119.393	2.725.972	388.522
	2013/14	3.744	117.353	2.906.291	429.943
	2014/15	3.955	123.160	2.902.954	-
Mesleki ve teknik ortaöğretim	2012/13	6.204	135.502	2.269.651	339.270
	2013/14	7.211	161.288	2.513.887	426.866
	2014/15	5.106	175.218	2.788.117	-
Fakülte ve yüksekokul ⁽⁵⁾	2012/13	2.086	130.653	4.676.566	648.535
	2013/14	2.748	142.437	5.139.469	-
	2014/15	-	-	-	-

Kaynak: MEB.

(1): Açık ilköğretim ve açık lise öğrencilerini de kapsar.

(2): Önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenci sayılarını kapsar.

(3): Faal olan okullar kapsamıştır.

(4): Toplam öğretmen, kadrolu öğretmenleri kapsar.

(5): 2014/15 yüksek öğretim bilgileri 2015 Ağustos ayı itibarıyla YÖK tarafından yayımlanacaktır.

Genel ortaöğretimde okul sayısı % 5,6 artarak 3.955'e, öğretmen sayısı % 4,9 artarak 123.160'a yükselirken, öğrenci sayısı % 0,1 azalarak 2.902.954'e düşmüştür. Mesleki ve teknik ortaöğretimde okul sayısı % 29,2 azalarak 5.106'ya gerilerken, öğretmen sayısı % 8,6 artarak 175.218'e, öğrenci sayısı % 10,9 artarak 2.788.117'ye yükselmiştir.

2013/2014 öğretim yılında fakülte ve yüksekokul sayısı % 31,7 artarak 2.748'e, öğretmen sayısı % 9,0 artarak 142.437'ye, öğrenci sayısı % 9,9 artarak 5.139.469'a yükselmiştir.

2.3 Sağlık

Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan son istatistiklere göre 2013 yılında toplam hastane sayısı bir önceki yıla göre % 2,3 artış göstererek 1.517 olmuştur. Hastane sayısına göre ilk sırada yer alan genel hastane sayısı bir önceki yıla göre % 2,7 artış gösterirken, 2'inci sırada yer alan kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi sayısı % 11,6 azalmıştır. 2013 yılında ülkemizde bulunan 1.517 hastanenin 1.377'si genel hastane, 38'i kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi, 26'sı göz hastalıkları hastanesi, bunların dışında kalan 76'sı da diğer dallarda hizmet veren hastanelerdir (Tablo 128).

Tablo 128. Dallara Göre Hastane Sayıları ⁽¹⁾

Dallar	2011	2012	2013
Genel hastane	1.304	1.341	1.377
Kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi	50	43	38
Göz hastalıkları hastanesi	25	26	26
Fizik tedavi ve rehabilitasyon hastanesi	14	15	16
Göğüs hastalıkları hastanesi	17	15	15
Psikiyatri hastanesi	11	11	12
Diş hastanesi	8	8	9
Kalp damar cerrahisi hastanesi	6	6	6
Çocuk hastalıkları hastanesi	6	5	5
Kemik hastalıkları hastanesi	3	3	3
Meslek hastalıkları hastanesi	2	2	2
Onkoloji hastanesi	4	2	2
Cerrahi hastanesi	0	1	1
Zührevi hastalıklar hastanesi	1	1	1
Lepra hastanesi	1	1	1
Ortopedi ve travmatoloji hastanesi	1	1	1
Lösemili çocuklar hastanesi	0	1	1
Spastik çocuklar hastanesi ve rahabilite merkezi	0	1	1
Toplam	1.453	1.483	1.517

Kaynak: SB.

(1): 2014 yılı verileri Raporun basım tarihi itibarıyla yayımlanmamıştır.

Toplam sağlık personeli sayısında düzenli olarak artış görülmektedir. 2013 yılında uzman hekim sayısı bir önceki yıla göre % 5,4 artış göstererek 73.886'ya, asistan hekim sayısı % 2,5 artış göstererek 21.317'ye yükselirken, pratisyen hekim sayısı % 0,8 azalarak 38.572'ye gerilemiştir. Böylece toplam hekim sayısı % 3,1 artarak 133.775'e yükselmiştir. Diş hekimi sayısı % 4,2 artışla 22.295, eczacı sayısı % 1,7 artışla 27.012 olmuştur. Hemşire sayısı % 3,4 artış göstererek 139.544 olurken, ebe sayısı % 0,1 azalışla 53.427'ye gerilemiştir (Tablo 129, Grafik 54).

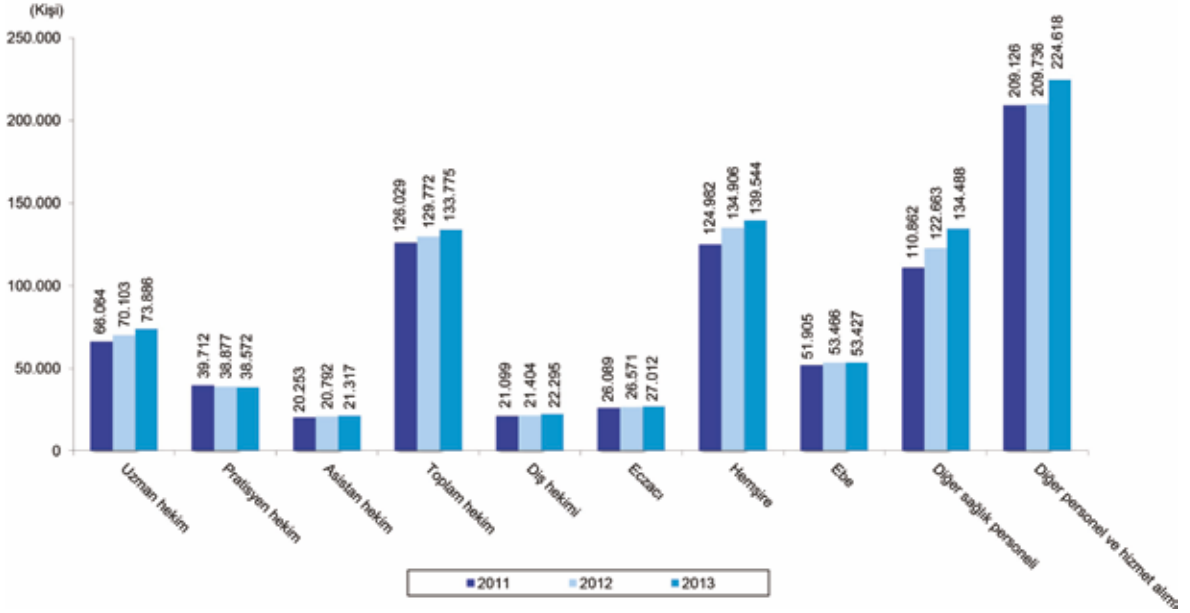
Tablo 129. Toplam Sağlık Personeli Sayıları ⁽¹⁾

Sağlık Personeli	2011	2012	2013
Uzman hekim	66.064	70.103	73.886
Pratisyen hekim	39.712	38.877	38.572
Asistan hekim	20.253	20.792	21.317
Toplam hekim	126.029	129.772	133.775
Diş hekimi	21.099	21.404	22.295
Eczacı	26.089	26.571	27.012
Hemşire	124.982	134.906	139.544
Ebe	51.905	53.466	53.427
Diğer sağlık personeli	110.862	122.663	134.488
Diğer personel ve hizmet alımı	209.126	209.736	224.618
Toplam personel sayısı	670.092	698.518	735.159

Kaynak: SB.

(1): 2014 yılı verileri Raporun basım tarihi itibarıyla yayımlanmamıştır.

Grafik 54. Toplam Sağlık Personel Sayıları

Kaynak: SB.

2.4 Çalışma Hayatı

2.4.1 İstihdam

2.4.1.1 İşgücü Göstergeleri

2014 yılında ekonomideki düşük büyüme hızına rağmen istihdamda artış gerçekleşmiştir. Ancak işgücüne katılımlar nedeni ile istihdamdaki artışa rağmen işsizlik oranı artmaya devam etmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, 2014 Şubat dönemiyle birlikte İşgücü Araştırmasında Avrupa Birliği standartlarına tam uyum sağlanması amacıyla yeni düzenlemelere geçmiştir. Bu düzenlemeler elde edilen işgücü göstergelerinin önceki seri ile farklılaşmasına yol açmış ve önceki yıllarla karşılaştırma yapma imkanını ortadan kaldırmıştır. Bundan dolayı işgücü göstergelerinde sadece 2014 yılı sonuçları verilmiştir.

2014 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus bir önceki yıla göre % 1,8 artışla 56.986 bin kişi olmuştur. Bunların 28.145 binini erkekler, 28.841 binini de kadınlar oluşturmuştur (Tablo 130, Tablo 131).

Tablo 130. Temel İşgücü Göstergeleri

Göstergeler	2012	2013	2014	(15+ Yaş, Bin Kişi, %)	
				2013	2014
				Değişim (%)	
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	54.961	55.982	56.986	1,9	1,8
İşgücü	26.141	27.046	28.786	3,5	6,4
İstihdam edilenler	23.937	24.601	25.933	2,8	5,4
İşsiz	2.204	2.445	2.853	10,9	16,7
İşgücüne dahil olmayan nüfus	28.820	28.936	28.200	0,4	-2,5
				Fark (Puan)	
İşgücüne katılma oranı (%)	47,6	48,3	50,5	0,7	2,2
İstihdam oranı (%)	43,6	43,9	45,5	0,3	1,6
İşsizlik oranı (%)	8,4	9,0	9,9	0,6	0,9
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	10,3	10,9	12,0	0,6	1,1
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	15,8	17,1	17,9	1,3	0,8

Kaynak: TÜİK.

Tablo 131. Cinsiyet Bazında Temel İşgücü Göstergeleri, 2014

Göstergeler	(15+ Yaş, Bin Kişi, %)		
	Erkek	Kadın	Toplam
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	28.145	28.841	56.986
İşgücü	20.057	8.729	28.786
İstihdam edilenler	18.244	7.689	25.933
İşsiz	1.813	1.040	2.853
İşgücüne dahil olmayan nüfus	8.089	20.112	28.200
İşgücüne katılma oranı (%)	71,3	30,3	50,5
İstihdam oranı (%)	64,8	26,7	45,5
İşsizlik oranı (%)	9,0	11,9	9,9
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	10,3	16,5	12,0
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	16,6	20,4	17,9

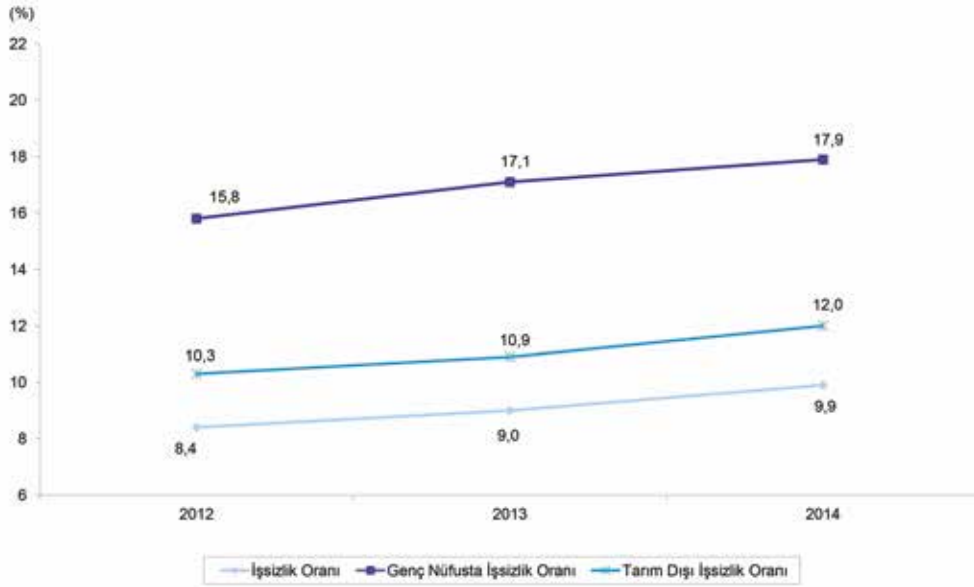
Kaynak: TÜİK.

2014 yılında işgücü 1.740 bin kişi artarak 28.786 bin kişiye yükselmiştir. İşgücünün 20.057 binini erkekler, 8.729 binini de kadınlar oluşturmuştur. 2013 yılında ekonomik toparlanmanın beklentilerin altında gerçekleşmesiyle 664 bin kişiye ek istihdam sağlanırken, 2014 yılında ek istihdam 1.332 bin kişiye yükselmiştir. 2014 yılında istihdam edilen 25.933 bin kişinin 18.244 binini erkekler, 7.689 binini de kadınlar oluşturmuştur. İşsiz sayısı ise 2.445 binden 2.853 bine yükselirken, işsiz erkek sayısı 1.813 bin, işsiz kadın sayısı da 1.040 bin olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılında bir önceki yıla göre istihdam oranı 1,6 puanlık artışla % 45,5'e yükselmiştir. İstihdam oranı erkeklerde % 64,8 iken kadınlarda % 26,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

İşsizlik oranı, işgücü artışının istihdam edilenlerden fazla olması nedeniyle 2014 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puan artışla % 9,9 seviyesine yükselmiştir. 2014 yılı program hedefi olan % 9,4'ün 0,5 puan üzerinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı erkeklerde % 9,0, kadınlarda % 11,9 olmuştur (Grafik 55).

Grafik 55. İşsizlik Oranları

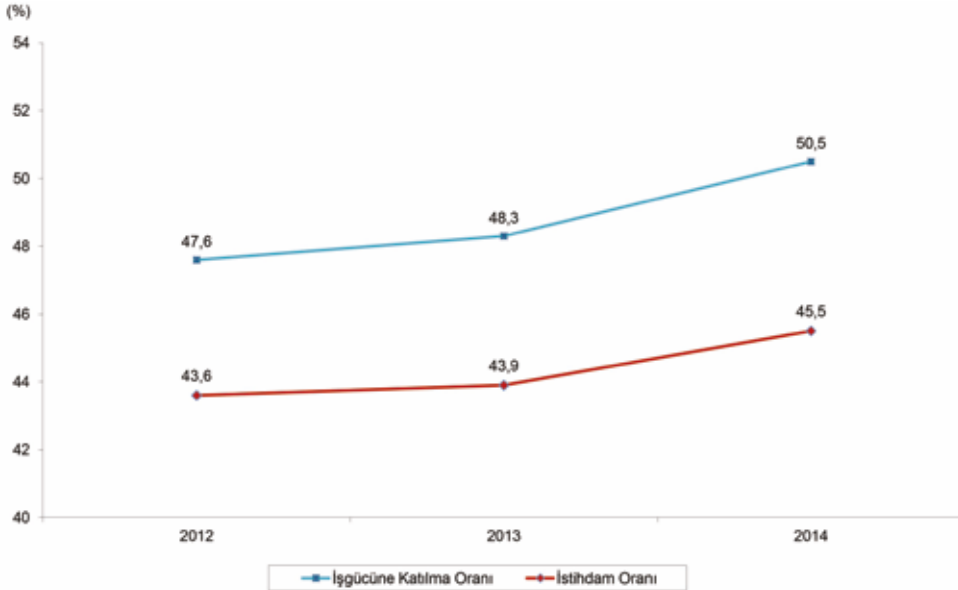

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında tarım dışı işsizlik oranı bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak % 12,0'a, genç işsizlik oranı 0,8 puan artarak % 17,9'a yükselmiştir.

15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücüne katılım oranı, 2013 yılında bir önceki yıla göre 0,7 puan artarken, 2014 yılında 2,2 puanlık artışla % 50,5'e yükselmiştir (Grafik 56).

Grafik 56. İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranları

Kaynak: TÜİK.

2.4.1.1 Bölgesel Düzeyde İşgücü Göstergeleri

2014 yılında İBBS Düzey-1'e göre işgücü göstergeleri incelendiğinde tüm göstergelerde en yüksek oranların İstanbul bölgesinde olduğu görülmektedir. 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun % 19,3'ü, işgücünün % 20,1'i, istihdam edilenlerin % 19,7'si, işsizlerin % 24,1'i, işgücüne dahil olmayanların % 18,4'ü İstanbul bölgesindedir. Tüm göstergelerde, Türkiye içinde en küçük orana sahip bölge ise Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun % 2,6'sı, işgücünün % 2,7'si, istihdam edilenlerin % 2,8'i, işsizlerin % 1,4'ü ve işgücüne dahil olmayanların % 2,5'i Kuzeydoğu Anadolu bölgesindedir (Tablo 132).

2.4.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam

2014 yılında, İBBS Düzey-1'e göre işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu bölge % 53,3 ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 41,3 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. En yüksek işgücüne katılma oranı erkeklerde % 74,0 ile İstanbul bölgesinde, kadınlarda % 38,2 ile Doğu Karadeniz bölgesinde gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranının en düşük olduğu bölge ise erkeklerde % 67,8, kadınlarda da % 16,2 ile Güneydoğu Anadolu bölgesidir (Tablo 133).

Tablo 133. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-2, 2014

(15+ Yaş, %)

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Erkek			Kadın			Toplam		
		İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
TR1	İstanbul	74,0	10,3	66,4	31,4	15,6	26,5	52,7	11,9	46,4
TR2	Batı Marmara	71,0	5,6	67,0	32,8	9,0	29,9	52,1	6,7	48,6
TR3	Ege	71,5	7,5	66,2	35,6	12,2	31,2	53,3	9,1	48,4
TR4	Doğu Marmara	72,1	6,6	67,3	31,6	11,5	28,0	51,8	8,1	47,6
TR5	Batı Anadolu	72,4	7,9	66,7	29,8	14,4	25,5	50,8	9,8	45,9
TR6	Akdeniz	70,8	10,0	63,7	29,0	13,8	25,0	49,6	11,1	44,1
TR7	Orta Anadolu	70,6	8,3	64,7	26,3	10,2	23,6	48,1	8,9	43,9
TR8	Batı Karadeniz	68,2	5,9	64,2	35,0	6,9	32,5	51,1	6,2	47,9
TR9	Doğu Karadeniz	68,1	6,3	63,8	38,2	6,1	35,8	52,9	6,2	49,6
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	71,1	6,5	66,5	34,5	2,9	33,5	52,6	5,3	49,8
TRB	Ortadoğu Anadolu	69,6	11,6	61,6	26,4	8,2	24,2	47,7	10,6	42,6
TRC	Güneydoğu Anadolu	67,8	16,4	56,7	16,2	12,4	14,2	41,3	15,6	34,8
TR	Türkiye	71,3	9,0	64,8	30,3	11,9	26,7	50,5	9,9	45,5

Kaynak: TÜİK.

İşsizlik oranının 2014 yılında en yüksek olduğu bölge % 15,6 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi, en düşük olduğu bölge ise % 5,3 ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. İşsizlik oranının en yüksek olduğu bölge, erkeklerde % 16,4 ile Güneydoğu Anadolu bölgesi iken, kadınlarda % 15,6 ile İstanbul bölgesi olmuştur. İşsizlik oranının en düşük olduğu bölge ise erkeklerde % 5,6 ile Batı Marmara bölgesi, kadınlarda ise % 2,9 ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir.

2014 yılında istihdam oranı en yüksek değerini % 49,8 ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde, en düşük değerini ise % 34,8 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde almıştır. İstihdam oranının en yüksek olduğu bölge erkeklerde % 67,3 ile Doğu Marmara bölgesi olurken, kadınlarda % 35,8 ile Doğu Karadeniz bölgesi olmuştur. İstihdam oranının en düşük

Tablo 132. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İşgücü Göstergeleri-1, 2014

Bölge Kodu	(15+ Yaş, Bin Kişi, %)														
	Erkek						Kadın						Toplam		
	15 ve Daha Yukarı Yaşlıki Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşlıki Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaşlıki Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus
TR1	5.487	4.061	3.643	419	1.425	5.495	1.723	1.454	270	3.772	10.982	5.785	5.096	688	5.197
TR2	1.309	929	877	52	380	1.289	423	385	38	866	2.598	1.352	1.262	90	1.246
TR3	3.830	2.739	2.534	205	1.091	3.944	1.403	1.232	171	2.541	7.774	4.142	3.766	376	3.631
TR4	2.758	1.989	1.857	132	769	2.776	878	777	101	1.898	5.533	2.867	2.634	233	2.667
TR5	2.743	1.987	1.831	156	756	2.818	840	719	121	1.978	5.561	2.827	2.550	277	2.734
TR6	3.517	2.490	2.242	248	1.027	3.631	1.052	907	146	2.578	7.148	3.542	3.149	394	3.606
TR7	1.399	988	905	82	411	1.440	379	341	39	1.061	2.839	1.367	1.246	121	1.472
TR8	1.664	1.136	1.069	67	529	1.775	620	578	43	1.154	3.439	1.766	1.646	109	1.663
TR9	970	661	619	42	309	1.002	382	359	23	619	1.972	1.043	979	65	929
TRA	730	519	485	34	211	743	256	249	7	487	1.473	776	734	41	698
TRB	1.260	877	775	102	382	1.303	344	316	28	958	2.562	1.221	1.091	130	1.341
TRC	2.479	1.681	1.405	276	798	2.625	426	373	53	2.199	5.104	2.107	1.779	328	2.997
TR	28.145	20.057	18.244	1.813	8.089	28.841	8.729	7.689	1.040	20.112	56.986	28.786	25.933	2.853	28.200
TR1	19,5	20,2	20,0	23,1	17,6	19,1	19,7	18,9	26,0	18,8	19,3	20,1	19,7	24,1	18,4
TR2	4,7	4,6	4,8	2,9	4,7	4,5	4,8	5,0	3,7	4,3	4,6	4,7	4,9	3,2	4,4
TR3	13,6	13,7	13,9	11,3	13,5	13,7	16,1	16,0	16,4	12,6	13,6	14,4	14,5	13,2	12,9
TR4	9,8	9,9	10,2	7,3	9,5	9,6	10,1	10,1	9,7	9,4	9,7	10,0	10,2	8,2	9,5
TR5	9,7	9,9	10,0	8,6	9,3	9,8	9,6	9,4	11,6	9,8	9,8	9,8	9,8	9,7	9,7
TR6	12,5	12,4	12,3	13,7	12,7	12,6	12,1	11,8	14,0	12,8	12,5	12,3	12,1	13,8	12,8
TR7	5,0	4,9	5,0	4,5	5,1	5,0	4,3	4,4	3,8	5,3	5,0	4,7	4,8	4,2	5,2
TR8	5,9	5,7	5,9	3,7	6,5	6,2	7,1	7,5	4,1	5,7	6,0	6,1	6,3	3,8	6,0
TR9	3,4	3,3	3,4	2,3	3,8	3,5	4,4	4,7	2,2	3,1	3,5	3,6	3,8	2,3	3,3
TRA	2,6	2,6	2,7	1,9	2,6	2,6	2,9	3,2	0,7	2,4	2,6	2,7	2,8	1,4	2,5
TRB	4,5	4,4	4,2	5,6	4,7	4,5	3,9	4,1	2,7	4,8	4,5	4,2	4,2	4,6	4,8
TRC	8,8	8,4	7,7	15,2	9,9	9,1	4,9	4,9	5,1	10,9	9,0	7,3	6,9	11,5	10,6
TR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

olduğu bölge ise erkeklerde % 56,7, kadınlarda da % 14,2 ile Güneydoğu Anadolu bölgesidir.

2.4.3 İstihdamın Sektörel Dağılımı

2014 yılında bir önceki yıla göre tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 5,1 artışla 5.470 bin kişiye, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 5,2 artışla 7.228 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da % 5,6 artışla 13.235 bin kişiye yükselmiştir. 2014 yılında toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak % 21,1'e gerilerken, sanayi sektörünün payı % 27,9 ile aynı kalmış, hizmetler sektörünün payı 0,1 puan artarak % 51,0'a yükselmiştir (Tablo 134, Grafik 57).

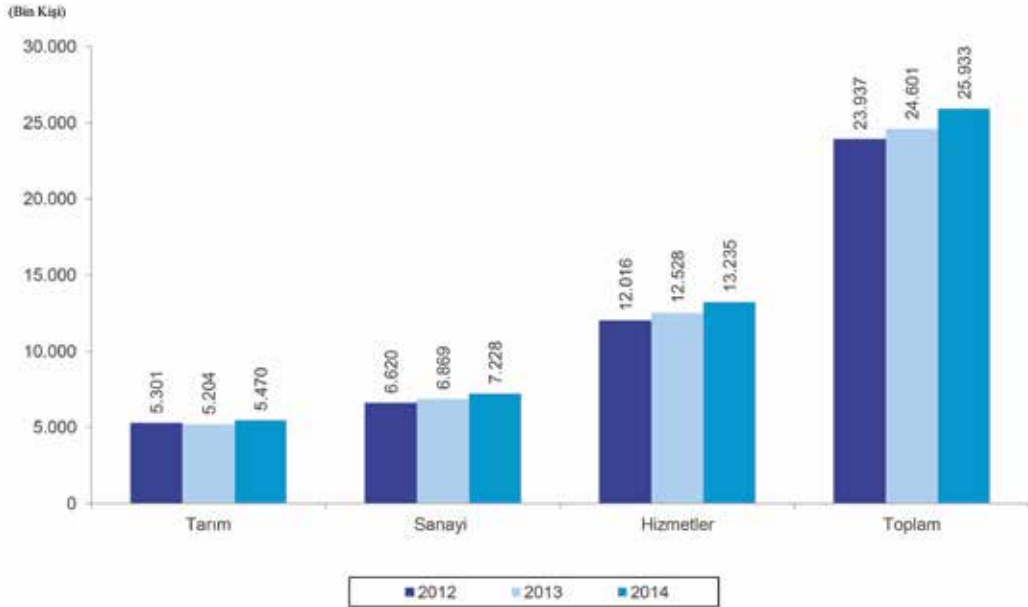
Tablo 134. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Sektörler				Pay (%)			(15+ Yaş, Bin Kişi)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Tarım	5.301	5.204	5.470	22,1	21,2	21,1	-1,8	5,1
Sanayi ⁽¹⁾	6.620	6.869	7.228	27,7	27,9	27,9	3,8	5,2
Hizmetler	12.016	12.528	13.235	50,2	50,9	51,0	4,3	5,6
Toplam	23.937	24.601	25.933	100,0	100,0	100,0	2,8	5,4

Kaynak: TÜİK.

(1): İnşaat sektörü, sanayi sektörünün içinde değerlendirilmiştir.

Grafik 57. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında İBBS Düzey-1'e göre istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında tarım sektörünün en büyük değerini 935 bin kişi ile Ege bölgesinde, en küçük değerini de 28 bin kişi ile İstanbul bölgesinde aldığı görülmektedir. Sanayi sektörü en büyük değerini 1.870 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değerini de 96 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almaktadır. Hizmetler sektörü ise sanayi sektöründe olduğu gibi en büyük

değerini 3.198 bin kişi ile İstanbul bölgesinde, en küçük değerini de 231 bin ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almıştır (Tablo 135).

İstihdam edilen erkek nüfusun 2.937 bini tarım sektöründe, 5.912 bini sanayi sektöründe, 9.394 bini de hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. Tarım sektörü hariç sanayi ve hizmetler sektöründe erkeklerin en çok istihdam edildiği bölge İstanbul Bölgesi olmuştur. İstihdam edilen kadın nüfusun 2.533 bini tarım sektöründe, 1.315 bini sanayi sektöründe ve 3.841 bini hizmetler sektöründe istihdam edilmiştir. Kadınlarda da tarım sektörü hariç sanayi ve hizmetler sektöründe en çok kadın istihdam edilen bölge İstanbul bölgesidir.

Tablo 135. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı, 2014

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Sektörler				(15+ Yaş, Bin Kişi) Pay (%)		
		Tarım	Sanayi ⁽¹⁾	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Erkek								
TR1	İstanbul	19	1.439	2.184	3.643	0,5	39,5	60,0
TR2	Batı Marmara	192	298	387	877	21,9	34,0	44,2
TR3	Ege	488	789	1.257	2.534	19,3	31,1	49,6
TR4	Doğu Marmara	208	827	823	1.857	11,2	44,5	44,3
TR5	Batı Anadolu	149	581	1.100	1.831	8,2	31,7	60,1
TR6	Akdeniz	417	600	1.225	2.242	18,6	26,8	54,6
TR7	Orta Anadolu	204	257	445	905	22,5	28,4	49,1
TR8	Batı Karadeniz	325	285	459	1.069	30,4	26,7	42,9
TR9	Doğu Karadeniz	202	153	265	619	32,5	24,7	42,7
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	209	90	187	485	43,1	18,5	38,5
TRB	Ortadoğu Anadolu	218	186	372	775	28,1	24,0	47,9
TRC	Güneydoğu Anadolu	306	409	691	1.405	21,8	29,1	49,1
TR	Türkiye	2.937	5.912	9.394	18.244	16,1	32,4	51,5
Kadın								
TR1	İstanbul	9	431	1.014	1.454	0,6	29,6	69,8
TR2	Batı Marmara	124	94	168	385	32,1	24,3	43,6
TR3	Ege	447	218	567	1.232	36,3	17,7	46,0
TR4	Doğu Marmara	173	225	378	777	22,3	29,0	48,7
TR5	Batı Anadolu	102	101	517	719	14,2	14,0	71,8
TR6	Akdeniz	325	91	491	907	35,9	10,0	54,1
TR7	Orta Anadolu	165	24	152	341	48,4	7,0	44,6
TR8	Batı Karadeniz	348	52	177	578	60,3	9,0	30,7
TR9	Doğu Karadeniz	236	18	106	359	65,6	4,9	29,5
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	198	6	44	249	79,6	2,5	17,8
TRB	Ortadoğu Anadolu	210	18	88	316	66,5	5,5	27,9
TRC	Güneydoğu Anadolu	196	39	139	373	52,4	10,3	37,2
TR	Türkiye	2.533	1.315	3.841	7.689	32,9	17,1	50,0
Toplam								
TR1	İstanbul	28	1.870	3.198	5.096	0,5	36,7	62,8
TR2	Batı Marmara	315	392	555	1.262	25,0	31,0	44,0
TR3	Ege	935	1.007	1.824	3.766	24,8	26,7	48,4
TR4	Doğu Marmara	381	1.052	1.201	2.634	14,5	39,9	45,6
TR5	Batı Anadolu	252	682	1.617	2.550	9,9	26,7	63,4
TR6	Akdeniz	742	691	1.716	3.149	23,6	21,9	54,5
TR7	Orta Anadolu	368	281	597	1.246	29,6	22,5	47,9
TR8	Batı Karadeniz	673	337	636	1.646	40,9	20,5	38,6
TR9	Doğu Karadeniz	437	171	370	979	44,7	17,5	37,8
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	407	96	231	734	55,5	13,0	31,5
TRB	Ortadoğu Anadolu	428	203	460	1.091	39,3	18,6	42,1
TRC	Güneydoğu Anadolu	502	447	830	1.779	28,2	25,1	46,6
TR	Türkiye	5.470	7.227	13.235	25.933	21,1	27,9	51,0

Kaynak: TÜİK.

2.4.4 İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu

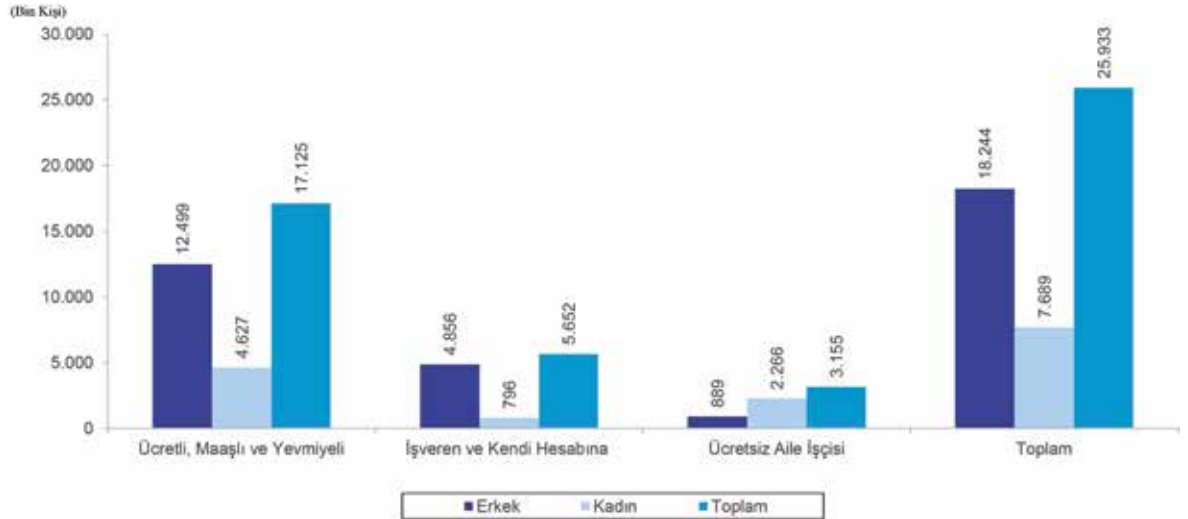
2014 yılında 15 ve daha yukarı yaşta toplam 25.933 bin kişi olan çalışan nüfusun 17.125 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 5.652 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 3.155 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmıştır (Tablo 136, Grafik 58).

Tablo 136. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014

İşteki Durum	Erkek	Kadın	Toplam	Pay (%)		
				Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	2.937	2.533	5.470	16,1	32,9	21,1
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	332	214	546	2,7	4,6	3,2
İşveren ve kendi hesabına	1.984	272	2.256	40,9	34,2	39,9
Ücretsiz aile işçisi	621	2.047	2.668	69,9	90,3	84,6
Tarım dışı	15.307	5.156	20.462	83,9	67,1	78,9
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	12.166	4.413	16.579	97,3	95,4	96,8
İşveren ve kendi hesabına	2.872	524	3.396	59,1	65,8	60,1
Ücretsiz aile işçisi	268	219	487	30,1	9,7	15,4
Toplam	18.244	7.689	25.933	100,0	100,0	100,0
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	12.499	4.627	17.125	100,0	100,0	100,0
İşveren ve kendi hesabına	4.856	796	5.652	100,0	100,0	100,0
Ücretsiz aile işçisi	889	2.266	3.155	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Grafik 58. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014

Kaynak: TÜİK.

İstihdam edilenlerin % 21,1'ini oluşturan 5.470 bin kişisi tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımda çalışan nüfusun 546 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 2.256 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 2.668 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

İstihdam edilenlerin % 78,9'unu oluşturan 20.462 bin kişi ise tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. Tarım dışı sektörlerde çalışan nüfusun 16.579 bin kişisi ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak istihdam edilirken, 3.396 bin kişisi işveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak ve 487 bin kişisi de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

2014 yılında toplam istihdamın işteki durumuna göre yapılan değerlendirmelerde; ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların İBBS Düzey-1'e göre en yüksek olduğu bölge 4.201 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge 272 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 866 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük bölge ise 205 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Ücretsiz aile işçilerinin en yüksek olduğu bölge 549 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge 60 bin kişi ile İstanbul bölgesidir (Tablo 137).

Tarım sektöründe ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 142 bin kişi ile Akdeniz bölgesi, en düşük olduğu bölge 4 bin kişi ile İstanbul bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 376 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 20 bin kişi ile İstanbul bölgesidir. Ücretsiz aile işçilerinin ise en yüksek olduğu bölge 449 bin kişi ile Ege bölgesi, en düşük olduğu bölge 4 bin kişi ile İstanbul bölgesi olmuştur.

Tarım dışı sektörlerde çalışan ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 4.196 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge 261 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. İşveren ve kendi hesabına müteşebbis olarak çalışanların en yüksek olduğu bölge 816 bin kişi ile İstanbul bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 57 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesidir. Ücretsiz aile işçileri ise en yüksek değerini 99 bin kişi ile Ege bölgesinde, en küçük değerini de 9 bin kişi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almaktadır.

2.4.5 İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu

2014 yılında toplam işgücünün % 55,9'unu lise altı eğitimliler oluştururken onu, % 19,8 ile yükseköğretim mezunları, % 10,3 ile lise mezunları, % 9,9 ile mesleki veya teknik lise mezunları ve % 4,1 ile okur-yazar olmayanlar izlemiştir (Tablo 138).

Tablo 137. İktisadi Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e Göre İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu, 2014

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Toplam				Tarım				Tarım Dışı			
		Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesaba		Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesaba		Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli		İşveren ve kendi hesaba	
		Toplam	Ücretsiz aile işçisi	Toplam	İşveren ve kendi hesaba	Toplam	Ücretsiz aile işçisi	Toplam	Ücretsiz aile işçisi	Toplam	Ücretsiz aile işçisi		
TR1	İstanbul	3.643	33	691	19	4	14	1	3.624	2.915	676	32	
TR2	Batı Marmara	877	42	275	192	26	137	28	685	534	138	14	
TR3	Ege	2.534	123	766	488	57	352	79	2.046	1.589	413	44	
TR4	Doğu Marmara	1.857	58	412	208	26	150	32	1.649	1.361	263	26	
TR5	Batı Anadolu	1.831	50	383	149	21	105	24	1.681	1.377	278	26	
TR6	Akdeniz	2.242	107	642	417	80	266	71	1.825	1.413	375	36	
TR7	Orta Anadolu	905	72	264	204	13	138	53	702	556	127	19	
TR8	Batı Karadeniz	1.069	373	596	325	14	229	81	744	582	144	18	
TR9	Doğu Karadeniz	619	333	249	202	9	161	32	418	324	88	5	
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	485	227	184	209	10	132	66	276	216	51	9	
TRB	Ortadoğu Anadolu	775	87	232	218	11	136	70	557	445	96	17	
TRC	Güneydoğu Anadolu	1.405	105	385	306	62	162	82	1.099	854	223	22	
TR	Türkiye	18.244	889	4.856	2.937	332	1.984	621	15.307	12.166	2.872	268	
TR1	İstanbul	1.454	145	27	9	0	6	3	1.445	1.281	140	24	
TR2	Batı Marmara	385	123	37	124	11	9	104	261	214	28	19	
TR3	Ege	1.232	426	100	447	53	23	370	785	652	77	56	
TR4	Doğu Marmara	777	158	78	173	17	22	135	603	524	56	24	
TR5	Batı Anadolu	719	104	68	102	10	7	85	617	537	61	19	
TR6	Akdeniz	907	273	102	325	62	30	233	581	471	71	40	
TR7	Orta Anadolu	341	160	30	165	4	10	151	176	147	20	8	
TR8	Batı Karadeniz	578	329	52	348	7	27	314	229	189	25	15	
TR9	Doğu Karadeniz	359	143	106	236	1	96	138	123	109	10	4	
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	249	22	22	198	1	16	182	51	44	6	1	
TRB	Ortadoğu Anadolu	316	199	26	210	3	14	193	106	88	12	5	
TRC	Güneydoğu Anadolu	373	143	28	196	45	12	139	178	157	17	4	
TR	Türkiye	7.689	2.266	796	2.533	214	272	2.047	5.156	4.413	524	219	
TR1	İstanbul	5.096	60	836	28	4	20	4	5.068	4.196	816	56	
TR2	Batı Marmara	1.262	165	312	315	37	146	132	947	748	166	33	
TR3	Ege	3.766	549	866	935	111	376	449	2.831	2.241	490	99	
TR4	Doğu Marmara	2.634	217	490	381	43	171	167	2.253	1.884	319	50	
TR5	Batı Anadolu	2.550	154	452	252	30	113	108	2.299	1.914	339	46	
TR6	Akdeniz	3.149	380	743	742	142	297	304	2.406	1.884	447	76	
TR7	Orta Anadolu	1.246	295	232	368	16	147	205	878	703	147	27	
TR8	Batı Karadeniz	1.646	429	425	673	22	256	395	973	771	169	33	
TR9	Doğu Karadeniz	979	180	355	437	10	257	170	433	433	98	10	
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	734	205	205	407	11	148	248	327	261	57	9	
TRB	Ortadoğu Anadolu	1.091	286	259	428	14	150	264	663	532	108	22	
TRC	Güneydoğu Anadolu	1.779	248	414	502	107	174	221	1.277	1.011	239	27	
TR	Türkiye	25.933	3.155	5.652	5.470	546	2.256	2.668	20.462	16.579	3.396	487	

Kaynak: TÜİK.

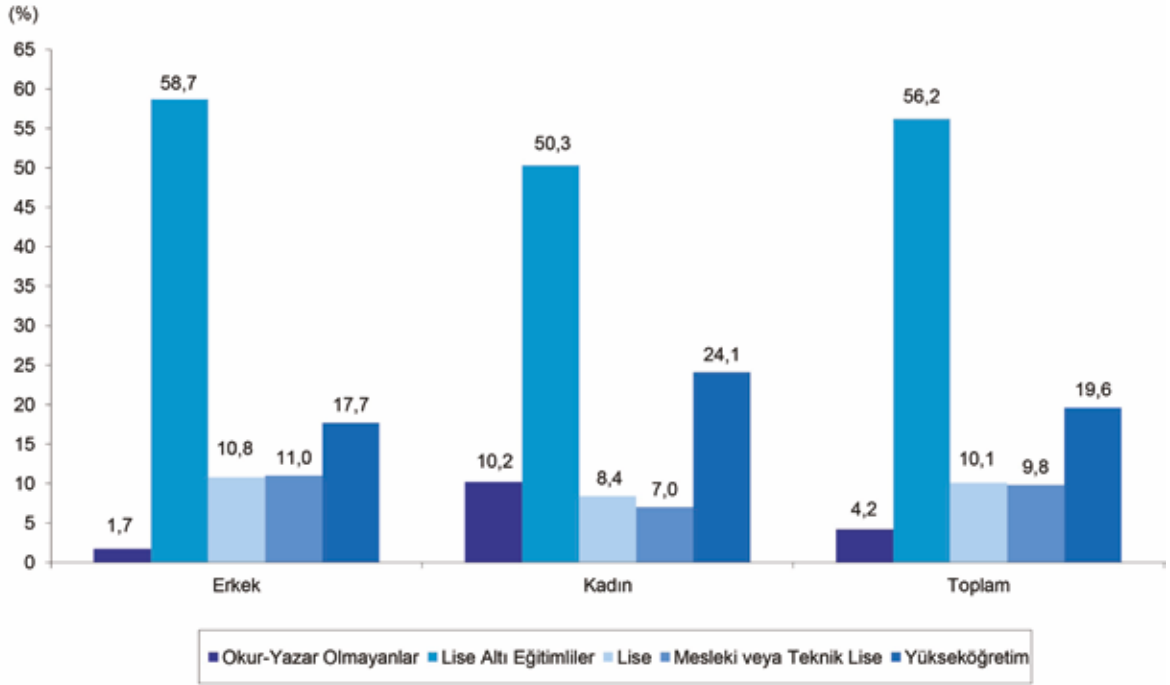
Tablo 138. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, 2014

Eğitim Durumu	İşgücü Durumu	Erkek	Kadın	Toplam	(15+ Yaş, Bin Kişi)		
					Pay (%)		
					Erkek	Kadın	Toplam
Okur-yazar olmayanlar	İşgücü	361	809	1.170	1,8	9,3	4,1
	İstihdam	312	785	1.097	1,7	10,2	4,2
	İşsiz	49	24	73	2,7	2,3	2,6
	İşgücüne katılma oranı (%)	33,6	16,0	19,1	-	-	-
	İşsizlik oranı (%)	13,6	3,0	6,3	-	-	-
Lise altı eğitilmişler	İşgücü	11.831	4.269	16.100	59,0	48,9	55,9
	İstihdam	10.713	3.871	14.584	58,7	50,3	56,2
	İşsiz	1.118	397	1.516	61,7	38,2	53,1
	İşgücüne katılma oranı (%)	68,9	25,8	47,8	-	-	-
	İşsizlik oranı (%)	9,5	9,3	9,4	-	-	-
Lise	İşgücü	2.182	795	2.977	10,9	9,1	10,3
	İstihdam	1.979	643	2.623	10,8	8,4	10,1
	İşsiz	203	152	355	11,2	14,6	12,4
	İşgücüne katılma oranı (%)	71,0	31,9	53,5	-	-	-
	İşsizlik oranı (%)	9,3	19,1	11,9	-	-	-
Mesleki veya teknik lise	İşgücü	2.184	664	2.847	10,9	7,6	9,9
	İstihdam	2.009	535	2.544	11,0	7,0	9,8
	İşsiz	175	128	303	9,7	12,3	10,6
	İşgücüne katılma oranı (%)	80,4	39,8	65,0	-	-	-
	İşsizlik oranı (%)	8,0	19,3	10,6	-	-	-
Yükseköğretim	İşgücü	3.498	2.193	5.691	17,4	25,1	19,8
	İstihdam	3.231	1.854	5.085	17,7	24,1	19,6
	İşsiz	267	339	606	14,7	32,6	21,2
	İşgücüne katılma oranı (%)	85,0	71,3	79,2	-	-	-
	İşsizlik oranı (%)	7,6	15,5	10,6	-	-	-
Toplam işgücü		20.057	8.729	28.786	100,0	100,0	100,0
Toplam istihdam		18.244	7.689	25.933	100,0	100,0	100,0
Toplam işsiz		1.813	1.040	2.853	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

2014 yılında istihdam edilenlerin % 56,2'si lise altı eğitilmiş, % 19,6'sı yükseköğretim mezunu, % 10,1'i lise mezunu, % 9,8'i mesleki veya teknik lise mezunu ve % 4,2'si de okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır (Grafik 59).

Grafik 59. Eğitim Durumuna Göre İstihdamın Dağılımı, 2014

Kaynak: TÜİK.

İşgücüne katılma oranı en yüksek % 79,2 ile yükseköğretim mezunlarında görülürken onu, % 65,0 ile mesleki veya teknik lise mezunları, % 53,5 ile lise mezunları, % 47,8 ile lise altı eğitimliler, % 19,1 ile okur-yazar olmayanlar izlemiştir.

İşsizlerin eğitim durumuna bakıldığında ise % 53,1'ini lise altı eğitimliler, % 21,2'sini yükseköğretim mezunları, % 12,4'ünü lise mezunları, % 10,6'sını mesleki veya teknik lise mezunları ve % 2,6'sını okur-yazar olmayanlar oluşturmaktadır.

İşsizlik oranı en fazla % 11,9 ile lise mezunlarında görülürken onu, % 10,6 ile mesleki veya teknik lise mezunları ile yükseköğretim mezunları, % 9,4 ile lise altı eğitimliler, % 6,3 ile okur-yazar olmayanlardaki işsizlik takip etmiştir.

2.4.6 Toplu İş Sözleşmesi ve Ücretler

2014 yılında toplu iş sözleşmesi ve bu sözleşmelerin kapsadığı işyeri ve işçi sayılarında bir önceki yıla göre sırası ile % 36,5, % 28,1 ve % 44,8 oranlarında düşüş kaydedilmiştir. 2014 yılında 12.445 işyerinde 1.680 toplu iş sözleşmesi yapılmıştır. Toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 364.610 işçinin % 28,1'i olan 102.321'i kamu kesiminde, % 71,9'u olan 262.289'u ise özel sektörde çalışmaktadır (Tablo 139).

Tablo 139. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları

Değişken	Sayı			Pay (%)			Değişim (%)	
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2013	2014
Yapılan sözleşme sayısı	1.503	2.644	1.680	-	-	-	75,9	-36,5
İşyeri sayısı	6.665	17.305	12.445	-	-	-	159,6	-28,1
İşçi sayısı								
Kamu	99.995	227.394	102.321	43,9	34,4	28,1	127,4	-55,0
Özel	127.677	433.392	262.289	56,1	65,6	71,9	239,4	-39,5
Toplam	227.672	660.786	364.610	100,0	100,0	100,0	190,2	-44,8

Kaynak: ÇSGB.

2014 yılında kamu sektörü ve özel sektörde lokavt uygulanmamıştır. Kamu sektöründe 1 adet grev kararı alınmış ancak, katılım olmamıştır. Özel sektördeki 11 adet greve 6.880 işçi katılmış, 365.411 işgünü kaybı olmuştur (Tablo 140).

Tablo 140. Grev Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Grev Sayısı			Greve Katılan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim (%)	
	2012	2013 ⁽¹⁾	2014 ⁽¹⁾	2012	2013 ⁽¹⁾	2014 ⁽¹⁾	2012	2013 ⁽¹⁾	2014 ⁽¹⁾	2013	2014 ⁽¹⁾
Kamu	0	2	1	0	186	0	0	9.300	0	-	-
Özel	8	17	11	768	16.446	6.880	36.073	298.594	365.411	727,7	22,4
Toplam	8	19	12	768	16.632	6.880	36.073	307.894	365.411	753,5	18,7

Kaynak: ÇSGB.

(1): Bilgiler geçicidir.

2014 yılında kamu kesiminde toplu iş sözleşmesi kapsamındaki net işçi ücretleri nominal olarak bir önceki yıla göre % 10,1 artışla 3.040,67 TL/aya, işgücü maliyeti de % 10,6 artışla 5.682,93 TL/aya yükselirken, reel olarak işçi ücretlerinde % 1,1, işgücü maliyetinde de % 0,3 artış gerçekleşmiştir.

Özel kesim için 2014 yılı verileri henüz açıklanmamıştır. 2013 yılı verilerine göre net işçi ücretleri bir önceki yıla göre nominal % 9,3 artışla 2.103,93 TL/ay, işgücü maliyetleri de % 9,3 nominal artışla 3.906,19 TL/ay değerine ulaşmıştır. Özel sektörde 2013 yılında bir önceki yıla göre reel olarak net ele geçen işçi ücretleri ve işgücü maliyetlerinde sırası ile % 1,7 ve % 4,6 artış gerçekleşmiştir (Tablo 141).

Tablo 141. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler

	Net Ele Geçen Ücret ⁽¹⁾	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽²⁾	İşgücü Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾	(TL/Ay)
Kamu Kesimi ⁽⁴⁾							
2012	2.570,12	7,3	-1,5	4.766,69	7,2	1,0	
2013	2.761,12	7,4	-0,1	5.136,21	7,8	3,2	
2014	3.040,67	10,1	1,1	5.682,93	10,6	0,3	
Özel Kesim ⁽⁵⁾							
2012	1.924,91	10,9	1,8	3.573,83	12,1	5,7	
2013	2.103,93	9,3	1,7	3.906,19	9,3	4,6	

Kaynak: KB, KİS, TİSK.

(1): Bekar çalışanlar için net ele geçen ücret rakamının içine asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(3): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): Belediyeler kapsam dışı bırakılmıştır.

(5): Özel kesim 2014 yılı verileri raporun hazırlanması aşamasında henüz açıklanmadığından ilgili verilere yer verilememiştir. 2013 yılı verileri ise tahmindir.

2014 yılında günlük kanuni brüt asgari ücret, 16 yaşını dolduranlar ve doldurmamayanlar için birinci altı aylık dönemde 35,70 TL, ikinci altı aylık dönemde ise 37,80 TL olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücret ise, 16 yaşını dolduranlar ve doldurmamayanlar için birinci altı aylık dönemde 1.071,0 TL, ikinci altı aylık dönemde 1.134,0 TL olarak belirlenmiştir (Tablo 142).

Tablo 142. Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler

Yürürlük Tarihleri	16 Yaşını Dolduranlar		Aylık Değişim (%)	16 Yaşını Doldurmamayanlar		Aylık Değişim (%)
	Günlük	Aylık		Günlük	Aylık	
	(TL)					
01.01.2012 - 30.06.2012	29,55	886,5	5,9	25,35	760,5	6,3
01.07.2012 - 31.12.2012	31,35	940,5	6,1	26,85	805,5	5,9
01.01.2013 - 30.06.2013	32,62	978,6	4,1	27,97	839,1	4,2
01.07.2013 - 31.12.2013	34,05	1.021,5	4,4	29,25	877,5	4,6
01.01.2014 - 30.06.2014	35,70	1.071,0	4,8	35,70	1.071,0	22,1
01.07.2014 - 31.12.2014	37,80	1.134,0	5,9	37,80	1.134,0	5,9

Kaynak: ÇSGB.

Aylık brüt asgari ücret bir önceki döneme göre 2014 yılının birinci altı aylık döneminde 16 yaşını dolduranlarda % 4,8, 16 yaşını doldurmamayanlarda % 22,1 artarken, ikinci altı aylık dönemde 16 yaşını dolduranlarda ve doldurmamayanlarda % 5,9 artmıştır.

2014 yılında birinci altı aylık dönemde asgari ücretin işverene maliyeti 1.258,43 TL olurken, bunun 166,01 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 21,42 TL'lik kısmı İşveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir. İkinci altı aylık dönemde asgari ücretin işverene maliyeti 1.332,45 TL olurken, bunun 175,77 TL'lik kısmı SGK primi işveren payı, 22,68 TL'lik kısmı İşveren İşsizlik Sigorta Fonu kesintisidir (Tablo 143).

Tablo 143 . Asgari Ücretin İşverene Maliyeti

	(TL/Ay)		
	01.01.2012 -30.06.2012	01.07.2012 - 31.12.2012	
Asgari ücret	886,50	940,50	
SGK primi % 14,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	128,54	136,37	
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	17,73	18,81	
İşverene toplam maliyet	1.032,77	1.095,68	
	01.01.2013 - 30.06.2013	01.07.2013 - 31.08.2013	01.09.2013 - 31.12.2013
Asgari ücret	978,60	1.021,50	1.021,50
SGK primi % 14,5-% 15,5 (işveren payı) ^{(1), (2)}	141,90	148,12	158,33
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	19,57	20,43	20,43
İşverene toplam maliyet	1.140,07	1.190,05	1.200,26
	01.01.2014 - 30.06.2014	01.07.2014 - 31.12.2014	
Asgari ücret	1.071,00	1.134,00	
SGK primi % 15,5 (işveren payı) ⁽¹⁾	166,01	175,77	
İşveren İşsizlik Sigorta Fonu % 2	21,42	22,68	
İşverene toplam maliyet	1.258,43	1.332,45	

Kaynak: ÇSGB.

(1): 5510 sayılı Kanununun 81. maddesinin (i) bendine göre, bentde belirtilen şartları sağlayan işverenlere, SGK primi işveren payında 5 puanlık indirim öngörüldüğünden hesaplamalar buna göre yapılmıştır. Gerekli şartları sağlamayan işverenler için, SGK primi işveren payı 31.09.2013 tarihine kadar % 19,5, 01.09.2013 tarihinden itibaren % 20,5'tir. 6385 sayılı Kanununun 9. maddesiyle yapılan düzenleme ile 01.09.2013 tarihinde itibaren geçerli olmak üzere 5510 sayılı Kanununun 81. maddesi "Kısa vadeli sigorta kolları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 2'sidir.

(2): SSK primi işveren payı 31.08.2013 tarihine kadar % 14,5, 01.09.2013 tarihinden itibaren % 15,5'tir.

2014 yılında net ele geçen ortalama memur maaşı nominal olarak % 10,0 artarak aylık 2.253,27 TL'ye yükselmiş, ortalama maaş maliyeti ise % 11,2 artarak aylık 2.997,18 TL olmuştur. Reel olarak net ortalama memur maaşı % 1,1 ve ortalama maaş maliyeti % 0,9 oranlarında artış göstermiştir (Tablo 144).

Tablo 144. Memur Maaşlarında Nominal ve Reel Değişimler

	(TL/Ay)					
Yıllar	Ağırlıklı Ortalama Maaş ⁽¹⁾⁽²⁾	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽³⁾	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%) ⁽⁴⁾
2012	1.909,70	13,7	4,4	2.512,52	13,1	6,6
2013	2.048,43	7,3	-0,2	2.695,10	7,3	2,7
2014	2.253,27	10,0	1,1	2.997,18	11,2	0,9

Kaynak: KB, MB, TÜİK.

(1): Bekar çalışanlar için ortalama net maaşa asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, kalkınmada öncelikli yörelerde ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç, lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(3): Ağırlıklı ortalama maaşlardaki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

(4): Ortalama maaş maliyetlerindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi on iki aylık ortalamalara göre değişimi kullanılmıştır.

EK

Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2010-2014)

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2010	2011	2012	2013	2014
GAYRİ SAFİ YURTİÇİ HASILA					
Cari fiyatlarla (Milyon TL)	1.098.799	1.297.713	1.416.798	1.567.289	1.749.782
Cari fiyatlarla (Milyon \$)	731.608	773.980	786.283	823.044	800.107
Sabit fiyatlarla (Milyon TL)	105.886	115.175	117.625	122.556	126.070
Kişi başına GSYH (\$)	10.003	10.428	10.459	10.822	10.404
BÜYÜME HIZI (1998 temel fiyatlarına göre, %)					
Tarım	2,4	6,1	3,1	3,5	-1,9
Sanayi	13,9	10,0	1,6	4,1	3,5
Hizmetler	7,6	8,8	2,5	5,5	4,0
GSYH	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari fiyatlarla, %)					
Tarım	9,5	9,0	8,8	8,3	8,0
Sanayi	26,4	27,5	26,7	26,6	27,1
Hizmetler	64,2	63,5	64,5	65,1	64,9
ÜRETİM					
Tarım katma değeri (1998 temel fiyatlarına göre, Milyon TL)	9.999	10.604	10.935	11.315	11.095
Sanayi katma değeri (1998 temel fiyatlarına göre, Milyon TL)	34.463	37.920	38.526	40.097	41.510
Sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	100,3	109,9	112,5	116,5	120,6
İmalat sanayi üretim endeksi (Takvim etkisinden arındırılmış)	100,3	110,4	112,7	117,7	121,4
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı (%)	72,6	75,4	74,2	74,6	74,4
YATIRIM					
Sabit sermaye yatırımları (Cari fiyatlarla, Milyon TL)	211.330	286.629	314.898	309.980	356.667
Kamu	47.003	53.247	57.688	70.024	80.432
Özel	164.326	233.382	257.210	239.956	276.235
Yatırım teşvik belgeleri (Adet)	3.965	4.236	4.245	4.917	4.059
Tarım	430	240	119	107	94
Madencilik	243	258	273	278	166
İmalat	2.159	2.359	2.533	2.955	2.170
Enerji	156	205	194	184	276
Hizmet	977	1.174	1.126	1.393	1.353
ENFLASYON					
Yıllık ortalama yüzde değişim					
Yİ-ÜFE	8,52	11,09	6,09	4,48	10,25
TÜFE	8,57	6,47	8,89	7,49	8,85
Yıl sonu yüzde değişim					
Yİ-ÜFE	8,87	13,33	2,45	6,97	6,36
TÜFE	6,40	10,45	6,16	7,40	8,17
PARA-BANKA (Milyon TL)					
M1	133.885	148.455	181.929	225.331	251.992
M2	587.815	665.642	749.112	910.052	1.018.546
M3	616.201	700.491	791.993	950.979	1.063.152
Kredi stoku	465.937	622.197	738.070	990.796	1.172.732
Mevduat	555.903	646.256	718.953	879.446	992.074
SERMAYE PİYASASI					
İşlem hacmi (Milyon TL)	635.664	695.338	623.326	816.858	872.931
BİST 100 endeksi	66.004	51.267	78.208	67.802	85.721
KAMU FİNANSMANI					
Merkezi yönetim bütçesi (Milyon TL)					
Gelirler	254.277	296.824	332.475	389.682	425.758
Giderler	294.359	314.607	361.887	408.225	448.424
Bütçe dengesi	-40.082	-17.783	-29.412	-18.543	-22.666
Faiz dışı denge	8.217	24.448	19.004	31.443	27.242

Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2010-2014) (Devamı)

	2010	2011	2012	2013	2014
Merkezi yönetim borç stoku	473.561	518.350	532.199	585.837	611.957
İç borç stoku (Milyon TL)	352.841	368.778	386.542	403.007	414.649
Dış borç stoku (Milyon TL)	120.720	149.572	145.657	182.830	197.308
Özelleştirme işlemleri (Milyon \$)	3.082	1.358	3.021	12.486	6.341
DÖVİZ KURLARI (Yıllık ortalama)					
TL/Dolar (Alış)	1,49843	1,67102	1,79227	1,90225	2,18679
TL/Euro (Alış)	1,98896	2,32329	2,30429	2,52768	2,90597
DIŞ TİCARET (Milyon \$)					
İhracat	113.883	134.907	152.462	151.803	157.642
İthalat	185.544	240.842	236.545	251.661	242.183
Dış ticaret dengesi	-71.661	-105.935	-84.083	-99.859	-84.541
Dış ticaret hacmi	299.428	375.749	389.007	403.464	399.825
İhracatın İthalatı karşılama oranı (%)	61,4	56,0	64,5	60,3	65,1
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon \$)					
Mal dengesi	-56.325	-89.160	-65.367	-79.907	-63.542
İhracat	120.992	142.392	161.948	161.789	168.959
İthalat	177.317	231.552	227.315	241.696	232.501
Cari işlemler dengesi	-45.312	-75.008	-48.535	-64.658	-45.846
İşçi gelirleri	948	1.045	975	877	838
Seyahat gelirleri	22.585	25.054	25.345	27.997	29.552
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon \$)	110.027	110.510	137.487	147.862	141.813
ULUSLARARASI DOĞRUDAN YATIRIMLAR (Milyon \$)					
Uluslararası doğrudan sermaye (Net)	6.592	14.123	10.647	9.308	7.822
Sermaye (Net)	6.221	14.146	10.126	9.298	8.445
Diğer sermaye (Net)	371	-23	521	10	-623
Gayrimenkul (Net)	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321
Uluslararası doğrudan yatırımlar (Net)	9.086	16.136	13.283	12.357	12.143
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon \$)					
Kısa vade	77.247	81.580	100.196	130.422	132.957
Uzun vade	214.621	222.237	238.728	258.693	269.458
Toplam	291.868	303.817	338.924	389.115	402.415
Kamu	89.110	94.280	104.024	115.944	117.696
TCMB	11.565	9.334	7.088	5.234	2.484
Özel	191.193	200.203	227.812	267.937	282.235
II. SOSYAL GÖSTERGELER	2010	2011	2012	2013	2014
NÜFUS (Bin Kişi)					
Toplam nüfus	73.723	74.724	75.627	76.668	77.696
Erkek	37.043	37.533	37.956	38.473	38.984
Kadın	36.680	37.191	37.671	38.195	38.712
Yıllık nüfus artış hızı (%)	15,9	13,5	12,0	13,7	13,3
İl ve İlçe merkezleri nüfusu	56.222	57.386	58.448	70.034	71.286
İl ve İlçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	76,3	76,8	77,3	91,3	91,7
Belde ve Köy nüfusu	17.501	17.339	17.179	6.633	6.410
Belde ve Köy nüfusunun toplam nüfus içindeki payı (%)	23,7	23,2	22,7	8,7	8,3
Nüfus yoğunluğu	96	97	98	100	101
Toplam yaş bağımlılık oranı	48,9	48,4	48,0	47,7	47,6
Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)	38,1	37,5	36,9	36,3	35,8
Yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş)	10,8	10,9	11,1	11,4	11,8
Kaba doğum hızı (%)	17,2	16,8	17,2	17,0	17,3
Toplam doğurganlık hızı (Çocuk sayısı)	2,08	2,04	2,11	2,10	2,17
Doğum yapan annelerin ortalama yaşı	27,2	27,3	27,5	27,7	27,9
Ortanca yaş	29,2	29,7	30,1	30,4	30,7
İlkokul net okullaşma oranı (Toplam)	-	-	98,9	99,6	96,3
Ortaokul net okullaşma oranı (Toplam)	-	-	93,1	94,5	94,3
Ortaöğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	-	-	70,1	76,7	79,4
Yükseköğretimde net okullaşma oranı (Toplam)	-	-	38,5	39,9	-

Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (2010-2014) (Devamı)

	2010	2011	2012	2013	2014
İSTİHDAM					
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin kişi)	52.904	53.985	54.961	55.982	56.986
İşgücü (Bin kişi)	24.594	25.594	26.141	27.046	28.786
İstihdam edilenler (Bin kişi)	21.858	23.266	23.937	24.601	25.933
Tarım	5.084	5.412	5.301	5.204	5.470
Sanayi ⁽¹⁾	6.049	6.522	6.620	6.869	7.228
Hizmetler	10.725	11.332	12.016	12.528	13.235
İşsiz (Bin kişi)	2.737	2.328	2.204	2.445	2.853
İşgücüne dahil olmayan nüfus (Bin kişi)	28.310	28.391	28.820	28.936	28.200
İstihdamın sektörel dağılımı (%)					
Tarım	23,3	23,3	22,1	21,2	21,1
Sanayi ⁽¹⁾	27,7	28,0	27,7	27,9	27,9
Hizmetler	49,1	48,7	50,2	50,9	51,0
İşgücüne katılma oranı (%)	46,5	47,4	47,6	48,3	50,5
İstihdam oranı (%)	41,3	43,1	43,6	43,9	45,5
İşsizlik Oranı (%)	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9
Tarım dışı işsizlik oranı	13,7	11,3	10,3	10,9	12,0
Genç nüfusta işsizlik oranı	19,9	16,8	15,8	17,1	17,9

(1): İnşaat sektörü, sanayi sektörünün içinde değerlendirilmiştir.

Genel Kurul yayınlarına;
**Cep Telefonu ve Tabletinizdeki
QR Code** uygulamasını kullanarak
veya
<http://tobb.org.tr> internet adresindeki
“**yayınlar**” bölümünden
ulaşabilirsiniz

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
Dumlupınar Bulvarı No: 252
(Eskişehir Yolu 9. Km.) 06530 Çankaya / ANKARA

w w w . t o b b . o r g . t r